

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

DOKTORA TEZİ

**ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİNİN DÜNYADA VE
TÜRKİYE'DE SOSYOEKONOMİK BOYUTU**

Orman Yük. Mühendisi Tayyibe AÇIKGÖZ ALTUNEL

Orman Mühendisliği Anabilim Dalı

Ormancılık Ekonomisi Programı

Danışman

Prof.Dr. Ahmet TÜRKER

ŞUBAT, 2011

İSTANBUL

ÖNSÖZ

“Odun Dışı Orman Ürünlerinin Dünyada ve Türkiyede Sosyoekonomik Boyutu” başlıklı bu çalışma, İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı Ormancılık Ekonomisi Programında doktora tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu tez çalışmasına birlikte başlamış olduğum değerli hocam rahmetli Prof. Dr. Uçkun GERAY'ı 31 Ocak 2009 tarihinde kaybetmiş olmamız nedeniyle kendisini burada rahmetle ve şükranla anar, sevgi ve saygılarımı iletirim.

Çalışmam boyunca gösterdiği her türlü destek ve katkıları nedeniyle değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Ahmet TÜRKER'e teşekkürü bir borç bilirim. Orman Hasılatı ve Biyometri Anabilim Dalı'ndan değerli hocam Prof.Dr. Ömer SARAÇOĞLU hocama istatistiki değerlendirme başta olmak üzere çalışmanın bütün bölümlerinde yapmış olduğu katkılardan dolayı teşekkür ederim. Yine değerli hocalarımdan Doç. Dr. Kenan OK'a tez çalışmam boyunca vermiş olduğu desteğe, görüş ve önerileriyle katkıları dolayısıyla teşekkürlerimi sunarım. Hocalarımdan Yard. Doç. Dr. Sultan BEKİROĞLU'na, Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalı'nda çalışma arkadaşlarımdan Aynur BEKİROĞLU, Araş. Gör. Tuba DENİZ, Araş. Gör. Dr. Taner OKAN'a her türlü yardım ve destekleri için teşekkür ederim.

Ayrıca doktora çalışmam boyunca rahmetli Prof. Dr. Şeref Nuri İlkmen hocamızın Türk Eğitim Vakfı'na yaptığı bağışla oluşturulan doktora bursundan faydalanmış olmam nedeniyle hocamızı rahmetle ve şükranla anar, Türk Eğitim Vakfı'na teşekkür ederim.

Çalışmalarım boyunca yanımda olarak her türlü desteğini benden esirgemeyen aileme de buradan teşekkür etmek isterim.

Şubat 2011

Tayyibe AÇIKGÖZ ALTUNEL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ŞEKİL LİSTESİ.....	VI
TABLO LİSTESİ.....	IX
SEMBOL LİSTESİ.....	X
ÖZET.....	XII
SUMMARY.....	XIII
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİNİN TANIMI.....	1
1.2. TARİHSEL GELİŞİM.....	5
1.3. AMAÇ VE KAPSAM.....	18
1.4. MALZEME VE YÖNTEM.....	20
1.4.1. Malzeme.....	20
1.4.2. Yöntem.....	20
2. LİTERATÜRE AIT BULGULAR.....	24
2.1. DÜNYADA ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİ.....	24
2.1.1. Odun Dışı Orman Ürünleri'nin Uluslararası Ticareti.....	24
<i>2.1.1.1. Odun Dışı Orman Ürünleri Ticaretinde Alıcılar ve Satıcılar.....</i>	<i>28</i>
<i>2.1.1.2. Odun Dışı Orman Ürünleri Ticaretini Sınırlayıcı Uygulamalar.....</i>	<i>30</i>
2.1.2. Odun Dışı Orman Ürünlerinde Sertifikasyon.....	32
<i>2.1.2.1. Sertifikasyonun Kapsamı.....</i>	<i>33</i>
<i>2.1.2.2. Sertifikasyon Programları.....</i>	<i>34</i>

2.1.2.3. Odun Dışı Orman Ürünleri Sertifikasyonunda Ölçütler.....	35
2.1.2.4. Odun Dışı Orman Ürünleri Sertifikasyonunda Prensipler.....	36
2.1.3. Dünyadan Odun Dışı Orman Ürünlerine Ait Örnekler.....	38
2.1.3.1. Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.).....	38
2.1.3.2. Kanada.....	40
2.1.3.3. Brezilya.....	43
2.1.3.4. Paraguay.....	45
2.1.3.5. Bolivya.....	47
2.1.3.6. Hindistan.....	50
2.1.3.7. Pakistan.....	56
2.1.3.8. Endonezya.....	57
2.1.3.9. Malezya.....	59
2.1.3.10. Filipinler.....	60
2.1.3.11. Sudan.....	62
2.1.3.12. Etiyopya.....	65
2.1.3.13. Nijerya.....	67
2.1.3.14. Çin.....	68
2.1.3.15. Rusya.....	69
2.2. TÜRKİYE’DE ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİ.....	73
2.2.1. Ülkemizde Odun Dışı Orman Ürünleri Üretimi, Yönetim ve Politikalar.....	73
2.2.2. Türkiye’de Odun Dışı Orman Ürünlerinde İhracat ve İthalat.....	77
3. EGE BÖLGESİ’NDE KEKİK, DEFNE VE ÇAMFISTIĞI YÖNETİMİNE AİT BULGULAR.....	80

3.1. KEKİK, DEFNE VE ÇAMFISTIĞI HAKKINDA GENEL BİLGİLER...	80
3.1.1. Kekiğin Biyolojisi, Yetiştirme Ortamı ve Kullanım Alanları.....	80
3.1.2. Defnenin Biyolojisi, Yetiştirme Ortamı ve Kullanım Alanları.....	81
3.1.3. Çamfıstığıının Biyolojisi, Yetiştirme Ortamı ve Kullanım Alanları.....	82
3.2. KEKİK, DEFNE VE ÇAMFISTIĞINA AİT İTHALAT VE İHRACAT RAKAMLARI.....	83
3.3. TOPLAYICI/ÜRETİCİLERLE YAPILAN ANKET BULGULARI.....	93
3.4. ARACI/TÜCCARLA YAPILAN ANKET BULGULARI.....	121
3.5. İHRACATÇILARLA YAPILAN ANKET BULGULARI.....	135
3.6. ORMAN TEŞKİLATI İLE YAPILAN ANKET BULGULARI.....	153
3.6.1. Taşra Teşkilatı ile Yapılan Anket Bulguları.....	153
3.6.2. Merkez Teşkilatı Görüşleri.....	170
3.7. TOPLAYICI/ÜRETİCİ, ARACI/TÜCCAR VE İHRACATÇILARA YÖNELİK KORELASYON BULGULARI.....	171

4. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	174
4.1. TOPLAYICI/ÜRETİCİLERLE YAPILAN ANKET BULGULARINA AIT SONUÇLAR.....	174
4.2. ARACI/TÜCCARLA YAPILAN ANKET BULGULARINA AIT SONUÇLAR.....	175
4.3. İHRACATÇILARLA YAPILAN ANKET BULGULARINA AIT SONUÇLAR.....	176
4.4. ORMAN TEŞKİLATI İLE YAPILAN ANKET BULGULARINA AIT SONUÇLAR.....	177
4.5. GENEL SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	179
KAYNAKLAR.....	187
EKLER.....	195
ÖZGEÇMİŞ.....	220

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1	: Çalışma kapsamında ziyaret edilen yerler.....	18
Şekil 3.1	: Kurutulmuş kekik ve tarlada yaş kekik.....	80
Şekil 3.2	: Defne dalı ve fırında kurutulmuş defne dalları.....	81
Şekil 3.3	: Fıstık çamı, kozalağı ve çamfıstıkları.....	82
Şekil 3.4	: Kekik ithalat ve ihracatının \$ bazında yıllara göre görünümü.....	87
Şekil 3.5	: Defne ithalat ve ihracatının \$ bazında yıllara göre görünümü.....	88
Şekil 3.6	: Çamfıstığı ithalat ve ihracatının \$ bazında yıllara göre görünümü.....	88
Şekil 3.7	: Toplayıcı/üreticinin topladığı/ürettiği ODOÜleri.....	94
Şekil 3.8	: Kekik için miktar/fiyat ilişkisi.....	95
Şekil 3.9	: Kekik fiyatının 1998-2008 değişimi.....	95
Şekil 3.10	: Defne için miktar/fiyat ilişkisi.....	96
Şekil 3.11	: Defne fiyatının 1998-2008 değişimi.....	96
Şekil 3.12	: Çamfıstığı için miktar/fiyat ilişkisi.....	97
Şekil 3.13	: Çamfıstığı fiyatının 1998-2008 değişimi.....	97
Şekil 3.14	: ODOÜ toplama/üretme işi öğrenilen kişi.....	98
Şekil 3.15	: Genç kesimin ODOÜ'lerine olan ilgisi	98
Şekil 3.16	: ODOÜ'nün toplandığı/üretildiği alanın hukuki durumu	99
Şekil 3.17	: Kekik için üretim şekli.....	100
Şekil 3.18	: Defne için üretim şekli.....	100
Şekil 3.19	: Kekiğin toplanan kısımları.....	101
Şekil 3.20	: Defnenin toplanan kısımları.....	101
Şekil 3.21	: ODOÜ'lerinin satıldığı miktarlar.....	102
Şekil 3.22	: Ürünü toplayıcı/üreticiden satın alan kesimler.....	103
Şekil 3.23	: Ürünü satın alan kesimin kime sattığı.....	103
Şekil 3.24	: ODOÜ'nde ormandan toplama/kültüre alınma oranı.....	104
Şekil 3.25	: Ormandan toplanan ve kültüre alınarak yetiştirilen türlerin oranı....	104
Şekil 3.26	: ODOÜ üretimi dışında yapılan işler.....	105
Şekil 3.27a	: ODOÜ üretiminden elde edilen gelir.....	106
Şekil 3.27b	: Toplayıcı/üretici ile ODOÜ üretiminden elde edilen gelir ilişkisi.....	106
Şekil 3.28	: Kekiğin, defnenin ve çamfıstığının hasat ayları.....	107
Şekil 3.29	: Kekik, defne ve çamfıstığında günlük hasat zamanları.....	108
Şekil 3.30	: ODOÜ'nin kullanım alanları.....	109
Şekil 3.31	: Kekiğe toplayıcı/üreticinin uyguladığı işlemler.....	109
Şekil 3.32	: Defneye toplayıcı/üreticinin uyguladığı işlemler.....	110
Şekil 3.33	: Çamfıstığına toplayıcı/üreticinin uyguladığı işlemler.....	110
Şekil 3.34	: Kekiğin satışa kadar tutulduğu yer.....	111
Şekil 3.35	: Defnenin satışa kadar tutulduğu yer.....	111
Şekil 3.36	: Çamfıstığının satışa kadar tutulduğu yer.....	112
Şekil 3.37	: Kaynağın aşırı kullanımı (faydalanma) bilgisi.....	112
Şekil 3.38	: Süreklilik bilgisi.....	113
Şekil 3.39	: Kaynağın korunması.....	113
Şekil 3.40	: ODOÜ üretimi ile ilgili danışılan birimler.....	114

Şekil 3.41	: Sonraki sene aynı bölgeden ODOÜ toplanması.....	114
Şekil 3.42	: Köyünüz ve çevresindeki toplayıcılar.....	115
Şekil 3.43	: ODOÜ toplamak için kendi köyün dışına çıkan ve çıkmayanlar.....	115
Şekil 3.44	: Toplayıcının OGM'ye ödediği ücret (ormaniye/arife bedeli).....	116
Şekil 3.45	: Kekik alımında dikkat edilen özellikler.....	117
Şekil 3.46	: Defne alımında dikkat edilen özellikler.....	117
Şekil 3.47	: Çamfıstığı alımında dikkat edilen özellikler.....	118
Şekil 3.48	: ODOÜ'nde satış fiyatının belirlenmesi.....	118
Şekil 3.49	: Fiyat memnuniyeti.....	119
Şekil 3.50	: ODOÜ'nin kime satıldığı.....	119
Şekil 3.51	: Devlet teşviği/desteği.....	120
Şekil 3.52	: Kooperatif üyeliği.....	120
Şekil 3.53	: Ticaretin yapıldığı süre (yıl).....	121
Şekil 3.54	: Ticareti yapılan ürünler.....	122
Şekil 3.55	: Kekik için miktar/fiyat ilişkisi.....	123
Şekil 3.56	: Defne için miktar/fiyat ilişkisi.....	123
Şekil 3.57	: Çamfıstığı için miktar/fiyat ilişkisi.....	124
Şekil 3.58	: Tüccar/aracıların mesleği.....	124
Şekil 3.59	: Tüccar/aracıların diğer uğraş alanları.....	125
Şekil 3.60a	: Seyahat edilen mesafe.....	126
Şekil 3.60b	: Seyahat edilen mesafe ile aracı/tüccar ilişkisi.....	126
Şekil 3.61a	: Kekik alımında dikkat edilen özellikler.....	127
Şekil 3.62	: Defne alımında dikkat edilen özellikler.....	127
Şekil 3.63	: Çamfıstığı alımında dikkat edilen özellikler.....	128
Şekil 3.64	: Satın alınan ODOÜ'ne uygulanan işlemler.....	129
Şekil 3.65	: Ürünün depolandığı yer.....	129
Şekil 3.66	: ODOÜ'nin tüccar/aracı tarafından satıldığı yerler.....	130
Şekil 3.67	: Piyasada en çok talep gören ODOÜ.....	131
Şekil 3.68	: Kültüre alınarak üretilen ODOÜ'leri.....	131
Şekil 3.69	: Fiyatı belirlemede etkili olan faktörler.....	132
Şekil 3.70	: Fiyat memnuniyeti.....	132
Şekil 3.71	: Pazarlama problemleri.....	133
Şekil 3.72a	: Aracı/tüccarların ortalama yıllık geliri.....	133
Şekil 3.72b	: Aracı/tüccarların ortalama yıllık geliri ilişkisi.....	134
Şekil 3.73	: Gelecek yıllara ait beklentiler.....	135
Şekil 3.74	: Ortaklık yapısı.....	136
Şekil 3.75a	: Ticaretin yapıldığı süre (yıl).....	136
Şekil 3.75b	: Ticaretin yapıldığı süre ile şirket sayısı ilişkisi.....	137
Şekil 3.76	: Şirketlerde bulunan yönetici ve idari personel.....	138
Şekil 3.77	: Şirketlerde mevsimlik ve tam zamanlı çalışan sayısı.....	139
Şekil 3.78	: İhrac edilen ODOÜ türleri.....	139
Şekil 3.79	: ODOÜ ihracat firmalarının diğer işleri.....	140
Şekil 3.80	: İhrac edilen diğer ürünler.....	140
Şekil 3.81	: İhracatçıların ürünlerini satın aldıkları yerler.....	141
Şekil 3.82	: Kekik ihracatı yapılan ülkeler.....	142
Şekil 3.83	: Defne ihracatı yapılan ülkeler.....	142
Şekil 3.84	: Çamfıstığı ihrac edilen ülkeler.....	143
Şekil 3.85	: Kekik ihracatında miktar/fiyat ilişkisi.....	143
Şekil 3.86	: Defne ihracatında miktar/fiyat ilişkisi.....	144

Şekil 3.87	: Çamfıstığı ihracatında miktar/fiyat ilişkisi.....	145
Şekil 3.88	: Kekik ihracatında artış/azalış trendi.....	145
Şekil 3.89	: Defne ihracatında artış/azalış trendi.....	146
Şekil 3.90	: Çamfıstığı ihracatında artış/azalış trendi.....	146
Şekil 3.91	: ODOÜ'nde fiyatı belirleyen etkenler.....	147
Şekil 3.92	: Şirketlerin sertifikasyon bilgisi.....	147
Şekil 3.93	: Şirketlerin çalıştığı sertifikasyon kuruluşları.....	148
Şekil 3.94	: Şirketlerin ihracatında organik ürün payı.....	149
Şekil 3.95	: Kekik ihracatından önce uygulanan işlemler.....	149
Şekil 3.96	: Defne ihracatından önce uygulanan işlemler.....	150
Şekil 3.97	: Çamfıstığı ihracatından önce uygulanan işlemler.....	150
Şekil 3.98	: Devletin ODOÜ'ne destek verilmesi.....	151
Şekil 3.99	: Şirketlerin gelecekle ilgili beklentileri.....	152
Şekil 3.100	: İhracatçı şirketlerin 2006 yılı ciro rakamları.....	153
Şekil 3.101	: İşletmede çalıştığı süre.....	154
Şekil 3.102	: İşletme sınırları içinde yetişen türler.....	155
Şekil 3.103	: Şeflere göre köylü/üretici tarafından toplanan türler.....	155
Şekil 3.104	: Şeflere göre ODOÜ'nin kime satıldığı.....	156
Şekil 3.105	: Şeflere göre köylü tarafından bilinmeyen ODOÜ oranı.....	156
Şekil 3.106	: Şeflere göre ODOÜ'nin kullanım alanları.....	157
Şekil 3.107	: ODOÜ'nin kültüre alınması konusunda şeflerin oranı.....	157
Şekil 3.108	: ODOÜ ile ilgili örgütlenme konusunda şeflerin oranı.....	158
Şekil 3.109	: İşletmelere göre kekik üretim miktarları.....	159
Şekil 3.110	: İşletmelere göre defne üretim miktarları.....	159
Şekil 3.111	: İşletmelere göre çamfıstığı üretim miktarları.....	160
Şekil 3.112	: Şeflere göre tarife bedelini ödeyen taraflar.....	160
Şekil 3.113	: Şeflere göre tarife bedeli ödenme oranı.....	161
Şekil 3.114	: Şeflere göre fiyatın belirlenmesinde etkili faktörler.....	161
Şekil 3.115	: Şeflere göre ODOÜ üretim sürecinde sorunlar.....	162
Şekil 3.116	: Şeflere göre rotasyon planı uygulanma oranı.....	162
Şekil 3.117	: Şeflere göre köylüler arası sorun yaşanma oranı.....	163
Şekil 3.118	: Şeflere göre köylü ile işletme arası sorun yaşanma oranı.....	163
Şekil 3.119	: Şeflere göre ODOÜ gelirleri ile orman-köy etkileşimi.....	164
Şekil 3.120	: Şeflere göre cezai yaptırım uygulanma oranı.....	164
Şekil 3.121	: Şeflerin sertifikasyon bilgisi oranı.....	165
Şekil 3.122	: Şeflerin ODOÜ ile ilgili eğitim yolu tercihleri.....	165
Şekil 3.123	: Devletin ODOÜ'ne teşvik/destek vermesi.....	166
Şekil 3.124	: Şeflere göre desteğin/teşviğin kime verileceği.....	166
Şekil 3.125	: Şeflere göre ODOÜ gelirlerinin işletme için önemi.....	167
Şekil 3.126	: Şeflere göre ODOÜ gelirlerini artırma yolları.....	167
Şekil 3.127	: Şeflere göre OGMnin ODOÜ verdiği önem.....	168
Şekil 3.128	: Şeflere göre ODOÜ'nin gelecekteki durumu.....	168
Şekil 3.129	: Şeflerin ODOÜ üretimi memnuniyeti oranı.....	169

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1	: ODOÜ’nde Ana Alıcı ve Ana Satıcı Ülkeler.....	29
Tablo 2.2	: Çevre ve Orman Bakanlığı İstatistiklerine Göre ODOÜ Üretimi.....	75
Tablo 3.1	:Türkiye’nin Kekik İçin İthalat ve İhracat Rakamları.....	85
Tablo 3.2	:Türkiye’nin Defne İçin İthalat ve İhracat Rakamları.....	86
Tablo 3.3	:Türkiye’nin Çamfıstığı İçin İthalat ve İhracat Rakamları.....	87
Tablo 3.4	: En Fazla Kekik İhracatı Yapılan Ülkeler.....	89
Tablo 3.5	: En Fazla Defne İhracatı Yapılan Ülkeler.....	90
Tablo 3.6	: En Fazla Çamfıstığı İhracatı Yapılan Ülkeler.....	92

SEMBOL LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BC	: British Columbia
CARE	: Defending Dignity, Fighting Poverty Organization (Değerleri Savunma, Yoksullukla Mücadele Organizasyonu)
CBD	: Convention on Biological Diversity (Biyolojik Çeşitlilik Kurultayı)
CENTA	: Combined Edible Nut Trade Association (Birleşmiş Yenebilir Ceviz Türlerinin Ticareti Ortaklığı)
CITES	: Convention on International Trade in Endangered Species (Soyu Tükennemekte Olan Türlerin Uluslararası Ticareti Kurultayı)
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EEA	: European Environment Agency (Avrupa Çevre Ajansı)
FAO	: Food and Agriculture Organization (Yiyecek ve Tarım Organizasyonu)
FDA	: Food and Drug Administration (Yiyecek ve İlaç İdaresi)
FEMA	: Federal Emergency Management Agency (Acil Federal Yönetim Birimi)
FLO	: Fairtrade Labelling Organization (Adil Ticaretin Sınıflandırılma Organizasyonu)
FRIM	: Forest Research Institute Malasia (Malezya Ormancılık Araştırma Enstitüsü)
FSC	: Forest Stewardship Council (Orman Yönetimi Konseyi)
GSMH	: Gayrı Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayrı Safi Yurt İçi Hasıla
IBAMA	: The Brazilian Institute of Environment and Renewable Natural Resources (Brezilya Çevre ve Yenilenebilir Doğal Kaynaklar Enstitüsü)
IBIO	: Illinois Biotechnology Industry Organization (İllinois Biyoteknoloji Endüstrisi Organizasyonu)
IFCAE	: Institute for Culture and Ecology (Kültür ve Ekoloji Enstitüsü)
IFEAT	: The International Federation of Essential Oils and AromaTrades (Temel Yağlar ve Aromaların Ticaretinin Uluslararası Federasyonu)
IFOAM	: International Federation of Organic Agriculture Movements (Organik Tarım Hareketinin Uluslararası Federasyonu)
INBAR	: International Network for Bamboo and Rattan (Bambu ve Hint Kamışının Uluslararası Ağı)
ISO	: International Organization for Standardization (Standartlaşma Uluslararası Organizasyonu)
IUCN	: International Union for Conservation of Nature (Doğayı Koruma Uluslararası Birliği)
IUFRO	: International Union for Forest Research Organizations (Ormancılık Araştırma Organizasyonlarının Uluslararası Birliği)
IX-BYKP	: Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı
MINT	: Malezya Nükleer TEknoloji Enstitüsü
ODOÜ	: Odun Dışı Orman Ürünleri
OGM	: Orman Genel Müdürlüğü
RAMSAR	: Convention on Wetlands (Sulak Alanlar Kurultayı)

SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TRAFFIC	: Trade Record Analysis of Flora and Fauna in Commerce (Ticarete Konu Olan Bitki Örtüsü ve Hayvanların Ticaretinin Kayıt Analizleri)
UÇEP	: Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı
UNEP	: United Nations Environment Program (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
WWF	: World Wildlife Fund (Dünya Yaban Hayatı Fonu)
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

ÖZET

ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİNİN DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SOSYOEKONOMİK BOYUTU

Orman ekosistemlerinden yararlanma insanlık tarihi boyunca odun hammaddesi elde etmek ile sınırlı kalmamıştır. Odun hammaddesi olarak yararlanma biçimi yararlanmanın sadece bir boyutunu oluşturmaktadır. Besin, ilaç, barınma ve diğer nedenlerle her türlü bitki ve bitki parçalarının toplanması ve kullanılması ise yararlanmanın başka bir boyutunu temsil etmektedir. Odun Dışı Orman Ürünleri (ODOÜ) olarak adlandırılan, orman içi ve açıklıklarında, dolayısıyla orman ekosistemlerinde yetişen, ticari ve ticari olmayan amaçlarla hasat edilen ya da toplanan, ağaççık, çalı, her türlü bitki ve bunların parçalarından oluşmaktadır. Bu ürünler aynı zamanda çeşitli kaynaklarda “ikincil ürünler”, “özel orman ürünleri”, “geleneksel olmayan ürünler” olarak da adlandırılmışlardır. Bunların yanında orman ekosisteminin sağladığı av ve yaban hayatı, balık, rekreasyon, su gibi odun dışı değerler de söz konusudur, ancak bu çalışmada bu değerler kapsam dışı bırakılmıştır.

Bu çalışmada öncelikle ODOÜ bakımından farklı ülkelerin hangi ürünlerle öne çıktığı, ODOÜ ürünleri ticareti açısından hangi ürünlerin önem kazandığına bakılmış ve dünyadan ODOÜ ticareti ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Ülkemiz özelinde ise Ege Bölgesi çalışma alanı olarak belirlenmiş ve bu bölgede önemli ihracat değerlerine sahip olan üç ürün, kekik, defne ve çamfıstığı alınarak bu ürünlerin ticareti ile ilgili gruplarla görüşülmüştür. Üretici/toplayıcı, aracı/tüccar, ihracatçı ve orman teşkilatı olarak belirlenen dört ilgili grupla anket çalışması gerçekleştirilerek, bu gruplar arasındaki ilişkiler, sorunları, çözüm önerileri ve bu konuda politikalar ve yönetim biçimi belirleme konularında önerilerde bulunmak amaçlanmıştır.

Kekikte, ormandan toplayan ve tapulu arazilerinde yetiştiren iki grup tespit edilmiş fiyatın üretim miktarından bağımsız olarak oluştuğu saptanmıştır. Defne genellikle ormandan toplanmakta ve fiyat ile miktar arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Çamfıstığında da miktar fiyat ilişkisinde benzer sonuçlar elde edilerek görülmüştür ki; kekik, defne ve çamfıstığında piyasa doygunluğa ulaşmamış ve üretim açığı mevcuttur. Kekik, defne ve çamfıstığı üretiminde başka bir problem ise, üreticilerin örgütlenmesi ve diğer ilgili gruplarla koordinasyon eksikliği olarak öne çıkmaktadır. ODOÜ genelinde envanter ve pazar bilgilerinin yetersizliği, teknolojik eksiklikler nedeniyle yeterince katma değer yaratılamaması sektörün hak ettiği değere ulaşamamasında büyük bir engel olarak görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Odun Dışı Orman Ürünleri (ODOÜ), Ticaret, Kekik, Defne, Çamfıstığı, Ege Bölgesi, Üretim

SUMMARY

SOCIOECONOMIC DIMENSION OF NON-WOOD FOREST PRODUCTS IN TURKEY AND IN THE WORLD

Benefiting from the forest ecosystems has not solely been limited to the utilization of untreated wood materials as the human existence on earth has been progressed over the centuries. The type of this utilization in the form of raw wood materials constitutes only one side of the subject. Gathering of any kind of plant and plant materials for satisfying the nutritional, medicinal, sheltering and similar others needs and utilizing them for the well being of the day to day living, represent another dimension of the same subject. Any kind of small tree, brush, shrub, plant material and their inherent pieces growing inside the forests or in and around the open meadows, in forest ecosystems in short, harvested or collected for commercial or non commercial purposes are called as non wood forest products (NWFP). The same group of plant material is in various other sources named as secondary, special or untraditional forest products. Apart from these, other none wood values such as game and hunting, fresh water fisheries, recreation, water preservation and management are positive contributions of forest ecosystems, but these later ones are not included in the scope of this investigation.

In this study, it was initially checked to see which countries were excelling in what kind of none wood forest products, which products were commercially preferred over what other ones and latest information about NWFPs from around the world was given. Aegean region and three NWFP types, which had considerable export value in this region, thyme, bay leaf and pine nut, were chosen as the study area and objectives; interviews were performed with the groups specializing in the commercialization of these products. Public surveys were carried out with producer/gatherer, middle men/merchant and exporters all of whom are directly related with the commercialization of the products; in this way, it was intended to yield suggestions concerning relationships between these groups, problems, possible resolution proposals, policies and management strategies.

Two independent groups, one cultivating in private lands and the other gathering from the forests were determined in terms of thyme production. Additionally determined was the market price of the product, it was forming independently from the amount of the gathered products. It was determined after establishing similar results about the pine nut price and its produced amount that the market saturation up to when this study was conducted was not formed and there still was a market shortage for them. Another problem arising in the production of these products was the lack of organization or coordination shortages between the related groups. It was determined that the insufficient nature of inventories and market information and technological deficiencies were the main reasons of this sector not being able to create an added value to the national economy.

Keywords: Non-Wood Forest Products (NWFP), Trade, Thyme, Bay Leaf, Pine Nut, Aegean Region, Production

1. GİRİŞ

1.1. ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİNİN TANIMI

Orman ekosistemlerinden yararlanma odun hammaddesi elde etmek ile sınırlı değildir; bu, yararlanmanın sadece bir boyutudur. Odun Dışı Orman Ürünleri (ODOÜ) terimi, ekolojik veya biyolojik açıdan olduğu kadar, ekonomik ve kültürel açıdan da önem kazanmaktadır. ODOÜ orman içi ve açıklıklarında, dolayısıyla orman ekosistemlerinde VCyetişen, ticari ve ticari olmayan amaçlarla hasat edilen ya da toplanan, ağaççık, çalı ve her türlü bitki ve bunların parçalarıdır. Bu ürünler aynı zamanda “ikincil ürünler”, “özel orman ürünleri”, “geleneksel olmayan ürünler” olarak da adlandırılmaktadır (Leakey ve diğ, 1996).

Birleşmiş Milletler FAO örgütünün raporunda yer alan tanıma göre ise, doğal ekosistemlerden, özel ormanlardan, çiftliklerden elde edilen, evlerde kullanılan veya ticari olarak satılan, sosyal, kültürel ve dini değerler taşıyan bütün biyolojik materyaller (kereste ve yakacak odun dışında) ODOÜ olarak adlandırılır (FAO, 1995a). Yine FAO’nun 1995’de Endonezya’da yapılan bir toplantısında ODOÜ “ormandan veya orman kenarı olan bölgelerden odun dışında elde edilen biyolojik orijinli olan ürünler ve hizmetler” olarak tanımlanmıştır (FAO, 1995b). FAO’ya göre bu tanımlamalar ormandan elde edilen ve elde edilebilecek olan pek çok önemli kültürel ve çevresel faydaların tamamını hala kapsamamaktadır.

Orman Genel Müdürlüğü’nün (OGM) Orman Tali Ürünlerinin Üretim ve Satış Esasları adlı 283 no’lu tebliğinde ise ODOÜ “bazı orman ağaç ve ağaççıklarının gövdelerine

teknikğine uygun metotla yara açmak suretiyle elde olunan reçine, sığla yağı v.s. gibi balzamik yağlar, **defne**, okaliptus v.s. gibi ağaç ve ağaççıkların yaprakları, mazi, palamut, sumak, mahlep, menengiç, **çamfıstığı** gibi meyvelerle bazı ağaç ve ağaççıkların gövde kabukları, ince dal ve sürgünleri ile, gerek orman altı florayı teşkil eden gerekse orman rejimine giren sahalarda yayılış gösteren **kekik**, adaçayı, eğrelti otu, nane, pelin otu, hardal v.s. gibi ağaççık, çalı, çalımsı görünüşteki bitkiler ile, otsu, rizomlu, yumrulu ve soğanlı bitkiler orman tali ürünleri olarak adlandırılmaktadır” (OGM, 1995).

DPT (2001) ise, orman ve orman içi açıklıklarda yetişen, insanların ve diğer canlıların kendi ihtiyaçlarını karşılamak veya gelir sağlamak için yararlandıkları her türlü bitkisel veya hayvansal ürünleri odun dışı orman ürünleri olarak tanımlamaktadır.

Büyük bir çeşitlilik gösteren ODOÜ arasında; meyveler (palamut, **defne**, sumak, menengiç, kestane, **çamfıstığı**...v.b.), balzamik yağlar veya sakızlar (reçine, sığla yağı, kitle...v.b.), çiçekler (ıhlamur v.b.), ince dal ve sürgünler (mersin, şimşir v.b.), bazı çalı ve çalımsı bitkilerin soğan, yumru ve rizomları (kardelen, sümbül, ağaçlarda oluşan ırlar, mazılar...v.b), mantarlar, otlar, orman toprağı ve örtüsü sayılabilir (İlter, Ok, 2004).

Ormanlardan elde edilen çıktılar üç kategoride toplanmaktadır. Bunlar odun, odun dışı ve çevresel faydalardır. İlk iki kategori orman kaynağının kullanımı, tüketimi ile ilgili iken üçüncü kategori kullanım dışı faydaları kapsamaktadır. Geleneksel olarak orman kaynağının değeri potansiyel kullanım değerlerinin toplamı, özellikle de odun çıktısının değeri ile ölçülmektedir. Yüzyılı aşkın bir süredir bütün dünyada orman kaynağı yönetilirken odun hammaddesi üretiminin maksimizasyonu hedef alınarak, odun dışı ve çevresel faydalar dikkate alınmamakta veya odun üretiminin yan ürünleri olarak kabul edilmektedir. Bu ürünler genellikle yerel olarak tüketildiğı için ormanlardan elde edilen değerler hesaplanırken “orman yan ürünleri” olarak adlandırılan ODOÜ’nin önemi dikkate alınmamaktadır. ODOÜ’nin potansiyel değeri ile ilgili çalışmalar öncelikle Amazonlarda başlamış olsa da ekonomik veriler ilk olarak Hindistan’dan gelmiştir. Hindistan hükümeti 1970 lerde odun hammaddesi yanında ODOÜ’nden gelen gelirlerin

gittikçe arttığını farketmiş ve eyalet boyutunda ürünlerin toplanması, pazarlanması, yönetimi için birlikler kurmuştur. Elde edilen verilere göre Hindistan'ın orman kaynaklarıyla ilgili ihracattan elde ettiği miktarın % 60-70'i ODOÜ'nden gelmekte ve bu pay her geçen yıl artmaktadır (Emery, McLain, 2001). ODOÜ'nden dünyanın her yerinde faydalanılmaktadır, ancak "üçüncü dünya" olarak da adlandırılan gelişmekte olan ülkelerde halkın büyük bir kısmının hayatında önemli bir yeri olduğu için ODOÜ alanında yapılan çalışmalar daha önemli olmaktadır. Örneğin ODOÜ'leri Hindistan'da orman içi veya yakınlarında yaşayan 500 milyon insan için vazgeçilmez bir besin kaynağı olması bakımından önemlidir (Emery, McLain, 2001).

Orman ekosistemlerinin sürdürülebilirliğinde ODOÜ'lerin önemli katkıları olduğu 1992 Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansında (Rio Earth Summit) önemle belirtilmiştir. Gündem 21'de sürdürülebilir orman yönetimi, sürdürülebilir ekonomik gelişim ve biyolojik çeşitliliğin korunması için ODOÜ'nin üzerinde durulmuştur. Başka deyişle ODOÜ ve biyoçeşitlilik yönetimi iç içe geçmiş iki daire şeklindedir. Biyolojik çeşitliliğin dolayısıyla ODOÜ türlerin korunması *in-situ* (türleri içinde buldukları ekosistemle birlikte buldukları yerde korumak) veya *ex-situ* (türlerin yaşadıkları alanın dışında korunması) koruma yollarıyla sağlanabilir. Canlıların birbirlerine bağımlı fonksiyonları olması bakımından buldukları ortamda bir bütün olarak korunmaları (*in-situ*) geleceği garanti altına almak olarak görülebilir (Kaynak, 2001).

Doğal kaynakların yönetim stratejilerinin belirlenmesinde yerel halk politik ve ekonomik olarak güçsüz olmasına rağmen en önemli eleman olmaktadır. Kaynağın içinde yaşayan onu kullanan ve yönetim biçiminin sonuçlarından hayati olarak etkilenenler yerel halklar olmaktadır. Yönetim stratejileri doğal kaynak korunmasında bakış açılarını genişleterek yerel halkı sisteme dahil etmelidir. Başka bir deyişle yönetimde katılımcılığa yer verilmelidir. Böyle bir yaklaşım yerkürenin en büyük iki sorununa çözüm bulma amaçlarına da hizmet edebilir; bunlar aşırı yoksulluğu ve açlığı azaltma ile sürdürülebilirliği güvence altına almak olarak özetlenebilir (Visser ve diğ., 2005).

ODOÜ lerinin orman ekosistemlerinde, odun hammaddesi ve diğer hizmetler ile birlikte üretilmesiyle, ekosistemin ve biyolojik çeşitliliğin gerçek anlamıyla korunması veya bozulan ekosistemlerin restorasyonu sağlanabilir. Orman kaynağının ve içindeki biyolojik çeşitliliğin kullanım ve kullanım dışı faydaları vardır. Birincisi doğrudan kullananlar yani, toplayıcılar, dönüştürenler (fabrika, imalatçı) ve pazarlayanlar (aracı, ihracatçı) sayılabilir. İkincisi ise pasif kullanım değeridir ki bu da varlık, miras ve opsiyon değeri olarak adlandırılabilir.

Konunun önemi ODOÜ'lerden faydalanmanın çok yönlü olması (ekonomik, sosyal, kültürel, ekolojik...) ve faydalanan kitlenin ve faydalanma alanlarının genişliğinden ve giderek genişleyeceğinden kaynaklanmaktadır. Orman köylüsüne en çok parasal ve reel gelir sağlayan ikinci sektör olması dolayısıyla da ODOÜ'lerinin sürdürülebilir yönetimi önem kazanmıştır. ODOÜ'nden orman rejimine tabii alanlarda ve diğer alanlarda kültüre alınmak suretiyle iki şekilde yararlanılmaktadır. Köylü açısından kültüre alma bir kurtarıcı olması açısından faydalıdır ancak büyük tarım alanlarında büyük firmalar tarafından monokültüre gidilmesi biyoçeşitlilik açısından ne kadar faydalı olur bu tartışmalıdır. Bunun tek faydası talebi yüksek olan ürünlerin büyük tarım alanlarında üretilmesi ile ormanlar üzerindeki baskının azalması şeklinde düşünülmektedir (Geray, 2001).

Bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, ODOÜ'nin çeşitli kaynaklarda yapılmış farklı tanımları ve tarihsel süreç içerisinde nasıl bir değişim, gelişim gösterdiği verilen örneklerle açıklanmıştır. Çalışmanın amacı ve kapsamı ile kullanılan malzeme ve yöntem de bu bölümde yer verilmiştir.

İkinci bölümde, ODOÜ ile ilgili uluslararası ticaret, ODOÜ'nde sertifikasyon çalışmaları ve çeşitli ülkelerde uygulanan projelerden örnekler, üretim, ithalat ve ihracat rakamları verilerek dünyada ODOÜ'nde neler olduğu bilgileri aktarılmıştır. Türkiye'den ise ODOÜ ile ilgili yasal durum ve üretimi ile bilgilerle yine ithalat ve ihracat verilerine bu bölümde yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, Ege Bölgesi'nde Kekik (*Origanum sp.*, *Thymus sp.*, *Satureja sp.*, *Coridothymus sp.*, *Thymbra sp.*), Defne (*Laurus Nobilis L.*) ve Çamfıstığı (*Pinus pinea L.*) üzerine toplayıcı/üreticiler, aracı/tüccarlar ve ihracatçılarla mülakat ve anketler yapmak suretiyle yapılan bir uygulama çalışması ve sonuçları açıklanmıştır.

Dördüncü bölüm olan Tartışma ve Sonuç bölümünde ise dünyadan alınan örnekler ve Türkiye'de yapılan uygulama çalışmasının sonuçlarına göre, ODOÜ'nin üretimi, yönetimi ve ticaretindeki sorunlar ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.

1.2. TARİHSEL GELİŞİM

Orman ekosistemlerinden besin, ilaç, barınma ve diğer nedenlerle her türlü bitki ve parçalarının toplanması ve kullanılması insanlık tarihi kadar eskidir. Bu yararlanma geleneği bugünlere değişerek ve gelişerek gelmiş, en sonunda toplumların kültürlerinin hatta ulusal kimliklerinin de bir parçası haline dönüşmüştür. ODOÜ'ler kırsal, lokal ve ulusal ekonomiye katkı sağlamanın yanında besin güvenliği sağlması ve biyolojik çeşitliliği koruyarak çevresel hedeflere ulaşılmasına katkılarından dolayı da önem kazanmıştır (Jones ve diğ, 2004).

İnsanoğlu odun üretim ve işleme teknolojilerine sahip değilken, orman ekosisteminden ODOÜ'leri kullanarak faydalanmaktaydı. Örneğin, ağaç ve çalılarından barınak yapıyor, barınağında kullandığı araç gereçlerini hazırlıyor, çeşitli bitkileri hastalıklarının tedavisi için ve besin olarak topluyordu. Yabani kaynaklar bu insanlara “yeşil sosyal güvenlik” sağlayarak düşük maliyetli barınak inşa materyali, gelir, yakacak, besin ve geleneksel tedavi ürünleri sağlıyordu. Bugünkü ODOÜ toplayıcılığı 400 yıllık bir geçmişe sahiptir ve bugünün modern bitkisel ilaç bilgisi, o günlerin temelleri üzerine kurulmuştur (Hammett, 1999). Örneğin Mısırlılar mumyalama işleminde kullanmak üzere Sudan'dan arap sakızı ithal etmişlerdir (FAO, 1995a).

Avrupa'dan Yeni Dünya'ya (ABD) göç eden yerleşimciler yanlarında hayatlarını sürdürmek için gerekli olduğunu düşündükleri, bitkisel ilaçlar, ekim yapmak için çeşitli

tohumlar, yiyecek ve yaşam alanlarının yapımında kullandıkları araç ve gereçlerini de götürmüşlerdir. Götürdükleri stoklar bittiğinde ise, yeni yurtlarında faydalanabilecek nelerin bulunduğunu araştırmaya başlamışlar ve bu konuda Amerikan yerlilerinden çok şey öğrenmişlerdir. Zamanla Yeni Dünya'dan Avrupa'ya ODOÜ ihrac edilmeye başlanmıştır. 1800'lerde Amerika Avrupa'dan tıbbi bitki ithalatı yaparken, 1900'lerin başlarında bu bitkisel ilaçların yerini sentetikleri almaya başlamıştır (Chamberlain, 2003). Amerika ülkeye giren her bir bitkisel ilacın test edilmesini ve güvenilir olup olmadığının araştırılmasını bir kanunla şart koşturmuştur. Yine 1900'lerin başında çıkan orman yangınları sonrasında ormanlarda yenilebilir mantarlar keşfedilmiş ve halk ticari açıdan da çok değerli bu mantarları toplamak için bir bölgeden başka bir bölgeye yer değiştirmeyi göze almıştır. Bu hareketlilik Amerika ve Kanada Ormancılık Servislerinin de dikkatini çekmiş ve ODOÜ'lerinin ticari önemi ve pazar potansiyelleri ile ilgili konferanslar ve seminerler düzenlenmeye başlanmıştır. 20. yüzyılla beraber endüstrileşmeye rağmen ODOÜ'nin insanların hayatındaki önemi azalmamıştır. Özellikle ekonomik depresyon zamanlarında kritik öneme sahip olmaya devam etmiştir. Tıp ve eczacılık alanlarında yapılan çeşitli araştırmalarla da bazı kanser türlerinde kullanılan bitkisel orijinli ilaçların bulunması ile ODOÜ'lere olan ilgi ve talep daha da artmıştır. Bitkisel ilaçlarla yapılan tedaviler, sonraları, "alternatif veya tamamlayıcı tıp" adıyla da anılmaya başlanmıştır (Chamberlain ve diğ, 2000).

Amazon ormanlarında ağaç türlerinin % 78,7'sinin yerliler tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Ormanların bu insanlara sağlamış olduğu faydaların değerinin tespiti, bu ürünlerin satış için değil de hane halkının kullanımı için özgürce toplanmasından dolayı oldukça zor olmaktadır. Peru Amazonunda yenebilen meyvelerin satıldığı bir pazaryerinde 57 çeşit yabani meyve türü satıldığı tespit edilmiştir. Yerel veya uluslararası pazara giren tıbbi bitki çeşitliliği ise çok daha fazla olarak tespit edilmiştir. Endonezya'da 1994'de yapılan çalışmada 1260 tıbbi bitki türünün satıldığı tespit edilmiştir, bunların çoğu ormandan toplanan yabani türlerdir. Güney Afrika'da geleneksel tıp uygulamaları için satılan 400-500 türün % 99'u yabani türlerdir. Ayrıca tropikal olmayan alanlarda bulunan tıbbi bitki çeşidi de artış göstermektedir. Almanya'da 1997'de 1543 tıbbi bitki türü tespit edilmiş ve bunların % 70-90'ı da yabani olduğu belirlenmiştir. 1976'da yapılan bir çalışmaya göre Amerika'da kullanılan

reçeteli ilaçların % 25'inin etken maddesi yabancı bitkilerden elde edilen ekstraktlardır. TRAFFIC tarafından hazırlanan bir raporda Kuzey Amerika'da doğal olarak bulunan en az 175 bitki türü reçetesiz tıp pazarında ve yine 140 tıbbi bitki de uluslararası markette bulunmaktadır (CBD, 2001).

Türkiye'de 1986-1995 yılları arasında Erdem Yeşilada tarafından Anadolu'da 55 ilin 160 köyünde yapılan bir araştırma ile geleneksel olarak kullanılan tıbbi bitkiler belirlenmiştir. Bu araştırmanın sonunda bir data bank oluşturulmuştur (TUHİB-Türk Halk İlaçları Bilgi Bankası). TUHİB'e göre halk tarafından doğadan toplanan veya yetiştirilerek kullanılan tıbbi bitki sayısı 1011 olarak belirlenmiştir (Yeşilada, 2001).

FAO'nun 1995'de yaptığı bir çalışmanın sonuçlarına göre; Latin Amerika'nın henüz keşfedilmemiş zengin ODOÜ çeşitlerine sahip olduğu ve bunların yerel halktan öğrenilmesinin ve sürdürülebilir yönetiminin gerekliliği belirtilmektedir. Hasadı yapılan ODOÜ türleri için ise daha uygun hasat teknikleri geliştirilerek ve katma değer eklenerek pazarlanmasının önemine değinilmiştir. İç ve dış pazarlardan gelen yoğun ODOÜ talebi kaynağın ve kültürün yok olmasına neden olacağından yönetim mekanizmalarının belirlenmesi ve işlerlik kazandırılması (FAO, 1995b) önerilmektedir.

Hindistan'da 1997'de yapılan bir çalışmada, ormanlarla çevrili bir bölge olan Raipur'da ODOÜ'lerin pek çok ailenin gelir kaynağı olması bakımından önemli olduğu görülmüştür. Tomruk ve ODOÜ üretimi karşılaştırılmış ve ODOÜ üretiminin hiç tomruk üretimi yapılmıyorsa da karlı olduğu ortaya çıkmıştır. Bölgede yapılan anket çalışmasında yerel halkın % 98'inin toplam gelirinin ortalama % 40'ının ODOÜ toplama işinden geldiği tespit edilmiştir. Pazarlama kanallarına hiç müdahale edilmemesi ile oluşan pazarların bu bölgede, hem kaynak, hem de yerel halk açısından daha iyi sonuç verdiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, sürdürülebilirliği güvence altına almak için, arada bazı müdahalelere gerek duyulsa da, ormanların ODOÜ üretimi için ayrılmasının ekonomik olarak gerçekçi olacağı görülmüştür (Chopra, 1997).

ODOÜ'nin zenginliğin eşit olarak dağıtımında da önemli bir rol üstlendiğine inanılmaktadır, çünkü ODOÜ'nden genellikle orman yakınlarında yaşayan fakir yerli

halk faydalanır, buna karşılık odun hammaddesinden şehirlerde yaşayan zengin olarak kabul edilen sınıf faydalanmaktadır. Ayrıca ODOÜ ticaretinde dünyanın pek çok bölgesinde kadınlar söz sahibidir. Orta Himalayalarda, Güney Hindistan'da ODOÜ'ni genellikle kadınlar toplamaktadır ve ODOÜ ticareti yapanların % 94'ü kadındır. Orman kaynağından elde edilen faydaların daha adil dağıtımında kadınların ODOÜ'ndeki rolünün etkili olacağı düşünülmektedir (Emery, McLain, 2001).

Fransa'da ve dolayısı ile Avrupa genelinde biyoçeşitliliğin korunması için çeşitli özendirme politikaları uygulanması kararlaştırılmıştır. Fransız politikacılar daha önceleri doğal kaynakların korunmasında direkt kurallar koyarak ekosistemi ve tür çeşitliliğini korumanın daha etkili olduğu kanaatinde olmuşlardır. Bu özendirme politikaları arasında, caydırıcı vergiler, özendirici vergiler, indirimler, düşük faizli krediler, izinler, kontratlar, ekonomik yardımlar, üniversitelerde ve araştırma kurumlarında yapılan çalışmaları destekleme ve bilgi paylaşımı gibi önlemler sayılmıştır (Wills, Lipsey, 1999).

ODOÜ'lerin bazı türlerinin pazarda büyük bir payı vardır ve bu pay giderek büyümektedir. New York Times gazetesinde çıkan bir habere göre ODOÜ pazarının yıllık artış oranı % 20 civarındadır (Chamberlain ve diğ., 1998). Son yıllarda yükselen talep orman ekosisteminde uzun dönem olumsuz etkilere neden olabilir ve kaynağın sürdürülebilir yönetimi ile ilgili çabaları geri plana itebilir. Özellikle tıbbi bitkiler bu artışın ana elemanı olmaktadır. Zira alternatif tıp tekniklerine ve bitkisel ilaçlara yönelim hızla artmaktadır. 1996'da bütün dünya pazarlarında olan tıbbi bitkilerin (kültüre alınarak üretilen ve yabani) değerinin yaklaşık 14 milyar \$ olduğu tahmin edilmektedir. Avrupa en büyük pazar olarak bu ticaretin yarısını temsil etmektedir. Asya ise toplam dünya ticaretinin % 36'sını gerçekleştirmektedir. Aynı yıl Kuzey Amerika'nın tıbbi bitki ticaret hacmi ise yaklaşık 4 milyar \$'dır (CBD, 2001).

Pazara ulaşım ODOÜ'nin ekonomik değerinin anlaşılmasında en önemli faktörlerden biridir. Eğer fiyatlar ve elde edilen kar yeterince yüksekse, yerel tüccarlar ürünü pazara ulaştırmak için gerekirse kanuni olmayan yolları bile denemektedirler. Yerel toplayıcı halk bu karmaşık ticaret zincirinde işlenmemiş bitki materyalleri için çok düşük fiyatlar

almaktadır. Örneğin Meksika’da (1995) tıbbi bitki toplayıcılarının geliri, tüketicinin ödediği fiyatın % 6,17’sidir. Hindistan’da ODOÜ fiyatı, pazarlama zinciri içinde toplayıcıdan son kullanıcıya kadar, *soapnut* için % 255 artarak sonuçlanmaktadır (CBD, 2001). Toplayıcılara verilen düşük fiyatlar bunların kaynağı aşırı tüketmesine yol açabilmektedir.

ODOÜ toplanması ve kullanımında çok derin kültürel bağlar mevcuttur. Bölgesel ve uluslararası alanda talep edilen besin veya tıbbi bitkiler için havayolu taşımacılığı kullanılmaktadır. Fransa ve Belçika’da yaşayan Batı Afrikalılar için Kamerun, Kongo ve Gabon’dan yaklaşık 105 ton “çalı eriği” ve 100 ton “eru” yaprakları ithal edilmektedir. Liverpool, İngiltere’de yaşayan 70 Somalili arasında yapılan bir ankette erkeklerin % 43’ünün khat (Afrika’da bulunan bir tür tıbbi bitki) kullandığı hatta % 39’unun her gün bunu çiğnediği tespit edilmiştir. Bu kadar uzun mesafede taşınan bu bitkinin daha etkili olması için genç yapraklarının çiğnenmesi gerektiğinden ve zamanla bitkinin değeri düştüğünden bu bitkinin ticareti öyle organize edilmelidir ki, genç yapraklar toplanır toplanmaz son kullanıcıya ulaştırılmalıdır (CBD, 2001).

Alaska’da 2001 yılında yapılan “Saklı Orman Değerleri” adı verilen bir konferansa, ODOÜ sektörü ile ilgili tüm gruplar, yerel, eyalet ve federal düzeyde ormancılık kurumları, geleneksel kullanıcılar, arazi sahipleri, şirket sahipleri, konuyla ilgili bilim adamları ve uzmanlar katılmıştır. Bu toplantının amacı bilgi alışverişinde bulunmak ve ODOÜ’nde sürekliliği gözeterek, ilgili gruplar arası adalet ve eşitliği sağlayarak, çevreye duyarlılığı arttırmak suretiyle ekonomik açıdan daha faydalı olacak şekilde üretim biçimini belirlemek olmuştur. Toplantının sonunda alınan tavsiye kararları şöyledir: 1) Sürekliliğe zarar vermeyen, bölgenin yerel tarih, kültür ve geleneksel bilgilerinin yaşamasına olanak sağlayan ekoturizmin desteklenmesi, 2) Katma değerli ürün geliştirilerek, ormanda meydana gelebilecek aşırı faydalanmanın önüne geçilmesi ve ürünü geliştirene daha fazla kar sağlanması, 3) ODOÜ’ni kültüre alıp tarlalarda üreterek yine ormandaki yok olmanın önüne geçmek ve üretim miktarının belli olması ile gelir garantisi elde etmek, 4) Kooperatifler kurarak, üreticilerin her alanda kendilerini daha iyi temsil etmesini, gerekli araştırma-geliştirme çalışmalarını

yapılmasını ve pazarlama alanında toplu hareket edilerek avantaj sağlamak olarak özetlenebilir (PNW, 2001).

ODOÜ'lerle ilgili bir çalışmanın başarıya ulaşabilmesi için, yerli halkın ormana bakış açısı, hayatlarında ormanın önemi, geleneksel bilgilerini paylaşmaları, ormandan faydalanma koşulları ve ormandan elde edilen ekonomik faydadan yararlanma şartları konuları büyük önem arz etmektedir (PNW, 2001).

Amerika'da yapılan bir araştırmanın sonuçları göstermiştir ki, ODOÜ hem ekonomik hem de ekolojik olarak önemlidir ve gelecekte bu önem daha da artacaktır. Bu ürünlerin toplanması ve ticareti yöresel, bölgesel, ulusal ve uluslar arası ekonomiye etki etmektedir. Çoğu toplayıcılar için ODOÜ'nden elde ettikleri gelir yıllık gelirlerinin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. ODOÜ'nin toplanmasıyla ilgili olarak getirilecek herhangi bir yasaklamanın veya izinler için alınan ücretlerin artırılması bu insanların hayatlarını etkilemektedir. Odun hammaddesinde olduğu gibi ODOÜ'nin talep ve arz değerleri tam olarak bilinemediği için, ODOÜ, maksimum ekonomik getiriler ve minimum ekolojik etkilerle yönetilmelidir (Davis, Summer, 2002).

Kanada'nın Ulusal Orman ve Biyoçeşitlilik Stratejisi'ne göre, ulusal ve küresel ölçekte yaşayan bütün canlıların fayda sağlaması için orman ekosistemi ve biyoçeşitliliğin sağlıklı bir şekilde uzun dönemde korunması, aynı zamanda çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel faydaların hem şimdiki hem de gelecek nesillere ulaşması amaçlanmıştır. Biyolojik çeşitliliği korumak ve çevresel politikalarda ana element olarak kabul etmek 1990 lardan beri Kanada'nın kaynak yönetimi ile ilgili politikalarının belirleyicisi olmuştur (McAffe, 2003).

Gelişmekte olan ülkelerde kırsal kesimin en önemli gelir kaynağı orman ekosistemlerinden elde ettikleri ODOÜ'leridir. Ancak bu kesimin topladığı tıpta kullanılan bitkiler, meyveler, mantarlar, reçine, bal..vb herhangi bir katma değer eklenmeden elden çıkarılmaktadır. ODOÜ'lerden elde edilen toplam gelir köylü, aracı ve ihracatçı arasında adil olarak paylaşılmamaktadır. Sertifikasyon gelirin adaletli paylaşılması yanında, üretimin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve ürünün kalitesinin

garantisini de sağlayabilir (Walter ve diğ., 2003). ODOÜ üretimi esnasında kaynağın ve türün ekolojik anlamda korunması sağlanabilir. Üretimi gerçekleştiren orman köylüsünün zarar görmemesi, çalışma ortamının sağlıklı olması ve iş garantisi, gelirden adil pay ve etik ticari şartlar gibi faydalar sertifikasyon sistemi ile sağlanabilir. Sertifikasyon aynı zamanda ürünün belli bir kalitede olduğunu göstermesi açısından, özellikle tıbbi bitkilerde ve besin olarak değerlendirilecek ODOÜ'ler için önem arz etmektedir. Çevreye duyarlı ve sorumlu tüketici grupları satın alımlarında ekolojik ve sosyal olarak doğru üretilmiş ürünleri tercih etmektedir (Hammett, Chamberlain, 1999).

Hindistan'ın Orman Yönetimi Enstitüsü'nden Dr. Rekha Singhal 2000'de İzmir'de yapılan "ODOÜ Üretimi" seminerinde ülkesinde ODOÜ ile ilgili özet bilgiler vermiştir. Bu bilgilere göre; Hindistan'da yerel ekonominin ve kültürün önemli bir parçası olarak 3000 den fazla ODOÜ çeşidi vardır. Orman içi ve kenarında yaşayan yaklaşık 500 milyon kişi ODOÜ'nden elde ettikleri gelire bağımlıdırlar. Orman teşkilatının elde ettiği gelirin % 50'den fazlası ODOÜ'nden gelmektedir. İhrac edilen ürünlerden elde edilen gelirin % 70'den fazlası işlenmemiş, ham olarak ihrac edilmektedir. Bu ürünler ülkede beş eyaletten toplanmakta, bu eyaletlerde toplam yerli halkın % 65'i yaşamaktadır. Toplanan ve tüketilen ODOÜ'nin % 60'ı orman içlerinde yaşayanlar tarafından yiyecek olarak tüketilmektedir ve onların hayatta kalmaları için çok büyük öneme sahiptir. ODOÜ'nden elde edilen gelir eyaletten eyalete değişmekle beraber toplam gelirlerin % 5.4 ile % 55 arasında değişmektedir. ODOÜ toplanmasında, satılmasında ve ODOÜ ile ilgili küçük çaplı fabrikalarda çalışan kadın ve çocuk sayısı yaklaşık 600 000 kişi civarındadır.

Kanada'nın British Kolombiyasında 2005 yılında yayımlanan bir rapor, ODOÜ'nin yörede binlerce yıldır yaşayan yerli halk için önemini vurgulamaktadır. Bu bölgede ticari olarak yapılan odun hammaddesi üretiminin, ki bölgede işlendirmenin % 23'ünü sağlamakta, çamlara arız olan bir böcek yüzünden düşmesiyle ODOÜ konusu daha fazla önem kazanmıştır. Bu yörede yaşayan yerli halkın en önemli geçim kaynağı ve kültürlerinin bir parçası olan ODOÜ'nden geleneksel olarak ilaç yapımı, yiyecek temini, çeşitli el sanatları ve eko-turizm olarak faydalanmaktadırlar. Yerli halkın en büyük endişesi, odun hammaddesinde gelişen olumsuzluğun, büyük şirketlerin dikkatini

ODOÜ'ne çekerek şimdiye kadar serbestçe yararlandıkları bu alanların ellerinden alınması veya aşırı kullanımla kaynakların zarara uğratılmasıdır. Yerli halk bu ve benzer konulardaki kaygılarını şöyle dile getirmiştir: Odun hammaddesi üretiminin çok yoğun ve baltalık işletme biçimi, yerli halkın mantar, çeşitli meyveler topladığı alanlar ile su kaynakları, balık ve yaban hayatına zarar vermektedir. Yine son yıllarda ortaya çıkan böcek zararları dolayısıyla önlem amacı ile ilaçlamanın artması yerli halkın kullandığı ODOÜ'ne zarar vermektedir. ODOÜ'nden faydalanan yerli halk bu ilaçlamaların ODOÜ toplanan alanlarda minimize edilmesini istemektedirler. Yerli halkın üzerinde durduğu başka bir konu ise bölgedeki çiftliklerin büyükbaş hayvanlarının aşırı otlatma yaparak ODOÜ alanlarına zarar vermesidir. Son olarak halkın bir diğer endişesi ise büyük şirketlerin geleneksel olarak kullanılan ODOÜ'ni ve geleneksel bilgiyi ticari hale getirecekleri, patentlerini de alarak yerli halkı devre dışı bırakacaklarını ve hatta binlerce yıldır serbestce kullandıkları ODOÜ'nden yararlanamayacakları olmaktadır (Powell, 2005).

Amerika'nın Kuzeybatı Pasifik bölgesinde yapılan bir çalışmada ormandaki biyoçeşitliliği korumak amacıyla geleneksel ve yerel ekolojik bilgileri kaynak yönetiminde biraraya getirmenin kaçınılmaz olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada ormanı kullanan ve yakın ilişki içinde bulunan üç grup insanın ekolojik bilgilerinin önemine dikkat çekilmiştir. Bu gruplar; Amerikan yerlileri, orman sahipleri ve ticari ODOÜ toplayıcılarıdır. ODOÜ toplayıcıları biyoçeşitliliğin ne anlama geldiğini tam olarak bilmeseler de ormandaki çeşitliliğin kendilerinin kazancını artırması bakımından faydalı olacağını anlamaktadırlar. Bu nedenlerle de aldıkları bir takım önlemler vardır, bunlar arasında ormanda topladığı ürünün tohumunu, yayma, sulama, gelişen olumsuz çevresel değişikliklere karşı önlem alma ve aşırı kullanım yapmamak adına kendi kendine toplama miktarında kısıntıya gitme gibi önlemler sayılabilir. Yine bu çalışmada toplayıcıların tecrübesinin üretim tekniğinde önemli olduğu, 8 ve daha uzun senedir bu işi yapanların aşırı kullanım konusunda daha hassas oldukları, diğerlerinin bunu düşünmeyip alanda ne var ne yok topladıkları ortaya çıkmıştır (Charnley ve diğ, 2007).

Türkiye, Asya ile Avrupa'nın kesişme noktası ve aynı zamanda bir Akdeniz ülkesi olması dolayısıyla, deniz seviyesinden 5000 m. ye kadar olan yükseklik farkıyla doğal,

kültürel ve biyolojik çeşitliliği barındıran bir coğrafyaya sahiptir. Kuzeyde yağışlı, güneyde yarı tropik, Anadolu'da yarı kurak iklimleri ile ekolojik bakımdan çeşitlilik, flora ve fauna bakımından zenginlik arz etmektedir. Çoğunluğu orman ekosistemlerinde olmak üzere 10 000 den fazla bitki türü ve yaklaşık 3000 endemik tür söz konusudur (Kızmaz, 2000).

Ülkemizde biyolojik çeşitliliğin korunması, dolayısıyla ODOÜ'lerinin korunması çabaları bazı yasal düzenlemelerle desteklenmiştir. Bunlardan ulusal düzenlemelere örnek olarak, ODOÜ nin Üretim ve Satış Prensiplerinin Düzenlenmesi (OGM,1995), Orman Ürünlerinden Yararlanmayla İlgili İzinlerin Verilmesinin Düzenlenmesi ve Doğal Yetişen Soğanlı Bitkilerin Toplanması, Üretilmesi ve Ticaretinin Düzenlenmesi sözleşmeleri sayılabilir. Ülkemiz aynı zamanda bu konuda pek çok uluslararası sözleşmeye de imza atmıştır. Bunlardan bazıları, Tehlike Altındaki Flora ve Fauna Türlerinin Uluslararası Ticareti Konvansiyonu CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, 1996), Biyolojik Çeşitlilik Konvansiyonu (Convention on Biological Diversity, 1997), RAMSAR Konvansiyonu 1994, Çevre ve Kalkınma Üzerine Rio Deklarasyonu (Rio Declaration on Environment and Development 1992), Çölleşmeyle Mücadele sözleşmeleri sayılabilir. 1995 yılı başlarında, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Dünya Bankası'nın işbirliğiyle Ulusal Çevre Eylem Planı (UÇEP) hazırlanmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu kapsamda, üniversiteler, kamu kurumları, araştırma kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörden uzmanların katılımıyla 19 ayrı çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu çalışma gruplarından biri de "Türkiye Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı" üzerinde çalışmış, orman, sulak alan ve step ekosistemlerinde yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalarda doğal sistemlerin üretkenliğinin, çeşitliliğinin ve bütünlüğünün korunması ve sürdürülebilir gelişimini sağlayacak eylemlerin tüm aşamalarına yönelik bir çerçeve oluşturmak amaçlanmıştır. Aynı zamanda tabiatın bir parçası olarak yaşayan, biyolojik çeşitliliğe değer veren, doğanın yerine koyabileceğinden fazlasını tüketmeyen ve gelecek nesillere biyolojik çeşitlilik açısından zengin bir doğa bırakan toplum oluşturmak amaçlanmıştır (Anonim, 2001).

İzmir Ticaret Odası'nın 2004 yılında gerçekleştirdiği ODOÜ panelinde konuşan Ege Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri İhracatçıları Birliği Yönetim Kurulu Üyesi Avram

Aji, ODOÜ'nde de her malda olan bir yaşam eğrisinden bahsetmiştir. ODOÜ'nde de belli zamanlarda moda olan revaçta olan mallar bir süre sonra talep görmemeye yerini başka ürünlere bırakmaya başlamıştır demiştir. Örnek olarak da sığla yağı, sarı kantaron, mazi, meşe palamutu gibi ürünleri vermiştir. Aji'ye göre bu ürünlerin ülkemizden talebi yok denecek kadar azalmıştır. Bu azalmanın ise çeşitli sebepleri vardır; başka ülkelerden daha ucuza temini, ürünün yerini alabilecek farklı bir ürünün keşfi veya içindeki faydalı maddenin sentetiğinin yapılmış olması sayılabilir. Günümüzde moda veya revaçta olan ürünler ise defne yaprağı, kekik, adaçayı, biberiye, tavşan memesi ve mantarlar olarak sayılmıştır. Aji defne, kekik ve adaçayında talebin her yıl sürekli arttığını bunu karşılamak için en iyi yolun hem ormanlar üzerindeki baskıyı azaltmak hem de orman köylüsünün gelirini arttırmak açılarından entansif tarımının yapılması olacağını belirtmiştir (Aji, 2004).

Ülkemizde ODOÜ üretimi ile ilgili sorunlar arasında, ilgili gruplar arasındaki örgütlenme eksikliği, üretim düzeyinin istikrarsızlığından dolayı kırsal kesimin gelir elde edebilme açısından güvensiz oluşu ve nihai tüketicilere ulaşamaması sayılabilir. Örneğin ODOÜ ticaretinde, toplam gelirden aracı ve ihracatçılar % 67, kaynağı yönetme ve koruma sorumluluğu olan Orman Genel Müdürlüğü % 3 ve toplayıcı orman köylüleri % 30 pay almaktadır (Geray, 2003).

1980'lerden itibaren önem kazanmaya başlayan ODOÜ endüstrisinin, aktif olarak yönetilmemesine rağmen, ekonomik büyüklüğü milyar dolarlarla ifade edilmektedir. ODOÜ'lerinin yönetimi ilgili gruplar, hükümetler, özel sektör, kırsal kesim arasındaki iletişim eksikliğinden dolayı karmaşık bir konu olarak algılanmaktadır. Geleneksel olarak ODOÜ'lere ülkelerin ulusal hesaplarına girecek kadar önem verilmemiştir. Bunun nedeni ODOÜ'nin sürdürülebilir yönetimi ile ilgili bilgi eksikliğidir. Miktar olarak az ve düzensiz olması, toplama, işleme ve depolama aşamalarında kayıpların öngörülememesi dolayısıyla piyasada rekabet edemeyeceği ve karlı olmadığı düşünceleri ile ekonomik olarak gereken önem verilmemiştir (Riley, 2007).

Yakın komşularımız olan Bulgaristan, Macaristan, Romanya gibi ülkeler ODOÜ'nin özellikle de tıbbi bitkilerin ekonomik değerini önceden görmüş ve 70 çeşit türü

ormandan toplama ve kültüre alarak yetiştirme yoluyla Avrupa piyasasında önemli yer elde etmiştir. Ülkemizde de tedavi amacıyla kullanılan bitki türü sayısının 500 civarında olduğu tahmin edilmektedir (Önal, 1988).

Ülkemizin ormanlarının mevcut haliyle yönetmeye devam edilmesi durumunda toplam yurtiçi olumlu dışsallıkların değeri, ormanlardan yapılan odun hammaddesi satışının toplam değerinden çok daha fazla olmaktadır. Dışsallık kavramı şöyle açıklanabilir; bir ormanda odun üretimi amaçlı işletilen bir meşcerenin toprak koruma faydası olumlu dışsallığa örnektir, buna karşılık aynı meşcerenin farklı bir kullanıma tabii tutulmasıyla kaybolan yaban hayatı ise olumsuz dışsallıktır. ODOÜ de orman kaynaklarının odun hammaddesi kullanımına tahsis edilmesiyle ortaya çıkan olumlu dışsallıklardandır. Bu dışsallıklar günümüzde ormancılık politikası kararlarını etkileyecek boyutlardadır ve bu yönde alınan kararlar yöneticilerin “bir taşla iki kuş” vurmasını sağlayacaktır. Karar alıcı durumunda olanlar bu dışsallıkların nasıl içselleştirilebileceği yönünde tedbirler aldığı sürece kaynak yönetimi açısından olumlu gelişmeler sağlanacaktır (Bann, Clemens, 1999).

ODOÜ üretimi ülkemizde iki yolla yapılmaktadır. Birincisi, OGM tarafından beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde belli türlerde (reçine, sığla yağı, çıralı çam kök odunu) hedeflenen üretimin gerçekleştirilmesidir. Diğeri ise, Orman Kanunu'nun 37. ve 40. maddelerine dayanarak, orman içi ve kenarı köylüden o yıl için belirlenmiş tarife bedeli tahsil edilerek ODOÜ hasadına izin verilmektedir (DPT, 2001). Orman köylüsü elde ettiği ürünün bir kısmını kendi ihtiyaçları için kullanmakta veya hepsini kooperatifler ve araçlar vasıtasıyla satarak gelir elde etmektedir. Ancak işlenmemiş, ham olarak araçlar vasıtasıyla ucuza ihrac edilen ürün, yurtdışından işlenmiş olarak ve daha yüksek fiyatlarla ithalatta dönebilmektedir. Az gelişmiş ülkelerdeki teknoloji eksikliği ve gelişmiş ülkelerin bu ülkelere teknoloji transferine yanaşmaması ODOÜ'lerden elde edilen gelirin adaletsiz dağılımına ve daha çok gelir etmek isteyen orman köylüsünün ekosistemi tahribine neden olmaktadır (Özüğurlu, Düzgün, 2000).

Alkan, Tolunay ve Korkmaz tarafından (2006) Isparta'da kekiğin kültüre alınarak üretilmesi ve bunun başarı düzeyi üzerine bir çalışma yapılmış, çalışmanın ilk yıllarında

başarı düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır. Üreticiler kendi ihtiyaçları yanında çevre illere de satışlar gerçekleştirerek önemli kazançlar elde etmişlerdir. Ancak daha sonraki yıllarda uygun pazar koşullarının oluşturulamaması, kekik yetiştiriciliğinin devamının sağlanamaması ile 400 dekardan 1000 dekara çıkan üretim alanları azalmıştır. İstenen başarıya ulaşılamamasının nedenleri olarak üretim tekniği yanlışlıkları ve pazarlama problemleri gösterilmiştir.

Ormancılık sektörünün ülkemizin GSYİH içerisindeki payı, dikkate alınan parametrelerin farklılığına bağlı olarak % 0,5 ile % 1,76 arasında değişen yüzdelerde ifade edilmektedir. Bu farklılık, ormancılığımızın doğrudan parasal değerlerle ifade edilemeyen ancak, yerel ve ülke ekonomisine önemli girdi sağlayan ürün ve hizmetlerin çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, ot ve yaprak değeri çoğu zaman bu hesaplamalarda ihmal edilmektedir. Ormancılık, ara malı üreten, kendisi dışında birçok sektöre girdi veren dolayısıyla stratejik önemi olan ve uyaran önemli bir sektördür. Orman kaynaklarından sağlanmakta olan çok yönlü yararların değer tahminlerindeki yetersizlikler, ormancılık sektörüne verilen önem ve ayrılan kaynakların yetersiz olmasının nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Türkiye’de ulusal girdi-çıktı tablolarında yer alan “ormancılık, tomrukçuluk ve ilgili hizmet faaliyetleri” esas olarak odun hammaddesi (yapacak/yakacak), odun dışı orman ürünleri, kavak, tohum ve fidan gibi kalemleri içermektedir (DPT, 2006).

Dokuzuncu Kalkınma Planı, Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda, 2007–2013 plan dönemindeki temel amaç ve politikalardan orman ürünlerinden faydalanma bölümünde şunlar amaçlanmıştır; “mümkün olan en yüksek kantite ve kalitede odun üretiminin sürdürülebilir olarak gerçekleştirilmesi, toplumun odun ve odun dışı orman ürünleri ihtiyaç ve taleplerinin optimum şekilde karşılanması, odun ve odun dışı orman ürünlerinde standardizasyon ve sertifikalandırma, ticaretinin disipline edilmesi, hammadde yerine mamul madde olarak ihracatını teşvik tedbirlerinin gerçekleştirilmesi” şeklinde açıklanmıştır. Yine aynı raporda orman içi veya kenarı köylüsü için ise; yerel haklara saygı, orman köylülerinin yaşam şartlarının iyileştirilmesine ve yoksulluğun azaltılmasına katkı: Orman köylülerinin orman yönetimine katılım hak ve sorumluluklarının artırılması, iş ve işçi güvenliğinin

sağlanması, orman kaynaklarından elde edilen fayda ve gelirin artırılması ve adil yararlanmalarının sağlanması, kısıtlı finans kaynaklarının yoksul ve çalışmalara ilgi gösteren orman köylülerine yönlendirilmesi olarak belirtilmiştir. Diğer kamu kurumlarının ve sivil toplum örgütlerinin katılım ve katkılarının güçlendirilmesi, politik iradenin ve desteğin oluşturulması gibi tedbirler belirlenmiştir (DPT, 2006).

Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Ulusal Ormancılık Programı'nda(2004-2023) Eylem Programı'nın "3. Ormanların Korunması, Geliştirilmesi ve Ormanlardan Faydalanma ile İlgili Eylemler" başlığı altında kısa dönemde (2004-2009) gerçekleştirilmek üzere; 1) Orman alanları üzerindeki ODOÜ kaynaklarından yerel ve ülkesel düzeylerde mevcut ve potansiyel faydalanma durumunun, sorunlar, gelişme ihtiyaçları ve olanaklarının belirlenmesi amacıyla kapsamlı bir envanter-araştırma-değerlendirme çalışmasının gerçekleştirilmesi, 2) Çevre ve Orman Bakanlığı'nın merkez ve taşrada ODOÜ konusunda çalışan birimlerindeki eleman sayılarının artırılması, ODOÜ'nin önemi ile ilgili bilinçlendirme programlarının, ODOÜ ile ilgili envanter, planlama, koruma, üretim faydalanma, pazarlama, izleme ve değerlendirme konularında eğitim programlarının hazırlanması ve gerçekleştirilmesi, 3) ODOÜ kaynaklarının korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir faydalanmasının geliştirilmesi amacıyla pilot projelerin katılımcı olarak hazırlanması ve uygulanması, 4) Tehdit altındaki ODOÜ türlerinin belirlenmesi ve koruma altına alınması için bir envanter-araştırma çalışmasının planlanması ve uygulanması, 5) ODOÜ konusunda izleme, değerlendirme, geliştirme, danışmanlık ve eşgüdüm alanlarında katkı sağlaması için ilgili taraf temsilcilerinden oluşan bir ulusal çalışma kurulunun/komisyonunun oluşturulması, 6) Orman köylüleri ve kooperatifleri için ODOÜ kaynaklarının korunması, ODOÜ'lerinin üretimi, hasadı, işlenmesi, pazarlanması konularında eğitim programları hazırlanması ve uygulanması. Bu faaliyetler için orman teşkilatınca teknik yardım hizmetleri ve kredi desteklerinin sağlanması için kurumsal kapasitelerin ve finans kaynakları tahsislerinin güçlendirilmesi, 7) ODOÜ'nin dış ticaretinin disipline edilmesi ve hammadde yerine mamul madde olarak ihracatın teşvik edilmesi amacıyla mevzuat ve teşvik tedbirleri geliştirme ihtiyaçlarının belirlenmesi ve gerçekleştirilmesi eylemleri belirlenmiştir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2004).

Halk politik ve ekonomik olarak güçsüz olmasına rağmen doğal kaynakların yönetiminde en önemli eleman olarak kalacaktır. Onlar kaynağın içinde yaşayan, onu kullanan ve korumanın sonuçlarından hayati olarak etkilenenlerdir. Koruma stratejileri, korunan alanlardaki bakış açıları genişletilerek yerel halkı koruma yöntemleri içine dahil etmelidir (Visser ve diğ., 2005). Ancak bu tür yaklaşımların milenyumun ana iki amacı olan açlığı ve aşırı yoksulluğu azaltma yoluyla doğal kaynakların sürdürülebilirliğini güvence altına alabileceği düşünülmektedir.

1.3. AMAÇ VE KAPSAM

Orman ekosisteminin sağladığı av ve yaban hayatı, balık, rekreasyon, su gibi odun dışı değerler de söz konusudur, ancak bu çalışmada bu değerler kapsam dışı bırakılmıştır. Zira bu değerlerin her birinin ayrı bir çalışma alanı olması ve araştırmanın kapsamını belli sınırlar içinde tutmak amacıyla bu yol tercih edilmiştir.

Bu çalışmada Orman Genel Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu (OGM, 2004) "Türkiye Ormanlarında Odun Dışı Ürünler" isimli kitapta Ege Bölgesi'nde doğal olarak yetişen türler incelenmiş ve Ege İhracatçılar Birliği rakamlarına göre bu bölgede üretimi, imalatı ve ihracatı yoğun olarak yapılan kekik (*Origanum sp.*, *Thymus sp.*, *Satureja sp.*, *Coridothymus sp.*, *Thymbra sp.*), defne (*Laurus nobilis L.*) ve çamfıstığı (*Pinus pinea L.*) türlerinin yönetimiyle ilgili anket çalışmasının yapılmasına karar verilmiştir.

Araştırma alanı olarak Ege Bölgesi (Şekil 1.1), benzer yetişme ortamına sahip olması ve ODOÜ çeşitliliği bakımından seçilmiştir. ODOÜ içerdiği elemanlar açısından çok geniş kapsamlı olduğundan, araştırmanın yapılabilirliği dolayısıyla Ege Bölgesi ile sınırlandırılmıştır. Ege Bölgesinin araştırma alanı olarak seçilmesinin diğer bir nedeni ise bu bölgede konu ile ilgili tüm gruplara erişebilmenin mümkün olması, Ege ve 9 Eylül Üniversitelerinde konu ile ilgili çalışmış bilim adamlarına ulaşma imkânı olması ve bu konuda çalışmalar yapmış ve yapmakta olan Çevre ve Orman Bakanlığına bağlı Ege Ormancılık Araştırma Enstitüsünün bulunması sayılabilir.

Türkiye'nin ODOÜ üretimi ile ilgili olması gereken yaklaşımı, iki senaryo yardımı ile açıklanabilir. Bunlardan birisi, ODOÜ üretimini orman içi ve kenarı köylüye mal ederek, kırsal alanda kalmalarını sağlamak; diğeri ise kırsal hayatın boşalmasına razı olmak ve ODOÜ'leri kültür ağırlıklı duruma getirmek, olarak belirlenebilir. Büyük alanlarda monokültüre gidilerek ODOÜ'lerin üretilmesi biyoçeşitlilik açısından sakıncalı olsa da, ormanlar üzerindeki baskıyı azaltması açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Araştırma alanı olarak belirlenen bölgede ODOÜ'lerinin üretimi, ticareti ve bu yönetimin çerçevesini oluşturacak stratejinin kırsal ve ulusal ekonomiye katkıları irdelenerek en uygun kaynak yönetim biçiminin nasıl olması gerektiği konusunda tavsiyelerde bulunulacak olan bu çalışmada, aşağıdaki amaçların gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir:

- Toplayıcılar/üreticiler, aracılar, imalatçılar ve ticaretini yapanlar ile ormancılık teşkilatı açısından bakıldığında sorunlar nelerdir, ilgili grupların sorunlarını ortaya koymak suretiyle çözüm önerileri geliştirmek, politika yapıcılara ışık tutmak,
- Toplayıcılar/üreticiler, aracılar, imalatçılar ve ticaretini yapanlar ile kaynak yöneticileri arasındaki ilişkileri ve koordinasyonu geliştirme biçimini ortaya koymak,
- Toplayıcılar/üreticiler, aracılar, imalatçılar ve ticaretini yapan gruplar arasında örgütlenme yollarını ortaya koymak,
- Toplayıcılar/üreticiler, aracılar, imalatçılar ve ticaretini yapanların sosyo-ekonomik özellikleri, kültürel yapıları ve değer yargıları anket ve mülakatlar yardımı ile elde edilerek bu bilgilerin kaynak yöneticilerine aktarılmasına aracı olmak ve bunların ODOÜ yönetiminde planlamanın içinde nasıl yer alması gerektiği hakkında görüşler oluşturmak,
- Araştırma bölgesinde üretimi ve ticareti en çok yapılan üç türü seçerek, toplayıcı/üreticiye veya diğeri ilgili gruplara verilecek teşviklerde hangi ölçütler göz önünde bulundurulmalıdır, konusuna ışık tutmak,

- ODOÜ üretimi ile ilgili grupların (toplayıcı/üretici, aracı/tüccar, imalatçı/fabrika, ihracatçı, orman teşkilatları, sivil toplum kuruluşları) kaynak yönetiminde söz konusu olabilecek katılımcılık biçimini ve bunun kaynağa sahip çıkma ve koruma açısından önemini ortaya koymak,
- ODOÜ üretimi, imalatı ve ticareti ile ilgili ulusal ve uluslararası düzenlemeleri ve sertifikasyon sistemi ile ilgili bilgileri ortaya koyarak, bu sistemin faydaları ve sakıncaları ile hangi ürünlerin bu sistemden geçtiğini belirlemek,
- Dünya’da ODOÜ üretim, imalat ve ticareti ile ilgili hangi ürünlerin ön plana çıktığını belirlemek,

1.4. MALZEME VE YÖNTEM

1.4.1. Malzeme

Araştırmada kullanılan genel materyal öncelikle yurtiçi ve yurtdışında yapılmış olan benzer çalışmalardan elde edilen veriler, raporlar, makaleler ve araştırmalar ile ülkemizde ve dünyada konu ile ilgili kurum ve kuruluşların yayımlamış olduğu istatistikler olmuştur. ODOÜ konusunda dünya ile ilgili bilgiler başta FAO olmak üzere IUFRO, EEA, IFCAE gibi kurumların istatistik bilgileri, yapılan çalışmaların sonuçları ve raporlarına dayanarak hazırlanmıştır.

Araştırmanın orijinal materyali ODOÜ konusu ile ilgili olan gruplar yani, orman teşkilatı, toplayıcılar/üreticiler (orman içi ve kenarı köylü), aracılar, toptancılar, yarı mamul veya mamul hale getiren imalatçılar, pazarlamacılar, ihracatçılar, sanayi ve ticaret odaları, araştırma kuruluşları, sertifikasyon kurumları, kooperatifler ile yapılacak olan bir dizi mülakat ve anket (Ek A, Ek B, Ek C ve Ek D) bulgularından elde edilmiştir.

Bu gruplardan ilgili oldukları alana göre ODOÜ’lerinin toplama, üretim, satışla ilgili olan darboğazları hakkında ayrıntılı bilgiler elde edilmiştir. ODOÜ’lerini işleyen, yarı mamul veya mamul hale getiren firmaların ölçekleri, kapasiteleri ile ilgili veriler toplanmıştır.

1.4.2. Yöntem

Bu çalışmada toplayıcılar olarak adlandırılan orman içi ve kenarı köylü, aracılar ve ihracatçılar ile ön anket/mülakatlar yapılarak, posta veya telefon anketi yerine karşılıklı görüşme yolu ile anket yapılmasının daha uygun olduğuna karar verilmiştir. Bunun nedeni köylü toplayıcı/üreticilerin anlayamadığı soruları veya noktaları açıklayabilme imkanı olması, güvenilirliği arttırarak cavaplama oranının yükseltilmesi, eksik veya boş soru bırakılması gibi bir problemin olmaması ve gözlemlerden de yararlanılması gibi faydalar sayılabilir. Hedef kitle olarak İzmir Orman Bölge Müdürlüğü, İşletme Müdürlükleri ve İzmir Ormancılık Araştırma Enstitüsü'nden alınan bilgilerden derlenen sonuçlarla hangi köylerde uygulamanın yapılacağı belirlenmiştir. Aracıların belirlenmesinde ise yine Orman İşletme Müdürlükleri'nden yardım alınmış, orman teşkilatına “ormaniye” (tarife bedeli) ödeyen kişiler tespit edilmiş ve bunlara (25 aracı/tüccar) ulaşılmıştır. İhracatçı şirketlerin listesi ise Ege İhracatçılar Birliği'nden elde edilerek telefon etmek suretiyle randevu alınmış ve ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Örneklemede ise bilinçli tesadüfi ve gönüllülük esasına dayanan örnekleme kullanılmıştır. Köylerde genellikle kahvelerde bulunan toplayıcı/üreticilerle gönüllü olmaları halinde anketler gerçekleştirilmiştir. Aracı/tüccar ve ihracatçılar için ise sayıları az olduğu için bilgilerine ulaşılanların tamamıyla anket çalışması yapılmıştır.

İlgili gruplar için sorular hazırlanırken çoktan seçmeli, açık uçlu ve kapalı uçlu soru tiplerinden yararlanılmıştır. Kapalı uçlu sorular cevaplayıcılar arasında karşılaştırmanın kolay yapılabilmesi, cevaplayanlar açısından kolay anlaşılır olması, ilgisiz, abartılı cevapları önlemesi ve değerlendirmesi basit olması bakımından tercih edilmiştir. Ancak soruların cevaplarında olan eksikliklerin cevaplayıcı tarafından yakalanabilmesi, bilinmeyeni veya beklenmeyeni yakalama şansı vermesi ve kapalı uçlu sorularla alınamayacak bilgileri alma açısından açık uçlu sorulardan da yararlanılmıştır. Ayrıca her üç ilgili grup için demografik bilgi elde etmek amacıyla yaş, cinsiyet, eğitim durumu ile ilgili bilgiler de toplanmıştır.

ODOÜ ile ilgili yerel bilgiler ve kişisel görüşler toplanmış ve bunların üretim, pazarlama ve diğer konulardaki sorunları belirlenmeye çalışılmıştır. Anket ve mülakat çalışmaları iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Öncelikle ilgili gruplarla ön anket/mülakat

yapılmış bu ön çalışmaların sonucu gözden geçirildikten sonra asıl anket soruları hazırlanarak saha çalışmasına geçilmiştir. Bu ön anket/mülakat ve asıl anket çalışmaları sırasında ve araştırma bölgesinde geçirilen süre boyunca üretici/toplayıcılar ile alanda, satın almalar sırasında aracılar ile imalat şirketlerinde imalat sırasında elde edilen kişisel gözlemlere de yer verilmiştir.

Toplayıcı/üreticilerle yapılan 80 görüşmenin 47'si en kolay bulunabildikleri yer olan köy kahvelerinde gerçekleştirilmiştir. Diğerleri ise 15 kişi ile kendi evlerinde, 6 kişi ile muhtar odasında, 5 kişi ile cami hocasının ofisinde, 4 kişi ile ayaküstü sokakta ve 3 kişi ile de komşularının evinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sorulara yaklaşımları açısından toplayıcı/üreticilerin % 53 oranında meraklı olup ilgiyle cevap verdikleri, % 24'ü ise başkalarıyla anket yapılırken ilgilenip anketi cevaplamak istedikleri, buna karşılık % 18 oranında da ilgisiz, isteksiz ve kayıtsız oldukları tespit edilmiştir. Görüşme yapılan toplayıcı/üreticilerin yaş ortalaması 52 olarak hesaplanmıştır. Yine aynı grubun hane halkı sayısı ortalaması ise 3.7 olarak bulunmuş, görüşme yapılan kişilerin ancak % 10'u kadın, % 90'ı erkek olduğu belirlenmiştir. Bunun nedeninin görüşmelerin çoğunlukla kahvede yapılmış olması olduğu düşünülmüştür. Eğitim durumları ile ilgili bilgilere bakıldığında ise 80 kişiden 52'sinin eğitimi ilköğretim seviyesinde, 18 kişi okuryazar bile olmadığını belirtmiş, 6 kişi orta seviye, 3 kişi lise mezunu ve 1 kişi de üniversite mezunu olduğunu söylemiştir. Toplayıcı/üreticilerin ortalama arazi varlığı ise 44 ha olarak belirlenmiş ancak 80 kişiden 9'unun hiç arazi varlığı yokken 80 kişiden 10'unun da 100 ha ve üzeri arazi varlığı olduğu saptanmıştır.

Aracı/tüccar konumunda 25 kişiyle görüşmeler randevu vererek gerçekleştirilmiş, bir kısmı ile bir köy kahvesinde, bir kısmı ile de ilçe merkezinde işyeri veya depolarında görüşülmüştür. Bu aracı/tüccarların yaş ortalaması 50 olarak hesaplanmış, 23 aracı tüccar erkek iken yalnızca 2 kadın aracı/tüccar belirlenmiştir. Eğitim durumlarına bakıldığında ise 6 tanesi ilköğretim, 8 tanesi ortaokul, 5 tanesi lise ve 6 tane aracı/tüccar da üniversite mezunu olduklarını belirtmişlerdir.

İhracatçı şirketlerden görüşme sağlanabilen 20 şirket sahibi veya ilgilisi ile yapılan anketlerde ise yaş ortalaması 43 olarak tespit edilmiş, erkek görüşülen sayısı 16, kadın

ise 4 olmuştur. Eğitim durumlarına bakıldığında bu grupta eğitim düzeyi bir hayli yükselerek 20 kişiden 12 tanesi üniversite eğitilmiş, 6 tanesi lise, 1 kişi orta ve 1 kişi de ilkokul mezunu olduğunu belirtmiştir. İlkokul ve ortaokul mezunu olduğunu söyleyen iki kişi şirketin sahibi konumunda olan kişilerdir. Görüşülen 20 kişiden 11'i şirket sahibi olup diğerleri şirketin idari işlerinde çalışan lise veya üniversite mezunu olan çalışanlar olmuştur. Anket yapılan 20 şirketten 12 tanesi Limited Şirket (LTD) şirketi 8 adedi ise Anonim Şirket (A.Ş.) vasfında olduğu belirlenmiştir.

Orman teşkilatı personeli ile yapılan anketler e-posta yolu ile İzmir ve Denizli Bölge Müdürlükleri ile Manisa, Bergama ve bağlı işletmelerine gönderilmiştir. Bergama'dan iki, Manisa'dan dört ve Denizli'den dokuz işletme müdürlüğüne ulaşılmış ve 40 orman mühendisi ile anket yapılmıştır. Anket formunu dolduran 40 şeften 10 tanesi yüksek orman mühendisi olduğunu belirtmiş, yine 40 şeften 7 tanesi bayan 43 şef ise erkek olarak kaydedilmiştir

Yapılan anket ve mülakat sonuçları bilgisayarda excel programı yardımıyla tablolar halinde yazılmış ve tanımlayıcı istatistiklerden frekans tabloları ve yüzdeler (oranlar) kullanılarak grafiklere dönüştürülmüştür. Frekans tabloları ile anket yapılan kişilerin hangi kategoride olduğunu belirlemek, yüzdeler (oranlar) ile de o kategoriye ait frekansın toplam frekansa oranı bulunarak sonuçlar yüzdeler şeklinde ifade edilmiştir. Belirli bir konudaki farklı görüşleri özetlemede pasta grafiklerinin, karşılaştırma yapmak için de sütun grafiklerinin kullanılmasından hareketle genellikle bu iki tür grafik kullanılmıştır. Sütun grafiklerdeki x eksenine bağımsız değişkenler, y eksenine ise genellikle kişi sayısı (bağımlı değişken) yerleştirilmiştir.

Bunların yanında regresyon analizleri yapılarak bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Bağımlı değişken, regresyon modelinde açıklanan ya da tahmin edilen değişkendir. Bağımsız değişken ise regresyon modelinde açıklayıcı değişken olup bağımlı değişkenin değerini tahmin etmek için kullanılmaktadır. Değişkenler arasında doğrusal ilişki olabileceği gibi doğrusal olmayan bir ilişki de olabilir. Bu çalışmada bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasındaki doğrusal/doğrusal olmayan ilişkileri açıklamak için kullanılan regresyon modeli $y = a+bx$ olmuştur.

2. LİTERATÜRE AİT BULGULAR

2.1. DÜNYA'DA ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİ

2.1.1. Odun Dışı Orman Ürünlerinin Uluslararası Ticareti

Dünyanın değişik noktalarında aynı mal ve hizmetin üretilmesinin ülkelerin doğal koşulları gereği mümkün olmaması, hatta bazı endemik türlerin belli bölgelerin dışında yetişmemesi ülkeler arası ticareti zorunlu kılmıştır. Örneğin Türkiye Sığıla (Lequidambar Orientalis) ağacının yetiştiği tek ülke olmasından dolayı dünyada sığıla ürünleri açısından tekel konumundadır. Dünyanın değişik ülkelerinde farklı ürünlerin endemik olmasından dolayı aynı tekelcilik söz konusu olmaktadır. Bunun yanında belli ülkeler belli malları üretmek yerine diğer ülkelere satın alma yoluna gidebilirler. Ülkelerin teknik bilgi altyapısının yetersizliği, uzman işgücü bulunmaması ve ekonomik yetersizlik gibi nedenlerle dış ticaret yapma yoluna gidebilirler (İlter, Ok, 2007).

Uluslararası ticaretin neden yapıldığı, bunun ülkelere ne gibi kazançlar sağladığı sorularını açıklamaya yönelik, dış ticaret teorilerinin temeli olan iki teori söz konusudur. Bunlardan birincisi Adam Smith'in **Mutlak Üstünlükler Teorisi (1776)**, ikincisi Ricardo'nun **Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisidir (1817)**. Mutlak Üstünlük Teorisi'ne göre, bir ülke karşı ülkeye göre hangi malları daha düşük maliyetle üretiyorsa o malların üretiminde uzmanlaşmalı ve bunları ihrac ederek pahalıya üretebildiğini diğer ülkeden ithal etmelidir. Yani her ülke emek verimliliği yüksek olan malda uzmanlaşmalı diğer malı ithal etmelidir. Bu şekilde her iki ülkenin de refah düzeyi yüksek olur. Burada uluslararası ticaret ülkelere birbirlerinin emeğinden yararlanma olanağı vermiştir. Bu da ancak serbest ticaret ile mümkün olabilir Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisine göre ise, uluslararası ticarete önemli olan bazı malları daha ucuza üretmek yani mutlak üstünlük değil, malın üretimindeki üstünlük yani karşılaştırmalı üstünlüktür. Karşılaştırmalı olarak en üstün olduğu alanlarda üretim yaparak uzmanlaşmalı, daha çok kaynak kullanarak ürettiği malı ise ithal etmelidir. Emeğin maliyetleri oluşturan tek etmen ve homojen olarak kabul edildiği bu teoride sermaye, doğal kaynaklar ve girişimcilik faktörleri dikkate alınmamıştır. Ulaştırma ve sigorta

masrafları dikkate alınmadığı gibi, azalan verim (artan maliyetler) kanunu da görmezden gelinmiştir. 1960'lardan itibaren gelişen yeni dış ticaret teorileri ise emeğin niteliği, teknolojinin geliştirilmesi ve üretim sürecinde kullanımının etkilediği uluslararası ticaret modelleri olmuştur. İki İsveçli iktisatçı olan Heckscher ve Ohlin'in teorisine göre, bir ülke hangi üretim faktörüne zengin olarak sahipse, üretimi o faktörü yoğun biçimde gerektiren mallarda karşılaştırmalı üstünlük elde eder ve bu malları ihrac ederken kıt sahip olduğunu ithal eder (Bayraktutan, 2003).

ODOÜ'nin uluslararası ticareti pek çok üründe olduğu gibi bir takım kurallara dayanır ve çeşitli düzenlemeler mevcuttur. Birçok ürün toplayanların kendi gereksinimleri için veya yerel olarak kullanılmasına rağmen bir kısım ürün de işlenmemiş olarak uluslararası pazarlara girmektedir. Bu ürünler döviz girdisi açısından gelişmekte olan ülkeler için önemli bir yere sahiptir. ODOÜ'nde gümrük vergilerinin haricinde farklı kısıtlamalar da mevcuttur. Bu sınırlamalar ülkeden ülkeye ve ürün çeşidine göre farklılık gösterir.

ODOÜ'nin uluslararası ticaretinde ürünlerin işlenme sürecinin farklı aşamalarında ithalatı veya ihracatı yapılabilir. Bazı ürünler hiç işlenmeden bazıları ise pek çok işlemden geçtikten sonra ticarete konu olur. Bugün uluslararası ticarete konu olan en az 26'sı uçucu yağlarla ilgili olmak üzere 150 civarında ODOÜ çeşidi olduğu bilinmektedir. Bunların dışında yaklaşık 4 000 ila 6 000 çeşit bitki türü de bu ticarete dahil olmaktadır. Pek çok ODOÜ küçük miktarlarda ticarete konu olurken bazı ürünler örneğin, ginseng kökleri, doğal bal, yabani ceviz türleri, terebentin, doğal kauçuk, reçine, bambu türleri ve arap sakızının ticareti büyük ölçülerde yapılmaktadır. Rakam vermek gerekirse dünyada yıllık olarak 380 milyon \$ değerinde ginseng kökü ve 1 milyar \$ tutarında da doğal kauçuk ticareti gerçekleşmektedir (FAO, 1995b).

Dünya'da uçucu yağlarla ilgili ticaretin boyutu doğal ve kültüre alınarak yetiştirilen ürünlerden olmak üzere 1 milyar \$ seviyelerindedir. Çin, Endonezya, Tayland, Hindistan ve Brezilya ana üretici konumundaki ülkeler olurken, Avrupa ülkeleri, A.B.D. ve Japonya bu ürünlerin ana ithalatçısı durumundadırlar (Iqbal, 1993).

Doğal bal (*natural honey*) ticaretinde, 300 000 ton üretim yapılmakta ve yaklaşık değeri 300 milyon \$ seviyelerinde olmaktadır. En büyük üretici ülkeler arasında Rusya, Çin, A.B.D., Meksika ve Türkiye sayılırken, Almanya, A.B.D., İngiltere ve Japonya en önemli ithalatçı ülkelerdir. Buradan elde edilen balın ne kadarının ODOÜ kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorgulanmaktadır. Ancak kültür ortamında dahi elde edilmiş olsa arıların orman ağaçlarından polen ve nektar kaynağı olarak faydalandığı bilinmektedir, ayrıca bal ticaretinde bu ayrımın yapılmasının çok güç olmasından dolayı, bir bütün olarak değerlendirilmesi uygun görülmüştür (FAO, 1995b).

Ticari olarak değeri olan ve tıbbi bitkiler olarak ticareti yapılmakta olan 4 000 - 6 000 çeşit bitki türünün dünya ticaretindeki değeri 1995 yılında 170 milyon \$ olarak hesaplanmıştır. Bu değer yıldan yıla artarak devam etmektedir. Çin bu alanda bütün dünya ticaretinde toplam ihracatın % 30'unu gerçekleştirerek ana üretici konumundadır. Çin'in arkasından Güney Kore, A.B.D., Hindistan ve Şili gelmektedir. Alıcı ülkeler olarak ise en büyük pazarlar Japonya, A.B.D., Almanya, Fransa, İtalya, İspanya ve İngiltere sayılabilir (FAO, 1995b).

Bitkisel orijinli tanen extreleri ticaretinin değeri ise 125 milyon \$ seviyelerindedir. Bu ticarete en büyük üreticiler, talebin % 50'sini karşılayan Brezilya ve Arjantindir. En büyük alıcılar ise A.B.D., İtalya, Rusya ve Japonyadır (Lintu, 1995).

Ülkemiz dahil İspanya ve Portekiz gibi Avrupa ülkelerinin de üreticisi olduğu *Pinus pinea*, çam kabuklu yemişleri grubu olarak (*Pinus gerardiana*, *Pinus pinea*, *Pinus cambra*, *Pinus korainsis*) uluslararası ticarete konu olan bir üründür. Özellikle sağlıklı ürünlere talebin arttığı ülkeler tarafından ithal edilmektedir. Afganistan ve Pakistan *Pinus gerardiana*, Çin ise *Pinus korainsis* tohumlarının üretildiği ve ihrac edildiği en büyük üretici konumundalardır (FAO, 1995b).

Uluslararası bambu ticaretinde ise Çin ve Tayland ana üretici konumunda olan, Malezya, Myanmar, Kore, Endonezya, Vietnam, Filipinler ve Bangladeş diğer üretici ülkeler olarak sayılabilir. Büyük alıcı ülkeler ise Fransa, Almanya ve Hollanda olarak

kaydedilmiştir. Bambu'nun filizlerinden (*bamboo shoots*) ise yiyecek olarak faydalanılır. Çin'de bambunun 100 çeşit yenebilen türü vardır ve bir milyon tonluk üretimi ile 20 milyon \$ ihracat yapmaktadır. Çinle beraber Tayvan, Endonezya ve Tayland da üretici ülkeler arasındadır. Ana alıcı ülkeler olarak ise A.B.D. ve Japonya'nın yanında İngiltere, Almanya, Avustralya, Hollanda, Kanada, Suudi Arabistan, İsveç, Fransa ve Güney Kore sayılabilir (FAO, 1998).

Baharatlar, yemeklerde kullanılan çeşitli çeşniler ve bitki parçaları ODOÜ'nin ticarete konu olan önemli bir parçasını oluşturur. Hindistan cevizinde (*nutmeg*) Endonezya, tarçında (*cinnamon*) Sri Lanka, Çin, Vietnam ve Hindistan ana üreticiler olarak sayılabilmektedir. En önemli ithalatçılar arasında ise Avrupa ülkeleri, A.B.D. ve Japonya sayılabilmektedir (Arnold, 1995).

Ekonomik ve ticari önemi bakımından uluslararası ticarete konu olan başka bir ürün ise siyah mantar (*black mushroom, morels*) dır. Bu mantar türü daha çok gurme tarzı yemekler yapan lüks restoranlarda kullanılmaktadır. Ülkemiz dahil Avrupa ülkeleri, A.B.D., Kanada, Hindistan, Afganistan, Pakistan, Çin ve Nepal'de doğal olarak ormanlarda yetişir. Dünya'da üretilen toplam 150 ton siyah mantarın 100 tonunu ana üretici ve ihracatçı konumunda olan Pakistan ve Hindistan üretmekte ve tamamını kurutulmuş olarak ihrac etmektedir. Siyah mantar'da toplam ticaretin değeri 50-60 milyon \$ seviyelerindedir. Yer mantarı (*truffles*) diye adlandırılan başka bir mantar türü de yine gurme mutfaklarında çok tercih edilen bir türdür. Bu türde de ana üretici olarak Fransa 20 ton, İspanya 15-30 ton ve İtalya 10 ton olarak kaydedilmiştir. Bu mantar çeşidi de diğer Avrupa ülkeleri ve A.B.D.'ne dondurulmuş veya taze olarak ihrac edilmektedir. A.B.D. nin ithalat rakamı 1.5 milyon \$ civarındadır (Lintu, 1995).

Arap sakızı (*gum arabic, Acacia senegal*) olarak adlandırılan bitkisel bir zambak türü olan bu ODOÜ diğerlerinin arasında en geniş kullanıma sahip olanıdır ve dünya üretimi olan 25 000 tonun 20 000'i Sudan tarafından karşılanmaktadır. A.B.D. bu üretimin % 25'ini alarak en büyük alıcı durumundadır, alıcı diğer ülkeler arasında Avrupa ülkeleri, İsviçre, İskandinav ülkeleri ve Japonya sayılabilir. Arap sakızına alternatif olarak da kullanılabilen başka bir sakız, zambak türü, kitre (*gum tragacanth, Astragalus spp*) Pakistandan Yunanistana özellikle de İran ve Türkiye'de yetişen bir türdür. Alıcıları da Avrupa ülkeleri, A.B.D., Japonya ve Rusya olarak kaydedilmiştir. Hindistan'da yetişen bir tür (*gum karaya*) ise yalnızca Hindistan'da yetiştiğinden 5 500 tonluk dünya

ihracatının tümü bu ülkeden yapılmaktadır. Diğer bir tür (*carob gum*) Akdeniz ülkelerinden İspanya, İtalya ve Portekiz'de bolca yetişir ve dünya ticaretinin % 80'ini oluştururken, başka bir tür (*gum talha*) ise yine Sudan'dan dünyaya satılmaktadır (Awouda, 1999).

Uçucu yağlar ve reçine karışımında ise (*oleoresin*) dünya ticaretinin büyük bir kısmı Çin ve Endonezya tarafından üretilir ve ihrac edilir. 1.2 milyon ton olan dünya ticaretinin 1/3'ü Çin'den yapılır, Portekiz de üretici ülkeler arasında yerini almıştır. İthalatçı ülkeler arasında ise Japonya birinci sıradadır, Çin'den yapılan ihracatın % 50'si Japonya'ya gitmektedir. Diğer ithalatçı ülkeler ise Almanya, İngiltere, Fransa, Hollanda, İtalya, Belçika, Avustralya, Kanada, İsviçre, Güney Afrika, Zaire ve Nijerya sayılabilir (Iqbal, 1993).

2.1.1.1. Odun Dışı Orman Ürünleri Ticaretinde Alıcılar ve Satıcılar

ODOÜ'nde toplam dünya ticaretinin değeri 11 milyar \$ doların üzerindedir. Bu ticaret çoğunlukla gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru olmaktadır. Tablo 2.1 de ODOÜ ticaretinde bazı türler için ana alıcı ve satıcı ülkeler özetlenmiştir. Tablo 2.1 den de görüldüğü gibi ODOÜ üreticisi olan ülkeler oldukça çeşitlidir. Ana üretici olarak Güneydoğu Asya ülkeleri göze çarpmaktadır. Çin özellikle yabancı ürün üretimi ve işleminde büyüyen bir ülke olarak dikkat çekmektedir. Dünyada Çin'de doğal yollarla üretilen ve yenilen ürünler ile tıbbi bitkilere olan talep artmaktadır.

Kekik için ana ihracatçı ülkeler başta Türkiye olmak üzere Çin, İspanya, Yunanistan, Meksika ve Şili olarak öne çıkmaktadır. Alıcı ülkeler olarak ise başta A.B.D. olmak üzere Almanya, İtalya, Hollanda, Kanada ve Polonya olmaktadır. Kekik ihracatımızın yaklaşık %50'si A.B.D. ne olmaktadır. Defne ana ihracatçı ülkeler Türkiye, Arnavutluk, İspanya, Yugoslavya ve Yunanistan olurken; defne alıcısı olarak yine A.B.D. başta olmak üzere Hong Kong, Japonya, Vietnam, Almanya ve Brezilya görülmektedir. Çamfıstığı ihracatçısı olan Türkiye, İtalya, Portekiz, Fransa ve Suriye en büyük alıcılar olarak İtalya, Suudi Arabistan, B.A.E., İsviçre, İspanya ve A.B.D. ne satış yapmaktadır. Fıstıkçanı ihracatımızın yarısını İtalya ithal etmektedir.

Tablo 2.1. ODOÜ’nde ana alıcı ve ana satıcı ülkeler

ODOÜ	Ana İhracatçı Ülkeler	Ana İthalatçı Ülkeler
Brezilya cevizi	Brezilya, Bolivya, Peru	A.B.D., İngiltere, Almanya, Avustralya, Kanada
Ceviz	Çin, Hindistan, Afganistan, Pakistan	Avrupa Ülkeleri, Japonya, Kanada, İsviçre
Kuzu mantarı	Pakistan, Hindistan, Afganistan	Fransa, İsviçre, Almanya
Yer mantarı	Fransa, İtalya	A.B.D.
Çam mantarı	Şili	A.B.D., Fransa, Peru, Hollanda, İsviçre
Bambu filizleri	Çin, Tayland, Endonezya	Amerika, Japonya, İngiltere, Almanya, Avustralya, Hollanda, Fransa, Kore
Küçük hindistancevizi	Endonezya, Granada	A.B.D., Avrupa ülkeleri, Japonya
Tarçın	Sri Lanka, Madagaskar	A.B.D., Avrupa ülkeleri, Japonya
Arap sakızı, zambak	Sudan, Nijerya	A.B.D., İngiltere, Almanya, İsviçre, Japonya, İskandinav ülkeleri
Kitre, sakız, zambak	İran, Türkiye	A.B.D., Avrupa ülkeleri, Japonya, Rusya
Keçiboynuzu zambakı	İspanya, İtalya, Portekiz	Batı Avrupa ülkeleri, A.B.D., Japonya
Bambu	Çin, Tayland, Malezya, Endonezya, Vietnam, Filipinler	Fransa, Almanya, Hollanda,
Doğal bal	Rusya, Çin, A.B.D., Meksika, Türkiye	Almanya, A.B.D., İngiltere, Japonya
Balmumu	Çin, Rusya, Fas, Tanzanya, Kanada, Hollanda	Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere
Meyankökü	Çin, Pakistan, Suriye, Rusya, Türkiye , İran, Afganistan	A.B.D., Avrupa ülkeleri, Japonya
Ginseng kökleri	Japonya, Çin, Singapur, Avrupa ülkeleri	A.B.D., Kore, Kanada
Uçucu yağlar	Çin, Hindistan, Endonezya, Brezilya	A.B.D., Avrupa ülkeleri, Japonya
Tıbbi bitkiler	Çin, Kore, A.B.D., Hindistan, Şili, Mısır, Arjantin, Yunanistan, Polonya, Zaire Macaristan, Arnavutluk	Japonya, A.B.D., Almanya, Fransa, İtalya, İspanya, İngiltere, Malezya
Kekik	Türkiye , Çin, İspanya, Yunanistan, Meksika, Şili	A.B.D., Almanya, İtalya, Hollanda, Kanada, Polonya
Defne	Türkiye , Arnavutluk, İspanya, Yugoslavya, Yunanistan	A.B.D., Hong Kong, Japonya, Vietnam, Almanya, Brezilya
Çamfıstığı	Türkiye , İtalya, Portekiz, Fransa, Suriye	İtalya, Suudi Arabistan, B.A.E., İsviçre, İspanya, A.B.D.

Kaynak: FAO, 1995b

2.1.1.2. Odun Dışı Orman Ürünleri Ticaretini Sınırlayıcı Uygulamalar

ODOÜ'nin uluslararası ticaretinde uygulanan sınırlayıcı tedbirlerden gümrük vergileri, teknik standartlar, türlerin kontrolünü sağlayan sağlıklı ve güvenli ürünlerle ilgili kurallar sayılabilir. Genellikle ticaret gelişmekte olandan gelişmiş olduğundan bu kuralları gelişmiş ülkeler koymuşlardır. Ancak gelişmekte olan ülkeler de ODOÜ ticaretinde ihracat vergileri uygulayabilirler.

Yerel pazarlardaki satıcıları koruma amaçlı uygulanan ithalat vergileri genellikle ithal edilen ODOÜ'nün o ülkede yetişip toplanmaması durumunda anlamsız olmaktadır. ODOÜ'nin ormandan toplanması ve işlenmesi süreci genellikle uzun, sıkıcı ve ağır işçilik gerektiren bir iş olduğu için ve işçilik ücretleri gelişmiş ülkelerde yüksek olduğundan gelişmiş ülkeler ODOÜ'ne düşük ithalat vergileri uygulamaktadırlar. Örneğin Avrupa ülkeleri ithal ettikleri ürünlerin % 39'una ithalat vergisi uygulamamakta, birkaç ürün için (doğal bal, bazı mantarlar ve baharatlar) % 15 vergi uygulamaktadır. A.B.D.'nde ise ithalat vergileri daha da düşüktür. İthal edilen ODOÜ'nin % 47'sinde hiç vergi alınmazken, % 34'ünde % 5'lik bir minimal vergi uygulaması vardır. Japonya'da da durum benzerdir. İthal edilen ürünlerin % 46'sına hiç vergi uygulanmazken, % 27 lik kısım minimum vergi oranı olan % 5 ve diğerleri % 6-10 arasında vergiye tabii olmaktadır. Bunlara karşılık Çin ve Hindistan gibi ana üretici durumunda olan ülkelerde ithalat vergileri oldukça yüksek olmaktadır. Örneğin Çin'de ODOÜ'nde uygulanan vergi oranları % 12-65 arasında değişirken Hindistan'da % 30-60 arasında değişmektedir. Burada yerel pazarlarını koruma ve gelir elde etme güdüsüyle hareket eden hükümet politikaları göze çarpmaktadır (FAO, 1995b).

İhracat vergileri ise genellikle gelişmekte olan ülkelerde kaldırılmıştır ya da yok denecek kadar küçük oranlardadır. Örneğin Brezilya cevizindeki % 12 ihracat vergisi kaldırılarak, toplayıcılar için daha fazla kazanç ve toplam ihracatta artış, dolayısıyla ülke gelirlerinin artması sağlanmıştır. Benzer durum Sudan'dan ihrac edilen ve % 40 vergi uygulanan Arap zambkı için de söz konusu olmuş, verginin kaldırılmasıyla benzer faydaların yanı sıra sınırdan kaçak olarak yapılan ticaretin de önüne geçilmiştir (FAO, 1995b).

ODOÜ'nin dünya ticaretine sınırlamalar getiren bir başka kural ise, tehlike altındaki türlerin ticaretini kısıtlayan CITES (The Conventin on International Trade in Endangered Species) sözleşmesidir. Dünyada pek çok ülkenin altında imzası olan bu sözleşmede üç liste mevcuttur. Birinci liste ticareti kesinlikle yasak olan türleri, ikinci liste özel izinle ihracatı yapılabilecek olan türleri, üçüncü liste ise bazı ülkelerden yapılan belli türlerin ihracatına getirilen düzenlemeleri göstermektedir.

Pek çok ülkede özellikle yenebilen ve tıbbi bitki olarak kullanılan ODOÜ'lerinde sağlık ve güvenlikle ilgili ithalatta uygulanan kurallar arttırılmıştır. Gelişmiş ülkelerin çoğu ürünün ülkeye girmesinden önce herhangi bir mikro organizma veya ilaç kalıntısı olup olmadığının denetlenmesini şart koşmuşlardır. Örneğin pek çok mantar türü ve baharatlar için ülkeye girişten önce gelişmiş ülkeler tarafından, ihracatı yapan ülkeden sterilizasyon belgesi talep edilmektedir. Bu kurallar dünya ODOÜ ticaretinde aksamalara neden olsa da sağlık ve güvenlik açılarından yapılması gerekli uygulamalardır (Tedder ve diğ., 2002).

Tıbbi bitkilerin karakteristikleri, tıbbi kaliteleri, içerikleri, nasıl depolanacakları ile ilgili ulusal standartlar çeşitli ülkeler tarafından oluşturulmuş ve bu standartlara uymayan ürünlerin ülkeye girişleri engellenmiştir. Ayrıca WWF da büyük miktarlardaki tıbbi bitki ticareti ile ilgili bir takım kurallar oluşturmuştur. Bitki ihracatı yapılan pek çok ülkede yapılması zorunlu olmasa da, ürünler ithalatçı ülkede öncelikle buharda dezenfeksiyona tabii tutulurlar (Tedder ve diğ., 2002).

Yeme içme sektöründe kullanılacak olan ODOÜ için ise en önemli özellik ürünün kalitesi olmaktadır. Örneğin gelişmekte olan ülkelere ithal edilen doğal bal için getirilen kurallar zaman zaman bu ülkelere zorluklar yaşatmaktadır. İngiltere'de yenebilen ODOÜ için uygulanan kurallar Tarım Bakanlığı tarafından uygulanır ve hijyen ve etiketleme ile ilgili kurallar koyulmuştur. Bunun dışında yenebilen kabuklu yemişler için oluşturulmuş bir birlik olan CENTA tarafından standartlar geliştirilmiştir. Bu standartlara uyan ürünlerin ticareti dünya genelinde rahatlıkla yapılmaktadır. Yeme içme sektöründe kullanılan baharat, çeşni, sos türü ürünler için ise herhangi bir standart belirlenmemiştir. Genellikle ihracat yapan ülke alıcının belirlediği bir örneği laboratuara

göndererek tahlil yaptırmakta ve tahlil sonuçlarına göre ihracat gerçekleştirilmektedir (Lintu, 1995).

Uçucu yağlar için standartlar belirlemiş olan pek çok organizasyon mevcuttur. Bunun en çok kullanılanı Uluslararası Standartlar Organizasyonu'nun (ISO) normlarıdır. Ülkeler de ulusal olarak bu konuyu ele almış ve A.B.D.de FEMA (Flavour and Extract Manufacturers Assoc.), Cenova merkezli IFEAT (International Federation of Essential Oils and Aroma Traders) oluşturulmuş, ODOÜ içeriğindeki tehlikeli veya toksikolojik özellikleri denetleme görevlerini üstlenmişlerdir.

Devletlerin üretim, fiyat ve ticareti kontrol etmeleri de ODOÜ ticaretini etkilemektedir. Örneğin İran hükümetinin kitre (*gum tragacanth*) fiyatını piyasaya göre düşük bir yerde sabitlemesi ile diğer ülkeler arasında rakipsiz konuma gelmiştir. Ayrıca ODOÜ'nin hükümetler tarafından toplanmasının engellenmesi de ticareti sekteye uğratan durumlar yaratmaktadır. Hindistan'da hükümet tarafından bazı ormanların ağaçlara zarar verildiği gerekçesiyle karaya zankı (*gum karaya*) toplanmasını yasaklaması örnek gösterilebilir. Bazen de hükümetlerin bu müdahalelerinin ters etki yaptığı görülmüştür. Pakistan'da iki farklı ormanda tıbbi bitki toplama işinde farklı iki uygulamaya yer verilmiştir. Birinde bir bölgeyi yıllık olarak kiralayanlara her bir üründen belli miktarlarda toplama izni verilmiş, diğerinde ise isteyenin istediği kadar ürünü toplamasına izin verilmiş ve bölgeden çıkarken topladığı ürünle ilgili gerekli vergileri ödemesi öngörülmüştür. Bu bölgelerden birincisinde aşırı faydalanma tesbit edilmiş ve bir süre sonra bu bölgeler tamamen kapatılmıştır. İkinci durumda ise miktar olarak herhangi bir kısıtlamaya gidilmemesine rağmen bölge ODOÜ açısından zenginliğini devam ettirmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde hükümetlerin ürünlerin toplanmasında, işlenmesinde ve ticaretindeki bu müdahaleleri sık rastlanan bir durumdur. (FAO, 1995b).

2.1.2. Odun Dışı Orman Ürünlerinde Sertifikasyon

Sertifikasyon, orman yönetim biçiminin önceden belirlenmiş olan ölçütler ve prensiplere göre bağımsız olarak incelenmesini ve elde edilen ürünün üretim aşamalarını gözlemleyerek ürünü etiketlemeyi kapsar. Dünyada sertifikasyon ihtiyacı geniş bir coğrafyada ticaret yapılması ile ortaya çıkmıştır. Sertifikasyonun amacı orman kaynakları yönetiminde çevresel, sosyal ve ekonomik koşulların iyileştirilmesini sağlayacak ölçütlere uygun olarak üretilmiş ürünün piyasaya sunulmasına olanak vermektir (Açıkgöz, 2006).

2.1.2.1. Sertifikasyonun Kapsamı

1900 ün ilk yarısında ABD Gıda ve İlaç Kanununa (FDA- Food and Drug Act) uygun olduğuna dair etiket taşıyan her türlü gıda ve ilaç tüketiciler için kalite ve güvenilirliğin simgesi olmuştur (Ervin, Mallet, 2002). Bugüne kadar, orman kaynakları yönetimi sertifikasyonunda ODOÜ'nden çok odun ürünlerine odaklanılmıştı. ODOÜ sertifikasyonu odun ürünlerine nazaran çeşitliliği, sosyal ve ekonomik yönden kompleks olması bakımından daha zordur. Yine de uluslar arası piyasalarda tüketicilerin 'yeşil' veya 'adil ticaret' ürünlerine olan talebinin artması ODOÜ sertifikasyonunda gelişmeleri mecburi kılmıştır (Merry ve Carter, 1997). Sertifikasyon uluslararası piyasalarda ekolojik sürdürülebilirlik ve sosyal sorumlulukla üretilmiş ürünlerin yer almasına, diğer ürünlerden ayrılmasına olanak sağlamaktadır. Piyasadan işlenmemiş ODOÜ materyali alan firmalar da sosyal ve çevresel açıdan duyarlı grupta yer almak açısından sertifikalı ürünleri tercih eder olmuşlardır. Ayrıca sertifikasyon firmalara ürünlerinin satışında ve yeni pazarlara açılmalarında da avantaj sağlamaktadır (Pierce, 1999).

Sertifikasyon, eğer ürünün büyük miktarlarda ticareti yapılıyorsa ve tüketiciler, özellikle gelişmiş ülkelerdeki, ürün üzerindeki etikete dikkat ediyorsa faydalı bir araç olmaktadır. Çoğunlukla Avrupa ve Asya ülkeleri tarafından yürütülen tıbbi bitki ürünlerinin ticaretinin ortalama 20 milyar \$ olacağı öngörülmektedir (Gruenwald, 1999). Sonuç olarak ODOÜ pazarlama ve yönetim stratejileri koruma ve geliştirme programları ile

beraber düşünölmektedir. Bu programlar yerel halk için alternatif gelir olanakları da araştırarak orman kaynağı üzerindeki baskıyı da azaltmayı amaçlamaktadırlar.

2.1.2.2. Sertifikasyon Programları

Doğal ürünlerin sertifikasyonunda, ODOÜ de dâhil olmak üzere, son 15 yılda hızlı bir gelişme olmuş, çok sayıda yeni sertifikasyon sistemleri ortaya çıkmıştır (Ozinga, 2004). Bu sistemlerin her biri belli amaçları göz önünde tutar. Bunlar üreticilerin hayatlarını kolaylaştırmaktan, hasat işlerinin orman kaynakları üzerindeki olumsuz çevresel etkilerini azaltmaya kadar değişebilmektedir. Her sertifikasyon programının kendine has öncelikleri olmasına karşılık hepsinin genel amacı üretim sistemlerinin sürdürülebilir olmasına yöneliktir (EFI, 2008). Dünyada ormancılıkta pek çok sertifikasyon sistemi bulunmasına rağmen ODOÜ sertifikasyonu ile direkt olarak ilgili olan üç tanesi sayılabilir. Bunlar, FSC (Forest Stewardship Council), IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements) ve FLO (Fairtrade Labelling Organization) dur (Ervin, Mallet, 2002).

FSC, 1989'da bir grup odun tüccarı, ağaç işçisi ile insan ve çevre hakları savunucularının bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Bugün FSC sistemi 30'dan fazla ülkede 16,5 milyon hektar ormanı kapsayacak şekilde büyümüş ve dünya çapında pek çok ilgi grubunu temsil eder duruma gelmiştir (Auld, Bull, 2004). FSC'nin misyonu çevresel açıdan sorumlu bir kaynak yönetimini özendirerek, biyoçeşitliliğin devamını, üretim ve ekolojik süreci güven altına almaktır. FSC'nin ODOÜ sertifikasyon ölçütleri ve prensipleri Smart-Wood gibi diğer sertifikasyon sistemleri tarafından da kullanılmaktadır (Cashore ve diğ., 2003).

IFOAM, 1972 yılında organik tarım yapan bir grup Avrupalı çiftçi tarafından kurulan en eski sivil toplum inisiyatifidir. Bu grup oluşturdukları standartları kullanarak ürettikleri ürünleri organik olarak etiketlendirmişlerdir. IFOAM'ın dünya çapında 650 üyesi bulunmaktadır. IFOAM 1980'de "Organik Tarım ve Ürün İşlemede Temel Standartlar" adı altında bu konudaki ölçütlerini yazılı olarak ortaya koymuştur. IFOAM'ın FSC'den farkı akredite kabul ettiği sertifikasyon sistemleri tarafından ortaya atılan ve temel

standartlar tarafından ele alınmamış olan yeni organik ürünlere ve yeni kriterlere açık olmasıdır. ODOÜ IFOAM'ın “yabani ürün” kısmındadır (Ervin, Mallet, 2002).

FLO (Fairtrade Labelling Organization), etik açıdan adil ticaret gerekliliğinin ortaya çıkmasıyla birlikte geçmişi 1960 lara kadar dayanan pek çok ticaret hareketinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Genellikle gelişmekte olan ülkelerle yapılan ticarete önem kazanan bu durum ilk olarak 1988'de Hollanda'da Max Havelaar Kahve tarafından standartların ortaya konulmasıyla başlamıştır (Guillery ve diğ., 1999). Daha sonraları başka standartlar da ortaya çıkmış ve 1997'de bu girişimlerin hepsi FLO şemsiyesi altında birleşerek dünya çapında bir örgüt oluşturmuşlardır. FLO üyelerini akredite etmek yerine onlar arasında koordinasyon sağlamaktadır. FLO'nun amacı, adil ticaret yoluyla sürdürülebilir ticareti artırmak, gelişmekte olan ülkelerdeki üreticilere ithalat fırsatları yaratmak ve FLO etiketli ürünlerin dünya çapında artmasını sağlamaktır (Shanley, 2002).

FSC, IFOAM ve FLO bir araya gelip toplantılar yaparak ODOÜ sertifikasyonu gibi ortak ilgi alanları olan konularda nasıl daha iyi ve beraber çalışabileceklerinin yollarını aramaktadırlar. Birlikte çalışarak her bir standart için eksik ve tekrarlanan kısımlar ortaya konulmakta, birden fazla sertifika almak isteyen üreticiler veya tüccarlar için maliyet ve zaman açılarından avantaj sağlanabilecektir.

2.1.2.3. Odun Dışı Orman Ürünleri Sertifikasyonunda Ölçütler

Sürdürülebilir orman ve ODOÜ yönetiminde çok sayıda ölçüt belirlenmiştir. Bunları ekolojik, ekonomik ve sosyal ölçütler olarak sınıflandırmak mümkündür. Sertifikasyon sürecini tamamlamak bu ölçütlerin yerine getirilmesine bağlıdır. Ekolojik sürdürülebilirliği amaç edinen bu ölçütler ormanda biyolojik çeşitlilik, su ve toprak kaynaklarının korunması ve devamını güven altına almayı amaçlarlar. Bunun için örneğin, ekosistem yönetim planlarının uygulanmasının devamlı izlenmesi, yaşlı orman oranının belli bir oranın üzerine çıkmaması, koruma altına alınmış olan bitki ve hayvanların güvenli ortamda bulunmasının sağlanması, kimyasal ilaçlamalardan kaçınılması..vb tedbirler alınmalıdır (FAO, UNEP, 1996).

Ekonomik ölçütlerin amacı ise, orman kaynağından elde edilen odun ve odun dışı ürünlerin devamlı artan bir eğilim izlemesini sağlayarak ekonomik devamlılığı korumaktır. Bunun için yapılması gerekenlerden bazıları; hasat işlemleri sırasında kaynağa zarar vermemek, hasat yapılan bölgede tekrar ürün alınmasını güven altına almak, gerekli silvikültürel tedbirleri almak, orman yolları için planlama yapmak gibi ölçütler sayılabilir.

Sosyal ölçütlerin amacı, orman kaynağının yönetiminde sosyo-ekonomik ve kültürel değerlerin korunması olarak açıklanabilir. Bunun için orman kaynakları yöneticisi çalışanlarına ve ilgili tüm gruplara eğitimler vermek suretiyle kaynağı korur, yerel halkın orman kaynağından yararlanma hakları korunur, tarihi ve kültürel miraslarımız koruma altına alınır, ormanda yaşayan yerli halkın geleneklerine göre yaşamaları, üretim işleri sırasında rahatsız edilmemeleri sağlanır (FAO, UNEP, 1996).

Sertifikasyon yerel toplayıcılarla uluslar arası pazar arasında bir zon oluşturarak ODOÜ üretimi ve satışında sosyal ve kültürel değerleri dikkate alarak ODOÜ yönetim planlarının yapılmasına ön ayak olmaktadır. Sertifika yolu ile gelebilecek olan, ODOÜ üzerinde geleneksel olarak bulunan haklarının azalması veya kaynak yönetiminde dışlanmaları çevresel zararların oluşması ve hatta yerel halkın kurallara karşı koymaları ile sonuçlanabilecektir. Yerel halkla iyi ilişkiler içinde olunması kaynak yönetimi açısından uzun dönem faydalar getirir (EC, 2009).

2.1.2.4. Odun Dışı Orman Ürünleri Sertifikaşyonunda Prensipler

1997 ve 1998 yıllarında ODOÜ sertifikasyonu danışma komitesi, sertifikasyon uzmanları ve diğer orman ve ODOÜ uzmanlarından gelen bilgilerle aşağıdaki prensipler oluşturulmuştur (Shanley ve diğ., 2002). ODOÜ prensipleri ile odun sertifikasyonu prensipleri arasında çok büyük farklar yoktur. Birbiriyle benzerlikler gösteren sertifikasyon programlarının göz önünde bulundurduğu temel prensipler şunlardır (Kiker, Putz,1997; WWF, 1996):

- Yönetim planı; ister odun olsun ister ODOÜ bir yönetim planı olmalı ve bu plan amaçları ve amaçlara ulaşma yollarını açıklamalıdır.
- Orman kaynağının güvenliği; uzun dönemde kaynağın kullanım şartları açık olmalı ve hukuki güvence altına alınmalıdır.
- Sosyal ve ekonomik faydalar; ilgili gruplar faydalardan adil olarak pay almalıdır.
- Yerel haklar; bölgede yerleşik halkın hakları dikkate alınmalı ve korunmalıdır.
- Çevresel etkiler; biyoçeşitlilik, yaban hayatı, su kaynakları, toprak, odun ve odun dışı ürünlerin elde edilmesinde çevresel zararlı etkileri en aza indirgenmelidir.
- Üretimin devamlılığı; uzun dönemde orman kaynağından elde edilen ürünün sürekliliği esas olmalıdır.
- Ormanın ekonomik getirisini maksimize etmek; orman kaynağından elde edilebilecek her türlü ürün ve hizmetler hesaba katılmalıdır.
- Gerçek maliyetler; orman kaynağından elde edilen ürünlerin maliyeti, orman yönetim ve üretim giderlerini gerçekçi olarak yansıtmalıdır.
- Uygun tüketim; orman kaynağından yapılan üretim, odun ve odun dışı ürünlerin etkili ve akılcı kullanımını desteklemelidir.
- Ağaçlandırma; ağaçlandırmalar hiçbir zaman doğal ormanların yerini almamalı, ancak doğal ormanların zenginleştirilmesi, tamamlanması için kullanılmalıdır.

ODOÜ sertifikasyon ve etiketleme açılarından, bir kısmı halk tarafından kendi ihtiyaçları için tüketildiği veya yerel/bölgesel olarak ticareti yapıldığından çok da ideal ürünler olmamaktadırlar. Bunun yanında önemli birçok tür vardır ki bunlar uluslararası pazarlarda yerlerini çoktan almıştır. Bunlar sertifikasyon yolu ile pazara ulaşım, yerel halka fayda transferi ve kaynak koruma açılarından daha avantajlı durumdadırlar. Sertifikalı ve etiketli ürünlere genellikle Avrupa ve Kuzey Amerika pazarlarında rastlanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin vatandaşlarında sertifikalı ürün satın almakla ilgili bir öncelik bulunmamaktadır (Açıkgöz, 2006).

Sertifikasyon sistemlerinin ölçütlerine uygunluk üreticileri daha sürekliliği olan üretim biçimlerine yönlendirir. Ancak çoğu ODOÜ üreticisi için sertifikasyon ve etiketleme

işlemleri finans, teknik ve organizasyon açılarından zor hatta imkânsız görülmektedir. Sertifikasyon programları bir araya gelerek sorumlu üretim, etik yabanıl toplama, organik ürün, adil ticaret ve kalite kontrol standartları gibi sertifikasyon elemanlarını birbirine entegre etmelidir.

ODOÜ sertifikasyonu pazar odaklı bir araç olduğundan öncelikli bir pazar ve eğitilmiş tüketicilere ihtiyaç duymaktadır. Eğer tüketiciler ürünün geldiği yer konusunda bilgili ve ilgili değilse, sertifikalı ürün diğer ürünlere göre farklılaşmayacağından öncelik kazanamayacaktır.

2.1.3. Dünyadan Odun Dışı Orman Ürünlerine Ait Örnekler

Dünya genelinde insanoğlu gıda güvenliği, ilaç, günlük kullanım materyalleri ve diğer pek çok ihtiyaçları için yakın çevrelerindeki orman kaynağına bağımlı olarak yaşamaktadır. Ormanların yok olmasındaki artış ile orman kaynağına bağımlı olarak yaşayan bu insanlar geleneksel olarak ormandan karşıladıkları ihtiyaçlarını gidermede zorluklar yaşamaya başlamışlardır. Aşağıda dünyadan farklı ülkelerde öne çıkan ODOÜ'nin ormandan toplama yolu ile veya kültüre alınarak yetiştirilerek ticarileştirilmesi ile ilgili örnekler verilmiştir.

2.1.3.1. Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.)

A.B.D.'nin güneydoğusunda yüzyıllardan beri yerleşmiş olan insanlar, oralarda doğal olarak yetişen "Anemopsis californica" adlı bitkinin tıbbi değerinin farkına varmışlardır. New Mexico eyalet üniversitesinden bilim adamları bu bitkinin, eyaletin organik çiftçileri için bir para makinesi haline dönüşebileceğini öngörmüşlerdir. Üniversitenin ziraat fakültesinin yaptığı bir fizibilite çalışması, pazar talebine bağlı olmak koşulu ile bazı bitkilerin küçük ölçekli çiftçiler için, 2500 m²'lik bir alanda ortalamanın üzerinde brüt gelir sağlayabileceğini göstermiştir. İlk defa Amerikan yerlileri bu bitkiyi İspanyol yerleşimcilere tanıtmışlardır. Avrupalıların, bitkinin antiseptik ve antibiyotik özelliklerinin birçok kullanım alanı olduğunu öğrenmeleri fazla sürmemiş ve öğrenilen bu bilgi bir kuşaktan diğerine aktarılarak günümüze ulaşmıştır. Büyük beyaz çiçek başakları olan ve Meksika'nın kuzeyi ve güneydoğu A.B.D.'de sulak (dere, göl

kenarları) alanlarda bulunan bu bitki, soğuk algınlığı, sinüs enfeksiyonu, diş eti ve ağrısı hastalıkları, ülser ve sıkıntılı mide rahatsızlıkları için rahatlıkla kullanılabilir. Bu yörede yaşayan insanlar, bitkinin köklerini ve toprak üstündeki kısmın tepe çatisını, nehir kenarlarında su sıkıntısının çekilmediği yerlerde yetişen bu bitkilerden toplamışlardır. Ancak, hızlı kentleşmeden dolayı, New Mexico'daki sulak alanlar hızla azaldığından, bu faydalı bitkilerin yaşam alanları da yok olma sürecine girmiş bulunmaktadır. Geleneksel olarak şifalı bitkileri toplayan toplumlar için çok bol ve kolayca erişilebilir durumda olduklarından, bugüne kadar hiçbir zaman ticarileşmemiş yada ticari bir bitki olarak görülmemiştir. Uzmanlar, gelecekte popüler olmasını bekledikleri bu bitkinin ticari maksatlı yetiştirilmesine yönelik bir ihtiyaç olacağını düşünmektedirler (FAO, 2008).

Bazen şişe mantarı kadar küçük bile olsa, odun dışı orman ürünlerinin taşıdıkları tarihi, ekonomik ve bazı zamanlar ulusal güvenliği ilgilendiren önemleri olabilmektedir. 1940'larda, şişe kapağı ve kap üreticisi olan Crown Mantar ve Mühür Şirketinin başkanı olan Charles McManus'un, Amerika'nın dışa bağımlı şişe mantarı ihtiyacına dur diyebilmek için ülke gelinde önderliğini yaptığı milyonlarca "Quercus suber" meşe palamudu dikim kampanyası yürütmüştür. McManus mantar meşesi yetişmesine uygun iklimik zonların gösterildiği bir A.B.D. haritası da ortaya çıkarmıştır. McManus A.B.D.'de iklimin elverişli olduğu her yeri, Güney Avrupa ve Kuzey Afrika ile rekabet edebilecek şekilde mantar meşesi üretiminin yapılabileceği alanlar arasına sokmak için çaba sarfetmiştir. 11 eyaletin valilerini de ikna ederek, bunların o eyaletlerin denetimindeki alanlara dikilmesini sağlamıştır. Başlattığı kampanya, erken ölümüyle beraber bir süre daha devam etmiş ancak bir zamanlar conta, mühür, tıpa ve daha birçok mekanik endüstriyel kullanım alanı olan şişe mantarı zamanla önemini kaybetmiştir. McManus'un projesi kapsamında dikilen milyonlarca fidan da unutulma sürecine girmiştir. Özellikle Maryland ve Virginia'da dikilenlerin çoğu, soğuk kışlarda perişan olmuşlardır. Her zaman yeşil olan birçok bitkiden biri ya da canlı meşe olarak bilinen, mantar meşesi, aslında Akdeniz ormanlarının doğal bir türüdür ve ılıman iklim özelliklerini taşıyan her yöreye de adapte edilebilecek bir türdür. Ağacın, alışılagelenin dışında hafif ve dayanıklı olan kabuğu ağaca zarar vermeden büyük tabakalar halinde

sıyrılmakta, düşük yoğunluğu ve elastikliği bu ürüne çok kaliteli bir sızdırmazlık ve yüzebilirlik yeteneği sağlamaktadır (FAO, 2008).

Yine A.B.D.'de yapılan bir çalışmada dikilen Moringa bitkisinin kısa zamanda Molokai'nin (Hawaii) arazisinin 2500 dönümünü kaplayabileceği tahmin edilmiş ve bu miktar hedef olarak belirlenmiştir. Projeyi yürüten Jim Schelinski, çalışmaya destek verenlerin dağıtılan tohumları ekmeye başlamasıyla, hedefin gelecek sekiz aylık sürede tutturulabileceğini tahmin etmiştir. Ağaç, 40-50 kişiye iş imkanı sağlamanın yanında, çeşitli fırsatlar ve avantajları da beraberinde getirecek bir çalışmadır. Çok maksatlı bu ağacın faydalarının sadece sağlayacağı ekonomik fırsatlarla sınırlı kalmayacağı, bunun yanında ağacın yapraklarının 300 çeşit hastalığa iyi geldiği belirtilmektedir. Ayrıca, bitkiden temin edilecek gübrenin yerel çiftçilerce kullanılabilmesi, elde edilecek yağın A.B.D. anakarasına gönderilebileceği ve yine elde edilecek tozun da çok çeşitli ürünlerin yapımında kullanılabilmesi planlanmaktadır (FAO, 2008).

2.1.3.2. Kanada

Kanada'da Ormancılık Uygulamaları Komisyonu (Forest Practices Board) tarafından yapılan bir çalışmada ODOÜ üretimi ile odun hammaddesi üretimi ve yönetimi programlarını birleştirilmesine yönelik bir rapor hazırlanmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir (Mitchell, 2004).

ODOÜ, küçük kaynak temelli toplumlar için önemli miktarda ekonomik katkı sağlama potansiyeli ile British Columbia'da (BC), önemli bir orman kaynağı durumundadırlar. ODOÜ, kereste, kağıt hammaddesi ve diğer odun tabanlı ürünler haricinde, ormanlar içinde insanlar yararına kullanım fırsatı bulunan her türlü bitki ve mantar tabanlı ürünü içine almaktadır. 1997 yılına ait kaba tahminler, bu kaynağın, eyaletlerin gelirlerine 680 milyon \$ lık bir katkı yaptığını ve o zamandan beri de sektörel büyümenin devam etmekte olduğunu göstermektedir (Mitchell, 2004).

BC'da, bu ürünlerin hasadına ait herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır, ancak bu başı bozukluk, eyaletin bunlardan yeteri kadar gelir elde edememesine, söz konusu

kaynakların aşırı kullanım tehdidinde maruz kalmalarına ve yerlilerin haklarına tecavüz edilmesi gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Mitchell, 2004).

BC ormanlarının sürdürülebilir olarak yönetilmeleri, odun dışı orman ürünlerinin düzgün önlem ve tedbirlerle korunmaları ve geliştirilmelerinde aşağıdaki unsurlara dikkat edilmektedir:

- BC’da ticari ODOÜ endüstrisini daha ileri düzeyde geliştirme fırsatları mevcuttur, ve
- Yerliler, bu orman kaynaklarının geleneksel kullanımından doğan odun dışı orman ürünleri haklarının öncelikli kullanıcılarıdır.

Ormancılık Uygulamaları Komisyonunun hazırlattığı bu rapor, ODOÜ sektörünün, ormancılık uygulamalarının bunlar üzerine olan etkilerine, orman planlama ve uygulamalarında bunlara nasıl değinilmesi gerektiğine ve bu bahsedilenlerin nasıl uygulanacaklarına dair yenilikçi yaklaşımlara dair üst düzey bir derlemeyi içermektedir. Bu rapor sayesinde, ODOÜ’nin önemine dair bilincin artacağını, hükümet ve orman idarecilerinin ormanların planlanması ve onlar üzerinde yapılan uygulamalar ile ODOÜ arasındaki ilişkiyi aktif biçimde göz önüne alacaklarını ümit etmektedir (Mitchell, 2004).

Rapor, çeşitli alanlarda hala yol alınmasına gerek olduğunu da belirtmektedir. Bu kapsamda;

- ODOÜ’nin daha iyi anlaşılmasına, taşıdıkları ekonomik önem ve kaynağın potansiyeline, aynı zamanda söz konusu kaynağı sürekli kullanabilmek için gereken bilimsel çalışmalara yönelik daha fazla bilgilendirmeye ihtiyaç vardır.
- ODOÜ ve odun yönetiminin bir arada değerlendirilebilmesi mümkündür, daha iyi bir bütünleşme aşağıdakileri gerektirmektedir:
 - Ormancılık sektörü içinde, ODOÜ’ne yönelik daha fazla bilincin oluşturulması,

- Odun hasadına yön gösterecek şekilde, ODOÜ için açık ve değerlendirilebilir amaçları belirleyen arazi kullanım ve sürdürülebilir kaynak yönetim planları,
- Orman yönetim planları, kamu ve yerliler için danışma faaliyetlerini içeren ve ODOÜ'ne parmak basan operasyonel planlama mekanizmaları
- ODOÜ hasat etmekle ilgili düzenleme, hak ve mülkiyetlerdeki eksiklikler, bu sektörün sürdürülebilir şekilde geliştirilmesi önünde güçlükler doğurmaktadır. Düzenlemelerdeki eksiklikler aynı zamanda, kaynağın sürdürülebilir biçimde idare edilmesini sağlayacak mekanizmaların da oluşmasına imkân vermemektedir. Bu ürünlerin devlet ve özel mülkiyetteki arazilerden serbestçe toplanabilmesine yol açmaktadır. Bu nedenle ODOÜ hasadı ile ilgili düzenlemeler ve mülkiyet ayarlamalarının yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Rapor, aşağıda verilen tavsiyelerle sonuçlanmaktadır:

1. Hükümet tarafından ODOÜ sektörünün eyalet ve kırsal toplumlar için ekonomik zenginliğe katkılarını tespit edecek gerekli çalışmaların yürütülmesi sağlanmalıdır. Hükümet aynı zamanda, orman ve odun dışı kaynakların ve bunların sürdürülebilir şekilde yönetilmelerine yol gösterecek çalışmaları yürütmeli ve bilinci yerleştirecek araştırmaları desteklemeye de devam etmelidir.
2. Hükümet ODOÜ endüstrisini düzenlemek adına aşağıda bahsedilen olası durumları da araştırmalıdır:
 - Gelir ve insanların işlendirilmesi adına taşıdığı önem,
 - ODOÜ'nin sürdürülebilir yönetimine duyulan ihtiyaç ve
 - Yerliler için taşıdığı kültürel ve ekonomik önem
3. Hükümet, ODOÜ'nin ekonomik ve geleneksel sebeplerle önemli bir yerel kaynak olarak bulunduğu alanlarda, sürdürülebilir kaynak yönetimi planlamasına yol gösterecek şekilde ODOÜ üretiminin amaçları ortaya koyulmalıdır.

Hükümet, orman endüstrisi ve profesyonel kurumlar, ormancılar ve diğer kaynak yönetimi uzmanları, aynı zamanda ODOÜ sektörü ve yerliler arasında, kereste ve bunların üretiminin birlikte sürdürülebilir bir şekilde yapılabilmesine yönelik fırsat ve

güçlükler hakkında, konu ile ilgili bilincin yerleştirilmesine çalışmalıdırlar (Mitchell, 2004).

2.1.3.3.Brezilya

Brezilya'nın Aracruz bölgesinde toplam 5000 ha'da, beş tane yeni özel doğal miras sahasının tesis edilmesi için, BioAtlantica ile (IBio) Brezilya hükümeti bir iş birliği anlaşması imzalamıştır. Halihazırda, yine Atlantik ormanlarının merkez koridorunda bu özel doğal miras sahası olarak 11 000 ha alan koruma altında bulunmaktadır. Bir IBio sözcüsüne göre bu tesis edilen ve edilecek alanlar ekolojik koridorlar oluşturmak için uygulanan en başarılı stratejilerden birini temsil etmektedir, çünkü bunlar kamulaştırma ya da biyoçeşitliliğin korunması için toplumun doğrudan katılımını gerektirmemektedir (FAO, 2007b).

Dünyanın en fazla tehlike altındaki ekosistemlerinden biri olan Brezilya'nın Atlantik okyanusuna bakan kısmında yer alan yağmur ormanları sınırında yürütülen, Iracambi tıbbi bitkiler projesinde (IMP), geleneksel, tıbbi ve ticari öneme sahip 12 tane yerel bitki türü teşhis edilmiştir. Söz konusu proje, yürütülen bu proje yardımı ile toplanmakta olan bitkilerin sürdürülebilir biçimde hasat edilmeleri sonucu, onlara ilave gelir sağlama imkanlarını yaratmayı amaçlamaktadır. Projenin ilerleyen safhalarında, toplanacak bu bitkilere uluslar arası standartlar, ormanları korumak için ekonomik teşvikler formüle edilerek, toplama bölgesi yönetim planı ışığında uygulanması planlanmaktadır (FAO, 2007b).

Bu bitkiler öncelikli olarak Brezilya'da güneydoğu Minas Gerais'de 35 km²'lik bir alanda yetiştirilecek ve yörede yaşamakta olan insanlar için sıklıkla kullanılmakta olan geleneksel ilaç ihtiyacını karşılayacaklardır. Başlangıç çalışmasının sonuçlarına bağlı olarak, bahsedilen bu çalışma alanının önümüzdeki 10 yıl dahilinde yaklaşık 250 km²'ye çıkması öngörülmektedir. IMP projesi insanlar ve bitkiler arasındaki etkileşimi göz önünde bulunduran "holistik" yaklaşıma dayanmaktadır. Ormansızlaşmanın etkilerinden ziyade, ona sebep olan nedenleri düzeltmeyi amaç edinen bu proje, ormanın hem ekonomik hem de kültürel değerini kuvvetlendirmeyi amaç edinmektedir. Bunu yaparak, IMP yörede yaşayan insanlar ve orman arasındaki bağları yeniden

canlandırmaya, aynı zamanda da yörenin insanları dahilinde kuşaklardır var olan geleneksel ilaç bilgisinin korunmasını desteklemeye odaklanmıştır. Proje için seçilen 12 bitki türü üç kriter göz önüne alınarak belirlenmiştir; bunlar i: geleneksel etnobotanik bilgi, ii: farmakolojik analiz ve mevcut pazar başarısını da içine alan mevcut türe özgü ekonomik bilgi, iii: söz konusu türün orman ekosistemi içindeki rolüdür (FAO, 2007b).

Brezilya'da 500 ha'dan daha küçük alanlardan elde edilen odun dışı orman ürünleri, ürünlerin istismarı ve taşıdıkları ticari değer açısından düzenlemelere tabii tutulmuşlardır. Brezilya Çevre Kurumunun (IBAMA) bildirdiğine göre tıbbi, kozmetik, aromatik ve endüstriyel amaçlı toplanan yerel tohum, meyve, yaprak ve köklerin, doğal formlarının ülkenin başka bölgelerine nakledilmesine sınırlama getirilmiştir. IBAMA söz konusu sınırlama ile ilgili olan endişenin, eyaletlerin gelişmesi için hiçbir fayda ya da yarar sağlamadan ülkenin diğer bölgelerine serbestçe çıkarılması veya gönderilmesinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Yeni uygulanacak kanun sayesinde, ormanların sürdürülebilir yönetimi vasıtası ile odun dışı orman ürünleri de daha iyi kontrol ve gözetim altında tutulabilecektir.

Brezilya devlet başkanı, L. Lula da Silva, 9 Kasım 2004'te Amazon bölgesinde iki yeni koruma bölgesini hayata geçirmiştir. Bu alanlar, içinde yaşamakta olan yerlilerin yerlerinde kalarak kauçuk üretimini gerçekleştirmeye, meyve ve sebze toplamaya ve ihtiyaç duyduklarını ormanlardan temin etmeye devam edebilecekleri şekilde sınıflandırılmışlardır. Amazonda yer alan Para eyaletinde 2 milyon ha'dan fazla arazi bu sayede koruma altına alınmıştır. Kanun yürürlüğe girmeden hemen önce, 2020'den önce bölgenin daha az doğal orman ancak daha fazla koruma altında alanı barındıracağı, Latin Amerika ve Karayipler orman komisyonu toplantısında belirtilmiştir (FAO, 2007b).

Amazon etkisi ve orada yaşamakta olan yerli halkın ürettikleriyle dünyanın her yerinde karşılaşılmaktadır. Son zamanlarda bu ürünlerin marka bağımlılarının bile dikkatini çekmeye başladığı görülmektedir. Brezilya modası ulusal kimliği ön plana çıkarmakta: *guarana*, *coco* ve *açai* bitkilerinin tohumlarından üretilen kolyeler New York'ta \$ 450'a kadar alıcı bulabilmektedir. Brezilya kozmetik firmaları *copaiba* ve *andiroba*

bitkilerinden sabunlar üretmektedirler. Amazonda yetişen meyve ve bitkilerden üretilen şampuanlar, saç kremleri, koruyucuları ve boyaarı, bunları üreten ulusal firmalara güzel fırsatlar yaratarak oldukça seçici ve rekabetçi olan uluslararası pazarlara girmelerini sağlamışlardır. *Cupuaçu, guarana, copaiba* ve *buriti*'yi karıştırarak elde ettikleri saf Brezilya yapımı ürünlerle, Avrupa, Amerika ve Asya'daki pazarları fethetmişler ve bu sektördeki ihraç büyümesinin kapısını aralamayı başarmışlardır. Yerli marka Farmaervas'ın üretiminin % 5'i ihraç edilmekte ve gelecek iki yıl boyunca bu ticaret hacminin % 15'i bulması öngörülmektedir. Brezilya da yetişen meyvelerden ve Hindistan da yetişen otlardan üretilen surya kınası, saç boyası sektöründeki yerini almıştır (FAO, 2005b).

Porto Velho'nun en fazla ihtiyaç sahibinin bulunduğu Pantanal mahallesinde yaşayan düşük gelir grubuna dahil kadınlar, hamaklar, sepetler ve ormandan elde edilen materyalden üretilen diğer bir takım parçaları, Fransa, Belçika ve A.B.D'ye ihraç etmektedirler. Mikro ve küçük çaplı işletmeler için kurulan birlikle bağlantılı olan eğitimler sayesinde, kadınlar kamıştan sepetler ve pamuk iplikten hamaklar yapmayı öğrenerek ihraç edilen her bir hamak başına \$ 35 kazanmaktadır (FAO, 2005b).

2.1.3.4. Paraguay

Paraguay'da şu ana kadar, alışkanlık ya da şişmanlatıcı bir özelliği olmayan, küçük bir otun, *Stevia (Stevia rebaudiana bertonii)*, yiyecek endüstrisinin uzun zamandır beklediği birşey olma özellikleri taşıdığı düşünülmektedir. Bu ot yüzyıllardan beri Guarani toplumu tarafından içeceklerini tatlandırmak için kullanılmıştır. Çünkü bilinen şekerden 300 kez daha tatlı ancak onun içerdiği kalorilerin hiçbirini içermemektedir. Günümüzde, 60 cm boyundaki çalı, Coca-Cola'nın dikkatini çekmiş ve ona ev sahipliği yapan bu küçük Latin Amerika devleti, çok yakında bu alanda büyük kazançlar elde edeceğini ümit etmektedir. Coca-Cola ve Amerika'nın en büyük yiyecek şirketlerinden biri olan Cargill, Rebiana ticari ismi altında *Stevia* tabanlı yeni bir tatlandırıcı üretme planını açıklamıştır. Söz konusu bitki her ne kadar, yiyecek tüketimi için A.B.D'de şu ana kadar onaylanmamış ve Avrupa'da sınırlı bir kullanım alanına sahip olsa da, Çin kırsal

kesimindeki binlerce ha sahaya bu bitkinin tohumlarını ekmiştir. Bu bitki Asya'da şimdiden oldukça popüler duruma gelmiştir (FAO, 2008c).

Nelson Gonzales, Paraguay'ın Endüstri Bakanlığının himayesi altındaki, Stevia ticaret odasının başkanı, dünyadaki talebin çok büyük olduğundan fakat şeker lobisi, bu tamamen doğal, güvenli ve devrim niteliğindeki ürünün uluslararası ticaretini baltalamaya çalıştığından bahsetmektedir. Asuncion Üniversitesinin, tıp fakültesinde yürütülen çalışmalar, stevia'nın uzun bir liste halinde sıralanabilecek faydaları olduğunu ortaya çıkarmıştır. Diyabete, yüksek tansiyona ve diş çürüklerinin tedavisi ve önlenmesinde faydalı olacak antioksidan, iltihap giderici ve antibakteriyel özellikleri bulunmaktadır. Fakat, kimyasal olarak üretilen kardeş tatlandırıcılar sakkarin ve aspartam'ın başlangıçtan beri üzerlerinden atamadıkları kansere sebep olan madde ihtiva ediyor olma korkusu, bu yeni tatlandırıcıyı da endişeye sürüklemektedir (FAO, 2008c).

10 sene içinde, stevia koruları, Paraguay'da 350 ha'dan 1 500 ha'a kadar artış göstermiş, yetkililer, tohum ekerek yetiştirmeye nazaran daha etkili olan klonlama tekniklerini kullanarak bu oranı gelecek beş yıl içerisinde 10 kat fazlaştırmayı hedeflemişlerdir. Buna rağmen bugün stevia'nın en büyük üreticisi Paraguay değil 20 000 ha'lık alanda üretim yapan Çin'dir. Paraguay'da stevia üretimini başlatan ve önderliğini yağan Emporio Guarani, Asuncion'un 10 km kadar dışında Luque'deki fabrikasında, yetiştirdiği bitkilerden tatlandırıcıyı çıkarmakta ve Çin'in pazara yapmakta olduğu etkiden sıkıntı duymamaktadır. Coca-cola'nın haberi ardından, dünyanın her tarafından siparişler almaya başlayan şirketin yöneticisi Maria Teresa Aguilera, stevia'nın anavatanının Paraguay olduğunu ifade etmektedir. Sahip olduğumuz güzel iklim sayesinde biz senede üç defa ürün alırken Çin sadece bir defa ile yetinmek zorunda kalmaktadır demektedir (FAO, 2008c).

Güvenilirliğine dair söylenenlerin dışında, stevia'yı aspartama karşı daha avantajlı duruma getiren bir diğer özelliği: 200 °C kadar dayanıklı olmasından dolayı, fırın tatlılarında rahatlıkla kullanılabilir olmasıdır. 12 kg kadar stevia yaprağından üretilen, 1 kg stevia kristali, saflaştırılma oranına bağlı olarak 40 \$ ila 100 \$ arasında alıcı

bulabilmektedir. Altı milyonluk nüfusunun yarısı fakirlik sınırında yaşayan Paraguay, bir altın madeni üzerinde oturuyor olabilir, ancak her iki ülke de günümüzde bu bitkinin orijinal vatanının kendi ülkeleri olduğunu dünyaya kabul ettirme uğraşı içine girmişlerdir (FAO, 2008c).

2.1.3.5. Bolıvya,

Madidi Ulusal Parkına yakın olan La Paz bölgesi Bolıvya'nın en fakir bölgelerinden biridir. San Silvestere'deki 22 aileye Bolıvya hükümeti tarafından 15 200 ha lık bir ormanlık alanına giriş-çıkış ve yararlanma izni 2004 yılından itibaren verilmiştir. Diğer bölge Carmen del Emero'da ise 47 aile yaşamaktadır ve onlar da 30 000 ha alanın kullanım hakkına sahiptir (Marshall ve diğ., 2006).

Cocoa (kakao) ağaçları doğal olarak nehir kenarlarında, ha'a yaklaşık 324 ağaç gelecek bir yoğunlukta yer almaktadırlar. Bunlar toplumun tamamı tarafından sahiplenilen bir kaynak olma durumundadırlar ve olgunlaşan meyveler kim önce gelir ve bulursa onun olur prensibi ile paylaşılmaktadırlar. Hasat, yörede yaşamakta olan bütün ailelerden hem erkek hem de kadınların katılımı ile yapılmaktadır. Ancak erkekler daha çok uzak mevkilerde yer alan ağaçların meyvelerini toplarlar. Toplumların yaşadıkları yörelerin yakınlarına bu *cocoa* fidanlıklarını getirebilmek için ki bu çoğunlukla doğal fidanlar oldukları yerlerden kaldırılıp dikilecekleri yerlere getirilerek yapılmaktadır, yakın zamanda bazı girişimler yapılmaya başlanmıştır. Bunlara rağmen çiftçilerden bazıları bu yabani fidanlar yerine daha geliştirilmiş varyeteleri kullanmaya başlamışlardır. Emero kasabasının *cocoa* çekirdekleri üretmekle ilgili haklı bir ünü bulunmaktadır. Bu faaliyet ailelerin kazançlarına % 14'lik bir ilave kazanç olarak katkıda bulunmaktadır. Bunun haricinde para kazanmak için yapılan diğer ekonomik faaliyet, bu yörede geçimlerini benzer işlevler yaparak sağlayan bir diğer kasaba olan San Silvestre halkının ev başına düşen kazancının iki misline yaklaşan, kurutulmuş balık satışları olmaktadır (Marshall ve diğ., 2006).

Cocoa doğal olarak, Bolıvya'nın alçak (denizden 500 m ve daha altında) bölgelerinde ve Amazon havzasına denk gelen arazilerinde yetişmektedir. Söz konusu kaynağın

fazlasıyla istismar edildiğine dair herhangi bir delil bulunmamasına rağmen, aileler bir toplama zamanını aşağı çekebilmek ve kaynak üzerindeki kontrollerini arttırabilmek için bir ehlileştirme çabası içine girmişlerdir. Yakın geçmişte, yukarıda adı geçen iki yerleşim yerinde yaşayan toplumlarda, yabancı fidanları kullanarak yaşam alanlarına yakın kendi *cocoa* kaynaklarını yaratma işine girmişlerdir. *Cocoa*'nın gelişmekte olan ekonomik önemi bu süreçte bir itici rol oynamaktadır ve ehlileştirilmiş çeşitleri, öyle çokta düzenli olmayan fidanlıklar halinde hayata geçirilmişlerdir. Mahsul ve tad açısından biri diğerinin tamamlayıcısı olan iki türlü *cocoa* çeşidi vardır. Bunlardan bir tanesi ağaç başına yoğunluğu az ancak üzerinde çok fazla tohum kılıfı olacak şekilde meyve yetiştirir. Buna karşın diğer ağaç başına yoğunluğu daha fazla olan az sayıda tohum kılıfı yetiştirir ki bunların tadı diğerlerine göre çok daha fazla tercih edilir durumdadır. Adı geçen yerleşim yerlerindeki her iki toplum da bir araya getirildiğinde, görüşme yapılanların % 38'inin *cocoa*'yı hem yetiştirdikleri hem de doğadan topladıkları anlaşılmıştır. Üretimde herhangi bir kimyasal muamele yoktur, organik olarak üretilmektedir. Sivil toplum kuruluşu olan CARE bu toplumların mevcut organizasyonları ile hasat uygulamalarını daha verimli hale getirebilmek ve daha iyi bir kalite ve sonuç olarak pazar satışında daha fazla gelir elde edebilmek için toplanan çekirdeklerin fermente edilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir (Marshall ve diğ., 2006).

Cocoa, Ocak ve Mart aylarını kapsayan bir periyotta hasat edilmektedir. Yabancı *cocoa* tereyağını andıran çok üstün tadıyla bilinmektedir, ancak ticari olarak üretimin yapıldığı ağaçlara kıyasla bunlarda ağaç başına verim daha düşüktür. Organik çikolata hamuru için her geçen gün daha da büyümekte olan pazar, son yıllarda *cocoa* üretimi ve beraberinde de pazar fiyatlarında artışlara yol açmıştır. Yağ miktarı fazla olmasına rağmen, pazar katılımının ve ödenen paraların artması isteniyorsa, işlenmiş çekirdeklerin kalitesinin arttırılması gerekmektedir. *Cocoa*, daha başlangıçta toplayıcı düzeyinde bir takım işlemlere ihtiyaç göstermektedir ki ürün satılabilsin. Çoğunlukla fermente edilen ve kurutulan *cocoa* çekirdekleri yıl boyunca 11 kg'lık birimler halinde Emero'dan ticarete sunulmaktadır. Diğer taraftan San Silvestre'den yapılan ticaret ise çoğunlukla, toplumda yer alan kadınların işlemesiyle hamur haline gelen *cocoa* ile

olmaktadır. Toplumların her ikisi de, isterlerse kendi içlerinden bir aracıya ya da arzu ederlerse bölgesel bir aracıya ürünleri satmaktadırlar (Marshall ve diğ., 2006).

San Silvestre'dan en yakın kasabaya nakliyat için kullanılan yol belli zamanlarda kullanılabilirdi için, *cocoa* çekirdekleri gibi ağır yüklerin nakledilmesi gerektiğinde, oldukça kısıtlayıcı bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. San Silvestre sahip olduğu ağaçların düşük yoğunluklu üretimlerinden dolayı, alıcıların ilgisini çekebilmek için çekirdek yerine hamur haline getirilmiş *cocoa* üretimine odaklanmıştır. Bundan dolayı da ürettikleri bu hamur, kendi kullanımlarında da tükettikleri ve gerektiğinde hediye olarak verdikleri bir ikame aracı halini almıştır. Sadece ellerinde kalan fazla miktarı 500 gram'lık paketler halinde satarlar. Yörenin yerli halkı, ticari meselelerle çok fazla ilgilenmediklerinden, Emero'ya kıyasla, hasadı takiben çok daha kısa bir süre ile *cocoa* satışı yapmaktadırlar (Marshall ve diğ., 2006).

Buna karşılık, uzak mesafelerine karşı Emero'daki *cocoa* üreticileri, ticaret yapabilecekleri altı adet bölgesel aracı vasıtasıyla daha fazla dışarı açılım yapabilmektedirler. Bu araçlar başlangıçta kurutulmuş balık almak için gelirlerken, şimdi ise *cocoa* çekirdeklerini köylerin ihtiyaç duydukları eşyalar ile takas yapmak için gelmektedirler (Marshall ve diğ., 2006).

Emero'dan ticareti yapılan *cocoa*'nın hacmi, kurutulmuş balık bulunabilirliği düşük olduğu zamanlar en yüksek seviyesine çıkar, ancak birbirinden farklı bu iki ürün arasında da, ticaret yapanlar yıl boyunca alacak farklı ürünler bulabilmektedirler. Kadınlar değiş tokuş yapmaya gelen bu araçlarla, erkeklerden daha fazla muhatap olurlar, çünkü ev kullanımında ihtiyaç duyulan, farklı yiyecekler ve ilaç vs gibi gereksinimleri erkeklere oranla daha iyi tespit edebilmektedirler. *Cocoa* için çok talep olmasına ve araçların iyi bir pazar oluşturmalarına rağmen, pazar hacmiyle ilgili bilgiler yine bu aynı araçlar tarafından saklı tutulmaktadır (Marshall ve diğ., 2006).

Bölgede yetiştirilen bütün *cocoa* çekirdekleri, Rurrenabaque'den 170 km uzaklıktaki, El Ceibo'da toptancı bir kooperatif tarafından satın alınmaktadırlar. Bu kooperatif, ürün kalitesi ve miktarı açısından giriş koşullarını sağlayan üyelerine, bir prim ödemesi

yapmaktadır. Ancak buraya kadar adı çeşitli seferlerde bahsedilen iki yörenin toplumlarına, kooperatifin üyesi olmadıklarından dolayı daha düşük oranlardan ödeme yapmaktadır. El Cebio, organik *cocoa*'dan üretilen çikolata karşılığında bir ücret almaktadır. Fakat, geri dönen bu paradan üreticiler faydalanamamaktadır, çünkü üretimlerinin organik olduğu sertifikası bulunmamaktadır. Üreticilerin pazara ve onun sağladığı zenginleşmeye erişim imkanlarının olmaması, üreticilerin önünde ticarileşememelerine neden olan bir sorun olarak durmaktadır. Ayrıca, hiç kimsenin, örneğin yeni fidanlıkların kurulmasında ihtiyaç duyulan kredi ve kredilendirilme imkanlarına erişimi yoktur, bu çeşit ihtiyaçlar akrabalar arasında gayri resmi para alma verme sayesinde finanse edilmektedirler. Her iki toplum da, ürettikleri *cocoa* çekirdeklerinin kalitesini yükseltebilmeleri ile ilgili olarak CITPA, CARE, Bolivya ve Alman kalkınma servislerinden destek sağlamışlardır ancak daha fazla desteğe ihtiyaç duydukları da görülmektedir (Marshall ve diğ., 2006).

2.1.3.6. Hindistan

Hindistan'da nüfusun büyük bir bölümü hala ormana bağımlı olarak hayatlarını sürdürmektedirler ve bu yüzden ormanların insanoğlunun iyiliğine adanmış doğanın çok kıymetli hediyeleri olduğunu düşünürler. Çoğu yerli kategorisinde olan ve yaşamlarını fakirlik sınırı altında ormanlara bağlı olarak sürdürmektedirler. Yerli toplumlar (kabileler) Hindistan'ı oluşturan gruplar içinde en baskın olarak yer alanlardır ve ihtiyaçlarını karşılamak için orman içlerinde veya yakınlarında yaşamaktadırlar. Bu kabileler Hindistan'ın bütün eyaletlerine yayılmışlardır. Orman bakımından zengin olan bölgelerde kabilelere de çok sayıda rastlanmakta, buna karşılık orman bulunmayan yerlerde ise kabile nüfusları daha az olmaktadır (Singh ve diğ., 2003).

Kabileler hayatta kalabilmeleri için pek çok yönden ormana bağımlıdırlar. Bunların ormanlara olan bağımlılığının seviyesi çeşitli faktörlere bağlıdır. Bunlar kabilelerin sosyo ekonomik durumları, dağılımları, kültürel ve dini normları ve okur yazarlık durumlarıdır. Ormanın içinde yaşayan ve tamamen ormana bağımlı yaşayan grupların dışında modern dünyaya erişim imkanı olanlar, modern hayatın yaşam tarzına gittikçe artan bir şekilde uyum sağlamışlardır. Zaten azalmakta olan orman kaynakları da onları

mecburi olarak alternatif kaynaklar aramaya itmiştir. Kabilelerin ormana bağılıkları şu şekillerde olmaktadır;

- * Toplama ve tüketim bağımlılığı,
- * Gelir elde etmek için bağımlı olma,
- * İş için bağımlı olma,
- * Değişen tarımsal faaliyetler için bağımlı olma,
- * Hayvancılık faaliyetleri için bağımlı olma,
- * Kültürel, dini ve festival faaliyetleri için bağımlı olma (Singh ve diğ., 2003).

Toplama ve tüketim bağımlılığı; kabilelerin ormana odun ve ODOÜ'ni içeren günlük ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bağılılığıdır. ODOÜ, yiyecek, ilaç, bambu, lifler, tanen, boyalar, tohumlardan elde edilen yağlar..vb olarak sıralanabilir. Ormandan toplanan günlük yiyecekler arasında çeşitli meyveler, tohumlar, çiçekler ve diğer bitkiler sayılabilir. Kabilelerin kullandığı önemli bir ODOÜ olan mahua çiçekleri protein, karbonhidrat ve mineral açıdan oldukça zengin bir bitkidir ve bol miktarda toplanıp tüketilmektedir. Bu çiçekler kaynatılarak, çığ veya toz haline getirilerek yenebildiği gibi likör yapımında da kullanılmaktadır. Kabilelerin ormana olan bir başka bağımlılığı ise sağlık açısından dır. Modern tıp imkanlarından oldukça uzak yaşayan bu insanlar çeşitli hastalıkların tedavisinde orman kaynağından yararlanmaktadırlar. Modern ilaçların içinde kullanılan etken madde denilen en önemli kısmı geleneksel olarak kabilelerde kullanılan bitki parçalarından elde edilmektedir. İyileştirici özelliği olan bitkilere ait bu bilgiler jenerasyonlar arasında aktarımı yapılarak korunmaktadır. Çeşitli bitki tohumlarından ezilerek çıkarılan yağ hem yemeklerde hem de aydınlatma amaçlı kullanılmaktadır. Yağlı bazı tohumlar yine tıbbi amaçlı da kullanılmaktadır. Bu kabilelerde yapılan bir araştırma göstermiştir ki, yiyecek ihtiyaçlarının % 50'sini, sağlıkla ilgili ihtiyaçlarının % 90'ını ve diğer ihtiyaçlarının (yağ, lif, bambu, yakacak odun, hayvanlar için otlak, tanen, boya, sabun...vb) da % 100'ünü ormandan karşılamaktadırlar. Şehirlerarası yollara, tren yollarına yakın yerlere taşınmayı seçen kabile üyelerinde ormana bağımlılığın azaldığı tesbit edilmiştir. En büyük miktarlarda ODOÜ toplayanların en fakir kabilere ait olduğu belirlenmiştir. Bunlar topladıkları ürünlerin büyük bir kısmını kendileri tüketmekte kalan küçük bir kısmı satabilmektedir.

Ekonomik olarak daha iyi durumda olan kabileler ise topladıkları ürünlerin tamamını pazarda satmaktadır (Singh ve diğ., 2003).

Gelir elde etmek için toplama; Yerli halklar veya kabileler kendilerine tahsis edilen alanlarda topladıkları ODOÜ'ni genellikle kendi tüketimleri için kullanmakta, bir kısmını da gelir elde etmek için satmaktadırlar. Toplanan ODOÜ miktarı çeşitli faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Bu faktörlerin önde geleni ekonomik durumdur. Ekonomik durumu çok kötü olan gruplar ormandan mümkün olduğunca fazla ürün toplayıp satarak daha çok gelir elde etmeye çalışırken, daha iyi durumda olanlar kendi kullanımları için toplamakla yetinirler. Satış işlemi aynı zamanda satılan ürünün çeşidine göre de değişiklik gösterir. Bazı bitkilerin yaprakları, örneğin tendu yaprakları, ne kadar fazla toplanırsa toplansın, hepsi satılır. Bu yapraklar yerel halk tarafından kesinlikle kullanılmazlar. Yenilebilir meyveler söz konusu olduğunda ise, mahua çiçekleri, çeşitli meyvalar, tohumlar yerli halk tarafından hem kendi kullanımı hem de satmak için toplanmaktadır. Arazi sahibi olma, toplanan ürünün satılması veya kullanılması miktarını etkileyen bir diğer faktördür. Eğer birinin yeteri kadar arazisi varsa, o kişi ailesini geçindirecek kadar mahsul yetiştirebilir ve sonuç olarak da ormana duyduğu bağımlılığın daha sınırlı olacağı düşünülmektedir. Eğer bu çeşit birinin meyve üreten ağaçları varsa, o zaman çocuklar meyveleri bu ağaçlardan, diğer taraftan yetişkinler ise benzer ürünleri ormandaki ağaçlardan toplamaktadırlar. Kabilelerdeki insanların ormanlardan topladıkları odun dışı orman ürünleri onlara, günlük ihtiyaçlarını giderebilecek malzemeleri fazlasıyla sağlamaktadır. Bazı durumlarda ise bu ürünler ailenin geçimini sağladığı tek gelir kaynağı durumundadırlar. Toplanan ürünler yerel pazarlarda, genellikle aracılara satılır. Bu satışlardan edinilen kazanç ile elbise, tuz, ve ormandan temin edilemeyen diğer gerekli malzemeler alınır (Singh ve diğ., 2003).

ODOÜ toplanmasında pek çok güçlüklerle karşılaşılır. Bunlardan biri de 20 yıl önce aynı miktarda ürünü toplamak için 1-2 km lik bir alanı taraması gerekirken, bugün bu mesafe 6-7 km ye çıkmıştır. Bunun nedeni ise ormanların yok olmasıdır. Buna rağmen ormana bağımlı yaşayan yerli halk toplamaya devam etmektedir, çünkü başka alternatifleri yoktur.

Çeşitli ODOÜ'nin ticarileşmesi, ormanlarda yaşayan insanların ormanlara olan bağımlılıklarını daha da arttırmıştır. Toplumun, bu ürünleri toplayan, kendi için kullanan ve/veya dışarıya satan, bu nispeten ekonomik olarak daha zayıf durumda olan kısmı, bu ürünlerin el değiştirmesinde önemli bir rol oynayan aracılar tarafından istismar edilmektedir. Ürünü doğrudan ormandan toplayan yerliler, her bir birim için, o ürünü kendilerinden alıp üçüncü kişilere satan aracılarla kıyasla çok daha az ücret almaktadırlar. Aracılar, sezon dışı olan aylarda, yerlilere, ODOÜ'nin hasat vakti geldiğinde daha ucuza alabilmek için para vermektedirler. Aracıların çoğu, satış vakti geldiğinde yerlileri kandırma yolunu seçmektedirler. Çoğu zaman, toplanan kıymetli ürünleri, tuz, birkaç ucuz giysi, vs ile takas etmek yoluyla yerlilerin ellerinden almaktadırlar ki bu onlara ürünleri doğrudan satmış olsalar kazanacaklarından çok daha düşük bir getiri sağlamaktadır. Yerlilerin çoğu bunun farkında olmasına rağmen, başka bir alternatifleri bulunmadığından aleyhlerine olan duruma ses çıkaramamaktadırlar. Hükümet altmışlı yılların başlarında, yerlilerin uğradığı bu istismarı ortadan kaldırmak amacıyla kooperatifler kurulmasını teşvik etmiştir. Ancak kurulan bu kooperatifler, başlangıç sermayelerindeki eksiklikler, düzensiz organizasyon, zayıf yönetim, yerlilerin yeteri kadar temsil edilmemesi gibi sebeplerden dolayı çeşitli problemler ile karşılaştılar, yine de bu olumsuzluklara rağmen bazı bölgelerde çeşitli kooperatifler kurulmuştur. Örneğin, tendu yaprakları ve sal tohumları söz konusu olduğunda, Madhya Pradesh bölgesinde toplama işlemi kabile sakinleri tarafından yapılmakta ve toplayıcılardan her biri kooperatifin bir üyesi durumundadırlar. Toplayıcı, çalışması karşılığında hak ettiği yevmiyeyi almakta, bunun üstüne ürünlerin satışından hakkına düşen payı da almaktadır (Singh ve diğ., 2003).

İş edinme amacıyla bağımlı olma; yerli halk ve kabile konsantrasyonunun önemli oranda yüksek olduğu yerleşim yerlerinden uzak ve kırsal kesimlerde işsizlik önemli bir sorun olarak bulunmaktadır. Ormanlık alanlarda insanlara iş edindirebilmek adına yapılabilecek fazla bir yol bulunmamaktadır. Aynı şekilde buralarda ormancılığın haricindeki diğer alanları da ilgilendiren pek fazla gelişme bulunmamaktadır. Ormancılıkla ilgili zaten yapılmakta olan faaliyetler, orman sahalarında ekim, dikim, muhafaza etme, ot temizleme, budama, hasat, işleme, pazarlama... vb, bu insanlar için gelir elde edebilecekleri yegane imkanlar olma durumundadır. Bu sayılanların hemen

hemen hepsi, sıkı iş gücü gerektiren faaliyetler olduğu için, çalışmak isteyenler için önemli oranda iş fırsatları oluşturabilmektedirler.

Kırsal kesimde yaşayan insanlara, üç çeşit iş imkanı sunulmaktadır:

- Doğrudan işlendirme,
 - Kendi işini yaratma,
 - Ormancılık endüstrisine dayalı, ikincil işlendirme.
- Doğrudan işlendirme: Doğrudan işlendirme, yönetim, muhafaza, araştırma, planlama ve idari faaliyetler vasıtası ile oluşmaktadır. Ormancılık sektörü tarafından oluşturulan doğrudan işlendirme, genellikle oldukça zorlu ve çetin bedensel bir iş gücünü gerekli kılmaktadır. Ağır bedensel iş gücünü gerektiren bu faaliyetler ormanların büyüme, gelişmesi ve muhafaza edilmelerini, orman kaynaklarının ölçülmelerini, onların korunmalarını, bitki ve hayvan çeşitliliğinin tespit edilmesini, orman ürünlerinin hasat edilmesini, içermektedir. Reçine, katha, kıymetli yağlar, ekim faaliyetleri, toprak hazırlıkları, muhafaza, ekim, yollar ve idare binaları gibi, ihtiyaç duyulan alt yapının inşası...vb., gibi odun dışı orman ürünleri sektörünü ilgilendiren konularda yeteri kadar iş yaratma potansiyeline sahiptir. Bütün bu faaliyetler kabile ekonomisinin temel taşını teşkil etmektedirler. Çünkü bunlardan başka iş imkanı yaratacak başka bir faaliyet alanı bulunmamaktadır. Ormanlardan uzak yerlerde yaşayan ve arazi sahibi olan gruplar, arazilerini ekip dikerek tarım sektöründe çalışmak suretiyle kendilerini işlendirebilmektedirler. Bu durumda da ODOÜ sektöründe çalışacak iş gücü toplumun gelir düzeyi oldukça düşük olan kesimlerinde yer alan insanlardan sağlanmaktadır.
 - Kendi işini yaratma: Kendi kendini işlendirme, faydalanılacak ürünün üretiminde, tamamıyla ya da kısmi olarak o ürünü tüketen kişinin istihdam edildiği, kaynak temelli iş edindirme şeklidir. Üretilenler, pazarda satılır ya da satılmazlar. Burada bahsedilen işlendirme şekilleri arasında, ormandan başın üzerinde taşınabilecek kadar yakacak odun ya da hayvanlar için ot taşıma ya da hayvan otlatma, ağaç budama, orman içinde çalışmak için çeşitli hak ve

imtiyazlar sağlama, bal ya da yenecek diğer şeylerin toplanması, tarımsal yöntemler kullanılarak tahıl, meyve ve sebze yetiştirilmesi, olabilmektedir.

- Ormancılık endüstrisine dayalı ikincil işleme: Bu çeşit işleme, orman ürünlerinin hasadının ardından insanlar tarafından kullanılacak uygun ürünlerin ortaya çıkarılması şekliyle oluşmaktadır. Bunlar asıl ya da ikincil ormancılık faaliyetleri ile ilgilidir. Bu çeşit endüstriler, hammaddeyi işleyerek insan tarafından kullanılabilir formda satılması için pazara sunarlar.

ODOÜ, insanlara, odunun üreteceğinden çok daha fazla iş imkanları yaratmaktadır ve gelecekte de artarak devam edecek gibi görünmektedir. Bu durum, hiçbir eğitim ya da becerisi olmayan vasıfsız insan grubu için özellikle doğrudur. Bu faaliyetlerin çoğunluğu doğrudan el emeği gerektiren faaliyetlerdir ve önemli oranda iş fırsatı yaratırlar. ODOÜ'nin senelik olarak 1.2 milyon insana iş imkanı sağladığı tahmin edilmektedir ki, bu ormancılık sektörünün bir bütün olarak yarattığı iş oranının % 55'ine denk gelmektedir. Ülke geneli tümüyle dikkate alındığında, ormancılığın yıllık olarak 3.8 milyon insanı istihdam edebilecek potansiyelde olduğu hesaplanmıştır. Bu tahminler, çeşitli odun dışı orman ürünlerinin kayıt edilmiş olan üretim miktarlarına dayandırılmaktadır. Böylece günümüzde orman yönetiminin bu konuya ilgisi, odun üretiminden, ODOÜ üretimine doğru dönmektedir. Bunlar, orman içi veya kenarında yaşayan yerli halk/kabilelerin işlendirilmesi için önemli bir anahtar görevi görmektedir (Singh ve diğ., 2003).

Değişen tarımsal faaliyetler için bağımlı olma; yemek için yiyecek toplamaktan yiyecek üretmeye geçişi ifade etmektedir. Bu yaklaşım, yakınlardaki ormanlık bir araziyi tıraşlayıp ortadan kaldırmayı, kalan döküntünün kuruması için beklemeyi daha sonra bu döküntüyü yakıp ardından araziyi bir iki sene tarımsal maksatlı kullanıp, aynı döngüyü bir sonraki orman parçasında uygulamak üzere ilerlemeyi içermektedir. Oldukça ilkel bir tarım yapma yöntemi olduğundan ormana büyük zarar vermektedir. Bu uygulama ormanın verimliliğini, tahıl üretmek için kullanmayı hedeflemektedir.

Hayvancılık faaliyetleri için bağımlı olma; orman içi veya kenarında yaşayan yerli halk/kabileler sahip oldukları hayvanlarını otlatmak amacıyla ormanlara ihtiyaç duymaktadırlar. Hindistan'daki kabilelerden çoğu çeşitli maksatlarla büyük ya da küçük baş hayvanlara sahiptir. Hayvancılıkla uğraşanlar yaşamlarını hayvanlarından elde ettikleri süt ve yaptıkları süt ürünlerini satarak sürdürmektedirler. Bazı zamanlar süt ve süt ürünlerini, ihtiyaç duydukları diğer malzeme ve ürünleri elde etmek için takasta da kullanmaktadırlar. Orman hayvanların otlatılması için baş vurulan bir araçtır. Orman ağaçlarının yaprakları da ot niyetine hayvanların beslenmesi için toplanmaktadır.

Dini ve kültürel faaliyetler için bağımlılık; ağaçlar ve ormanda yaşayan hayvanlar, toplumların sosyal, dini ve kültürel yaşamlarında, orman sakinleri olarak ilişkilendirilen varlıklardır. Ağaçların büyük çoğunluğuna tapılmaktadır. Ağaçlar, çeşitli şekillerde, birçok durumda, yaşayan insanların bir grup tanrı ve tanrıçanın yeryüzündeki abidesi olarak dikkate alınmaktadırlar. Tapılan ağaçların cinsi buldukları yerlere ve onlara tapan gruplara göre farklılık göstermektedir. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse; örneğin *Ficus religiosa*; bir tanrıça olarak dikkate alınmaktadır, bu ağaca zarar vermek dinsizlik olarak algılanmaktadır. Musa paradisiaca; Hindistanın pek çok bölgesinde tapılan bir ağaçtır. Bitki, sadece eğer etrafındaki kişi herhangi bir şekilde kirlenmemiş ise bereket saçar. *Vetivera zizanooides*; bitkiye, kator tanrıçasının çocukların güvenliğinden ve iyiliğinden sorumlu olduğuna dair bir inanışla, tapılmaktadır. Ekim ayı bu bitkiye tapılma ayıdır. Benzer şekilde ülke genelinde farklı yerlerde bulunan farklı kabileler buldukları yere özgü bitkilere tapmaktadırlar (Singh ve diğ, 2003).

2.1.3.7. Pakistan

Pakistan'da Kalash vadisi, kendine özgü bir kültürel ve biyolojik çeşitliliğe sahip Chitral'ın (Pakistan'ın kuzeybatısında yer alan bölge) ıssız güney kısmında yer almaktadır. Bölgedeki doğal ormanlar başlıca *Pinus wallichiana*, *Gerardiana*, *Cedrus deodora* gibi iğne yapraklı ve *Quercus incana* gibi yapraklı ağaç türlerini içermektedir. Tıbbi bitkiler, bal, çam fıstığı, vahşi sebzeler ve morel mantarları vadide bulunan ve yerel halkın geçimlerini temin ettikleri en önemli odun dışı orman ürünleri olarak adlandırılabilirler. Vadinin kuru ve ılıman ormanları içinde, *Morchella esculenta*,

Morchella vulgaris, *Morchella deliciosa* ve istiridye mantarının da aralarında bulunduğu çok çeşitli mantarlar yetişmektedir. Çoğunlukla bu mantarları topladıkları yerleri bir sır olarak saklamakta ve mantarların yerini tespit etmekte geleneksel öğretiyeye güvenmektedirler. Örneğin, mantarların her zaman bir takım özel ağaçların altında görüldüklerine inanılmaktadır. *Morchella* mantarları çoğunlukla satılmak ancak bazı zamanlarda da geleneksel ilaçların yapılması amacıyla toplanmaktadır. İlkbahar'dan yaz başlarına (mart - temmuz başı) kadar toplanan mantarlar yöresel pazarlarda, çoğunlukla da aracılara satılmaktadır. *Morchella* önemli ölçüde yüksek fiyatlara satılır ve bu ölçüde yöresel ekonomi içinde hassas bir öneme sahiptir. Morel mantarı toplayanlar, sahip oldukları hayvanlarını otlatma, yakacak odun toplama ve çiftçilik uğraşlarına ilaveten, fırsat buldukça bu mantarı da toplarlar. Toplayanların % 40'ı çocuk, % 27'i kadın, % 33'ü de erkeklerden oluşmaktadır. Morel mantarı toplamak, çok fazla bağlılık, zaman ve yoğun iş gücü gerektiren bir uğraştır. Bazı zamanlar, toplayıcıların ormanda günlerce kaldıkları olmaktadır (FAO, 2008a).

Chitral'ın kuru ve ılıman iklim kuşağı, çok çeşitli ve kıymetli tıbbi ve aromatik bitkileri barındırmaktadır ve çevredeki ormanlarda yaşayan yerel halklar hem kendi geçimlerini sağlamak hem de sağlık ihtiyaçlarını gidermek için bölge kaynaklarına bağımlıdırlar. Bölgede, aşırı ağaç kesimi, otlatma ve sürdürülebilir olmayan hasat çalışmaları tıbbi bitkilerin azalmasına neden olmuştur.

Tıbbi bitkileri kendi ortamlarında muhafaza edebilmek için, Odun Dışı Orman Ürünleri Müdürlüğü Chitral'ın farklı bölgelerinde koruma tedbirleri tesis etmiştir. Bu tedbirlerle, mevcut bitkileri oldukları yerde koruyup (*in-situ*), sürdürülebilir şekilde devamlılıklarının sağlanması öngörülmektedir. Odun dışı orman ürünleri müdürlüğünden Mr. Ahmed, korumaya yönelik bu çalışmaların bu tür ilk çalışmayı teşkil ettiğini ve beraberinde çevre koruma bilincinin de yerleşmesine katkıda bulunacağını ifade etmiştir. Müdürlük, toplumun gelişmesi ve fakirliğin azaltılması için çalışmaktadır. Çalışma, uygun planlama ve vadinin kuru ve ılıman ormanlarının yönetimi için gelecekte de kullanılabilecek ilkeleri de ortaya koymuştur (FAO, 2008a).

2.1.3.8. Endonezya

Güneydoğu Asya, dünyadaki tropik ormanların beşte birine sahiptir. Bu yüzden de ODOÜ açısından oldukça zengin tür çeşitliliği barındırır. ODOÜ'nin ilk ticareti başladığından itibaren bu bölgelerde yaşayan 30 milyondan fazla yerli halk için önemli bir yaşam ve gelir kaynağı olmuştur. Güneydoğu Asya ülkelerinin yıllık uluslararası ODOÜ ticaretinin değeri ise sadece bambu ürünlerinden elde edilen 3 milyar \$ civarındadır (De Beer, Mcdermott, 1996).

Endonezya'da, on seneden fazla süredir, Defitri Akbar adlı bir girişimci, Riau şehrinde yaşayan insanları mangrow ormanlarını koruma doğrultusunda yönlendirmeye çalışmıştır. Kendisi ve birkaç çalışma arkadaşı, bir sivil toplum kuruluşu olan Bahtera Melayu'yu kurmuşlar ve iki temel hedef belirlemişlerdir; i: kıyıda yaşayan toplumlara mangrow ormanlarının korunması için yönlendirmek, ii: bu insanların tabii kaynaklar ve çevre üzerindeki baskılarını azaltmak için yeni ve alternatif gelir fırsatları yaratmak. Bu sivil toplum kuruluşu, 230 ha yerel mangrow ormanının yönetimi ve yeni bir bal üretimi endüstrisi geliştirilmesi için yörede yaşamakta olan toplumlara bu işe dahil etmekte başarılı olmuş, aynı zamanda da yörenin gençlerinin dahil edildiği bir yeşil kuşak eğitim programı da başlatmayı sağlamıştır (FAO, 2009c).

Endonezya'da çiftçilerin ormanlık alanların geliştirilmesinde ve ODOÜ'lerinin hasat çalışmalarına katılmalarına izin veren, Lombok'da başlatılan bir kent ormancılığı programı, pek de çiftçi dostu düzenlemeler içermemektedir. Bu durum karşısında çiftçiler de, orman yönetiminde kendilerinin yaptığı, yapacağı katılımcılığı sağlam temellere dayandırmayı ümit etmektedirler. Orman idaresi ile ilgili çıkarılabilecek bir izin belgesi, yerel halkın gönülden ormanların iyiliği doğrultusunda çalışmasına ön ayak olacak ve yanlışların yapılmasını ve halkın kanuna aykırı hareketlerde bulunmasına engel olacaktır. Yörenin çiftçilerinin kurdukları bir kooperatif adına konuşan Artim, bu çeşit bir izin belgesinin köylülerin haklarını ve sorumluluklarını tam manası ile öğrenebilmeleri açısından çok yararlı olacağını ifade etmiştir. Köylülerin bu çeşit bir program içinde yer alabilmelerinin önündeki tek güçlük, 1999'da çıkarılan son orman kanunudur. Buna rağmen, bu kanuna istinaden yapılan düzenlemelerin, köylülerin

katılımını tamamen sınırlamasa da, yapabilecekleri kadar üretken olmaları önünde hala bir engel olarak durmaya devam etmektedir. Çiftçilerden oluşan bu grup, aşılamayan bu sıkıntıdan dolayı, yöresel bir ormancılık ve fidanlık kurumunun kurulması, kanun koyucu kurumların üyeleri ve sivil toplum kuruluşlarının burada bir araya gelerek, köylü ve çiftçilerin de ormancılık faaliyetlerinden faydalanmalarını sağlayacak bir düzenleme üzerinde çalışmalarını istemektedirler (FAO, 2009c).

2.1.3.9. Malezya

Malezya'da, Malezya Orman Araştırma Enstitüsü (FRIM) araştırmacıları, aromatik *gaharu* bitkisini üretmek için çeşitli teşvik edici teknikler arayışına girmişlerdir. 1990'larda pazarda bitkinin reçinesi için bir talep patlaması yaşanmış ve bunu takiben, araştırmalara başlamışlardır. Halen aşılama tekniklerini geliştirme çalışmalarına devam etmektedirler. Araştırmacılar bilinçli olarak ağacın gövdesini yaraladıktan sonra, gaharu yara şekline bağlı olarak değişen düzeylerde ağaç tarafından üretilmektedir. Bu da reçinenin canlı *Aguilara* ağaçlarından doğal olmayan yöntemler kullanılarak toplanabileceğini göstermektedir. 1998 ve 2000 yılları arasında enstitünün araştırma sahasında 1 ha'lık bir deneme alanına 100'den fazla *Aguillara* fidanı dikilmiştir. Yukarıda bahsedilen suni uygulama, dikimi takip eden üçüncü sene ağaçlara uygulanmış ancak beklenen etkiyi yapmamıştır. FRIM araştırma koordinatörü Dr. Chang Yu Shyun ağaçların yeterli derecede erginliğe ulaşmamış olduklarından dolayı reçine üretemediklerini düşündüğünü belirtmiştir. Doğal ortamda, ağacın bir dalı ya da sürgünü kırıldığı zaman oluşan yara bakteri, mantar ya da patojenleri oraya davet ederek bir ortam sağlamaktadır. *Aguilara* gibi *gaharu* salgılayan ağaçlarda, ağaç bu reçineyi salgılayarak enfeksiyonun, yaranın bulunduğu yerden yayılmasının önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Bu, *gaharu*'nun asıl üretilme şekli ve biçimidir (FAO, 2007c).

Bu arada, Malezya Nükleer Teknoloji Enstitüsü (MINT), doku kültürü vasıtası ile küçük bitkileri çok sayıda üretebilmek için nükleer röntgen ışınları uygulamasını denemiş, tohumların, hücresel düzeyde hızlı büyüme ve tek gövdeli olma özellikleri göz önüne alınarak ayırma tabi tutmuşlardır. Kurumun yöneticisi Dr. Rusli Ibrahim, bir senelik çalışmanın ardından gizli formülü bulduğunu iddia etmiştir. Dengkil yakınlarındaki

deneme alanında 500 adet bitki yetiştirilmeye devam edilmektedir ve Dr. Ibrahim, iki ayrı araştırma grubunun bitkileri arzu edilen kimyasal karışımda bu reçineyi üretmeye teşvik edecek uygun yöntemin tespit edilmesi üzerinde çalıştıklarını bildirmiştir (FAO, 2007c).

Tabii Kaynaklar ve Çevre Bakanı Yardımcısı, Malezya'nın yerel faydalı bitkiler pazarının 2010'dan önce 2.16 milyar \$ tutarında bir değere erişeceğini umduklarını belirtmiştir. Şu an itibarı ile 1.03 milyar \$ bir pazar hacmi olan bu sektörün, yıllık % 15 - 20 oranında büyüyeceği ümit edilmektedir demıştır. Hükümet, ülke için önemli oranda ekonomik büyüme sağlayacak, oldukça güçlü potansiyel kıymetler olarak, tıbbi bitkileri işaret etmiştir. Bakan yardımcısı, araştırmacıları, akademisyenleri ve endüstrinin önde gelenlerini, çabalarını yeni ilaçlar geliştirmeye ve onları dünya çapında pazarlamak üzerine odaklamaları için çağrıda bulunmuştur. Bir dünya bankası raporuna göre, uluslararası alanda, orman ekosisteminden elde edilen faydalı bitkilerin kullanıldığı ilaç pazarının, senelik % 10 - 20'lik bir artışla, 2050 yılında 5 triyon \$ a ulaşması beklendiği kaydedilmiştir (FAO, 2007c).

2.1.3.10. Filipinler

Filipinler, Las Pinas şehri, çevre korumasını garanti altına alırken bir taraftan da şehir sakinlerinin beslenme ve ilaç kaynaklarını desteklemek amacıyla büyük bir *malunggay* ağacı dikim kampanyasına başlamıştır. Belediye başkanı, sağlık ve beslenme masraflarının yüksekliğinden dolayı, her geçen gün daha fazla şehir sakini açlık ve fakirlikle karşı karşıya kaldığı için, yerel hükümetin bu insanların sorunlarına çözüm sağlaması gerektiğini söylemektedir. Şehir yetkilileri, yerel ekolojik programın tarafları olan 20 tane az gelişmiş bölge ve kentteki çeşitli fakir mahallelerde, şehir genelinde yürütülmekte olan kampanyayı tanıtmak adına dolaşmaya başlamışlardır. *Moringa* ya da diğer adıyla *malunggay*, tarım, ilaç ve endüstride kullanım alanları bulan çok yönlü ve dünyanın en besleyici bitkilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Besin analizleri, bu ağacın yapraklarının % 26 oranında rafine edilmemiş protein, A ve C vitaminleri ve demir ve potasyum açısından zengin olduklarını göstermiştir. Kireçlenme, romatizma, gut hastalığı, kramplar ve cinsel yolla iletilen hastalıklar için iyileştirici özellikte

oldukları da ortaya konmuştur. Olgunlaşmış tohumlarından da, oleik asit olarak adlandırılan ve yiyecek endüstrisinde oldukça yaygın olarak kullanılan yüksek kaliteli yağ elde edilmektedir. Doğrudan yenilebilir yağ, kandaki kolesterol seviyesini aşağı çeker, lipid profilini geliştirir, zararlı olabilecek iltihapların düzenlenmesinde yardımcı olur. Aynı zamanda kıymetli makinelerin parçalarının yağlanması için kullanılır ve antioksidan özellikleri, diğer taraftan, parfümlerin, kişisel bakım, terapik ürünler ve kozmetiklerin üretilmesinde de faydalı katkılar yapabilmektedir. Belediye başkanı, şehir sakinlerini özellikle çocuklar için taşıdığı besleyici niteliklerinden dolayı *malunggay* ağacı dikmeleri doğrultusunda teşvik etmekte ve küresel iklim değişimlerinin yaşanmakta olduğu şu dönemde bu ağaçlara sahip çıkmaya çağırılmaktadır (FAO, 2009a).

Bambu ve hintkamışı, hem Filipinlerde hem de diğer Asya ülkelerinde en önemli olan odun dışı orman ürünlerindedir. Gelir durumu ortanın üzerinde olan halkın çoğunluğu hayatlarını sürdürebilmek için, ormandan ve özel çiftliklerden bu bambuların toplanması işi ile uğraşmaktadır. Aynı şekilde, bunları işleyen fabrikalarda ya da evsel tabanlı oluşturulan endüstrilerde çalışmak da, ülkedeki çok sayıda kentsel ve kırsal işçi için gelir kazanma fırsatları yaratmaktadır. Bu çeşit ürünler için Filipinlerdeki yerel pazarın oldukça büyük olduğu bilinmesine rağmen, bunların ihracı da uzun yıllardır ülkeye güvenilir bir döviz girdisi sağlamaktadır (FAO, 2009a).

Bütün bunlara rağmen, Filipinler'den bu ürünlerin dış ülkelere ihracı, geçtiğimiz son on yıldır, bir düşüş trendine girmiştir. Bu problemler, yerel hammadde kaynaklarındaki azalmalardan, yükselen iş gücü masraflarından ve dünya ölçeğindeki çok sıkı rekabet ortamından, kaynaklanmaktadır. Filipinlerde son yıllarda önemli oranlarda düşüş gösteren ihraç gelirlerinden dolayı, bu endüstrilere doğrudan veya dolaylı bağımlı olarak yaşayan insanların gelirlerinin ve yaşam kalitelerinin düşmesinden de endişe edilmektedir. Azalmakta olan ihraç gelirlerinin yanında, üretimde karşılaşılan güçlüklerle birlikte, yeni fırsatlar da ortaya çıkmaktadır ki bunlar hala büyümekte olan dünya bambu ve hintkamışı ihtiyacı ile ilişkilidir. Gelişmiş ülkelerde, kaliteli ürünler için talebin yine yüksek olması beklenmektedir. Filipinler bu talebi, yüksek kaliteli işçiliği sayesinde orta ve yüksek ölçekli pazarları memnun edebilecek kalitede yaptığı

üretimi ile karşılayabilecek durumdadır. Ticaretin liberalleşmesi, sadece ülkenin geleneksel ihraç pazarlarında değil, Ortadoğu ve Doğu Avrupa'da da yeni pazarlar edinmesine yardımcı olmuştur. Ürün tedarikinin en önde gelen sıkıntısı temel işlenmemiş materyallerdeki eksiklik olduğu için, Filipinlerin, yeni koruların kurulması ve geliştirilmesinde ve doğal ormanlarda kalan yabancı korulukların, özellikle hintkamışı için, düzgün idare edilmesinin sağlanabilmesi için, geliştirilen politikaları yakından takip etmesi gerekmektedir. Günümüzde, bambu ve hintkamışı için yürütülen tedarik yönetimi çabaları, hâlihazırdaki ve gelecekteki toplum temelli orman yönetimi programları ile birlikte değerlendirilmelidir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansmanı ve pazarlama ile ilgili ihtiyaçlarında hükümet desteğinin devam etmesi önemlidir (FAO, 2009a).

Sonuç olarak, rekabetçi kalabilmek için kapsamlı ve stratejik bir hareket tarzı şunları gerektirmektedir; etkili bir işlenmemiş hammadde temini yönetimi, ürün, işleme ve pazar gelişimi için bambu ve hintkamışı üretiminin devamı, düzgün destek sistemleri (politika, kurumlar ve alt yapı) hükümet ve özel sektörden de katma değer yaratmaya yönelik bütün desteğin sürmeğe devam etmesi gerekmektedir (FAO, 2009a).

2.1.3.11. Sudan

Sudan dünyanın en büyük arap sakızı, Senegal akasyası ağacının gövde ve dallarından üretilen kuru sızıntı (reçine), hashab ya da sert sakız, Seyal akasyasından üretilen talha ya da parçalı sakız üreticisi konumundadır. Arap sakızı Sudan'ın yapmış olduğu ürün ihracatının, canlı hayvan, pamuk ve susam'la birlikte en önemli dördüncü kalemini teşkil eder (FAO, 2009b).

Sudan'dan üretilen bütün Arap sakızı, özellikle de hashab ihraç edilmektedir. Bununla beraber, üretimdeki senelik dalgalanmalar, ülkenin günden güne azalan sakız ihracatı, 1970 ve 1980'li yılların ortalarına denk gelen iki çok şiddetli kuraklık felaketi, uzun süredir devam eden politik çalkantılar ve pazarlama faaliyetlerinin gerektiği gibi yerine getirilememesi, çoğunlukla talha üreten Çad ve Nijerya gibi diğer ülkelerin de sakız üretim pazarına girmelerine neden olmuştur (FAO, 2009b).

Arap sakızı, beyaz ya da portakal rengini andıran mat renkte, ezildiğinde cam kırılması vari bir parçalanma ile dağılır. Uygun koşullarda saklandığı sürece yüzyıllarca değişmeden durması sağlanabilir. Geçtiğimiz 20 yıldan beri, Arap sakızının ihraç değeri yıllık ortalama 40 milyon \$ bulmaktadır. Buna rağmen, son 15 senedir, Sudan'ın dünya pazarındaki payı % 50'in altına düşmüştür. Geçmişte, bütün tarımsal ihraç ürünleri üzerinde, hükümet kontrolü varken, bugün Arap sakızı üzerinde hükümet kontrolü hala devam etmekte olan yegane üründür (FAO, 2009b).

Geleneksel olarak yağmurlara dayalı sulama ile tarım yapılan ve yaklaşık % 65-90'ı fakir olan, 6 milyon Sudanlı, Arap sakızına bağımlıdır. Arap sakızı, özellikle aile bireylerinin besin ihtiyacını temin etmek için darı üretimi yapan küçük ölçekli çiftçilerin, rekoltenin kötü olduğu zamanlarda bir alternatif olarak başvurdukları bir üründür. Ayrıca akasya ağaçlarının uzun ve yatay yayılış gösteren kök sistemi toprak ve rüzgar erozyonunu önlemede de yardımcı olmaktadır. Buna rağmen, arap sakızı üretimi, yiyecek ve satılacak tahıl üretimi ile iş gücü ve arazi tahsisi açısından rekabet etmektedir (FAO, 2009b).

Arap sakızı üretimini de içeren tarımsal operasyonlar, faaliyetin sürdürüldüğü köyün tacirleri tarafından finanse edilmektedir. Tacirler bu faaliyetler için ev sakinlerine sezon dışı zamanda, para, tohum, araç, gereç, temel gereksinimler (su, şeker, çay) sağlarlar. Çiftçiler erken sezonda belirlenen fiyatlardan, önemli oranlarda krediyi de dahil ederek geri öderler (FAO, 2009b).

Arap sakızı, yiyecek, ilaç potansiyeli ve teknik uygulamaları olan karmaşık bir polisakkarit'dir. Kullanımı 5000 yıl kadar gerilere uzanmaktadır. Emulsiyon, yoğunlaştırıcı, bağlayıcı, stabilizatör ve yapıştırıcı özelliklerinden dolayı birçok yerde kullanılmaktadır (FAO, 2009b).

Arap sakızının günümüzdeki pazarlama politikaları, onun asıl üretimini yapan fakir yerel üreticilere fayda sağlamamaktadır. Bu durumda, üretim son 40 yılda üretim yıllık % 2.2 oranında azalmıştır. Hükümet tarafından son zamanlarda konu ile alakalı verilen

bir söz, işlenmemiş Arap sakızı üzerindeki tekelleşmiş ihraç mekanizmasını yasaklamak olmuştur, ancak verilen bu söz tutulmamıştır (FAO, 2009b).

Bununla birlikte, ülkede son dört yılda, sakız işleme endüstrisinde olan gelişmeler, işlenmemiş sakız için ülke içinde de temin doğrultusunda rekabetin oluşmasına neden olmuş, çiftçilere daha yüksek fiyatlar ödenmiş ve katma değer sağlanmıştır. Bu gelişme, alkolsüz içecek ve şekerleme kullanımının artmakta olduğu bir zamana denk gelmiş, sağlık ve beslenme ürünleri ile alakalı birçok gelişme de dünya üzerinde arap sakızı talebini arttırmıştır (FAO, 2009b).

Arap sakızı ihraç pazarı üzerindeki kontrolün kaldırılması, Sudan için ihraç gelirlerinin önemli oranda artmasına imkân verecek ve küçük ölçekli çiftçilerin gelirlerinde de önemli ölçüde artış sağlayacaktır. Hâlihazırda düzenli olmayan pazarlama politikalarına ilaveten, gelecekte uygulanacak politikalar ve reform çabalarında dikkat edilmesi gereken iki önemli nokta vardır. Bunlardan biri sakız üreticilerinin sektörün gelişmesi için yeterli çabayı göstermemesi, ikincisi ise özel sektörün gelişmesine fırsat vermeyen iş ortamıdır. Bunlara rağmen, son zamanlarda sakız üretim sektöründe bazı ilerlemeler de kaydedilmektedir. Hükümetin üretim derneklerine verdiği destek iyi sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuş, çiftçilere daha iyi fiyatların ödenmesiyle sonuçlanacak yerel işleme kapasitelerinin artırılması, sektörün canlandırılması için de olumlu sonuçlar doğurmuştur (FAO, 2009b).

Artan sakız işlenmesi ve pazarlanmasını destekleyen politika ve yatırımların uygulanması, küçük ölçekli üreticiler için ilave gelir kaynaklarının oluşmasını sağlayacak, böylece de fakirlikle savaşmakta olan nüfusun en azından yarısını bu sefaletten kurtarabilmek için çalışan, çağın gelişme hareketine, önemli katkılarda bulunulacaktır. Bu çeşit çalışmalar aynı zamanda, ülkenin toptan ekonomik gelişmesinde faydalı olacak yerel katma değer artışlarına da katkı yapacaktır.

Gerekli olan politika ve kurumsal değişikliklere ilaveten, arap sakızının geleceği, ülkenin doğal kaynaklarının daha iyi idare edilmesi ile de ilgilidir. Karbon finansmanındaki ilerlemeler, ormancılığı yerel ve ülke genelinde gelişmenin

sağlanabileceği bir fırsat olarak ortaya çıkarmaktadır. Ancak, bu fırsatı yakalayabilmek, tabii kaynak yönetimini geliştirecek reformlar ile birlikte ilerlemeyi gerekli kılmaktadır.

Sonuç olarak, arap sakızı sektörünün geliştirilebilmesindeki başarı, uluslararası toplumun da konuya ortak olmasına bağlıdır. Yerel kullanım ve dış satım için ayrılan arazileri düzeltmek, daha iyi kamusal araç gereçleri temin etmek, küçük ölçekli çiftçileri yetkili kılmak ve iklim değişikliklerini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir (FAO, 2009).

2.1.3.12. Etiyopya

Etiyopya’da kırsal kesimde yaşayan insanlar için yabani ve tıbbi bitkilerle ilgili yüzyıllara dayanan bir bilgi mevcuttur ki bu bilgiler özellikle kıtlık, savaş veya zor zamanlarda çok işe yaramaktadır. Yaşlılar veya belli gruplar içinde bilgili olarak adlandırılan kişilerde bu bilgiler mevcuttur ve nesilden nesile aktarılır. Kırsal kesimlerde özellikle çocuklar yabani bitkilerden yiyecek ihtiyacını karşılamak için faydalanmaktadırlar. Bu bitkiler içinde özellikle çok sık kullanılmakta olan *Ficus spp.*’nin meyvaları yenmektedir. Özellikle yiyecek kıtlığı yaşayan bölgelerde çok sık ve yaygın olarak başvurulan bir yoldur. Yiyecek kıtlığının veya azlığının yaşanmaya başladığı bu bitkilerin ve parçalarının tüketimi ile de anlaşılmaktadır. Bu bölgelerde yaşayan insanlar yabani bitkilerin kendileri için ne kadar önemli olduğunun farkındalardır ve aynı zamanda bazı bitkilerin tehlikelerini de bilmektedirler. Örneğin bazı yabani bitkileri veya parçalarını yedikleri zaman midelerini bozduğunu da farkındalardır. Her dem yeşil, 10-20 m uzunlukta olan başka bir bitkinin de taze meyvelerini çocuklar her zaman yerken, büyükler sadece yiyecek kıtlığı olduğunda yemekte dirler. Aynı bitkinin taze sürgünleri ise hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Ancak yiyecek kıtlığı zamanlarında bu sürgünler kırsal kesimde kabak gibi pişirilerek de yenabilir. Etiyopya’nın güneyinde bazı bölgelerde bu yabani bitkiler çok kurak geçen ve yeterli tarımsal ürün elde edilemediği zamanlarda halkın hayatta kalması açısından kurtarıcı olarak görülmektedir. Özellikle birkaç yıl üst üste yağmur yağmadığı yıllarda, bu yabani bitkilerin tüketimi yerli halkı açlık tehlikesinden korur. Etiyopya’nın her bölgesi bu kaynaklar açısından aynı şansa sahip değildir (FAO, 2008e).

Güneybatı Etiyopya'da 2005 yılında yapılan bir çalışmayla yerli halkın içinde geleneksel olarak yabani bitki kullanımıyla çeşitli hastalıkları iyileştiren kişilerin bilgileri kağıda dökülerek kayda geçirilmiştir. Bunun için yerli gruplardan bu işle uğraşan 45 kişi tesadüfi olarak seçilmiş ve bunlardan karşılıklı görüşmeler ve izlemeler yoluyla bilgiler toplanmıştır. Bu çalışmada yerli halk tarafından 67 bitki türü kullanılarak 51 rahatsızlığın iyileştirildiği belgelenmiştir. Bir hastalık için genellikle birden fazla bitki türünün çeşitli şekillerde hazırlanan karışımını kullandıklarını söylemişlerdir. Yerlilerin birçoğu pek çok hastalığı bu bitkilerle iyileştirdiklerini iddia etmektedir, bu hastalıklardan birkaç tanesini örnek vermek gerekirse, her çeşit tümör, kuduz ve böcek ısırılmaları sayılabilir. Çeşitli hastalıkların iyileştirmede kullandıkları bu 67 bitki türü aşırı kullanımdan kaynaklanan yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu yüzden acil olarak koruma altına alınmalı ya da sürdürülebilir kullanımı sağlanmalıdır (FAO, 2008e).

Etiyopya Bioçeşitliliği Koruma Enstitüsü yerli halkın geleneksel olarak kullandığı tıbbi bitkileri koruma altına almak için bir proje başlatmıştır. Halkın bu bitkilerin ağaçlarını yakacak odun olarak kullanmamaları için gerekli eğitimler verilmiş ve kendi bahçelerinde bu bitkileri yetiştirmeleri için tohumlar dağıtılmıştır. Projenin koordinatörü Dr. Fasil Kibebew'in verdiği bilgiye göre Etiyopya'nın ürettiği yıllık 56 000 ton tıbbi bitkinin % 87'si ormanlık alanlarda yetişir, kalan kısmı ise yerli halkın kendi bahçelerinde kültüre alarak ürettiklerinden oluşmaktadır. Dünya'da uluslararası tıbbi bitki ticaretinin günümüzdeki toplam değeri 62 milyar \$ dır ve Etiyopya bu pazardan önemli bir pay alma potansiyeline sahiptir (FAO, 2008e).

Etiyopya'nın bambu alanları yaklaşık 1 milyon ha ve Afrika'da yetişen bambu'nun % 67'sine sahiptir. Buna rağmen yıllarca bambudan elde edilen ürünleri üretme bakımından oldukça geride kalmıştır. Buna karşılık Çin bambu üretiminde ve katma değerli ürün elde etmede oldukça ileri bir durumdadır. Uluslararası bambu üreticileri şebekesi (INBAR-International Network for Bamboo and Rattan) üyesi olarak gelişmekte olan ülkelere teknolojik ve finansal olarak destek olan Çin, Etiyopya'da 2005-2006 yıllarında çalıştaylar düzenlemiştir. Bu çalıştaylarda 97 bambu üreticisi ve işçiyi eğiten Çin, işe bambunun nasıl seçileceğinden başlayarak, boyamasına kadar,

çeşitli sepet, çanta, abajur, perde, sandalye ve koltuk yapımını göstermişlerdir. Addis Ababa'ya 300 km uzaklıkta yaşayan ve bambu yetiştiren bir üretici bu çalıştaylardan birine katıldıktan sonra yanında 13 kişiyi çalıştırmaya başlamış ve söylediğine göre kendisiyle aynı işi yapan fakat bu çalışmaya katılmamış olan komşusundan 10 kat fazla kazanmaktadır. Bütün bu gelişmelerden sonra Etiyopya'da bir takım büyük firmalar da bambu endüstrisine yatırım yapmaya başlamıştır. Örneğin Etiyopya-A.B.D. ortaklığı olan bir şirket 400 000 ha bambu arazisine yatırım yaparak Hindistandaki bir firmaya kağıt yapımı için bambu sağlamak üzere üç yıllık, 130 milyon \$ bir anlaşma yapmıştır (FAO, 2007d).

2.1.3.13. Nijerya

Nijerya'da ise en büyük problem yerli halkın ormanlara ulaşamaması olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle Nijer Deltası bölgesinde yaşayan halk petrol faaliyetleri yüzünden önceden sahip oldukları ormanlara ve hayatlarını sürdürmek için bağımlı oldukları ODOÜ'ne ulaşamamaktan şikayet etmektedir. Yerli halk ODOÜ'nden hem kendi kullanımları için hem de yerel marketlerde satarak faydalanırken bu imkanları ellerinden alınmıştır. Ürünler arasında çeşitli lifler, yapraklar, meyveler, boyar maddeler, kabuklu kabuksuz yemişler, tıbbi bitkiler, kökler...vb sayılabilir. Ormanlık alanın petrol işletmelerinin faaliyetleri ile azalmasıyla kalan orman kaynağı üzerindeki baskı da artmış ve nüfusları artan şehirlerden gelen taleple beraber aşırı kullanım ve hatta bazı türlerde yok olma tehlikesi ortaya çıkmıştır. Büyük şehirlerde yaşayan ekonomik durumu iyi olan insanlar, ormana bağımlı olarak yaşayan insanlardan daha fazla miktarda ODOÜ ve diğer faydalarından yararlanmaktadırlar. Bunun önemli bir nedeni de aracı durumunda olan kişilerdir. Aracılar yerli halktan topladıkları ürünleri alıp şehirdekilere ulaştırırken kendileri büyük kazançlar elde ederler ancak toplayıcılara bunun küçük bir miktarı ödenir. Toplayıcılar ise daha çok kazanmak uğruna maalesef orman kaynağından aşırı faydalanmaktadır. Burada çözülmesi gereken en büyük problem yerli halkın orman kaynağından geleneksel olarak faydalandığı gibi sürdürülebilir faydalanmasının sağlanmasıdır. Bunun da eskiden olmayan petrol faaliyetleri ile beraber nasıl yapılacağı ise sorgulanmaktadır (FAO, 2007a) .

Nijerya’da ODOÜ faydalanmasına örnek vermek gerekirse, çeşitli amaçlarla kullanılan rafya palmyesi (*Raphia spp.*) örnek gösterilebilir. Bu ağacın kabuklarından önceleri giyecek yapmak için iplik elde edilmiştir. Önce yeşil olan bu iplikler kurduklarında açık kahverengi olurlar, ayrıca yine ormandan elde edilen boya ile istenilen renge de boyanabilirler. Rafya palmyesi ipliklerinden giyecek yapılmasının yanı sıra günümüzde daha çok çanta, yatak örtüsü, koltuk örtüsü yapılmaktadır. Rafya palmyesinin başka bir kullanım alanı ise palmye şarabı elde edilmesidir. Güneydoğu Nijerya’nın ormanlık bölgelerinde geleneksel hiçbir kutlama veya sosyal olay palmye şarabı olmadan yapılmamaktadır. İki yolla elde edilir, birincisi, ağaca tırmanılarak üzerinde bir yara açılır ve buraya bir kap konur, ikinci yol ise kesilen devrik halde olan ağacın alt ve üst uçlarına birer kap konarak sızması sağlanır. Genellikle taze olarak tüketilir, gün içinde sabah ve akşam olmak üzere iki kez elde edilir, kalan palmye şarabının en fazla üç günde tüketilmesi tavsiye edilir. Biyologlar ve diyetisyenlere göre palmye şarabı yüksek miktarda maya, mineral ve vitaminler içermekte ve içildiğinde vücudu rahatlatan, gevşeten bir yapıya sahip olduğunu belirtmişlerdir (FAO, 2007a).

2.1.3.14. Çin

Çin Hükümeti, 2010 yılına kadar % 16.55 olan orman varlığını % 19’ a çıkarmayı hedeflemiştir. 2020’ye kadar % 23 ve 2050’ye kadar da % 26 orman varlığına ulaşmak gibi iddialı bir işe girişmişlerdir. Çin bugüne kadar ekonomik gelişmeyi sağlayabilmek adına geçen yarım yüzyılda orman varlığının % 62’sini yoketmiş, bu uğurda 5 milyon m³ lük kereste elde etmiştir. Çin’in başka bir çalışması ise biyoçeşitliliği koruma altına almak yolunda olmaktadır. Bir merkez vasıtasıyla ülke genelinde türlerin toplandığı bir yer oluşturulması ve buranın Asya’nın hatta dünyanın en büyük tür koleksiyonu olan bir araştırma merkezi olması planlanmıştır. Ülkenin güneybatısında yer alan Kunming Botanik Enstitüsü 19 000 çeşit türün, Çin’in biyoçeşitliliğinin yarısının bulunduğu bölge olan burada toplanacağını bildirmiştir. Bu türleri toplamanın yaklaşık 15 yıl süreceği tahmin edilmektedir. Bu projenin yaklaşık 18 milyon \$ a mal olacağı ve Çin Bilim Akademisi ile Yunnan bölgesel hükümetinin sponsorluğunda gerçekleşeceği bildirilmiştir. Daha önceki yıllarda yabancı araştırmacılar tarafından Çin’de yapılan bazı araştırmalarda yabancı bilim adamlarının Çin’de yetişen bazı türleri izinsiz aldıkları ve

elde edilen faydadan Çin'e pay verilmediği iddia edilmiştir. Bu merkez yolu ile yabancı bilim adamları tarafından yapılan her araştırmanın da kontrol altında yapılması sağlanması planlanmıştır (FAO, 2005a).

Çin'in Guangxi bölgesi'nde uygulanmak üzere 3 yıllık bir proje hazırlanmış, bu projeye bölgede sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak için ODOÜ'nin teşvik edilmesi ve sürdürülebilir kullanımının temini amaçlanmıştır. Bu projeye göre üç önemli ODOÜ seçilecek ve bunların üretimi, dağıtımı ve pazarları incelenecektir. Ayrıca yerel halkın projeye katılımını teşvik etmek için her biri 100 ha olan üç deneme bölgesi alınacak ve ODOÜ'lerinin bu alanlarda sürdürülebilir olarak yönetimi örneklerle gösterilecektir. Bu proje kapsamında ilgili gruplara eğitimler de düzenlenecek ve elde edilen ürünlerin pazarlaması için de kooperatifler kurulması planlanmıştır (FAO, 2006).

2.1.3.15. Rusya

Demidova ve Alhojarvi'ye göre (2000) Rusya ODOÜ araştırmaları konusunda uzun bir geçmişe sahiptir. Ülkenin orman kaynakları envanterini yapmakla yükümlü kurum ODOÜ için de bölge bölge hasılat tabloları yapmaktadır. Baltık bölgesinde S.S.C.B zamanında ODOÜ ile ilgili yapılmış olan araştırmalarla ilgili metodlar Demidova'ya göre uluslararası alanda kabul görecektir. Rusya'da ODOÜ ile ilgili yapılan istatistikler genellikle yabancı kirazlar, mantarlar ve ceviz türleriyle ilgili olduğu belirtilmiştir. S.S.C.B zamanında yerel ve bölgesel ormancılık kurumları genellikle ormanlardan elde edilen balın tamamını toplarlar ve işlerler, bunun yanı sıra aynı kurumlar reçel, alkol, bitkisel çay karışımları, bitkisel yağ ve ekstrakt elde etmek için imalathanelere sahip olduğu kaydedilmiştir. Orman kaynağı yöneticileri tıbbi bitki toplama işlerini de organize etmişlerdir. Örneğin orman içi veya kenarı olan köy okullarında öğrencilerin belli miktarlarda tıbbi bitki toplaması zorunlu tutulmaktaydı. Rusya'da bugün ODOÜ'nin envanteri ile ilgili problem, yerel ve bölgesel düzeyde yapılan envanter çalışmalarının bir araya getirilerek ülke bazında standart bir hasılat tablosu formuna dönüştürülebilmesi olduğu belirtilmiştir. Diğer büyük problem ise

ODOÜ ile ilgili pazar bilgileri ve verileri olmaktadır. ODOÜ ile ilgili diğer problemler şöyle sıralanmıştır:

- Potansiyel yatırımcıların ODOÜ'nin toplanması ve pazarlanması konuları ile ilgilenmemeleri ve yatırım yapmamaları
- Yabani meyve türlerinin ve mantarların toplanmasındaki zorluklar ve düşük verimlilik ile yönetici konumundakilerin bu türlerle ilgili geleceğe yönelik üretim tahminlerini yapamaması
- Yine yabani meyve türlerinin ve mantarların çok düşük fiyatlarla satılması
- Büyük şehirlere göç edilmesiyle kırsal kesimdeki nüfusun azalması
- Güvenilir ve karşılaştırılabilir ODOÜ envanterinin mevcut olmaması
- Yüksek verimliliğe sahip alanların korunmasının yeterince yapılamaması ile aşırı faydalanmaya maruz kalmaları, sayılabilir.

Dünya Bankası 1998 yılında Rusya'da ilgili gruplarla ODOÜ'ndeki bu ve benzeri problemlerin çözümü ve ODOÜ konusunun geliştirilmesi, pazarlama problemleri, ürünlerin Avrupa ülkeleri, A.B.D. ve diğer ülkelere ihracatının yapılabilmesi için gerekli önlemlerin alınması ile ilgili bir pilot proje başlatmıştır. ODOÜ toplayanların eğitilmesi ve yeteneklerinin geliştirilmesi, yukarıdaki problemlerin giderilmesi açısından en önemli ve ivedilikle yapılması gereken iş olduğu konusunda Rus araştırmacılar ve Dünya Bankası ilgilileri fikir birliğine varmışlardır. Üretimin verimliliği artırıcı ve daha teknolojik yöntemlerle yapılması, üreticilerin topladıkları ürünlerle ilgili nerede ve nasıl kullanıldığı, nasıl depolandığı konularında bilgilendirilmeleri gerekliliğine karar verilmiştir. Aynı zamanda kaynak yöneticileri için de benzer eğitim programları planlanmış, ormanın odun üretimi için planlanırken nasıl ODOÜ planlamasını da beraber yapılabileceği ve uzun dönemde her ikisinden de optimum fayda sağlanabileceği, ürünlerin depolanması ve taşınması konularında bilgilendirmeler öngörülmüştür.

Rus araştırmacılarından Kukuyev ODOÜ'nin envanterinin yapılması için en uygun yöntemin uzaktan algılama olacağını savunmuştur (Demidova ve Alhojarvi, 2000). Hava fotoğrafları yardımıyla özellikle ulaşılması güç alanlardaki ormanlarda ODOÜ miktarı ve çeşitleri belirlenebilir, haritalandırılabilir ve böylece planlamalar yapılabilir.

Böylece elde edilen bilgilerle kaynak yöneticileri bölgeye ait öncelikleri belirleyebilir ve kaynak en verimli, en ekonomik ve ekolojik olacak şekilde planlanarak yönetilebilir. Dünya Bankası'nın desteklediği bu pilot projede yabani meyveler, mantarlar, bal, egrelti otu ve ceviz türleri ama öncelikle meyveler ve mantarlar ele alınmıştır. İhracat yapılacak hedef ülkeler olarak da Japonya ve Kore seçilmiştir. Ayrıca iç tüketim için en yakın şehirde bulunan ve bu ürünleri talep eden bir şirket de hedef pazar olarak belirlenmiştir. Ürünlerin ormandan toplanmasından pilot işletmede işlenmesine kadar olan süreçte çalışanlara her türlü teorik bilgi ve teknolojik destek sağlanarak eğitimler gerçekleştirilmiştir. ODOÜ'nin sertifikalandırma problemi de bu projede ele alınarak, orman kaynağından itibaren yapılan tüm işlemler zinciri programlanarak ve hijyen kurallarına da uyularak yapılan üretim (ormandan son tüketiciye gelinceye kadar olan süreç, taşıma, işleme ve dağıtım dahil) bu sorunu da ortadan kaldırmıştır. Sertifikalandırma iki amaca hizmet etmektedir, birincisi kaynak yönetiminde kaliteyi arttırmak, ikincisi ise pazarda avantaj elde etmek ve sürdürülebilir olarak yönetilen kaynaktan elde edilen ürüne ulaşmayı kolaylaştırmaktır. Dünyada ODOÜ pazarında rekabet edebilmek için Rusya'nın mevcut olan sertifikasyon (FSC şemsiyesi altında ve Pan-European Kriterleri ve İndikatörleri) kuruluşlarıyla ortak çalışmalar yaparak orman kaynaklarını ve ODOÜ sertifikalandırması gerekmektedir.

Dünya Bankası ile ortak olarak gerçekleştirilen bu pilot projeden elde edilen bilgilere göre Rusya'nın sürdürülebilir ODOÜ yönetiminin geliştirilmesinde şu problemler mevcuttur:

- ODOÜ sektörünün gelişmesini sağlamada yerel, bölgesel ve federal boyutta yetersiz destekleme
- Sektörle ilgili kanuni düzenlemelerin yetersizliği
- Orman teşkilatının ODOÜ üretiminde yerel, bölgesel ve federal kontrolünün zayıf olması
- ODOÜ kaynakları ile ilgili bilgilerin yetersizliği ve envanter yapımıyla ilgili olmamaları
- Envanter olmaması dolayısıyla ODOÜ'nin gelecekle ilgili potansiyel üretim tahminlerinin yapılamaması

- ODOÜ üretim sürecinin, envanter hazırlanmasından hasada, ürünün işlenmesinden son tüketiciye ulaşmasına kadar olan süreçte konusunda uzman kaliteli personelin olmaması
- Yerel, bölgesel ve federal boyutta ODOÜ ticaretinin, pazarının oluşmamış olması
- Kırsal kesimde ODOÜ toplayanların üretim ve kaynağı koruma konusunda bilgilendirilmemiş olması
- Toplayıcıların ve üretim sürecindeki diğer personelin sertifikasyonun gereklilikleri konusunda bilgilerinin olmaması ve sertifikalı üretimin yapılamaması sayılmıştır (Demidova ve Alhojarvi, 2000).

Rusya'nın kuzeybatısında IUCN (International Union for Conservation of Nature) tarafından yürütülen ve 2006'da başlayan, "Rusya'nın Kuzeybatısındaki Korunan Alanlarda Yaşayan Yerli Halka Gelir Kaynağı Alternatifi Olarak ODOÜ'nin Pazar Payının Belirlenmesi" adlı projede ekolojik ve ekonomik olarak sürdürülebilir bir ODOÜ üretimi korunan alanların içinde veya yakınında yaşayan halk için nasıl sağlanabilir konusu ele alınmıştır. Bu projenin sonuçlarına göre diğer korunan alanlarda da aynı programın uygulanabileceği düşünülmüştür. Bu proje Rusya'nın kuzeybatısındaki korunan alanlarla ilgili gruplar arasında oldukça olumlu bir birliktelik geliştirerek, sürdürülebilir kaynak yönetimi ile beraber yerli halka ekstra gelir imkanları sağlamıştır. Özellikle bu alanlardaki bioçeşitlilik açısından çok değerli olan bölgelerde (hotspots) kaçak avcılık, izinsiz ağaç kesimi gibi sürdürülebilir olamayan uygulamaların önüne geçilmiştir. Proje Leningrad bölgesinde öncelikleri, kullanım amaçları, bioçeşitliliği koruma seviyeleri, yönetim biçimleri ve yerel ve federal yönetimle farklı ilişkileri olan iki ulusal parkta gerçekleştirilmiştir. Proje esnasında aynı zamanda bölgedeki partnerlerden oluşan bir danışma kurulu tesis edilmiştir. Bunlar arasında Leningrad Bölgesel Yönetimi, Bölgesel Orman Teşkilatı ve çeşitli sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. 2006 ve 2007 yıllarında korunan alanlarda yaşayan ilgili gruplardan oluşan yedi değişik topluluğa çeşitli eğitim programları uygulanmıştır. Bu eğitim programları ODOÜ ile ilgili iş geliştirme, pazarlama stratejilerinin optimizasyonu ve Avrupa ülkelerindeki pazarlarda ODOÜ standartları ile ilgili olmuştur. Bütün bu çalışmaların sonucunda bir örnek olması açısından korunan

alanların birinde küçük bir ODOÜ işi geliştirme programı desteği sağlanmış ve biyolojik kaynakların sürdürülebilir kullanımı konusunda önemli bir adım atılmıştır. Bu model korunan alanların hepsinde uygulanabilir. Bu modelle alanlardaki farklı gruplar ve park ilgilileri arasındaki ilişkiler güçlendirilmiş ve bu gruplar doğal kaynağın yönetimi ile ilgili daha çok bilgi sahibi olarak daha katılımcı olmuşlardır. Leningrad bölgesel yönetimi bu modeli gördükten sonra diğer korunan alanlarda küçük çaptaki ODOÜ işlerine finansal destek sağlayarak projeye katkıda bulunmuştur. Proje sonunda 20 çeşit ODOÜ üretimi işi geliştirilmiş, bunlar arasında çeşitli el sanatları, çeşitli bitkilerden yapılan çaylar, yabani meyveler, çeşitli mantarlar ve bal sayılabilir. Yerli halk bu ürünleri yerel ve bölgesel pazarlarda ve ulusal parkların turist ziyaretçi noktalarında başarılı olarak satmaya başlamıştır. Şimdilik talebin arzı geçtiği ve bütün 2007 ürünlerinin satıldığı söylenebilir. Özellikle bu bölgelerde yaşayan kadınlar üretim ve pazarlama işlerini yürütmektedirler. Bu gibi projeler korunması gerekli alanlarda ekstra iş ve gelir imkanı yaratarak hem koruma hem de yerel halkın gelişmesine imkan sağlayacaktır (FAO, 2008b).

2.2. TÜRKİYE'DE ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİ

2.2.1. Ülkemizde Odun Dışı Orman Ürünleri Üretimi, Yönetim ve Politikalar

Türkiye'de ODOÜ'nin geniş yayılıma sahip bulunduğu doğal kaynak ormanlardır. ODOÜ'nin ülkemizde kültüre alınarak yetiştirme biçimi birkaç bölgesel yerin dışında henüz yaygınlaşmamıştır. Bu yüzden ODOÜ'nin yönetim, üretim ve koruma sorumluluğu halen ormancılık kurumlarındadır.

Ülkemizde 21.2 milyon ha orman alanından, kültüre alınarak yetiştirilen yerlerden ve diğer kaynaklardan elde edilen ODOÜ çeşitleri şu şekilde sınıflandırılabilir: Yabani besin bitkileri, yabani tıbbi ve aromatik bitkiler, süs amaçlı kullanılan bitkiler, boyamada kullanılan bitkiler, soğanlı bitkiler, mantarlar ve yabani bal (Kızmaz, 2000).

Yabani besin bitkileri olarak bitkilerin yaprakları, tohumları, meyveleri, çiçekleri, yenilebilir kökleri ve taze sürgünleri kullanılmaktadır. Bu bitkilere örnek olarak

böğürtlen, kızılıcık, kuşburnu, ceviz, kestane, badem, fıstık, defne, kekik, adaçayı, kapari, keçiboynuzu, frenk üzümü...vb gösterilebilir.

Tıbbi ve aromatik bitki yararlanması olarak ise ülkemizde Özhatay ve diğerlerinin (1997) yaptığı bir çalışmada 346 tür bitkinin ticaretinin yapıldığı saptanmıştır. Türkiye’de iç pazarda tıbbi bitkiler aktarlar vasıtasıyla son tüketiciye ulaşmaktadır. Ayrıca bazı büyük ilaç firmaları da hammadde olarak aldıkları bitkileri ilaç yapımında kullanmaktadır. Bu bitkilere örnek olarak, sumak, biberiye, meyan kökü, ateş çiçeği (bir tür nane), sığla, kekik, defne, adaçayı, ıhlamur, okaliptus, keçiboynuzu ...v.b. sayılabilir (Özhatay ve diğ, 1997).

Boya yapımında kullanılan yabancı bitkilerden elde edilen boyalar halen Anadolu’nun bazı yerlerinde halı, kilim ve giyecek boyamasında kullanılmaktadır ve bunlar oldukça değerlidir. Boya elde edilen bitkilerden palamut meşesinin pelit, kadeh ve kadeh üzerindeki tırnaklarında bulunan tanen maddesi, boyacılıkta ve ilaç sanayiinde de kullanılır. Bundan başka meşe mazısının tomurcuklarında fazla miktarda bulunan sepi maddesinden boya sanayiinde yararlanılmaktadır.

Soğanlı bitkileri yabancı olarak doğada yetişenler ve kültüre alınarak yetiştirilen, in-situ korumaya alınan türler olarak “kırmızı kitap” da (red data book) kayıt altına alınanlar olmak üzere iki gruba ayırmak mümkündür. Her iki grup da ihracatta yüksek talep gören ürünler olarak göze çarpmaktadır. Bunlardan orkide (salep) bitkisinin ülkemizde 90 dolayında çeşidi vardır, ancak ihracatta talep görmesi ve değerli olması dolayısıyla pek çok yörede aşırı toplanmadan dolayı zarar görmüştür (Konukçu, 2001). Aynı şekilde in-situ kültüre alınarak yetiştirilen safran bitkisi de koruma altına alınan türler arasındadır. Orkide (salep) ve safrandan başka, siklamen, kardelen, anemon çiçeği, beyaz zambak, adıyaman lalesi, sümbül, nergis, çiğdem, iris türleri...v.b. sayılabilir. OGM tarafından doğada yetişen yabancı türlerin toplatılması tarife bedeli karşılığı ve sayıları belirlenerek yaptırılır. Bunlar süs bitkileri olarak kullanıldığı gibi aynı zamanda tıp ve kozmetikte de kullanılmaktadır (Kızmaz, 2000).

Yabani mantarlar ülkemizde besin değeri olarak fazla kullanılan ODOÜ'ndendir. Ülkemizde tam olarak bir envanter çalışması yapılmamış olsa da 5000 mantar türü olduğu ve bunların 2000'inin yenebildiği tahmin edilmektedir. Kuzu göbeği mantarı veya siyah mantar da denen bir tür en çok toplanan ve ticareti yapılan türdür (Sabra, Walter, 2001). Türkiye'de toplanan mantarlar arasında çörek mantarı, melez mantarı, öküz mantarı, borazan mantarı, imparator mantarı, kanlıca mantarı, yumurta mantarı, çayır mantarı...v.b. sayılabilir (OGM, 1995).

Bal üretimi ise Türkiye'de hem iç tüketim hem de dış ticaret açısından oldukça önemlidir. Özellikle Artvin ve Erzurum bölgesinde elde edilen "Anzer balı" ve kestane ağaçlarının bol olduğu bölgeden elde edilen balın ekonomik değeri bölge insanları için çok önemlidir. Ayrıca bal Fethiye, Marmaris yöresinde de çam balı olarak üretimi yapılmakta ve ticarete konu olmaktadır (Kızmaz, 2000).

Tablo 2.2 Çevre ve Orman Bakanlığı İstatistiklerine Göre ODOÜ Üretimi (ton)

Ürün Yıl	Kekik	Defne	Fıstık çamı	Sığıla yağı	Çıralçam kök odunu	Ihlamur	Adaçayı	Kuşdili	Eğrelti otu
1997	3152	6004	231	3	4931	6	684	365	1
1998	2440	4229	541	2	4752	7	338	170	32
1999	3496	4661	907	4	2211	3	416	238	74
2000	3692	5738	1471	3	5954	14	341	238	5
2001	2963	8001	1302	5	7972	18	471	599	42
2002	2793	6626	830	2	7770	20	455	453	58
2003	1785	3350	995	2	10651	4	264	193	42
2004	1225	4662	675	-	17364	10	566	91	22
2005	974	8564	2347	1	6958	12	441	46	25
2006	892	7746	3546	-	832	30	390	53	105
2007	3863	11686	3772	-	89	5	910	359	134

Kaynak: T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Ormancılık İstatistikleri, 2007

6831 sayılı Orman Kanunu'nun (23.09.1983 tarih ve 2986 sayılı kanunla değişik) 16'ncı maddesi gereği devlet ormanlarından yapılacak üretim Orman Genel Müdürlüğü'nce (OGM) tespit edilen esaslar çerçevesinde yine 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 37'nci ve

40'nci madde hükümlerine göre amenajman planlarına istinaden yapılmakta ve yaptırılmaktadır. OGM Orman Kanunu'nun 26'nci maddesine istinaden ODOÜ'nin üretim ve satış esaslarını düzenleyen 20.03.1995 tarihli 283 sayılı tebliği yayımlamıştır. Bu tebliğe göre yıllık üretim programına alınmış olan (reçine, sığla yağı, çıralı çam kök odunu) bazı türlerin üretimi yıllık üretim programı dahilinde yapılmakta, diğerleri ise 6831 sayılı kanununun 37'nci ve 40'nci maddesine göre değerlendirilmektedir. Buna göre yıllık üretim programı dışında kalan türler orman idaresince belirlenecek olan yer ve zamanlarda yapılmak üzere öncelik sırasına göre 40'nci maddede belirtilen orman köylerini kalkındırma kooperatiflerine veya işyeri civarındaki orman işlerinde çalışan köylülere ilan edilerek duyurmak suretiyle ve tarife bedeli ödemek kaydıyla izin verilerek yaptırılmaktadır. Bölgedeki kooperatiflerin veya köylülerin işe istekli olmamaları veya yeterli işgücü olmaması durumunda ise yıllık üretim programında olmayan bu ürünler diğer istekliler tarafından aynı şartlarla izin verilerek toplatılmaktadır. Üretim programına alınmamış olan ürünlerin üretimi bu türlerin devamını tehlikeye sokmayacak şekilde, tehdit ve tahrip faktörleri, iç ve dış talep dikkate alınarak ve her tür için uygun hasat mevsimine bağlı kalınarak yaptırılmaktadır (OGM, 1995).

Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı'nın 2009 yılında uygulanacak tevzii masrafı, tarife bedeli ve satış gideri cetvellerine göre, kekik ve defne için orman teşkilatına ödenecek olan tarife bedeli 0,02 TL/kg, fıstıkçami kozalağı için ise 0,10 TL/kg olarak belirlenmiştir (OGM, 2009).

Türkiye ODOÜ ve doğal kaynaklarını korumakla ilgili ulusal olarak aldığı tedbirler yanında uluslararası bir takım sözleşmelere de imza atmıştır. Bunlar:

- Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi (1983)
- Bern Sözleşmesi/Avrupa Yaban Hayatı ve Yetiştirme Ortamını Koruma Sözleşmesi (1986)
- Akdeniz'in Korunan Alanlar Protokolü/Cenova Protokolü (1986)
- Gündem 21/ Çevre ve Kalkınma Rio Deklarasyonu (1992)
- RAMSAR Sözleşmesi/ Uluslararası Önemdeki Sulak Alanlar ve Su Kuşları Yaşam Alanlarının Korunması (1994)

- CITES/ Nesli Tehlikede Olan Yabani Bitki ve Hayvanların Uluslararası Ticareti Sözleşmesi (1996)
- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (1997)
- Avrupa'nın Ormanlarını Korumada Üçüncü Bakanlık Konferansı/ Lizbon (1998) sayılabilir.

Burada ülkemizde başarısızlıkla sonuçlanmış olan bir örnek olaydan bahsetmek mümkündür. Manisa'nın Akhisar ilçesinde ve köylerinde uzun yıllar yapılan tütün tarımının, devletin tarım politikaları sonucunda daralmasıyla kırsal kesimde çiftçilik yapan vatandaşlarımız ve ilgili kurumlar alternatif ürünler araştırmaya başlamıştır. Bu konuda çalışan kurumlardan birisi de Orman İşletme Müdürlüğü olmuş ve memleketi olan Akhisar'da İşletme Müdürlüğü yapmakta olan ve bölgeyi çok iyi tanıyan Yüksek Mühendis Ali Osman Başlı ormanlarda yetişen tıbbi ve aromatik bitkilerin tarımını yapma fikrini ortaya atmıştır. Böylece 1998 yılından itibaren başta kekik olmak üzere bazı ODOÜ'nin tarımı yapılmaya başlanmıştır. Daha sonra Akhisar'da köylünün pazarlama problemini çözmek için kooperatif kurulmuş, bu kooperatif köylüye tohum da temin etmiştir. Ancak birkaç yıl başarılı olarak yürütülen hatta ihracat yapmaya kadar geliştirilen bu çalışmalar, ilgililerden alınan bilgiye göre, büyük ihracatçı firmaların dikkatini çekmiş ve engellenmeye çalışılmıştır. 2003'den itibaren kekik fiyatının çok düşmesi köylüyü tarımını yapmaktan uzaklaştırmış ve kooperatif de zamanla çalışamaz duruma gelmiştir. 2007 yılında ise kooperatif binası bir işletmeci tarafından kiralanmış ve yılın 10 ayı çalıştırılarak çevre köylerden kekik ve defne alıp gerekli işlemlerden sonra ihracatçı firmalara pazarlamaya başlanmıştır. ODOÜ alanında ilk ve tek olan kooperatif deneyimi böylece başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

2.2.2. Türkiye'de Odun Dışı Orman Ürünlerinde İhracat ve İthalat

Dünya'da ODOÜ'ne olan talep devamlı artış göstermektedir. Özellikle kültüre alınmış veya genetik olarak modifiye edilmiş ürünlerin piyasayı ele geçirmesi doğal ürünlere olan talebi ve bunların fiyatını artırmıştır. Ülkemizde henüz kültüre alınarak yetiştirme yaygın olmadığı için, ürünlerimize olan talep artmakta ülkemizin bu alanda payı yükselmektedir. Ülke coğrafyası, yetişme ortamının sağladığı avantajlar ile bazı

ürünlerde dünya ticaretinde söz sahibi durumundadır. ODOÜ ticaretinde 2001 yılı itibariyle 1992 yılına göre parasal değer artışı 1,5 kat olmuştur. Ülkemizde yetişmeyen bazı türlerden elde edilen kauçuk ve baharat ürünleri ile işlenmiş ürünler ithalatımızı oluşturur. Bu alanda en büyük harcamalar doğal kauçuk, bitkisel hülusalalar ve çiçek soğanları için yapılmaktadır. Ülkemizin en büyük dezavantajı hammadde olarak ihrac ettiğimiz ürünleri işlenmiş olarak ve daha pahalı ithal etmektir. İhracatın büyük bir bölümü İzmir’de bulunan az sayıdaki özel sektör ihracatçı firmaları tarafından yapılmaktadır. İhrac gelirlerimiz içinde en büyük payı kekik, defne, çamfıstığı, mantarlar, keçiboynuzu, tarçın, kimyon, ardıç, kişniş...vb olmaktadır (Anon, 2001). Günümüzde ODOÜ’nin ülkemiz ekonomisine katkısı 120 milyon \$ civarındadır. Bu rakam net döviz girdisi olup binlerce vasıfsız orman köylüsüne de iş imkanı sağlamaktadır (Tarakçıoğlu, 2009)

Ormancılık alanında uluslararası düzeyde meydana gelen gelişmeler ve yürütülen faaliyetler ile, orman kaynağında elde edilen odun ve ODOÜ’ne ilişkin gümrük tarifelerinde azalmaların devam etmesi, bu ürünlerin dış ticaretinde tarife dışı engellerle (özellikle çevresel konularda) ilgili alanlarda artış olmaması ODOÜ ticaretini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere ihracatın artması, Avrupa ve AB ülkelerinde ihracat ve ithalatın artması, Türkiye’de ise Gümrük Birliği nedeniyle AB ile olan ticaret hacminin özellikle ODOÜ bakımından genişlemesi beklenmektedir (Anon, 2001).

Ormancılık sektörünün hammadde olarak GSMH’ya katkısı düşük olup % 0.4 dür. Sektörün odun ve ODOÜ 2000 yılı üretim değeri 572 milyar TL dir, bunun % 53’ü endüstriyel odun, % 38’i yakacak odun ve ancak % 9’u ODOÜ ve hizmetlerden oluşmaktadır. ODOÜ’nin envanter ve üretim çalışmalarının daha sağlıklı yapılması ve burada hesaba katılmayan veya hesaplanamayan değerlerin de dahil edilmesiyle sektörün GSMH’ya katkısı yükselebilecektir. İhracat ve ithalat rakamlarına bakıldığında Türkiye’nin 2000 yılı toplam ihracatı 27 485 milyon \$, ithalatı ise 54 502 milyon \$, ihracatın ithalatı karşılama oranı % 50.4 dür. Ormancılık sektöründe genel olarak ise aynı yıl ihracat 7.2 milyar \$ ve ithalat 149.4 milyar \$, yani ihracatın ithalatı karşılama oranı % 4.8 dir (Konukçu, 2001).

Türkiye ODOÜ'ni dünyada 113 ülkeye ihrac etmektedir. Bu ürünlerin en önemli ithalatçı ülkesi ise % 21 ile A.B.D., onu % 14 ile Almanya, % 12 ile İtalya, % 9 ile Fransa ve % 5 ile de İspanya izlemektedir. Toplam ihracatın % 60'ı bu ülkelere yapılırken, % 40'ı ise diğer ülkeler oluşturmaktadır. İthalat yapılan ülke sayısı ise 64 olarak kaydedilmiştir. Bunlar arasında en büyük payı % 16 ile Hollanda, % 12 ile İtalya, % 11 ile Çin, % 11 ile Fransa ve % 10 ile Almanya almaktadır. Burada hem ihracatçı hem de ithalatçı ülkeler arasında olan gelişmiş ülkeler ülkemizden hammadde olarak ucuz aldıkları çeşitli ODOÜ'ni işlenmiş ve daha pahalı olarak bize geri satmaktadır (Sabra ve Walter, 2001).

Dünya Sağlık Örgütüne (WHO) göre çeşitli amaçlarla kullanılan bitki sayısı dünyada 20 000'den fazladır. Bunların yaklaşık 4 000 adedi tıbbi bitki olarak kullanılırken ancak % 10'unun ticareti gerçekleştirilebilmektedir. Türkiye'de tıbbi bitki olarak kullanılan bitki sayısının ise 500 olduğu tahmin edilmektedir. Doğadan toplanarak ticareti yapılan bitki türlerinin % 98'i ihrac edilmekte ve endemik türlerden de % 7'sinin halen ihrac edildiği belirtilmektedir. Örnek vermek gerekirse adaçayı, kekik, çöven ve şalbanın bazı türleri endemik olup halen ihrac edilen türler arasındadır (Okan ve Şafak 2004).

3. EGE BÖLGESİ'NDE KEKİK, DEFNE VE ÇAMFISTIĞI YÖNETİMİNE AİT BULGULAR

Bu bölümde Ege Bölgesi'nde ODOÜ ile ilgili gruplarla (toplayıcı/üretici, aracı/tüccar, ihracatçı ve orman teşkilatı) yapılan anket çalışmasından elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Anket çalışmasından elde edilen verilerle frekans tabloları ve regresyon analizleri yapılarak elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

3.1. KEKİK, DEFNE VE ÇAMFISTIĞI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

3.1.1. Kekiğin Biyolojisi, Yetiştirme Ortamı ve Kullanım Alanları

Şekil 3.1. Kurutulmuş kekik ve tarlada yaş kekik

Kekik, beş farklı cinse (*Origanum sp.*, *Thymus sp.*, *Satureja sp.*, *Coridothymus sp.*, *Thymbra sp.*) ait türler için halk arasında kullanılan isimdir. Yapılan çalışmalarda 40 türü tespit edilen kekiğin 23 türü ülkemizde yetişmektedir. Anadolu'da çok eski tarihlerden beri bilinmekte olan kekik kullanımı yazılı kayıtlara göre M.Ö. 7. yüzyıla kadar gitmektedir. Ege ve Akdeniz bölgelerinde taşlık ve yamaç yerlerde 0-100 m rakımda yayılışı olan, doğal ortamında 40-50 cm boyunda, kültüre alındığında 100 cm'ye kadar boylanan çok yıllık bir bitkidir. Eterli uçucu yağ Thymol (%50 civarında), Carvacrol, Borneol, Cymol, Pimen, Tanen ve flavonlar içerir. Kekik yapraklarının et ve etli yemeklerde, pizzada, salatalarda, çorbada baharat olarak kullanımı yaygındır. Tıpta bakteri ve mantar öldürücü özelliği araştırmalarla ortaya konmuştur. Ülkemizde halk arasında soğuk algınlığı, mide ve boğaz ağrıları için çay yapılarak veya yağı kullanılır.

Ayrıca hoş kokulu olması, sulanması halinde her dem yeşil kalması, yüksek karvakrol nedeniyle antibakteryel ve antifungal olması gıdaların bozulmadan saklanmasına, arıcılıkta da balarısı hastalıklarının kontrolünde kullanılmasına yaramaktadır. Bunlardan başka yine içerdiği karvakrol nedeniyle bazı zararlı böceklerle karşı ve zararlı otlara insektisit ve herbisit olarak da kullanımı mevcuttur. Kekik fide elde ederek veya tarlaya direk tohum atmak suretiyle yetiştirilebilir. Kekikte hasat, bitkiler % 50 çiçeklendiğinde yapılır ve bir yılda üç hasada kadar yapılabilir. İlk hasat Mayıs, ikinci Temmuz, üçüncü Ekim ayında olabilmektedir. Hasattan sonra ürün, en ideali olan, kapalı bir ortamda gölge bir yerde kurutulmalıdır. Kekiğin renk, kalite gibi özelliklerini kaybetmemesi için aynı yıl içinde satılması önemlidir (Gül ve diğ., 2002; Sarı, Oğuz, 2002; Gözükara, M., 2009).

3.1.2. Defnenin Biyolojisi, Yetiştirme Ortamı ve Kullanım Alanları

Şekil 3.2. Defne dalı ve fırında kurutulmuş defne dalları

Defne (*Laurus Nobilis L.*), 3 - 10 m. boylanabilen her dem yeşil orman ağaç veya ağaççığıdır. Anavatanı Asya olan defne, İspanya, Fransa, İtalya, Yunanistan, Türkiye gibi Akdeniz kıyılarına sahip ülkelerde daha çok yetişmektedir. Akdeniz iklimine özgü maki denilen bitki örtüsünün karakteristik bir türüdür. Akdeniz ikliminin hakim olduğu tüm ülkelerle, Rusya'nın Karadeniz kıyılarında kültüre alınarak yetiştirilmektedir. Ülkemizde 600 - 800 m yüksekliklere, Hatay'dan Kuzeydoğu Karadeniz'e kadar bütün kıyılarda, diğer türler içerisinde küme ve gruplar halinde yayılış gösterir. Toprak isteği olarak ise rutubetli, dere yataklarını tercih etmektedir. Defnenin yapraklarından ve meyvesinden yararlanılmaktadır. Defne meyveleri %17-25, yaprakları ise %1-2,5

oranında yağ içerir. Yaprakları kuru meyvelerin ambalajlanmasında, balık ve konservede, kurutulmuş halde et yemeklerinde ve toz halde baharat olarak kullanılmaktadır. Defnenin parfümeri, sabun, gıda, ilaç, cila ve kimya sanayiinde de kullanım alanları mevcuttur. Romatizma ağrılarını dindirici ve vücut parazitlerini öldürücü özelliği vardır. Ayrıca, saç dökülmesini de önler, terletici, antiseptik ve midevi etkilere sahiptir. Bir-iki adet taze defne yaprağı fasulye, mercimek, nohut, pirinç gibi kuru yiyeceklerin içine konularak kurtlanmaları engellenebilir. Bunların yanında dekoratif özellikleri nedeniyle park ve bahçelerde peyzaj bitkisi olarak da kullanılmaktadır. Defne üretimi üç senelik idare süresine göre, sahanın üç kesim parseline ayrılması ile yapılır. Defne yaprağı hasadı bitkinin vejetatif büyümesinin durduğu Temmuz - Ekim ayları arasında yapılmaktadır. Defnenin meyveleri ise Eylül - Ekim aylarında olgunlaşma sürecinin tamamlanmasıyla toplanmaktadır. Toplanan meyveler küflenmeden işlenir veya uygun biçimde depolanır. Kesilen veya dallarından sıyrılan defne yaprakları ise yabancı maddelerden ayrıldıktan sonra temiz, rutubetsiz ve gölge yerlerde serilerek kurutulmaktadır. Ülkemizde defne yaprağının üretim ve sınıflandırılması ile ilgili Türk Standartları Enstitüsünce (TSE) Defne Yaprağı Standardizasyonu hazırlanmıştır (Bilgin ve diğ., 2005; Gözükara, 2009).

3.1.3. Çamfıstığının Biyolojisi, Yetiştirme Ortamı ve Kullanım Alanları

Şekil 3.3. Fıstık çamı, kozalağı ve çamfıstıkları

Çamfıstığı (*Pinus pinea L.*), 12 - 25 m. kadar boylanabilen, taç kısmı şemsiyeye benzeyen fıstık çamı ağaçlarından elde edilen bir meyvedir. Fıstık çamları 150 yıla kadar yaşayabilir ve 7 - 9 yaşlarından itibaren kozalak vermeye başlar. Ancak 10 - 15

yaşlarına geldiğinde bu kozalaklar toplanacak duruma gelebilmektedir. 20 - 25 yaşlarındaki bir ağaçtan yaklaşık 120 kg kozalak elde edilir, bundan da 6 - 8 kg iç fıstık elde edilebilmektedir. Bu ağaçlardan 70 - 80 yaşlarına kadar bol mahsul alınmaktadır. Fıstık çamı özellikle Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü bölgelerde yetişir, özellikle Batı Anadolu'da Ayvalık, Aydın, Muğla civarında yetişenlere Aydın tipi, Kuzeybatı'da İzmir, Bergama, Kozak bölgesinde yetişenlere Kozak tipi ve Maraş civarında yetişenlere ise Maraş tipi çam fıstığı adı verilmiştir. Kozak yöresinde bulunan fıstık çamı alanları ülkemizdeki toplam alanın yarısını oluşturmaktadır ve Türkiye'de üretilen ortalama 1500 tonluk üretimin 1300 tonu Kozak yaylasından elde edilmektedir. Fıstık çamının kozalağı üç yılda olgunlaşmakta, dalların başlangıcında üç yıllık, ortasında iki yıllık, uçlarında ise bir yıllık kozalaklar olmaktadır. Kozalakların toplanması için en uygun zaman dilimi ise Aralık - Mayıs aylarıdır. Sopalarla vurularak indirilen kozalaklar kurutulur ve içlerinden küner adı verilen kalın kabuklu kısımlar çıkarılarak, daha sonra bu kabuklar da makineler yardımı ile kırılarak içlerindeki çam fıstığı elde edilmektedir. Çamfıstığı beyazımsı bir renk ve kendine has bir aromaya sahiptir. İçeriğindeki doymamış yağ asitlerinden dolayı tıbbi olarak kullanılmakta, damar tıkanıklığı, yüksek tansiyon, siroz ve mide tedavilerinde halk tarafından kullanılmaktadır. Çamfıstığı doymamış yağ asitlerinin haricinde içeriğinde karoten, çinko, manganez, bakır, potasyum, fosfor ve demir yönünden zengin olması dolayısıyla da güçlü bir antioksidandır. Ayrıca market ve lokantalarda, yemeklerde, tatlı ve pasta yapımında tat ve çeşni olarak kullanıldığı gibi çamfıstığı yağı kozmetik sektöründe de kullanılmaktadır (Çetin, 2003; Bilgin, Ay, 1997).

3.2. KEKİK, DEFNE VE ÇAMFISTIĞINA AİT İTHALAT VE İHRACAT RAKAMLARI

Çalışma alanı olan ve İzmir Orman Bölge Müdürlüğü dahilinde yapılan çalışmada değerlendirilen üç ürün; kekik, defne ve çamfıstığı için 1998-2008 yılları arasındaki ithalat ve ihracat rakamları Tablo 3.1, 3.2 ve 3.3'de miktar ve parasal değer olarak verilmiştir (TÜİK, 2009).

Türkiye dünyada en fazla kekik ihrac eden ülke konumundadır ve Tablo 3.1'de görüldüğü gibi ihracat miktarları ve değerleri her geçen yıl artmaktadır. Dünya

ticaretinde kekik ihracatında Türkiye'yi Meksika, Yunanistan, İsrail, Arnavutluk ve Fas izlemektedir. Türkiye'nin en fazla kekik ihracatı yaptığı ülkeler ise A.B.D., Almanya, İtalya, Hollanda, Kanada ve Polonya olarak kaydedilmiştir.

Defne ihracatında da durum benzer şekilde yıllara göre miktar ve değer olarak artmaktadır. Defne ihracatında ise ülkemizden alım yapan ülkeler arasında yine A.B.D., Hong Kong, Japonya, Vietnam, Almanya, Brezilya ve Polonya sayılabilir.

Çamfıstığına dünya pazarında büyük bir yeri olan Türkiye'nin ihracat yaptığı ülkeler arasında ilk sıraları İtalya, İsviçre, Suudi Arabistan, İsviçre, Ürdün ve Birleşik Arap Emirlikleri (B.A.E.) almıştır.

Tablo 3.1 de görüldüğü gibi kekikte en yüksek ihracat miktarı 2006 yılında 12 200 ton olarak gerçekleşmiş, ancak 2006 yılında fiyat düşüklüğü nedeniyle 22.4 milyon \$ gelir elde edilmiştir. Buna karşılık ertesi yıl, 2007 yılında ihracat miktarı küçük bir düşüş göstermesine rağmen (11 300 ton) elde edilen gelirden büyük bir artış gözlenerek 39.4 milyon \$ ihracat geliri elde edilmiştir. Yapılan anketler sırasında 2007 yılı için pek çok üretici, aracı/tüccar ve ihracatçı da benzer görüşler ifade etmiş, 2007 yılının kurak geçmesi ile kekik miktarında azalmalar olduğunu ve fiyatın da yükseleceğini belirtmişlerdir. 2006 yılı için ise hem yabancı hem de kültür yolu ile kekik üretiminin fazla olmasından ve fiyatların düşüklüğünden şikayet edilmiştir. 2008 yılı kekik üretimi 2007 yılına göre biraz daha düşüş göstererek 9 600 tona gerilemiş ancak fiyatın yüksek seyretmesiyle elde edilen gelirden artış (42.8 milyon \$) gözlenmiştir.

Tablo 3.1. Türkiye'nin kekik için ithalat ve ihracat rakamları

Yıllar	İthalat			İhracat		
	Miktar (kg)	Değer (\$)	Ort. Fiyat (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)	Ort. Fiyat (\$)
1998	325 280	618 060	1,9	7 050 968	15 492 109	2,2
1999	291 300	437 764	1,5	7 644 129	16 556 474	2,2
2000	756 589	1 164 344	1,5	7 387 890	15 366 350	2,1
2001	124 661	192 587	1,5	8 331 415	13 444 249	2,1
2002	1 048 346	1 150 920	1,1	8 331 415	13 444 249	1,6
2003	62 610	151 638	2,4	8 790 572	14 067 924	1,6
2004	45 107	86 237	1,9	9 776 999	16 733 271	1,7
2005	67 855	159 025	2,3	10 424 510	17 882 555	1,7
2006	320 065	497 161	1,5	12 201 968	22 482 326	1,8
2007	2 340 823	4 455 703	1,9	11 308 300	39 493 282	3,5
2008	850 748	2 485 839	2,9	9 682 738	42 877 563	4,4

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri

Defnedeki duruma bakıldığında (Tablo 3.2) ise 1998 den 2008'e kadar miktarında ve elde edilen ihracat gelirinde düzenli bir artış gözlenmektedir. 2004 yılından itibaren defne fiyatının artışı miktar artışından daha fazla olmuş, bu seyir 2008 yılına kadar devam etmiştir. Bunun sebebi yine kuraklık dolayısıyla dünyadan gelen talebin karşılanamaması ve fiyatların yükselmesi ile sonuçlanmıştır. Talebin artması ile arzın gerektiği kadar yükselmemesinin başka bir nedeni ise defne için henüz kültüre alınıp tarlalarda yetiştirme işinin gerçekleşmemesi ve defne toplama işleminin orman teşkilatının iznine bağlı olmasından kaynaklanmıştır. Kekik için böyle bir izin beklemeyen toplayıcılar, defne toplamak için ilgili orman bölge şefliklerinden izin almak zorundadırlar. Orman teşkilatı yetkilileri ise defnenin toplandığı yaz aylarında yangın tehlikesinin yüksek olması dolayısıyla bu konuda daha hassas davrandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3.2. Türkiye'nin defne için ithalat ve ihracat rakamları

Yıllar	İthalat			İhracat		
	Miktar (kg)	Değer (\$)	Ort. Fiyat (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)	Ort. Fiyat (\$)
1998	247	746	3,0	3 423 075	7 340 650	2,1
1999	16 650	39 080	2,3	3 782 765	7 246 091	1,9
2000	21 825	56 203	2,6	4 423 361	7 963 750	1,8
2001	14 025	36 629	2,6	4 611 088	7 827 725	1,7
2002	15 430	17 467	1,1	4 902 789	7 738 024	1,6
2003	16 752	103 051	6,1	5 098 741	8 232 689	1,6
2004	19 969	64 400	3,2	6 409 235	12 632 548	1,9
2005	33 567	120 026	3,5	5 557 728	11 838 707	2,1
2006	13 400	44 186	3,3	7 262 001	17 335 997	2,4
2007	11 708	57 346	4,9	7 518 933	20 301 213	2,7
2008	41 025	111 030	2,7	6 933 860	20 020 483	2,9

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri

Çamfıstığında (Tablo 3.3) ise ihracat genellikle bir artış seyri gösterse de bazı yıllarda düşüşler gerçekleşmiş ancak daha sonraki yıllarda yine yükselmiştir. Örneğin 2003 yılının çamfıstığı ihracatı 2 218 ton olmuş, 2004'de bir miktar düşerek 1 303 tona gerilemiş, 2005'de 860 tona kadar düşmüştür. 2006'da biraz daha gerileyerek 707 ton olarak gerçekleşmiştir. İhracat gelirleri de bu miktarlara bağlı olarak artış ve azalış göstermiştir. 2007 yılına baktığımızda ihracat miktarı tekrar yükselerek 2004 yılında 1 303 tonun üzerine çıkarak 1 477 ton olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında küçük bir düşüşle 1 350 ton olmuştur. 2004 yılında 1 303 tondan elde edilen ihracat geliri \$ 22.1 milyon iken 2008 yılında fiyatın yükselmesinden dolayı elde edilen gelir iki katına çıkarak \$ 44.5 milyon olarak hesaplanmıştır. Çamfıstığının üretim rakamlarındaki bu iniş çıkışlar üreticilerinin belirtmiş oldukları üç yılda bir en çok ürünü verir tespitini doğrulamaktadır. Üreticilerle yapılan anketlerde eğer bir sene çok ürün elde edilmişse bir sonraki seneye ürünün daha düşük olduğunu belirtmişlerdir. Üreticilere göre fıstık çamı üç senede bir fazla ürün vermekte, sonraki iki sene ürün daha düşük olmaktadır, bunun nedeni ise çamfıstığı kozalağının üç yılda olgunlaşmasıdır. Ancak Tablo 3.3'e baktığımızda 2003 ve 2004 yıllarında üretimin yüksek 2005 ve 2006 da düşük, 2007 ve

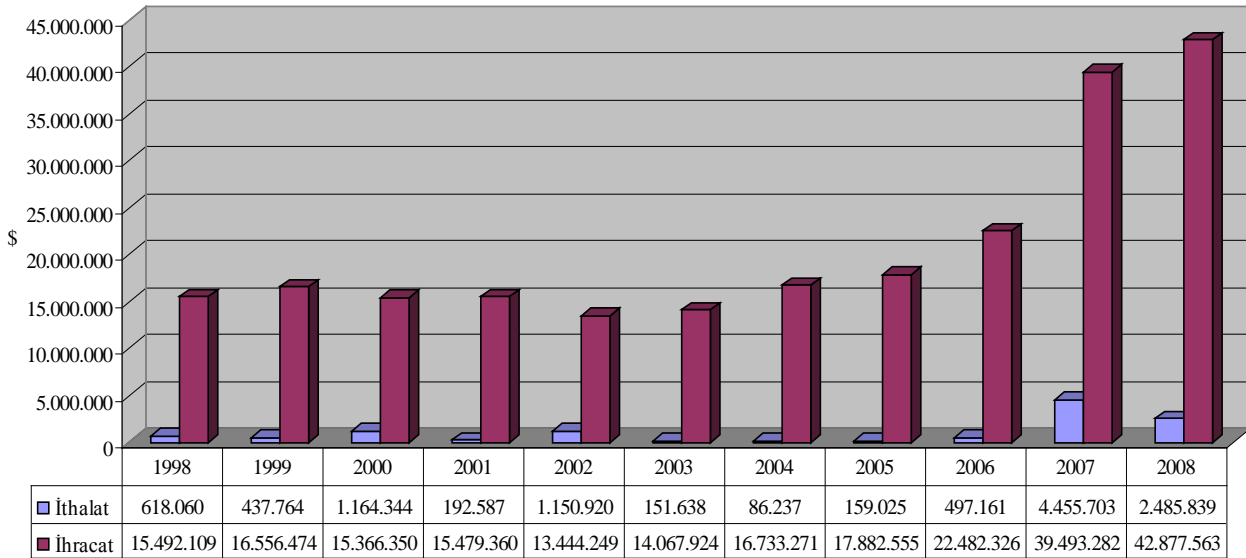
2008’de tekrar yüksek miktarlarda olduğu görülmektedir. İhracat verilerine göre üreticinin söylediği gibi üç yılda bir yüksek ürün değil iki yıl yüksek, iki yıl düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 3.3. Türkiye’nin çamfıstığı için ithalat ve ihracat rakamları

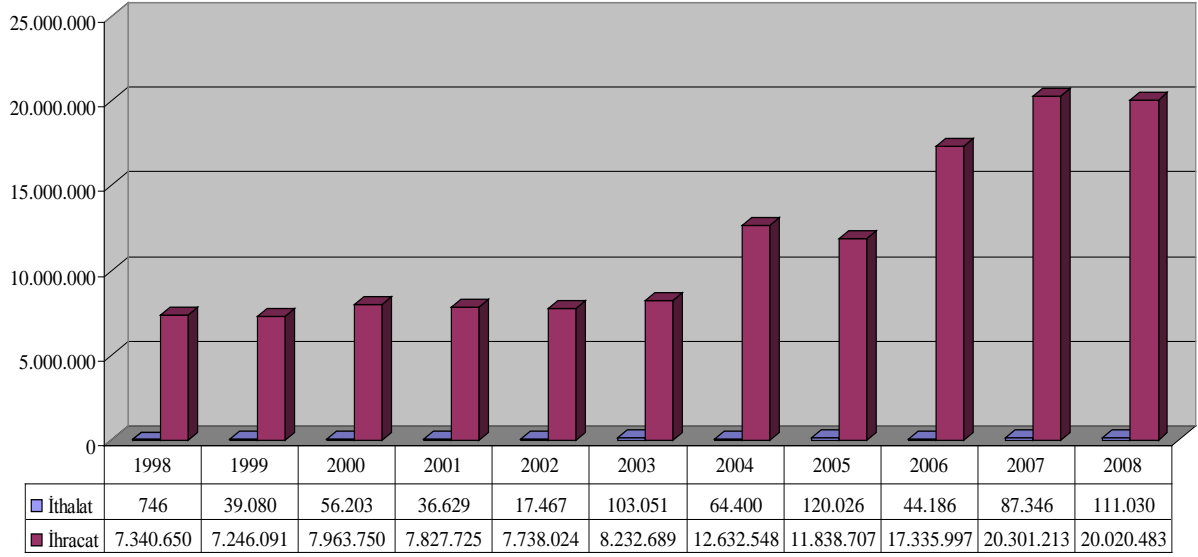
Yıllar	İthalat			İhracat		
	Miktar (kg)	Değer (\$)	Ort. Fiyat (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)	Ort. Fiyat (\$)
1998	57 787	529 275	9,1	859 086	16 404 335	19,1
1999	72 086	453 396	6,3	379 270	6 001 565	15,8
2000	36 725	136 393	3,7	163 879	2 255 334	13,8
2001	115 618	215 653	1,9	361 447	3 813 445	10,5
2002	40 975	376 105	9,2	771 718	10 433 055	13,5
2003	50 100	593 621	11,8	2 218 936	17 815 732	8,0
2004	42 500	589 614	13,9	1 303 556	22 162 865	17,0
2005	85 834	842 012	9,8	860 319	15 571 700	18,1
2006	106 500	1 195 416	11,2	707 044	16 468 426	23,3
2007	76 000	1 020 432	13,4	1 477 421	40 186 312	27,2
2008	573 670	3 480 130	6,0	1 350 810	44 516 805	32,9

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri

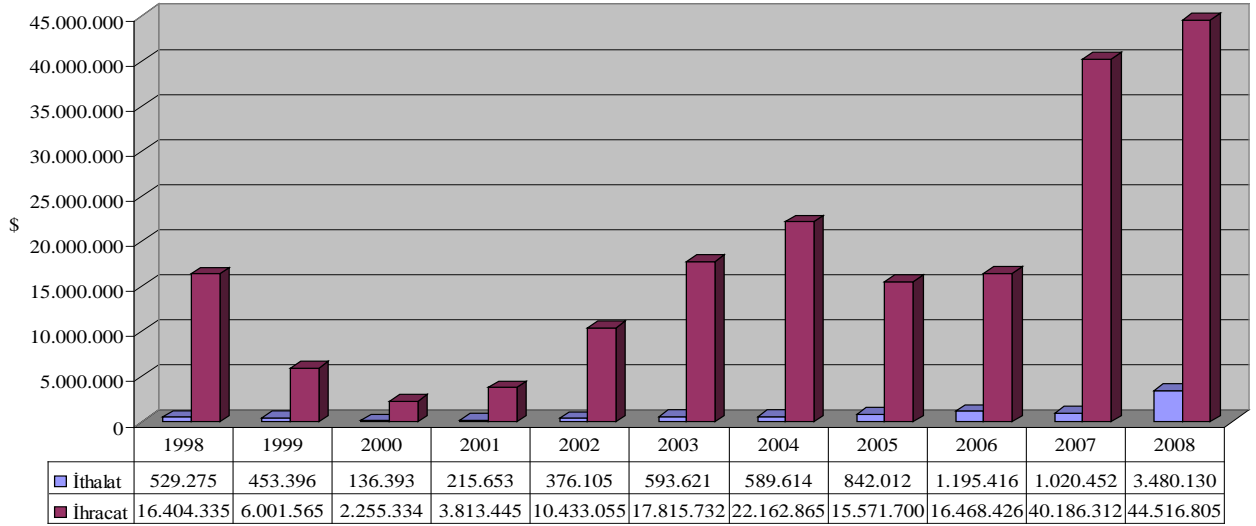
Şekil 3.4., 3.5 ve 3.6’da Tablo 3.1, 3.2 ve 3.3’deki kekik, defne ve çamfıstığı için ithalat ile ihracat rakamları karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir. Şekillerden görüldüğü üzere kekik, defne ve çamfıstığında ithalat rakamları çok düşüktür ve ülkemiz kesinlikle ODOÜ’nde büyük ihracatçı konumunda olan bir ülkedir.

Şekil 3.4. Kekik ithalat ve ihracatının \$ bazında yıllara göre görünümü

Şekil 3.5. Defne ithalat ve ihracatının \$ bazında yıllara göre görünümü

Şekil 3.6. Çamfıstığı ithalat ve ihracatının \$ bazında yıllara göre görünümü

Tablo 3.4. En fazla kekik ihracatı yapılan ülkeler

Ülkeler Yıllar	A.B.D.	Almanya	İtalya	Hollanda	Kanada	Polonya	Toplam
1999 %	% 55	% 12.7	% 4.6	% 2.9	% 4.9	% 0.6	% 80.7
Ton	4 196 938	971 662	351 850	224 236	378 346	48 100	6 171 132
2000 %	% 52.3	% 12.2	% 4.4	% 3	% 5.1	% 0.8	% 77.8
Ton	3 865 258	900 771	327 260	222 451	380 568	58 305	5 754 613
2001 %	% 49.9	% 11.6	% 6.9	% 3.4	% 5.5	% 0.8	% 78.1
Ton	4 219 625	982 666	587 510	286 312	464 395	70 190	6 610 698
2002 %	% 49.9	% 12.9	% 6.1	% 3.6	% 5.6	% 0.6	% 78.7
Ton	4 157 840	1 075 664	506 670	304 839	464 854	50 545	6 560 412
2003 %	% 51.9	% 13	% 3.9	% 3.3	% 5	% 1.2	% 78.3
Ton	4 566 222	1 141 619	341 330	293 585	443 145	102 925	6 888 826
2004 %	% 33	% 11	% 5.3	% 5	% 3.6	% 1.3	% 59.2
Ton	3 219 209	1 077 685	520 739	492 797	357 795	124 050	5 792 275
2005 %	% 31	% 11.8	% 4.6	% 5.7	% 2.7	% 2	% 57.8
Ton	3 227 118	1 229 343	480 365	598 441	285 463	208 066	6 028 796
2006 %	% 27.1	% 11.9	% 3.4	% 5	% 3.3	% 1.8	% 52.5
Ton	3 311 287	1 456 809	413 401	606 137	407 793	220 950	6 195 427
2007 %	% 30.1	% 13	% 3.5	% 3.4	% 3.1	% 2	% 55
Ton	3 407 209	1 478 673	396 865	387 754	352 052	229 464	4 885 882
2008 %	% 25.4	% 10.2	% 4.6	% 2	% 3.1	% 2.2	% 47.5
Ton	2 457 280	989 945	445 870	195 048	301 466	216 340	4 605 949

Kaynak: Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri

Tablo 3.4'de kekikte en fazla ihracat yapılan ülkeler yer almaktadır. Bu tabloda ülkemizden yapılan kekik ihracatında tüm yıllar boyunca A.B.D. nin en büyük alıcı olduğu görülmektedir. Hatta 1999-2003 arasında kekik ihracatımızın yarısını bu ülkeye yaparken 2003 yılından sonra kademeli olarak azalarak bu oran yıllık ihracatımızın dörtte birine düşmüştür. A.B.D'den başka Türkiye'den büyük alıcı konumunda olan diğer ülkelerden Almanyanın alım miktarlarında 1999-2008 yılları arasında büyük değişiklikler gözlemlenmemiş % 10-13 arasında küçük değişimler yaşanmıştır. İtalya ve

Kanada da ülkemizden % 3-5 arasında alım yapan ülkeler arasında olup 1999-2008 arasında bu oranı korumuşlardır. Hollanda'nın alımları ise yıllar boyunca büyük değişim göstermemiş genellikle % 2-5 arasında seyretmiştir. Polonya nispeten küçük alıcı olarak 1999-2008 yılları arasında en fazla % 2 alım yapmıştır.

Tablo 3.5. En fazla defne ihracatı yapılan ülkeler

Ülkeler Yıllar	A.B.D.	Hong Kong	Japonya ^x / Vietnam ^{xx}	Almanya	Brezilya	Polonya	Toplam
1999 %	% 19	% 10.1	% 6	% 9.9	% 7.2	% 5.4	% 57.6
Ton	720 327	381 700	226 050	374 872	271 063	205 482	2 179 494
2000 %	% 16.2	% 15.5	% 6.5	% 6.6	% 6	% 9	% 59.8
Ton	765 711	732 020	309 169	313 048	284 241	426 404	2 830 593
2001 %	% 16	% 21.6	% 6.6	% 9	% 5.7	% 4.4	% 63.3
Ton	741 200	1 007 220	308 561	420 986	266 027	205 508	2 949 502
2002 %	% 15.1	% 26.2	% 6	% 9.8	% 4.8	% 5.6	% 67.5
Ton	741 111	1 282 960	292 274	482 626	234 900	275 445	3 309 316
2003 %	% 15.5	% 28.3	% 3.1	% 8.1	% 6.1	% 3.9	% 65
Ton	788 755	1 443 298	158 138	414 233	309 005	199 511	3 312 940
2004 %	% 11	% 32.4	% 4.3	% 6.4	% 5.1	% 4.8	% 64
Ton	703 023	2 076 678	274 615	411 422	325 880	310 950	4 102 568
2005 %	% 9.1	% 11	% 14.7	% 7	% 6	% 6.6	% 54.4
Ton	508 368	615 464	818 400	387 388	335 910	367 320	3 032 850
2006 %	% 8.8	% 3.7	% 33.3	% 5.5	% 5	% 6.2	% 63.2
Ton	640 683	268 196	2 417 292	400 334	361 259	449 520	4 537 284
2007 %	% 9.4	% 0.7	% 40.2	% 5.5	% 5.6	% 6.3	% 67.7
Ton	705 843	55 827	3 026 726	411 166	424 196	471 475	5 095 233
2008 %	% 5.3	% 0.2	% 45.2	% 3.3	% 4.6	% 6.1	% 64.7
Ton	368 060	11 325	3 137 619	229 222	317 966	426 085	4 490 277

Kaynak: Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri

x : 1999-2004 arası değerler Japonya ihracatı

xx : 2004-2008 arası değerler Vietnam ihracatı göstermektedir.

Tablo 3.5'de defnede en fazla ihracat yapılan ülkelere yer verilmektedir. Bu tablo defne ihracatında ülkemizden en önemli alıcı konumunda olan ilk 6 ülke seçilerek

oluşturulmuştur. Bunlar A.B.D., Hong Kong, Japonya (1999-2004) / Vietnam (2005-2008), Almanya, Brezilya ve Polonya'dır. En büyük alıcı durumunda olan A.B.D.'nin 1999 yılı defne alımı % 19 iken 2003 yılında bu oran % 15'e düşmüştür. Düşüş eğilimi 2008 yılına kadar devam etmiş ve en son 2008 yılında % 5.3 ihracat gerçekleşmiştir. 1999 yılında ikinci büyük alıcı durumunda olan Hong Kong % 10.1 olan payını gittikçe arttırmış ve 2004'de % 32.4'e çıkararak defne ihracatımızda en büyük alıcı olmuştur. Fakat bundan sonra büyük düşüşler olmuş ve 2008 yılındaki alım oranı % 0.2 olarak kaydedilmiştir. Japonya'ya bakıldığında % 6 lar civarında olan alım 2004'e kadar kademeli olarak düşmüş ve 2004'den sonra Japonya'nın kayda değer bir alımı olmamıştır. 2004 yılına kadar çok düşük alımları olan Vietnam bu yıldan sonra pazara % 14.7 lik bir alımla girmiş ve toplam ihracatımızdaki payını 2008'de % 45'lere kadar çıkarmıştır. Diğer bir büyük alıcı olan Almanya 1999'da % 9.9 oranında alım yaparken 2008'de bu oranı % 3.3'e kadar düşürmüştür.

Brezilya'nın ise 1999'da % 7.2 olan alım oranı küçük düşüşlerle % 4.6 ya kadar gerilemiştir. Orta büyüklükte diğer bir alıcı olan Polonya da 1999 yılında % 5.4 alım yapıyorken 2000 yılında bu % 9'a çıkmış daha sonraki yıllarda iniş ve çıkışlar kaydederek son olarak 2008 yılında % 6.1 ihracat gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3.6. En fazla fıstıkçami ihracatı yapılan ülkeler

Ülkeler Yıllar	İtalya	Suudi Arabistan	B.A.E.	İsviçre	Ürdün ^{y/} İspanya ^{xx}	A.B.D.	Toplam
1999 %	% 29.8	% 10.5	% 9.6	% 10.6	% 5.2	% 8	% 73.7
Ton	113 216	39 744	36 520	40 057	19 900	30 225	279 662
2000 %	% 1.8	% 12.3	% 19.9	% 27.7	% 5.8	% 7.4	% 74.9
Ton	3 000	20 227	32 660	45 404	9 450	12 114	122 855
2001 %	% 23.5	% 10.3	% 16.2	% 11.2	% 10.6	% 5.1	% 76.9
Ton	85 030	37 365	58 540	40 650	38 215	18 613	278 413
2002 %	% 52.3	% 4.6	% 5.9	% 7.2	% 10	% 4.9	% 84.9
Ton	404 000	35 644	45 600	55 450	77 000	37.707	655 401
2003 %	% 62.4	% 3.1	% 4	% 2.9	% 7.5	% 5.4	% 95.3
Ton	760 831	38 495	48 500	35 400	92 000	65 401	1 040 627
2004 %	% 66	% 4.5	% 4.7	% 2.3	% 8.3	% 5.1	% 90.9
Ton	860 250	58 180	61 505	30 234	108 000	66 573	1 184 742
2005 %	% 37.3	% 12.2	% 11.6	% 8.2	% 1.8	% 9.6	% 80.7
Ton	321 300	105 680	100 000	70 800	15 500	82 296	695 576
2006 %	% 58	% 3.1	% 6.6	% 10	% 3.4	% 9.1	% 90.2
Ton	408 725	21 700	46 500	70 741	24 056	64 663	636 385
2007 %	% 72.4	% 2	% 3	% 6.5	% 5.9	% 3.4	% 93.2
Ton	1 069 433	30 200	44 410	96 758	88 000	50 848	1 379 649
2008 %	% 83	% 0.7	% 1.8	% 5.2	% 2.5	% 3.2	% 96.4
Ton	1 121 551	9 010	24 600	70 961	33 500	43 164	1 302 786

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri

x : 1999-2002 arası değerler Ürdün ihracatı

xx : 2003-2008 arası değerler İspanya ihracatı

Fıstıkçamında en yüksek miktarlarda ihracat yaptığımız 6 ülke seçilerek bulgular Tablo 3.6'da verilmiştir. İtalya için 1999-2008 yılları arasına bakıldığında 2000 yılı hariç fıstıkçami ihracatı yapılan bir numaralı ülke konumundadır. 2002'den sonra ise yıllık ihracatımızın yarısından fazlasını İtalya'ya yaptığımız görülmektedir. 2008 yılında İtalya'nın ülkemizden fıstıkçami ihracatı tüm fıstıkçami ihracatının % 83'ü olmuştur. Suudi Arabistan İlk yıllarda %10 civarında bir alıcı durmundayken daha sonra gerilemiş, 2005'de %12.2 lik bir alım yapmış ve yine gerileyerek ihracatımızdaki payı 2008'de 0.7 olmuştur. Birleşik Arap Emirlikleri (B.A.E.) ise ülkemizden 2000 ve 2001

yıllarında % 16.2 ve % 19.9 gibi yüksek miktarlarda fıstıkçanı alırken bu rakamlar 2008'e kadar azalarak devam etmiş ve en son % 1.8 alım yapılmıştır. İsviçre'nin ihracat rakamları da 2000 yılında % 27.7 ile en yüksek değerdeyken genelde azalış seyrinde 2008'e kadar devam etmiş ve 2008'de yapılan ihracat yüzdesi % 5.2 olarak kaydedilmiştir. 1999'dan 2002'ye kadar Ürdün önemli bir pazar iken 2002'den sonra bu ülkeye yapılan ihracat çok düşmüş, onun yerine pazara İspanya girmiştir. A.B.D. ise 1999'da %8 ile girdiği fıstıkçanı pazarından en son 2008'de % 3.2 alım yapmıştır. A.B.D.'nin ülkemizden aldığı fıstıkçanı miktarı bütün yıllarda % 10'un altında kalmıştır. İtalya'nın 2008'de tüm ihracatımızın % 83'ünü aldığı hatırlandığında diğer ülkelerin azalış nedeni daha iyi anlaşılmaktadır.

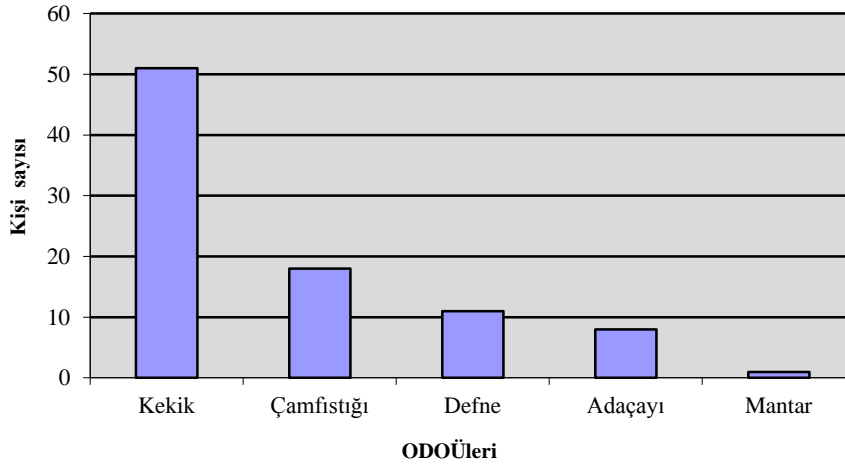
3.3. TOPLAYICI / ÜRETİCİLERLE YAPILAN ANKET BULGULARI

ODOÜ'nin doğal olarak yetişmiş bireyleri doğadan toplanarak veya kültüre alınmış bireyleri kültür alanlarında yetiştirilerek tedarik edilmektedir. Bu çalışmada doğada yetişenlerin sadece hasat işlemini yaparak ODOÜ üretiminde rol alan kişilere "toplayıcı", bu türleri kültür alanlarında yetiştirerek üretim yapanlara ise "üretici" adı verilmiştir.

Bu başlıkla ülkemizde ODOÜ tedarik, üretim ve pazarlama zincirinin ilk halkası olan toplayıcılar ve üreticiler ile yapılan anket sonuçları değerlendirilmiştir. Çalışmada ODOÜ'nden kekik, defne ve çamfıstığı üzerinde yoğunlaşmış ormandan toplanan ve tarlada kültüre alınarak yetiştirilen bölgeler ziyaret edilmiştir. Kekiğin İzmir, Manisa ve çevre köylerinde ormandan toplandığı, Denizli ve köylerinde ise tarlada yetiştirildiği saptanmıştır. Defne ise sadece ormandan toplanan bir ODOÜ'dür ve İzmir'in Urla, Karaburun ve köylerinde toplanmaktadır. Çamfıstığı için ise ormandan toplanma söz konusu değildir, üreticilerin genellikle kendi tapulu arazilerinde yetişmektedir. Bazı köylerde ise çamfıstığının köy tüzel kişiliğine ait arazilerde yetiştirildiği ve ortak toplandığı gözlemlenmiştir.

Toplayıcı/üreticilerden oluşan 80 kişiyle toplam 24 köyde 2007 yılında yapılan anket (EK-A) çalışmasında sorulan ilk soru "hangi ODOÜ'nin toplandığı" olmuştur. Orman

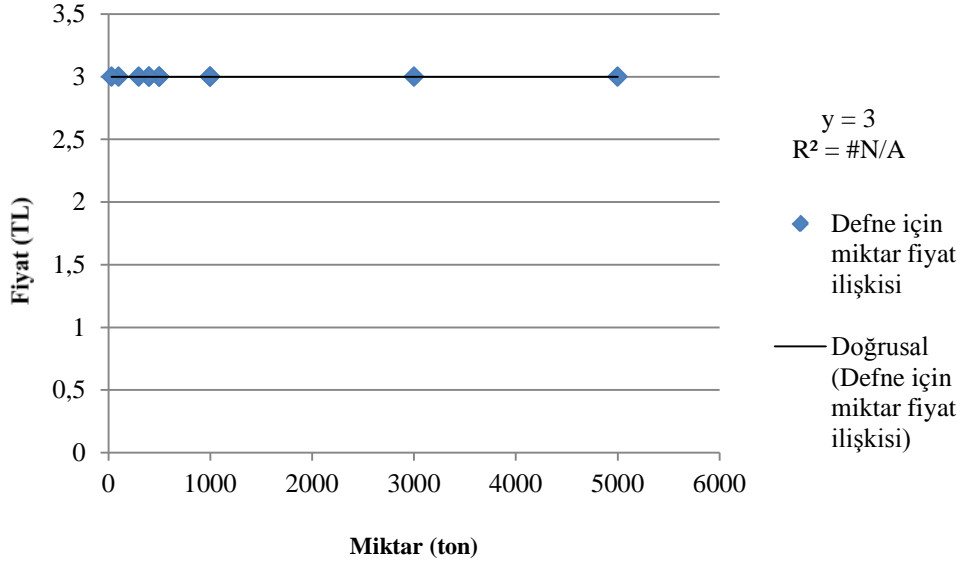
Genel Müdürlüğünün hazırlamış olduğu ODOÜ kitabından (OGM, 2004) yararlanarak Ege Bölgesi'nde yetişen ve ormandan toplanabilen 11 tür tespit edilmiş ve bunlardan hangilerinin toplandığı sorulmuştur. Şekil 3.7'de da görüleceği gibi toplam 80 toplayıcı/üreticiden 51'i kekik üretimi, 18'i çamfıstığı, 11'i defne, 8'i adaçayı ve 1 kişinin de mantar topladığı belirlenmiştir. Bu soruya verilen cevaplardan da anlaşıldığı gibi bölgede halkın rağbet ettiği ilk üç ürün kekik, çamfıstığı ve defnedir. Bu nedenle bu üç ODOÜ çalışmanın ana konusu olarak seçilmiştir.

Şekil 3.7. Toplayıcı/üreticinin topladığı/ürettiği ODOÜleri

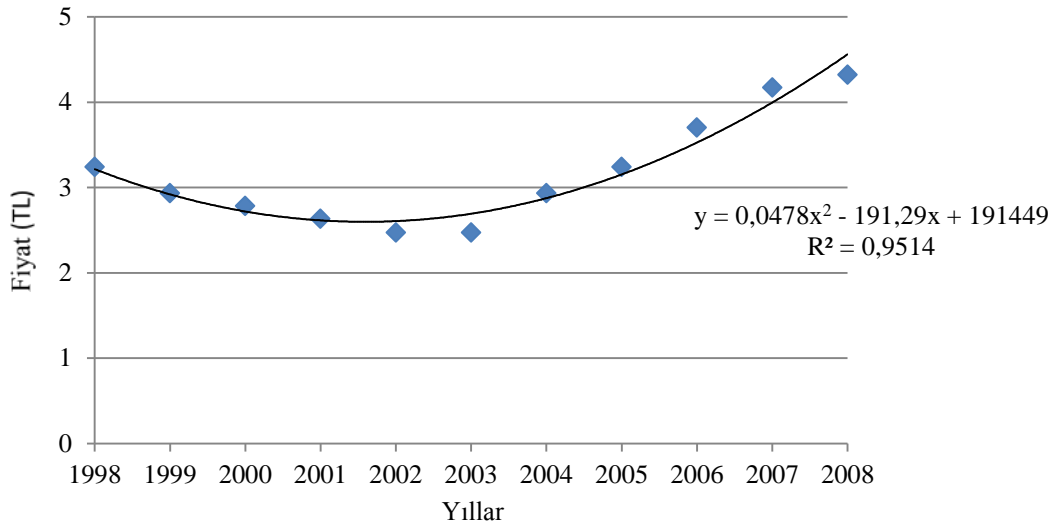
İkinci olarak toplayıcı/üreticilere bir yıllık dönemde ortalama ne kadar üretim yapıldığı, ürünün satış fiyatı sorulmuş ve kekik ile ilgili sonuçlar Şekil 3.8 de gösterilmiştir. Grafikte de görüldüğü gibi kg başına kekik fiyatının 3 TL'den 10 TL'ye kadar değiştiği görülmüştür. Ancak 10 TL rakamı bir üretici tarafından verilmiş, ürünü için uzun vadeli bir senet aldığını da belirtmiştir. Bunun dışında fiyat genel olarak 4 TL ile 8 TL arasında değişmektedir. İzmir, Manisa ve köylerinde genellikle ormandan toplayan küçük üreticiler olduğu ve bunların fiyat aralığı 3 - 5 TL arasında değiştiği kaydedilmiştir. Denizli ve civar köylerinde ise tarlalarında kekik yetiştiren büyük üreticiler çoğunlukta olup fiyat aralıklarının 6 - 8 TL olduğu belirlenmiştir. Şekil 3.8'de görüleceği gibi 2007 yılı verileri ile miktar arttıkça fiyat da artış göstermektedir. Fiyat ile miktar arasındaki ilişkiye bakıldığında $R^2 = 0,042$ ile zayıf bir ilişki kaydedilmiş, $y = 0,000x + 4,677$ olmuştur.

görüşme sonucuna göre Şekil 3.10'daki sonuçlar alınmıştır. Buna göre defne üreticileri genellikle küçük üreticilerdir ve fiyat miktara göre değişmemektedir. Bu nedenle de belirleme katsayısı hesaplanamamıştır.

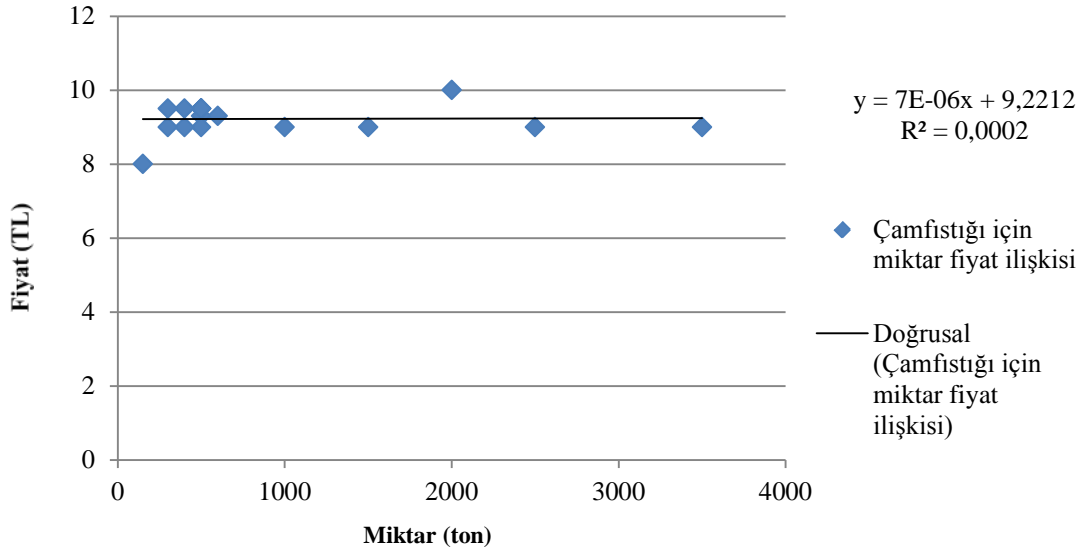
Şekil 3.10 Defne için miktar/fiyat ilişkisi

Defne için 1998-2008 yılı fiyat değişimi Şekil 3.11 de verilmiştir. 1998 yılında 3,24 TL olarak başlayan fiyat kekikte olduğu gibi 2002-2003 yıllarında en düşük (2,47 TL) olarak meydana gelmiş ve daha sonra yükselerek 2008 yılında 4,32 TL olarak belirlenmiştir.

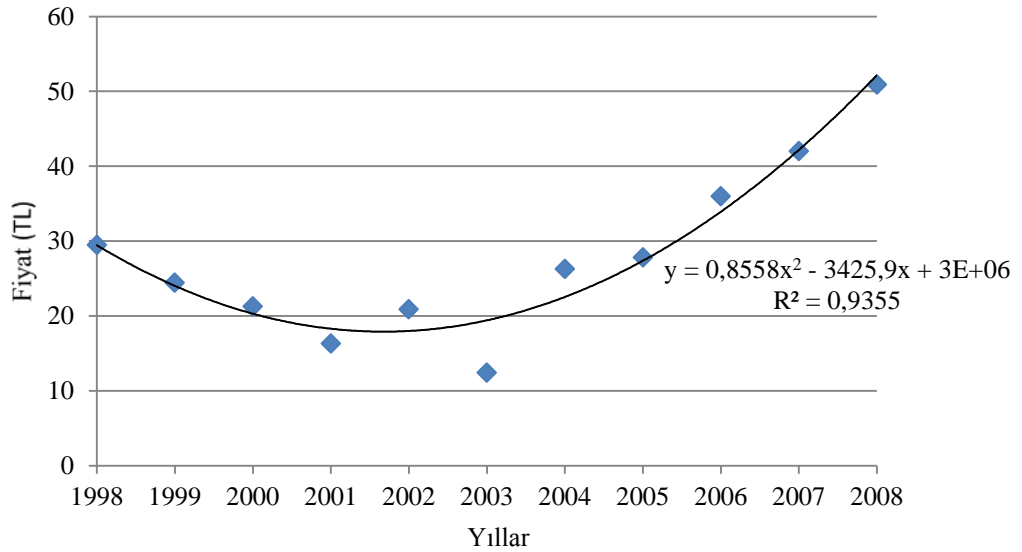
Şekil 3.11. Defne fiyatının 1998-2008 değişimi (Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri)

Çamfıstığı üretiminin yoğunlukla yapıldığı Bergama'nın köylerinde yapılan anketlerden alınan sonuçlara göre miktar/fiyat ilişkisi aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir. Çamfıstığı için ortalama fiyatın 9 TL olduğu ve miktarla fiyat arasında herhangi bir ilişki bulunmadığı, fiyatın miktardan bağımsız olarak oluştuğu gözlemlenmiştir. Bu ilişkinin belirleme katsayısı çok düşük olarak hesaplanmış ve elde edilen doğrunun denklemi de Şekil 3.12'da verilmiştir.

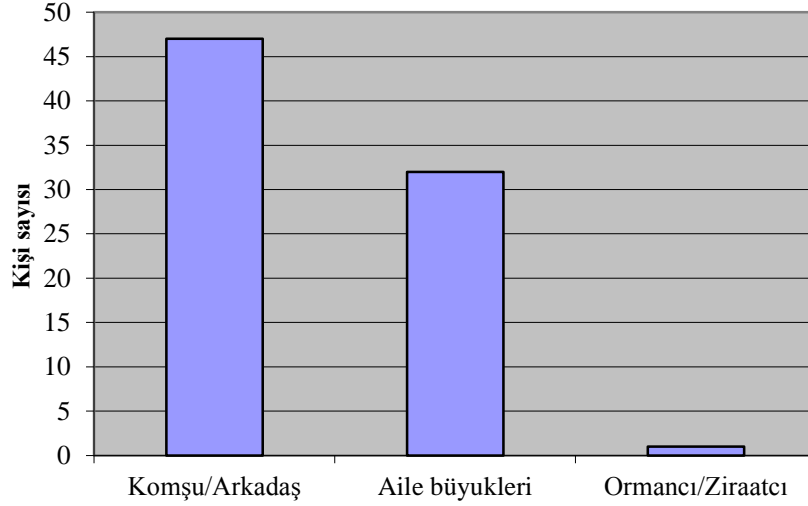
Şekil 3.12. Çamfıstığı için miktar/fiyat ilişkisi

Çamfıstığı için 1998-2008 yılı fiyat değişimine bakıldığında kg başına 30 TL den başlayan fiyat 2003 yılında en düşük rakam olan 12,40 TL olmuş, sonraki yıllarda artarak 2008 yılında yaklaşık 51 TL olarak belirlenmiştir (Şekil 3.13).

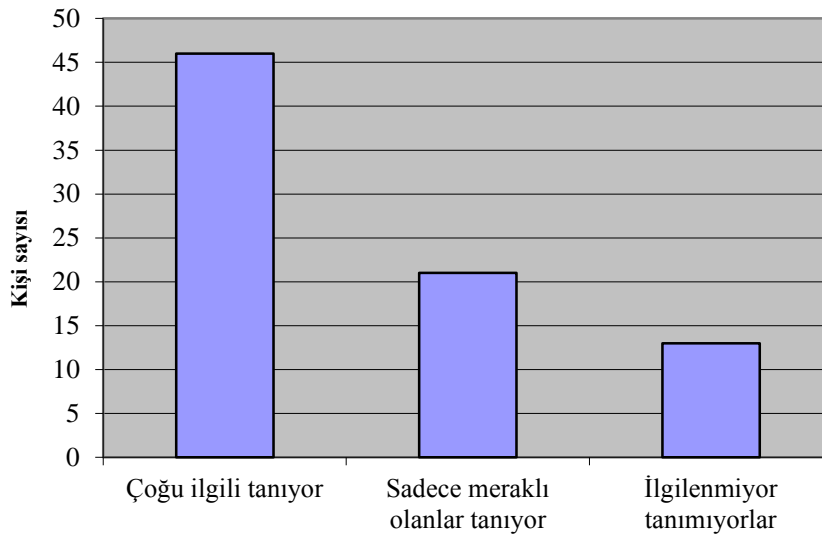
Şekil 3.13.Çamfıstığı fiyatının 1998-2008 değişimi (Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri)

Diğer bir soruda toplayıcı/üreticilere ODOÜ ile nasıl tanıştıkları ve bunlardan faydalanmayı kimden öğrendikleri sorulmuştur. Verilen cevaplara bakıldığında, Şekil 3.14'de de görüldüğü gibi, 80 kişiden 47 si komşu/arkadaş vasıtası ile öğrendiğini, 32 kişi ise aile büyüklerinden öğrendiğini belirtmiştir.

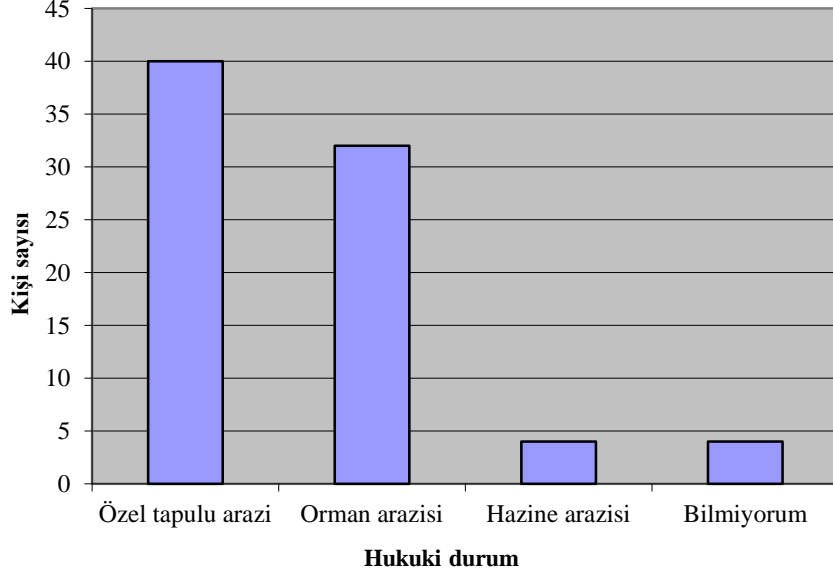
Şekil 3.14. ODOÜ toplama/üretim işi öğrenilen kişi

Yapılan çalışma sırasında köylerde ODOÜ ile ilgili kişilerin yaş ortalamasının yüksek olduğu dikkati çekmiştir. Bu soruda genç kesimin ODOÜ üretimi ile ilgili olup olmadığı sorulmuş 46 kişi gençlerin ilgili olduğunu, tanıdığını ancak gençlerin genellikle okumak ve çalışmak amaçlarıyla büyük şehirlere gittiğini belirtmişlerdir. Özellikle kekik ve defne üreticileri elde edilen gelirin gençleri tatmin etmediğini söylemişlerdir(Şekil 3.15).

Şekil 3.15. Genç kesimin ODOÜ'lerine olan ilgisi

ODOÜ toplayıcı/üreticilerine üretim yaptıkları alanların hukuki durumu sorulduğunda yarısının kendi tapulu arazilerinde, diğer yarısının ise orman veya hazine arazilerinde üretim yaptığı görülmüştür. Sonuçlar Şekil 3.16 da gösterildiği gibi oluşmuştur.

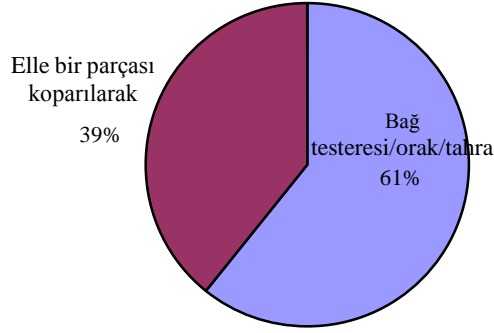

Şekil 3.16. ODOÜ'nün toplandığı/üretildiği alanın hukuki durumu

Toplayıcı/üreticilere ODOÜ üretimi sırasında ne gibi zorluklarla karşılaştığı sorulmuş, her ürün için farklı zorluklardan bahsedilmiştir. Kekik toplayıcıları ormanda her türlü yılan, akrep, yabani hayvanlarla karşılaşma tehlikesi olduğunu, kayalık arazilerde kayıp düşme tehlikesi ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Kekik toplama ayları özellikle Temmuz ayı olduğundan çok sıcak olmasından şikayet etmişlerdir. Toplama işinden sonra dağdan, ormandan sırtta indirdiklerini, eve geldikten sonra kurutulup dövüldüğünü, işçiliğinin fazla olduğundan şikayet etmişlerdir. Tarlalarında kekik yetiştiren üreticiler ise çapa ve otlarını temizleme işlerinin zor olduğundan işçi bulmakta güçlük çektiklerinden ve kaliteli fidan bulmakta zorlandıklarından yakınmışlardır.

Defne üreticileri ise ormanda defnenin orman ağaçları tarafından gölgede bırakıldığını, büyüyemediğini, taşıma işlerinin hayvanlarla yapıldığını ancak dağlarda, yamaçlarda zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Çamfıstığı üretiminde en büyük zorluğun ağaca çıkmadaki güçlük olduğu belirtilmiştir. Özellikle yaşlı çamfıstığı üreticileri ağaca çıkmak için tecrübeli işçi bulmakta zorluk çektiklerini söylemişlerdir.

Kekik üretiminde toplayıcı/üreticilere ürünün hangi parçasını ve hangi yollarla aldıkları sorulmuş, ormandan üretim yapan üreticiler genellikle elle kopardıklarını, tarlada yetişiren üreticiler ise orağa benzeyen tahra adını verdikleri aletle yaptıklarını belirtmişlerdir (Şekil 3.17).

Şekil 3.17. Kekik için üretim şekli

Defne üretiminde elle koparılması zor olması açısından üreticilerin % 82 si bağ testeresi, orak veya tahra adı verilen aleti kullandıklarını kaydetmiştir. Elle üretim yaptıklarını belirten % 18 ise defnenin dal gibi kalın parçalarını almadıklarını, sadece yapraklarını kopardıklarını söylemişlerdir (Şekil 3.18).

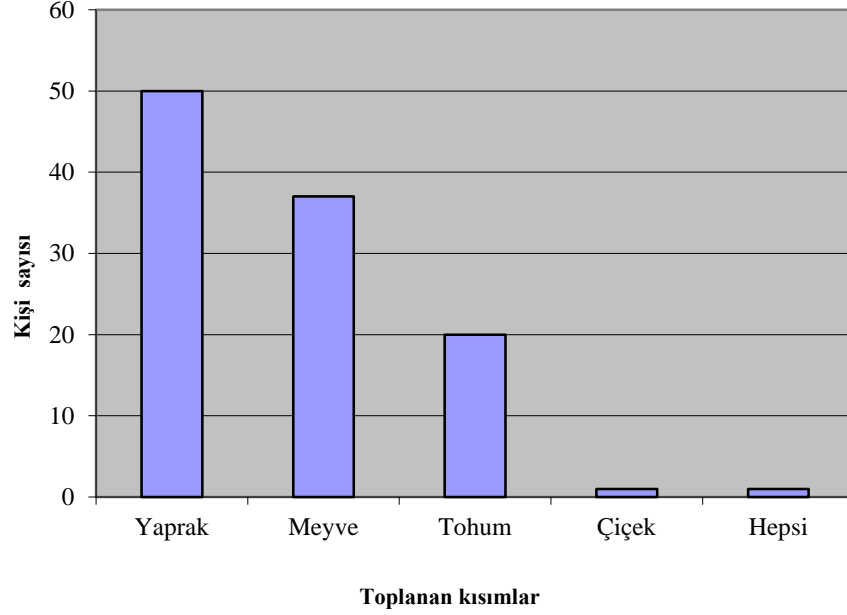

Şekil 3.18. Defne için üretim şekli

Çamfıstığı için üretim şekli sorulan üreticilerin tamamından alınan yanıt ise uzun sopalarla dallara vurularak kozalakların düşürüldüğü şeklindedir.

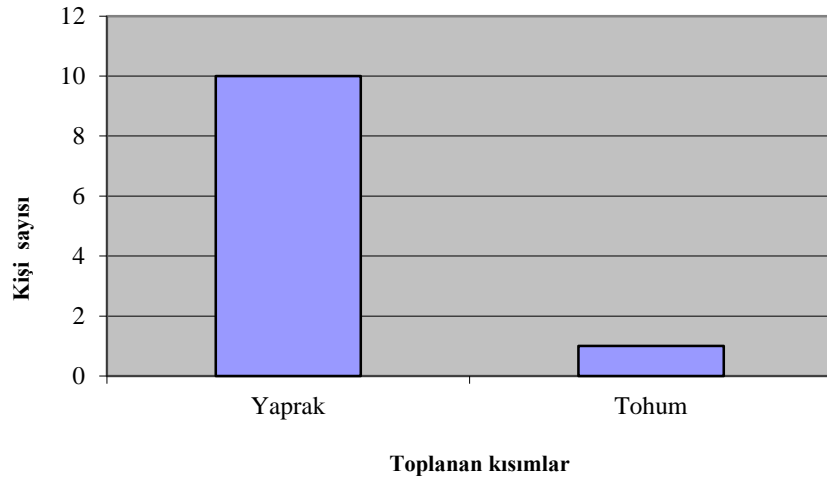
Kekiğin toplanan parçaları sorulduğunda toplayıcı/üreticilerin verdiği cevaplar Şekil 3.19 daki gibidir. Buna göre üreticilerin hemen hepsi yapraklarını aldığını, 37 kişinin meyvelerini de aldığını, 20 kişi ise tohumlarını aldığını belirtmiştir. Kekikte meyve

veya tohum olarak nitelenen kısım genellikle aynı kısımlardır. Buna göre kekiğin kökü dışında bütün bölümleri üretime dahil olmaktadır.

Şekil 3.19. Kekiğin toplanan kısımları

Defnede ise toplanan, satılabilen kısım sadece yapraklarıdır. Toplayıcı/üretici ormandan defneyi topladığında küçük dallarıyla kestiğini ancak daha sonra kurutarak veya kurutmadan yapraklarını ayırdığını veya dallarıyla beraber satış yapılacaksa düşük fiyattan satılacağını belirtmişlerdir (Şekil 3.20).

Şekil 3.20. Defnenin toplanan kısımları

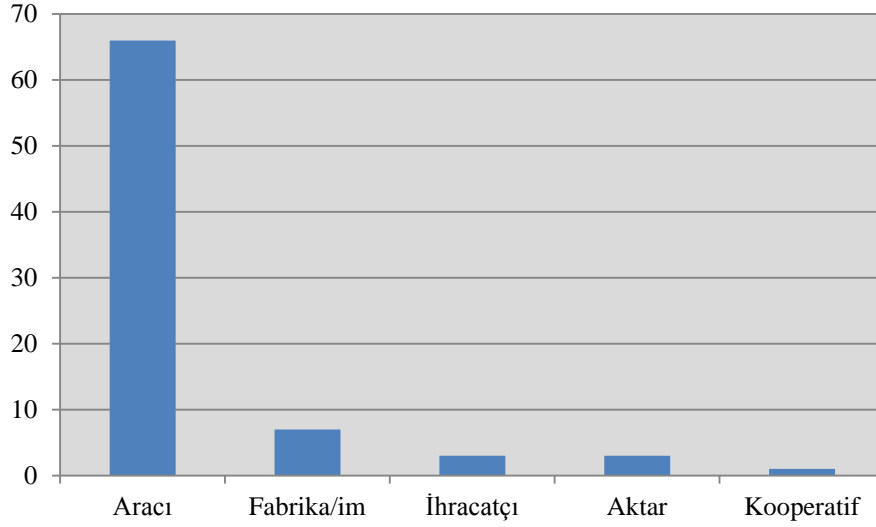
Çamfıstığı üretiminde toplanan bölüm ağacın meyvesi yani kozalağıdır. Daha sonra bu kozalakların içinden küner adı verilen kalın kabuklu içinde çamfıstığı olan kısımlar çıkarılır.

Toplayıcı/üreticilere ürünlerinin herhangi bir kısmını veya miktarını kendileri için ayırıp ayırmadıkları sorulduğunda “küçük bir kısmını tüketiyorum, çoğunu satıyorum” diyen % 97 lik kesim hemem hemen tamamını satan kesimdir. Örneğin 3 - 4 ton çamfıstığı üretimi yapan üretici bunun en fazla 5 kilosunu kendi kullanımı için sakladığını belirtmiştir. “Tamamını satıyorum” diyen % 3 lük küçük kesim ise bu ürünlerin nerede ve nasıl kullandığını bilmediğini söylemiştir (Şekil 3.21).

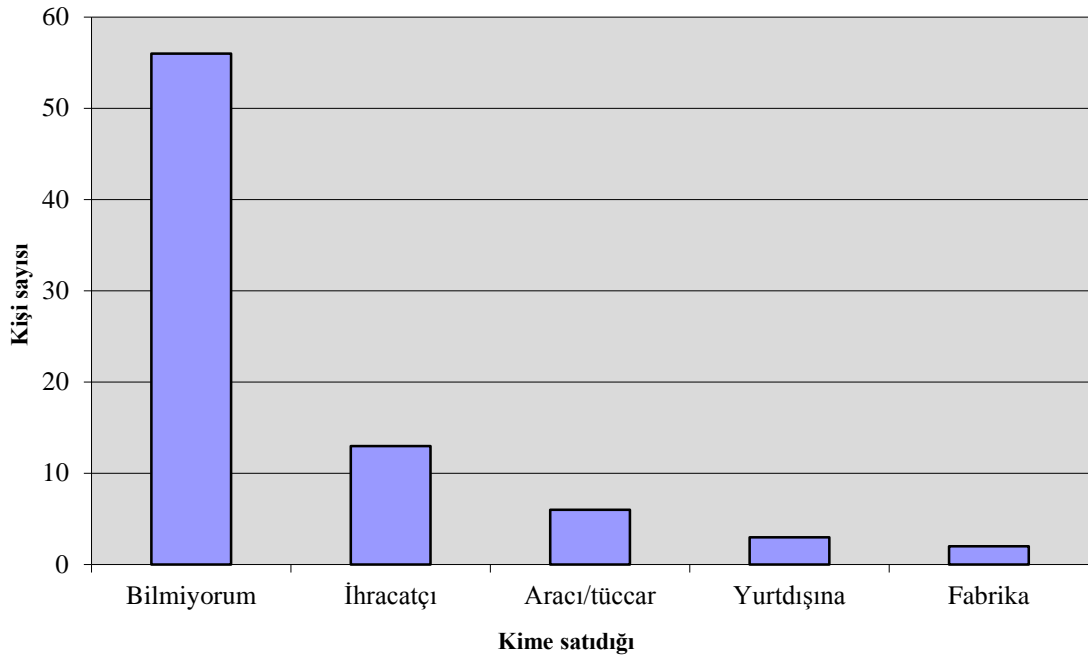
Şekil 3.21. ODOÜ’lerinin satıldığı miktarlar

Toplayıcı/üreticilere ürünlerini kimlere sattığı sorulduğunda alınan cevaplar Şekil 3.22’de verilmiştir. Buna göre 80 toplayıcı/üreticiden 66 sı ürününü aracı/tüccar vasıtasıyla evinin önünden, deposundan, pazara gitmeye gerek duymadan satabilmektedir. Aracı/tüccar dışında satın almayı gerçekleştiren ikinci önemli kesim fabrika/imalatçılar olmuştur. Bunların dışında ihracatçı ve aktar/baharatçıların direk toplayıcı/üreticilerden aldığı küçük bir satıcı grup da vardır. Köylerimizde ODOÜ ile ilgili kooperatifçilik gelişmediği için kooperatife sattığını belirten yalnız bir kişi olmuştur. Bu da Bergama’nın Kozak ilçesinde bulunan ODOÜ ile ilgili çamfıstığı alımı yapan kalkınma kooperatifine sattığını söylemiştir. Toplayıcı/üreticiye neden kooperatife satmayı tercih etmediği sorulduğunda, kooperatifin sermaye yetersizliğinden dolayı aracı/tüccara göre daha düşük fiyattan aldığını ve ödemelerde aksaklık/geç ödeme olduğunu belirtmişlerdir. 1968 yılında kurulan bu kooperatif kaynak aktarımlarıyla ayakta tutulmaya çalışılmaktadır.

Şekil 3.22. Ürünü toplayıcı/üreticiden satın alan kesimler

Toplayıcı/üreticilere “sizden ürününüzü alan kime satıyor” diye sorulduğunda büyük bir kısmının bilmiyorum diye cevapladığını, bunların da hemem tamamına yakınının kime sattığıyla ilgilenmediğini belirtmiştir. 80 kişiyle yapılan ankette 13 tanesi ihracatçıya sattığını, 6 tanesi ikinci bir aracı/tüccara satıldığını, 3 toplayıcı/üretici de doğrudan yurtdışına satıldığını ve 2 kişi de fabrikaya verildiğini bildirmiştir (Şekil 3.23).

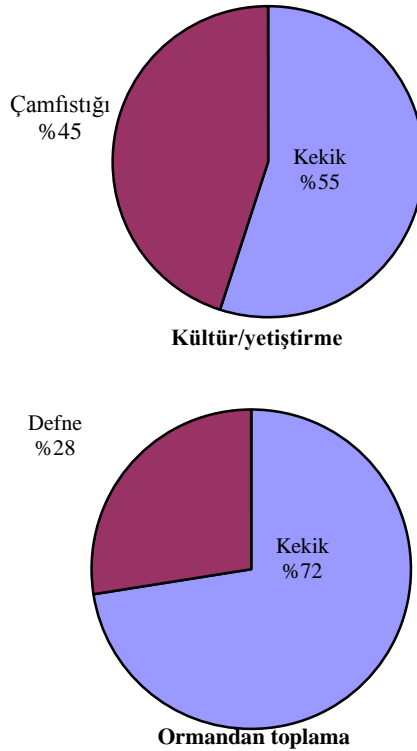
Şekil 3.23. Ürünü satın alan kesimin kime sattığı

Toplayıcı/üreticilerle yapılan anket çalışmasında toplam 80 kişi ile görüşülmüş, bunların % 50 si ormandan toplama yolu ile üretim yapan kekik ve defne toplayıcılarıdır. Diğer % 50 lik kısım ise tarlalarında kekik ekimi yapan ve çamfıstığı yetiştiren üreticilerdir (Şekil 3.24).

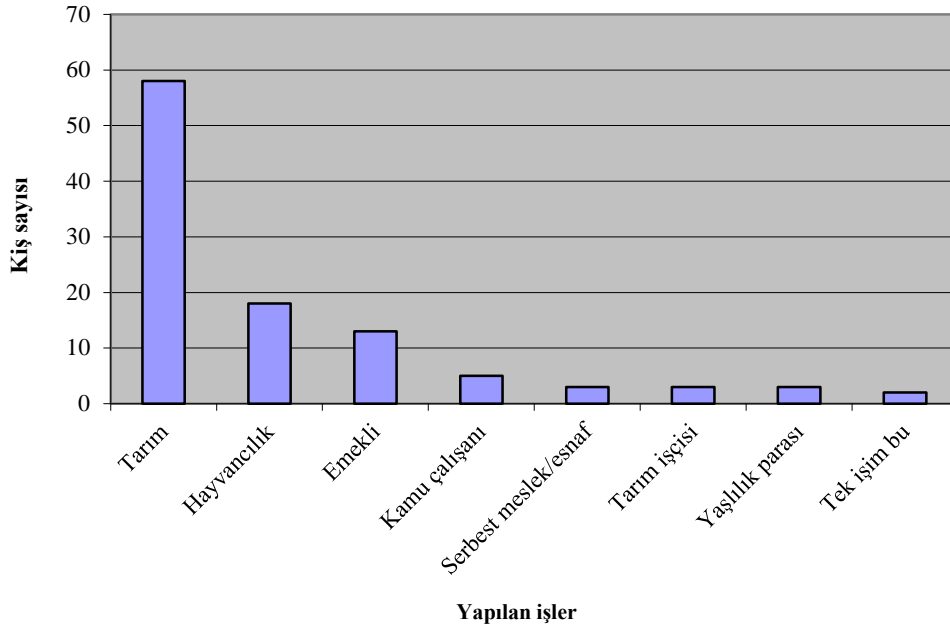
Şekil 3.24. ODOÜ'nde ormandan toplama/kültüre alınma oranı

Ormandan toplama yolu ile üretim yapan 40 kişinin de 29'u yani % 72'si kekik, 11'i yani % 28'i ise defne toplayıcılığı yapan köylülerdir. Kültüre alıp yetiştirme yolu ile üretim yapan diğer 40 kişinin ise 22'si yani % 55'i kekik, 18'i yani % 45 lik kısmı da çamfıstığı üreticileri olmuştur (Şekil 3.25).

Şekil 3.25. Ormandan toplanan ve kültüre alınarak yetiştirilen türlerin oranları

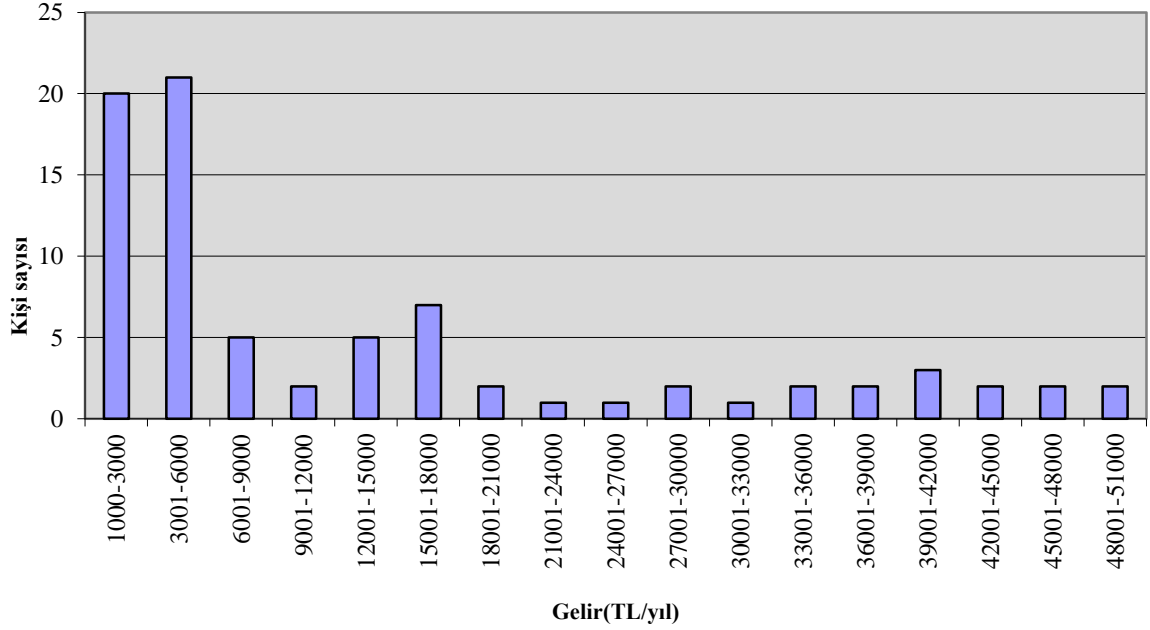
Çalışmaya katılan toplayıcı/üreticilere ODOÜ üretimi dışında başka bir uğraşları veya gelir kaynakları olup olmadığı sorusuna alınan cevaplar Şekil 3.26'da verildiği gibi olmuştur. Toplam 80 kişiden 58'i ODOÜ üretimi dışında tarım yaptığını söylemiştir. Tarım denilince bölgelere göre farklılık gösteren ürünlerin ekilip dikildiği saptanmıştır. Örneğin İzmir, Manisa ve köylerinde ODOÜ dışında köylünün üzüm, incir, tütün, zeytin, buğday, arpa, kestane, badem tarımı yaptığı, Bergama'nın köylerinde genellikle çamfıstığının yanında zeytin, bal ve üzüm tarımının ağırlık kazandığı kaydedilmiştir. Denizli'de ise kekik tarımı yapan köylüler, bunun yanında buğday, arpa, nohut, tütün, elma, üzüm, kiraz, ceviz tarımı da yapmaktadır. Tarım işinin yanında 80 kişinin 18'i hayvancılık yaptığını, 13 kişi de emekli maaşı olduğunu belirtmiştir. Bunlardan başka sayıları az olmakla beraber 5 kamu çalışanı, 3 serbest meslek sahibi, 3 tarım işçiliği yapan ve özellikle Manisa'nın köylerinde tarımın da yapılamadığı yerlerde yaşlılık parası ile geçinen köylüler saptanmıştır. 80 kişi içinde sadece 2 kişi tek işinin ODOÜ üreticiliği olduğunu belirtmiştir (Şekil 3.26).

Şekil 3.26. ODOÜ üretimi dışında yapılan işler

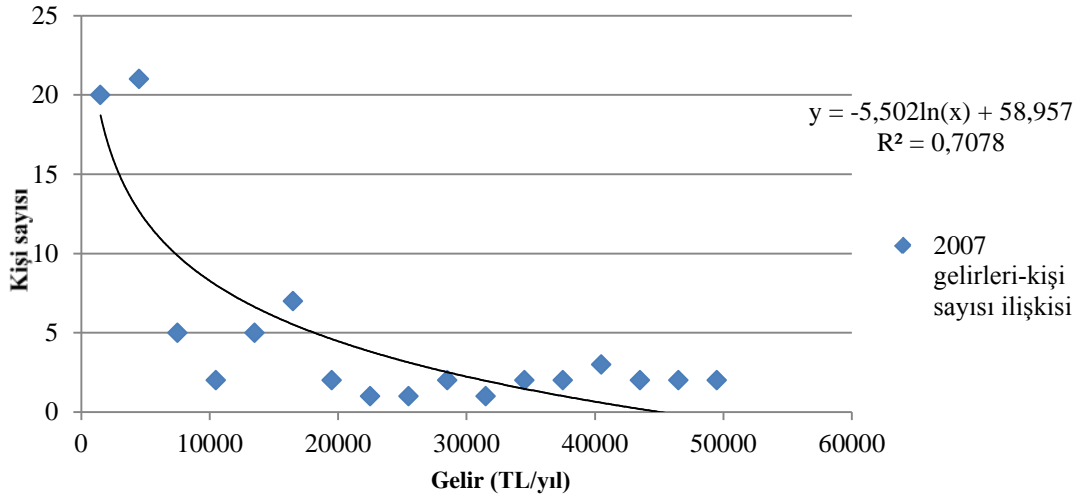
Toplayıcı/üreticilere ailenin bir yılda ODOÜ'nden elde ettiği gelir sorulmuş fakat bazı rakamların üreticiye anketin 2nci sorusunda sorulan miktar/fiyat ile uyumlu olmadığı saptanmıştır. Köylülerin gelirlerini düşük gösterme eğiliminde oldukları görülmüştür. Bu yüzden ODOÜ'nden elde edilen gelir 2nci soruda verilen miktar/fiyat bilgisinden yola çıkılarak hesaplanmıştır. Şekil 3.27a'da da görüldüğü gibi toplayıcı/üreticilerin

% 50 si yıllık 1000 - 6000 TL gelir grubundadır. Bu grup genellikle ormandan küçük miktarlarda kekik ve defne toplayıcılığı yapan yaşlı köylülerden oluşmaktadır. Gelir grubu olarak 24000 - 50000 arasında bulunan 18 kişi ise çamfıstığı üretimi yapan yüksek gelirli köylülerden oluşmaktadır.

Şekil 3.27a. ODOÜ üretiminden elde edilen gelir (2007yılı)

Toplayıcı/üreticiler ile ODOÜ'nden elde ettikleri gelir ilişkisine bakıldığında belirleme katsayısı $R^2 = 0,40$ olarak hesaplanmış, doğrunun denklemi ise Şekil 3.27b'deki gibi olmuştur.

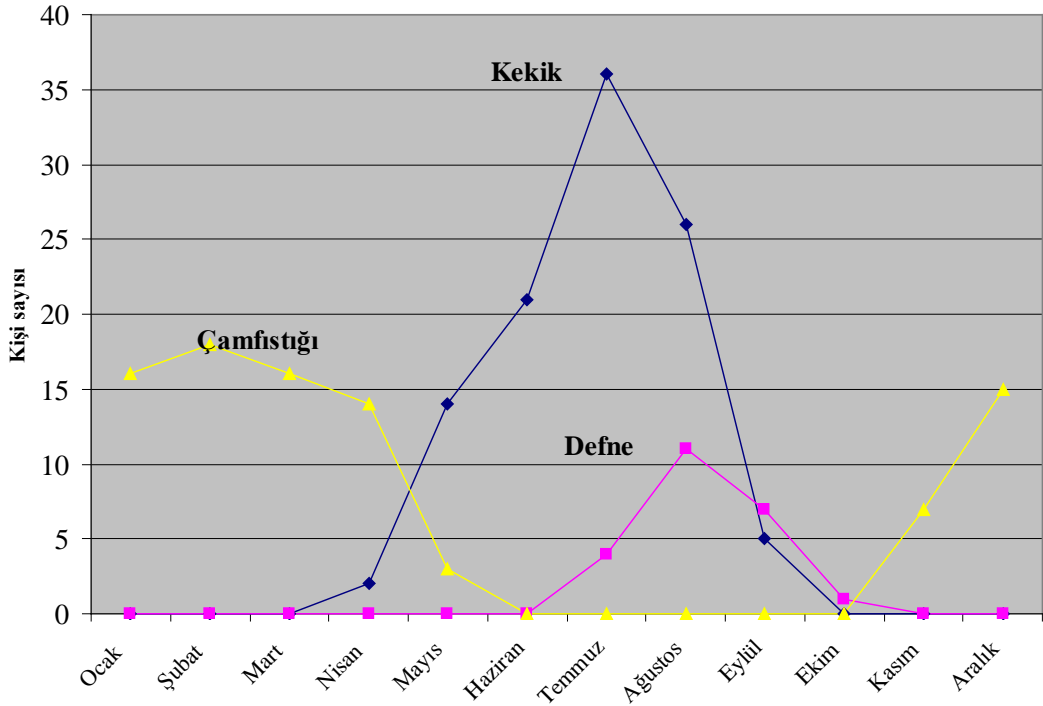

Şekil 3.27b. Toplayıcı/üreticiler ile ODOÜ üretiminden elde edilen gelir (2007) ilişkisi

Toplayıcı/üreticilere ürün hasadını hangi aylarda yaptıkları sorulduğunda Şekil 3.28’de görüldüğü gibi kekik hasadı Nisan ayında başlıyor ve Temmuz ayı kekik hasadının en yoğun yapıldığı ay olarak dikkati çekmektedir. Ağustos ve Eylül aylarında da bir miktar hasat yapan toplayıcı/üretici var ancak Ekim’den sonra kekik hasadı kalmıyor.

Defnede ise hasat zamanı Haziran ile birlikte başlayıp, Temmuz ve Ağustosta toplamının en yoğun yapıldığı aylar, Eylül ve Ekimde azalarak hasat zamanı sonlandırılmaktadır (Şekil 3.28).

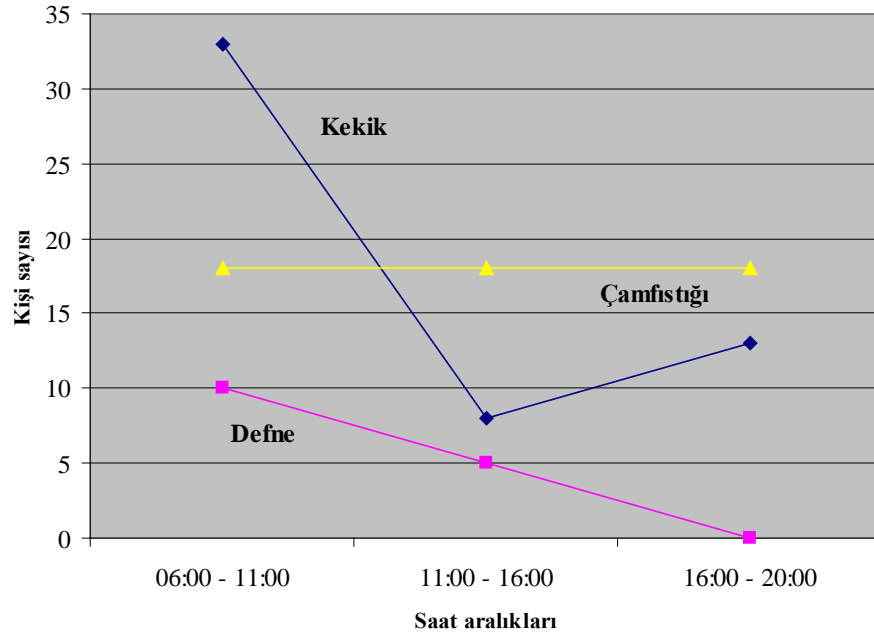
Çamfıstığı için hasat zamanı ise kekik ve defneye göre farklılık göstererek kış aylarında yapılmaktadır. Kasım ayı ile birlikte başlayan hasat Aralık, Ocak ve Şubat aylarında en yoğun dönemini yaşayarak, Mart, Nisan ve Mayıs aylarında azalarak devam edip Haziran ayı geldiğinde hasat işleminin bitmiş olduğu görülmektedir (Şekil 3.28).

Şekil 3.28. Kekiğin, defnenin ve çamfıstığının hasat ayları

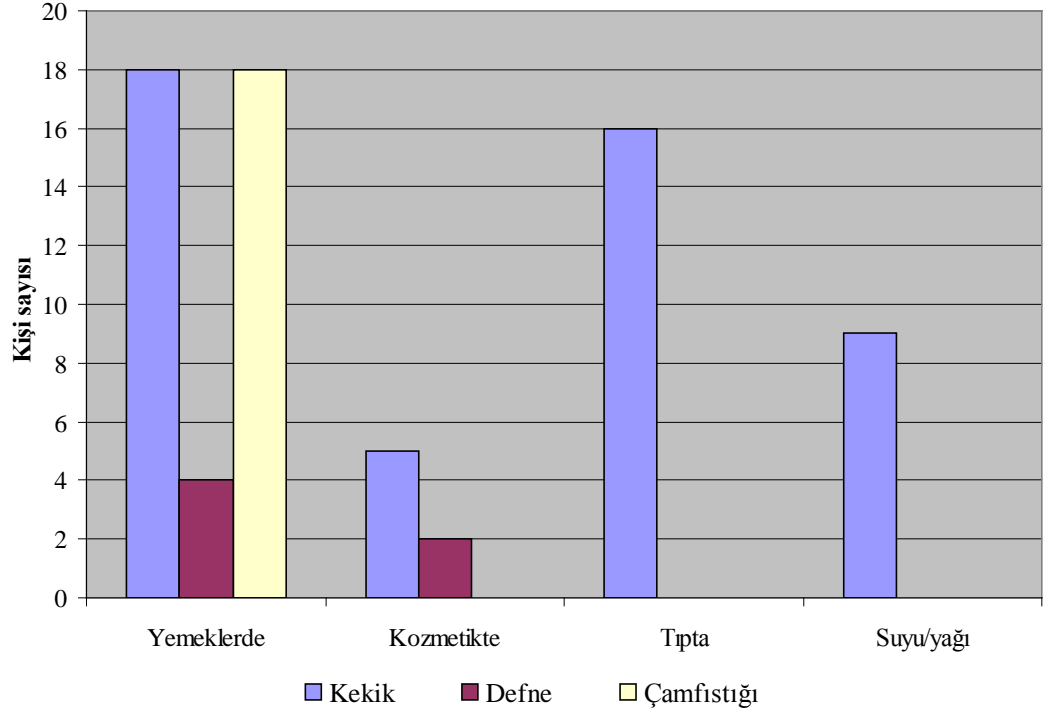
Kekik defne ve çamfıstığında hasadın günün hangi saatlerinde yapıldığı sorulmuş ve Şekil 3.29’daki cevaplar elde edilmiştir. Kekik için hasat saatlerine bakıldığında görülmüştür ki genellikle sabah saatleri hasadın en yoğun yapıldığı saatlerdir. Köylüler öğlene doğru çok sıcak olduğu için genellikle sabah erken saatte toplamaya başlayıp

genellikle öğlen geldiklerini söylemişlerdir. Bir kısmı öğlen de toplamaya devam etmiş, bir kısmı ise öğlen gelip akşam üzeri tekrar çıktığını belirtmiştir. Defne için de aynı durum söz konusudur, en yoğun toplama zamanı sabah saatleri, öğlende bir kısmı geri dönmüş bir kısmı toplamaya devam etmiştir. Defne için öğlen dönüp akşam üzeri tekrar toplamaya giden olmamıştır. Çamfıstığında ise durum çok farklı olmuştur. Hasat zamanının kış aylarında olması dolayısıyla sabah hasada çıkan üreticiler akşama kadar işe devam etmişlerdir.

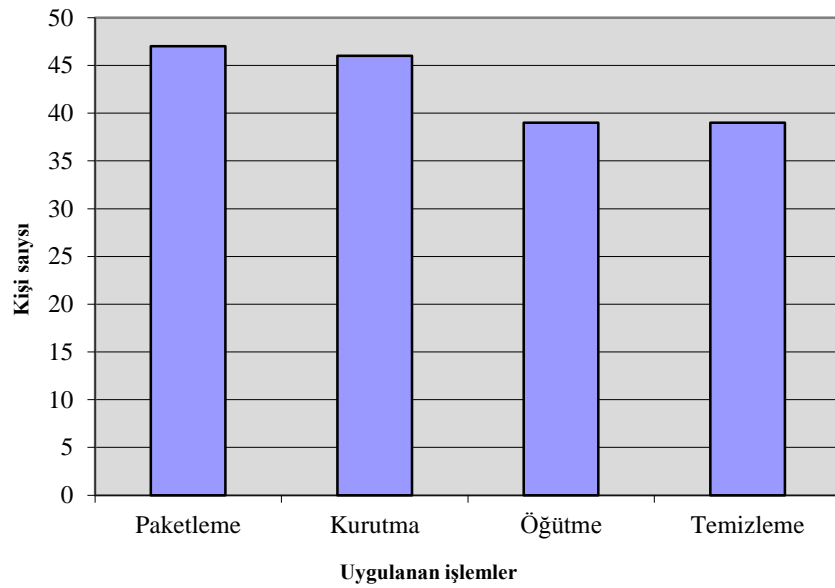
Şekil 3.29. Kekik, defne ve çamfıstığında günlük hasat zamanları

Toplayıcı/üreticilere kekik, defne ve çamfıstığının hangi alanlarda kullanıldığı sorulmuş, 22 kişi bu soruya “bilmiyorum” cevabını vermiştir (Şekil 3.30). Kekik en çok kullanım yeri olan ürün olarak yemeklerde baharat, kozmetik sanayiinde, tıbbi bitki olarak ve suyu/yağı çıkarılarak faydalandığı belirtilmiştir. Defne için yine et ve balık yemeklerinde kullanıldığı kozmetik sanayiinde faydalandığı, çamfıstığı için ise sadece yemeklerde kullanıldığı söylenmiştir.

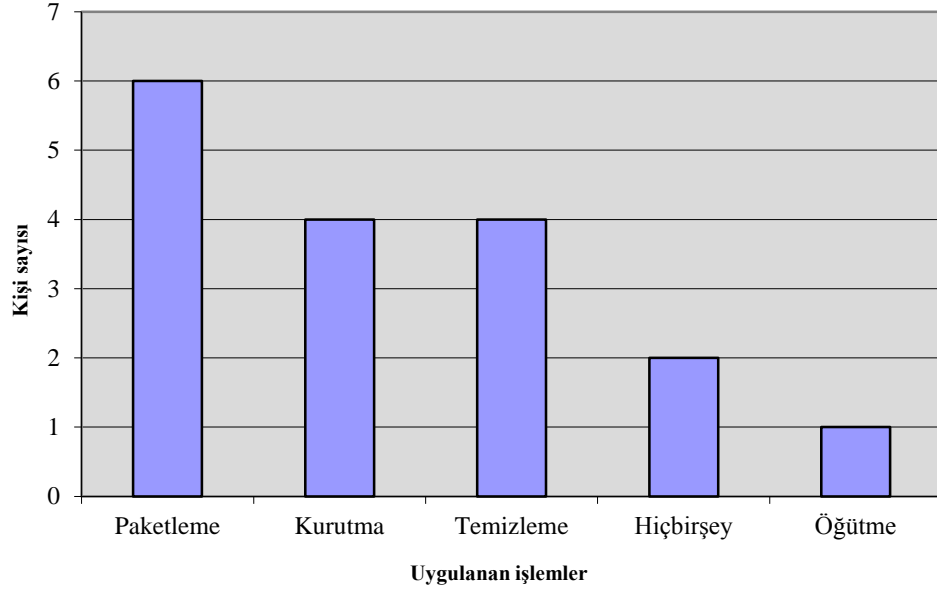
Şekil 3.30. ODOÜ'nin kullanım alanları

Toplayıcı/üreticilere ürünlerini topladıktan sonra hangi işlemleri uyguladıkları sorulmuş, kekik için Şekil 3.31'deki sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre 51 kekik üreticisinden 47 tanesi paketleme, 46 sı kurutma, 39 u öğütme ve temizleme yaptıktan sonra ürünlerini satmaktadır.

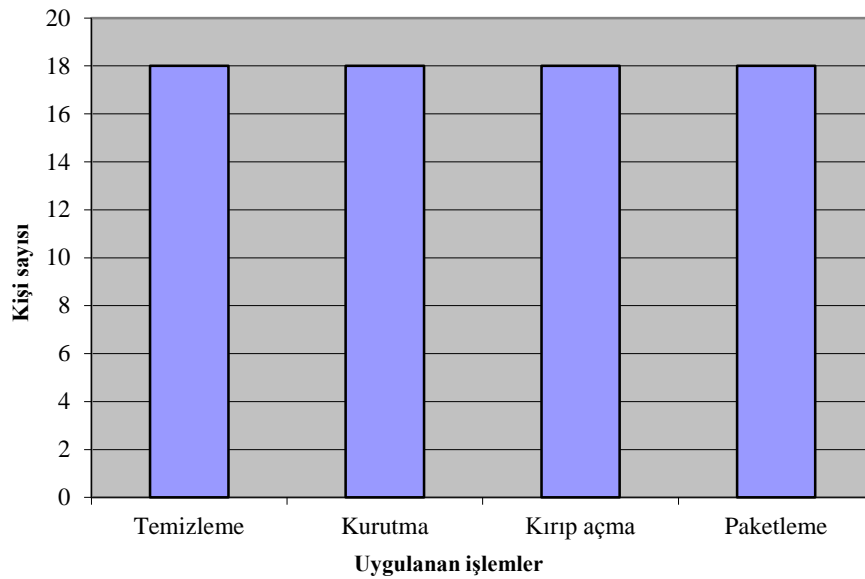
Şekil 3.31. Kekiğe toplayıcı/üreticinin uyguladığı işlemler

Defne üreticilerine satıştan önce yaptıkları işlemler sorulduğunda yine paketleme işlemi en çok yapılan işlem olarak göze çarpmakta 11 üreticinin 6 sı paketlediğini belirtmiştir. Kurutma ve temizleme işlemi yaptığını söyleyen 4 üretici olmuş, 2 kişi hiçbir işlem yapmadığını, 1 kişi ise öğütme yaptığını söylemiştir (Şekil 3.32).

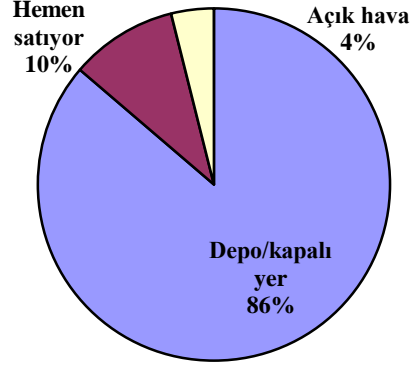
Şekil 3.32. Defneye toplayıcı/üreticinin uyguladığı işlemler

Çamfıstığı üreticilerinin satıştan önceki işlemleri ise tamamında aynı olmuş, 18 üreticiden 18'i de temizleme, kurutma, kırıp açma ve son olarak paketleme işlemi yaparak satışa hazır hale getirdiklerini belirtmişlerdir (Şekil 3.33).

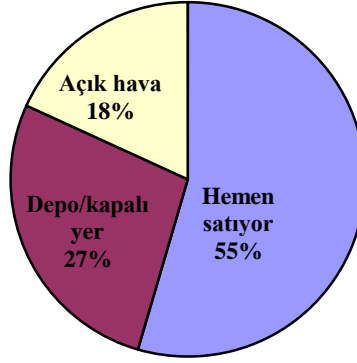
Şekil 3.33. Çamfıstığına toplayıcı/üreticinin uyguladığı işlemler

Toplayıcı/üreticilere ürünlerini satışın yapıldığı zamana kadar nerede depoladıkları sorulmuş, kekik için toplayıcı/üreticilerin % 86'sı depo veya kapalı bir yerde sakladıklarını belirtmişlerdir. Buna karşılık % 10'u bekletmediğini hemen sattığını, % 4'ü ise açık havada beklettiğini belirtmiştir (Şekil 3.34).

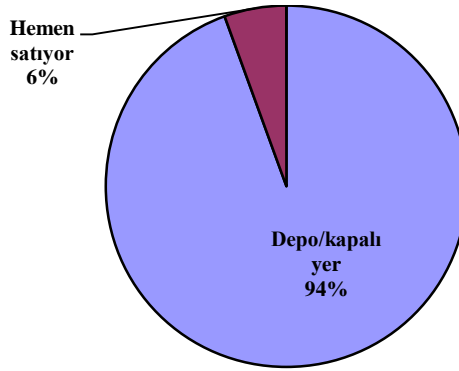
Şekil 3.34. Kekik satışına kadar tutulduğu yer

Defne için aynı soruyu sorduğumuzda verilen cevaplar ise, Şekil 3.35 de de görüldüğü gibi, % 55'i bekletmeden hemen sattığını, % 27'si depo veya kapalı bir yerde tuttuğunu, % 18'i ise açık havada bıraktığını söylemiştir.

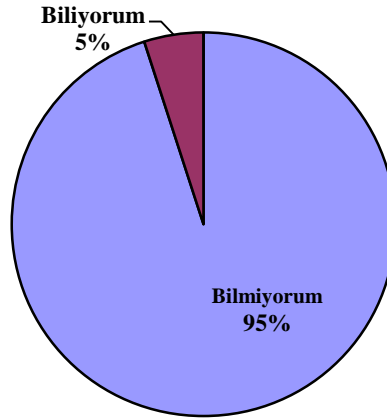
Şekil 3.35. Defnenin satışına kadar tutulduğu yer

Çamfıstığındaki durum ise Şekil 3.36 da gösterilmiştir. Çamfıstığı üreticilerinin % 94'ü depo veya kapalı bir yerde beklettiğini belirtirken, sadece % 6 lık küçük bir kesim hemen sattığını kaydetmiştir.

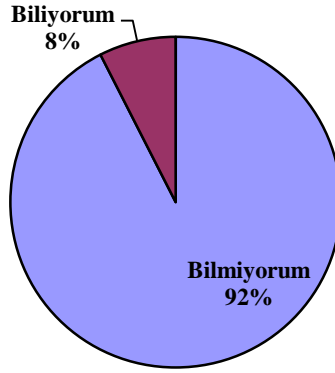
Şekil 3.36. Çamfıstığının satışa kadar tutulduğu yer

Kaynağın aşırı kullanımı veya aşırı faydalanmanın ne olduğu sorusu sadece ormandan üretim yapan toplayıcı kesime sorulmuş ve Şekil 3.37 deki sonuçlar elde edilmiştir. Grafikte de görüldüğü gibi toplayıcı köylülerin % 95 lik büyük bir bölümü kaynağın aşırı kullanımı veya aşırı faydalanmanın ne anlama geldiğini bilmediklerini belirtmiştir. Buna karşılık bunun ne anlama geldiğini belirten % 5 lik bir kesim olmuş, bunların da genellikle ODOÜ üretimi ile uğraşan, ilköğretim üstü eğitimi olan nispeten genç kesim olduğu gözlemlenmiştir.

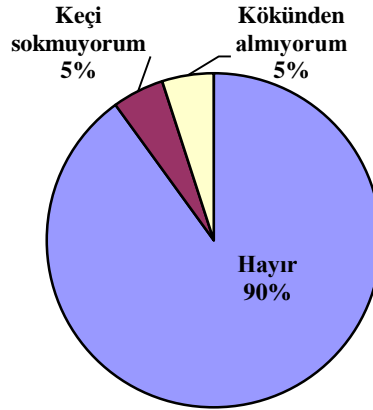
Şekil 3.37. Kaynağın aşırı kullanımı (faydalanma) bilgisi

Yine ormandan ODOÜ üretimi yapan, toplayıcı konumundaki köylülere sürekliliğin ne olduğu hakkında bilgileri olup olmadığı sorulmuş, bir önceki soruyla benzer sonuçlar elde edilmiştir. Burada da köylülerin % 92'si bilmediğini belirtirken, % 8 lik, yine nispeten genç ve daha eğitilmiş olan kesim sürekliliğin ne olduğunu bildiğini söylemiştir.

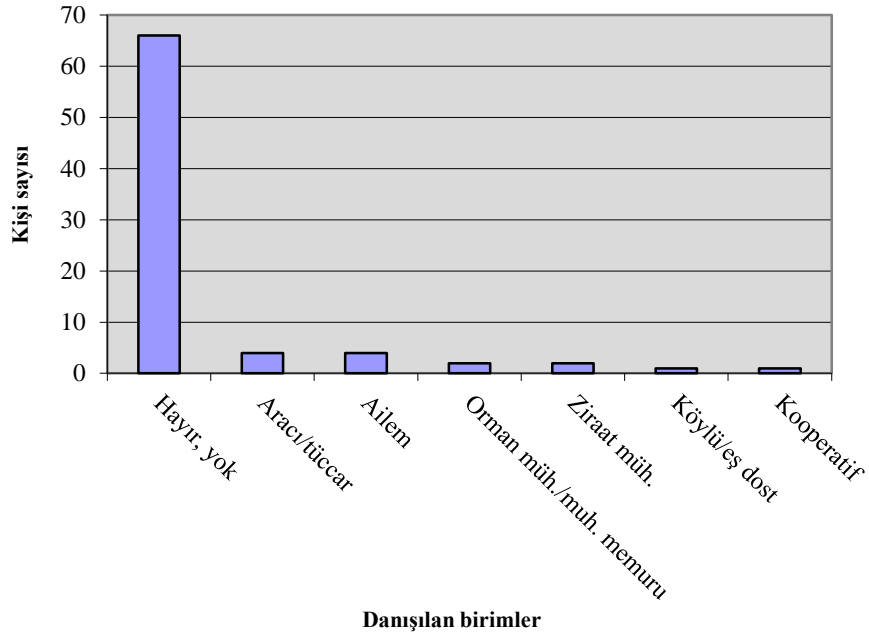
Şekil 3.38. Süreklilik bilgisi

Aynı gruba sorulan bir sonraki soru ise kaynağı korumak için herhangi bir işlem yapıp yapmadıkları olmuştur. Şekil 3.39 da görüldüğü gibi köylülerin % 90'ı bu soruya hayır cevabı vermişlerdir. Ormandan toplama yolu ile üretim yapan 40 kişiden 36 sı kaynağın kalan kısmını korumak için hiçbirşey yapmadığını belirtmiştir. Koruma amaçlı işlem yaptığını söyleyen dört kişiye ne yaptıkları sorulduğunda, bunlardan ikisi alana keçi sokmadığını, ikisi ise topladığı ODOÜ' nü kökünden koparmadığını belirtmiştir.

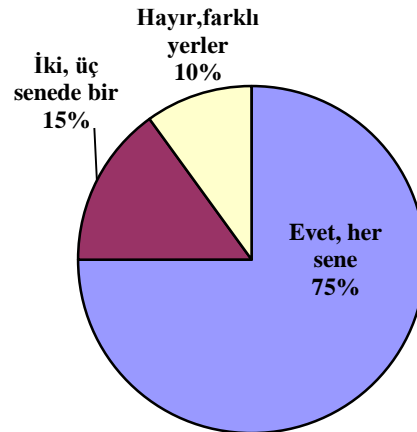
Şekil 3.39. Kaynağın korunması

Toplayıcı/üreticilere ODOÜ üretimi ile ilgili bilgi aldıkları, danıştıkları herhangi bir kurum veya kişi olup olmadığı sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlar Şekil 3.40'da görüldüğü üzere 80 kişiden 66'sı herhangi birine veya kuruma bu konuda danışmaya gerek duymadıklarını söylemişlerdir. Geriye kalan 14 kişiden ise 4'ü aracı/tüccarlara, 4'ü ailesine, 2'si orman teşkilatına, 2'si ziraat mühendisine, 1 kişi köylü/eş dosta ve 1 kişi de ilgili kooperatife danıştığını belirtmiştir.

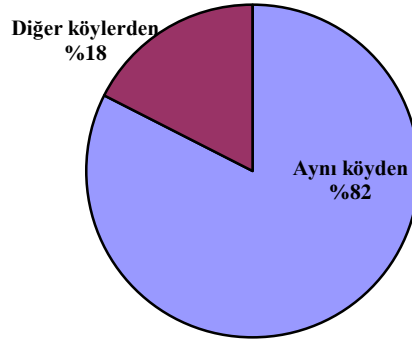
Şekil 3.40. ODOÜ üretimi ile ilgili danışılan birimler

Ormandan toplama yolu ile üretim yapan kekik ve defne üreticisi köylülere her sene aynı bölgelere mi gittiği ve gidiyorsa her sene aynı yerde ODOÜ bulup bulamadıkları sorulmuştur. Bu soruya 40 kişiden % 75'i yani 30 kişi her sene aynı bölgelere gittiğini ve aradığı ODOÜ'nü bulduklarını belirtmiştir. Genellikle kekik toplayıcısı köylüler bu şekilde cevap vermiştir. İki üç senede bir aynı yere gidiyorum diyen % 15'lik kesim ise defne toplayıcısı olan köylülerdir. Köylülerin söylediğine göre defnenin tekrar hasat edilebilir duruma gelmesi için iki üç sene geçmesi gerekmektedir. Toplayıcıların % 10'u ise her sene farklı yerlere gittiğini belirtmiştir (Şekil 3.41).

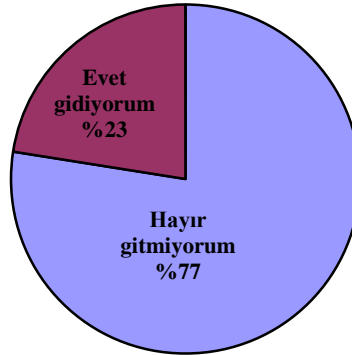
Şekil 3.41. Sonraki sene aynı bölgeden ODOÜ toplanması

Ormandan kekik ve defne toplayan köylülere, kendilerinden başka kimlerin aynı bölgelerde toplayıcılık yaptığı, yabancı veya diğer köylerden gelinip gelinmediği sorulduğunda alınan cevaplar Şekil 3.42'deki gibi olmuştur. Buna göre köyüne yakın ormanlardan toplayıcılık yapan 40 kişiden 33'ü aynı köyden (% 82), yalnızca 7 kişi (% 18) yabancı olmaktadır. Köylüler, bu konuda herhangi bir kural veya yasak olmamasına karşın genellikle her köyün belli bir orman alanı olduğunu ve köylünün bu alanın dışına çıkmadığını belirtmişlerdir.

Şekil 3.42. Köyünüz ve çevresindeki toplayıcılar

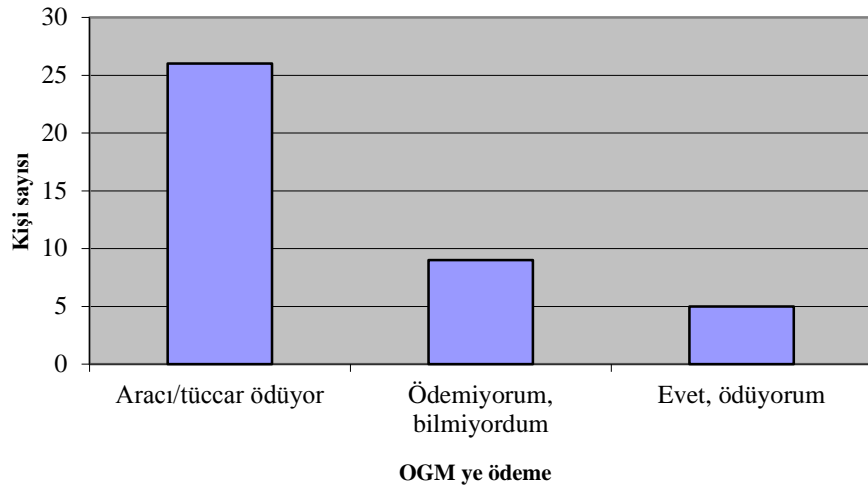
Aynı 40 kişiye bu sefer kendi köyüne yakın ormanlardan başka uzak bölgelere gidip gitmediği sorulduğunda ise % 77 lik bir kısım hayır gitmiyorum, kendi ormanlarımızda kalıyorum derken, % 23 ise uzak bölgelere de gittiğini belirtmiştir (Şekil 3.43).

Şekil 3.43. ODOÜ toplamak için kendi köyünün dışına çıkanlar ve çıkmayanlar

Ormandan kekik ve defne toplayıcılığı yapan köylünün en yakın orman işletme müdürlüğüne ödemesi gereken bir ücret vardır, buna halk dilinde ormaniye, resmi dilde ise tarife bedeli denir. Resmi olarak olması gereken köylünün orman işletmesine gidip tarife bedeli (ormaniye) ödeyerek izin alması daha sonra ormana gidip toplaması

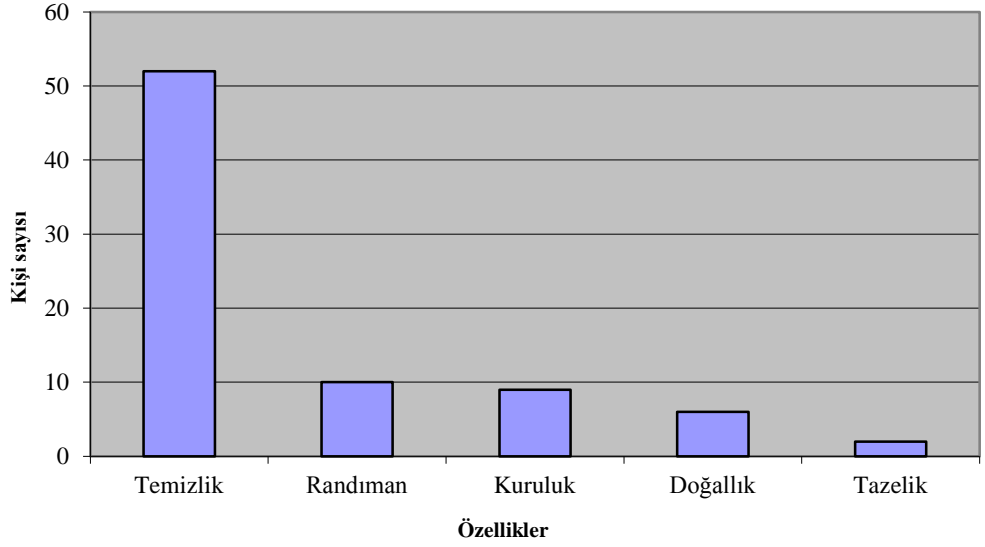
gerekir. Ancak, genellikle bu böyle olmamakta, köylü ormana gidip toplama işini gerçekleştirmekte ve tüccar/aracıya satışı yapmaktadır. Şekil 3.44’de de görüldüğü gibi toplam 40 köylünün 26 sı bu bedeli aracı/tüccarın ödediğini, 9 kişinin ise böyle bir bedelden haberdar olmadığını, ödemediğini söylemiştir. Ödemediğini söyleyen 9 kişinin de tarife bedeli aracı/tüccar tarafından ödenmektedir. Aracı/tüccar köylerden topladığı ODOÜ’nü taşıyabilmek için tarife bedeli ödeyerek nakliye belgelerini almak zorundadır. Şekilde görüldüğü gibi yalnızca 5 kişi kendisi tarife bedeli ödeyerek toplayıcılık yaptığını belirtmiştir.

Şekil 3.44. Toplayıcının OGM’ye ödediği ücret (ormaniye/tarife bedeli)

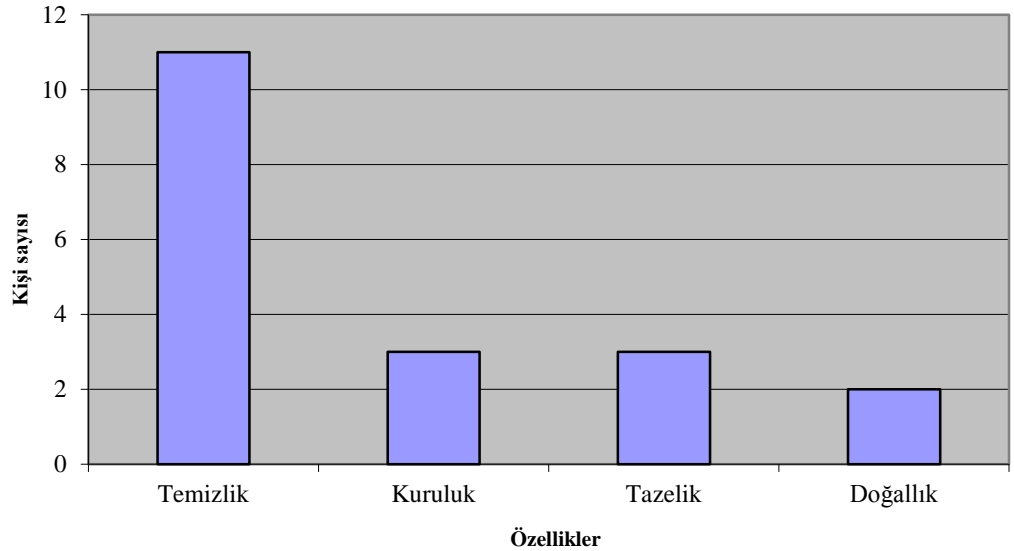
Konumuz olan ODOÜ’lerinden kekik, defne ve çamfıstığı için pazarlama ile ilgili problemlerinin olup olmadığı sorusuna toplayıcı/üreticilerin istisnasız hepsinin verdiği cevap kesinlikle hayır olmuştur. Manisa’nın bir köyündeki yaşlı bir teyzenin topladığı birkaç kilo kekik için bile aracı/tüccar kapısının önüne kadar gelmektedir. Bergama’daki çamfıstığı üreticileri ise ürünlerinin altından bile değerli olduğunu, acil paraya ihtiyaçları olduğunda gecenin yarısında da olsa aracı/tüccarı arasalar muhakkak gelip ürünlerinin alındığını belirtmişlerdir.

ODOÜ ormandan toplayan veya tarlada yetiştiren üreticilere ürünlerini satarken, satın alanın nelere dikkat ettiği sorulmuş ve kekik için aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir. Şekil 3.45’deki sonuçlara göre kekikte en önemli özelliğin temiz olması gerekliliği belirtilmiştir. Temizlikten sonra ise randımanlı kekik (içeriğindeki ekstrakt oranının yüksekliği) olması, kurutulmuş olması, doğal olması ve tazeliği sırasıyla söylenmiştir.

Şekil 3.45. Kekik alımında dikkat edilen özellikler

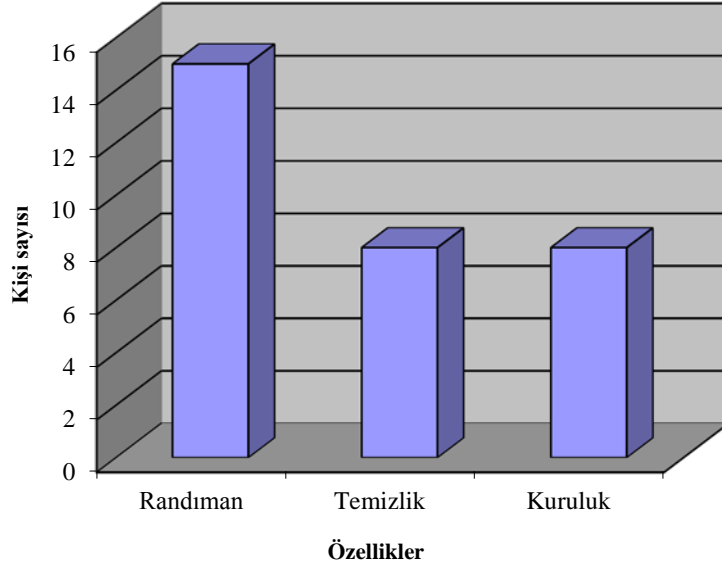
Defne için aynı soru sorulduğunda yine temizlik en önem verilen özellik olarak karşımıza çıkmıştır. Çuvallara doldurularak paketlenen defnenin içinde fazla dal olmaması, çoğunluğun yaprak olması defnenin temiz olduğunu göstermektedir. Daha sonra dikkat edilen özellikler ise kurutulmuş olması, taze yapraklar olması ve doğallığı sırayla belirtilmiştir (Şekil 3.46).

Şekil 3.46. Defne alımında dikkat edilen özellikler

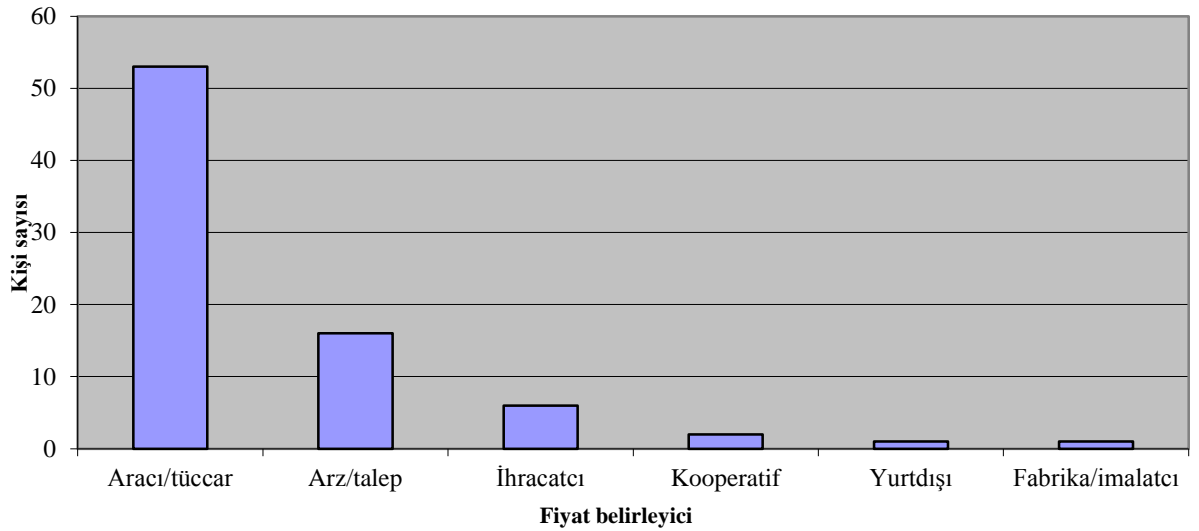
Çamfıstığı alımında ise alıcıların dikkat ettiği en önemli unsur fıstığın randımanı olmuştur. Toplam 18 üreticiden 15'i randımanı en önemli özellik olarak belirtmiştir.

Bunun dışında temiz olarak paketlenmiş olması ve iyice kurutulmuş olması da çamfıstığı için önemli unsurlar arasında sayılmıştır.

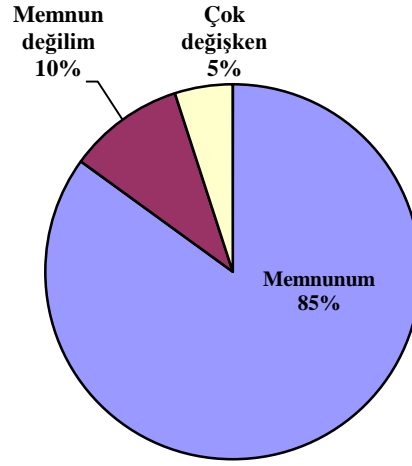
Şekil 3.47. Çamfıstığı alımında dikkat edilen özellikler

Toplayıcı/üreticilere ODOÜ'nde satış fiyatını kimin belirlediği sorulduğunda 80 kişiden 53'ü kendinden sonraki halka olan aracı/tüccarın belirlediğini söylemiştir. Aracı/tüccarın dışında 16 kişi arz/talep dengesine göre kendiliğinden oluştuğunu, 6 kişi ihracatçılar tarafından belirlendiğini ve aracı/tüccarın kendilerine dikte ettiğini, 2 kişi kooperatif tarafından belirlendiğini, 1 kişi yurtdışı ve 1 kişi de fabrika/imalatçılar tarafından belirlendiğini kaydetmiştir (Şekil 3.48).

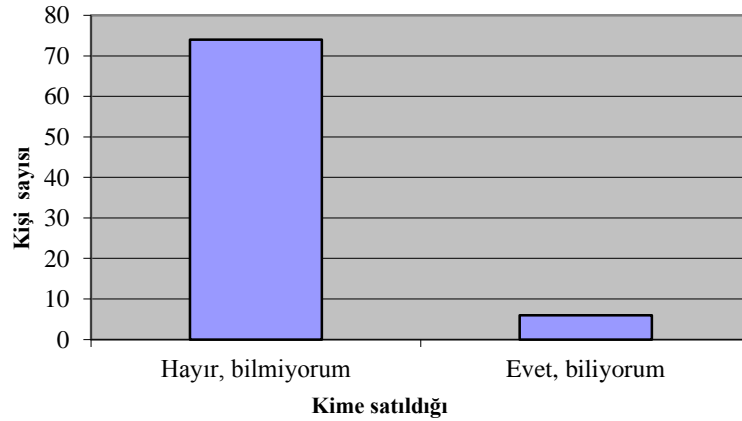
Şekil 3.48. ODOÜ'nde satış fiyatının belirlenmesi

Fiyatlardan memnun olup olmadığı sorulan ODOÜ üreticisi toplayıcı/üreticilerin % 85'i fiyat memnuniyetini ifade etmiş, % 10'luk bir kesim de memnun olmadığını belirtmiştir. Defne ve çamfıstığı için yıldan yıla büyük fiyat değişiklikleri gözlemlenmemesine karşın kekik için 2007'den önce çok düşük fiyatlar oluştuğunu belirten % 5 lik kesim de fiyat değişkenliğinden şikayet etmiştir. 2007 yazının çok kurak geçmesi nedeniyle arzın düşük gerçekleşmesi, dolayısıyla kekik fiyatlarının önceki yıllara göre yüksek olması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu sene fiyatın yüksek olması pek çok köylünün tarlalarına ekim yapmasına neden olacak ve gelecek yıl arzın fazla olması ile de fiyatın tekrar düşeceğini belirtmişlerdir (Şekil 3.49).

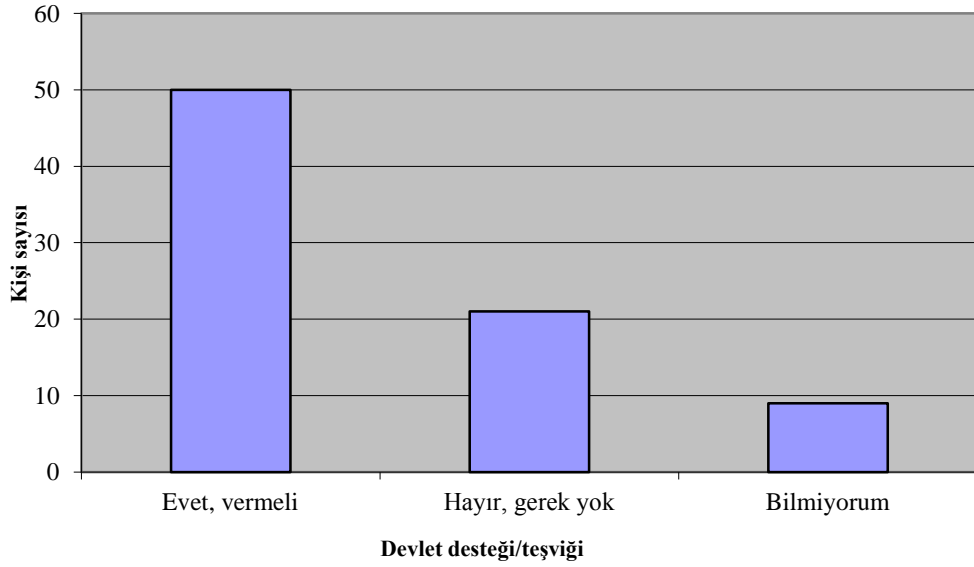
Şekil 3.49. Fiyat memnuniyeti

Kekik, defne ve çamfıstığı üretimi yapan toplayıcı/üreticiler ürünlerinin kendilerinden alındıktan sonra kime satıldığı konusu ile fazla ilgilenmediklerini bir sonraki soruda belirtmişlerdir. 80 kişiden 74'ü bu soruya bilmiyorum derken yalnızca 6 kişi bildiğini, ihracatçıya satıldığını söylemiştir (Şekil 3.50).

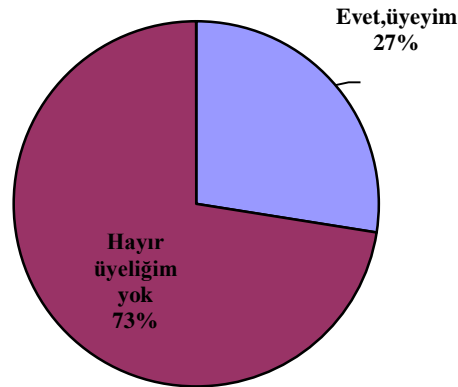
Şekil 3.50. ODOÜ'nün kime satıldığı

Toplayıcı/köylülere ODOÜ üretimi ile ilgili devletin teşvik/destek vermesi ile ilgili fikirleri sorulduğunda 80 kişiden 50'si “evet olabilir, neden olmasın, tarım ürünlerine verilen destek verilebilir, çapa desteği olabilir” gibi cevaplar alınmıştır. Bu cevabı verenler genellikle tarlalarında ODOÜ yetiştiren köylülerdir. “Hayır, gerek yok” cevabı veren 21 kişi ise ormandan toplayan köylüler olup, “yeter ki karışmasın, sınırlama getirmesin, destek istemez” demişlerdir. Köylüler teşvik/destek olursa tütün, fındık işi gibi olur, hiç karışmasın demişlerdir (Şekil 3.51).

Şekil 3.51. Devlet teşviği/desteği

Toplayıcı/üreticilere herhangi bir kooperatife üye olup olmadıkları sorulduğunda % 72'sinin herhangi bir üyeliği olmadığı, % 28'inin ise bir kooperatife üyelikleri olduğu belirlenmiştir. Kooperatif üyeliği olan 22 kişi ODOÜ ile ilgili bir kooperatife değil, 13 kişi tarımsal kalkınma, 5 kişi hayvancılık ve süt üreticiliği, 3 kişi sulama ve 1 kişi orman kalkınma ile ilgili kooperatliflere üye olduklarını belirtmişlerdir (Şekil 3.52).

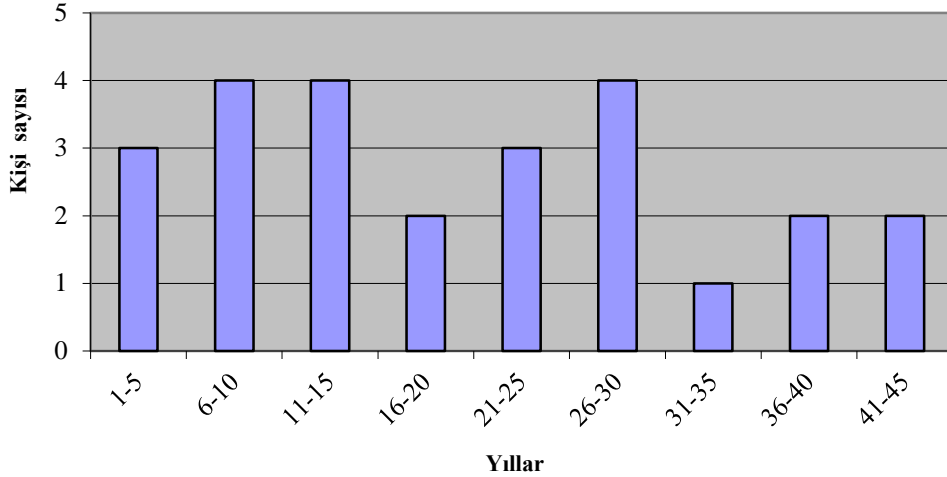

Şekil 3.52. Kooperatif üyeliği

3.4. ARACI/TÜCCARLA YAPILAN ANKET BULGULARI

Köylü toplayıcı/üreticilerden sonra ODOÜ'nin ikinci önemli halkası olan aracı/tüccar grubu gelmektedir. Aracı veya tüccar adı verilen bu gruptakiler köylüden topladıkları malı alıp zincirin bir sonraki halkası olan genellikle ihracatçı veya fabrika/imalatçı, aktarlar ve toptancılara ileten kişilerdir. Aracı/tüccarlara ulaşmak köylü ve ihracatçılara ulaşmaktan biraz daha zor olmuştur. Bunlar devamlı seyahat halinde olan kişiler olduğundan, elimizde telefon ve adresleri olmasına rağmen ancak 25 aracıyla 2007 yılının yaz aylarında görüşme gerçekleştirilebilmiştir. Aracı/tüccarlar ile yapılan anket çalışmasının soruları EK-B de verilmiştir.

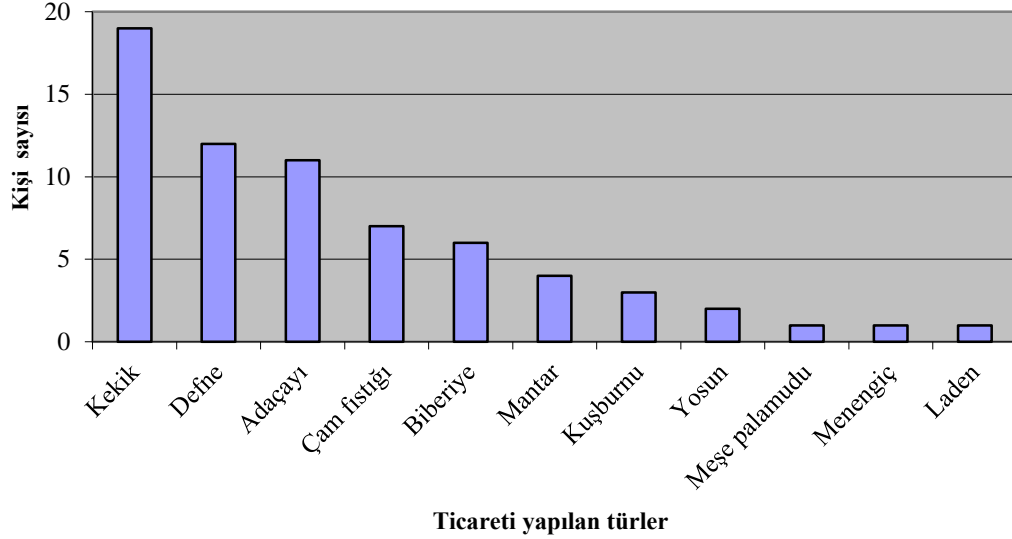
Aracı/tüccarlara yöneltilen ilk soru ODOÜ ticaretini kaç yıldır yapmakta olduklarıdır. Şekil 3.53'de 25 aracıdan alınan cevaplarda x eksenini yılları y eksenini ise aracı sayısını göstermektedir. Buna göre bu işe yeni başlayan aracı/tüccarlar da vardır, bu işi 35 - 45 yıldır yapmakta olan çok tecrübeliler de mevcuttur. Herhangi bir yıl aralığında birikme gözlenmemiştir.

Şekil 3.53. Ticaretin yapıldığı süre

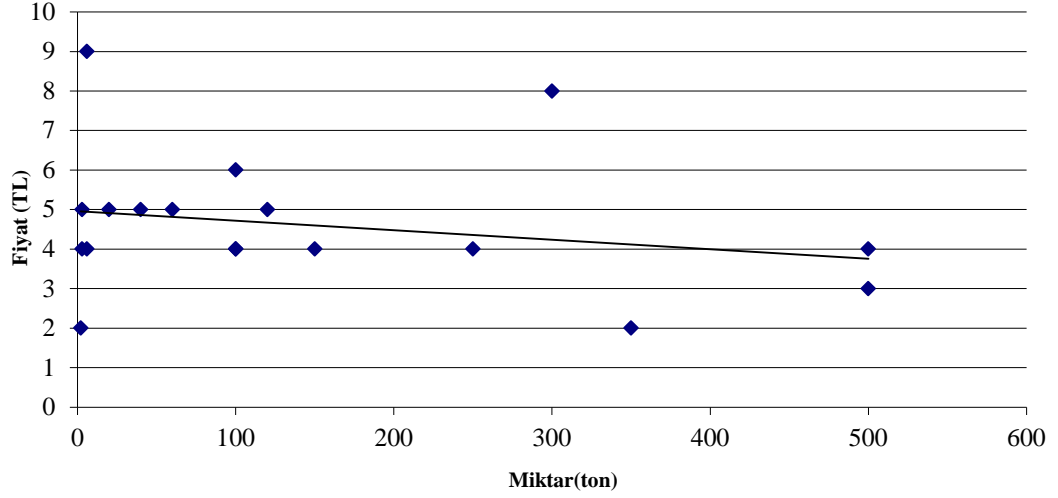
Hangi ürünlerin ticaretinin yapıldığı sorusuna verilen yanıtlarda görüldüğü gibi aracı/tüccarın en çok aldığı ODOÜ'nün kekik olduğu görülmektedir. Daha sonra ise

sırasıyla defne, adaçayı, çamfıstığı, biberiye, mantar, kuşburnu ve çok az miktarda da olsa yosun, meşe palamudu, menengiç ve laden ticareti yapılmaktadır (Şekil 3.54).

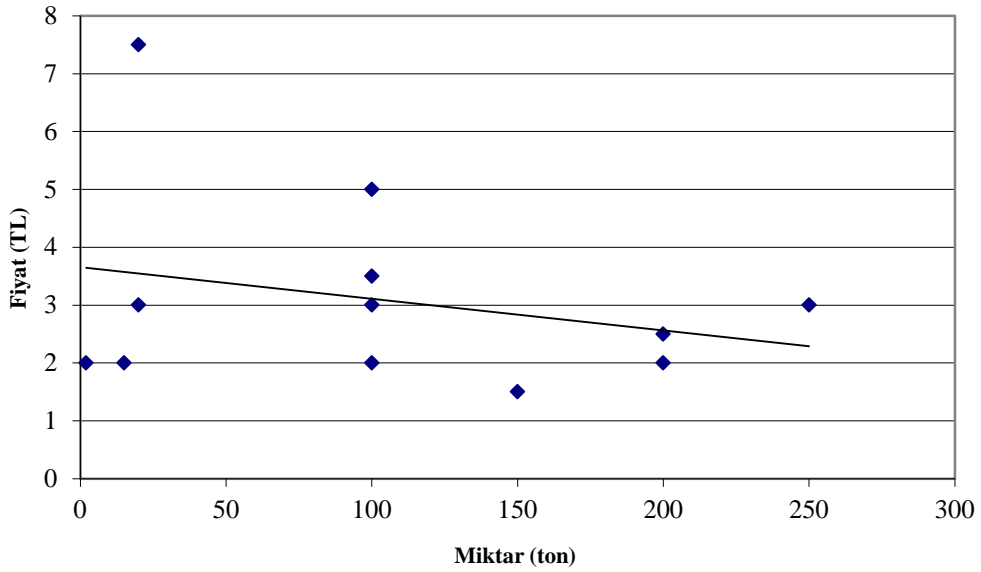
Şekil 3.54. Ticareti yapılan ürünler

Aracı/tüccarlara aldıkları ODOÜ nin miktarı ve fiyatı sorulmuş kekik için miktar olarak 5 - 100 ton arasında küçük miktarlarda ticaretin yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Fiyat ise kuru olarak kg başına 2 TL den 9 TL ye kadar değişmektedir. Bu büyük fiyat farkının nedeni olarak kekik için 2007 yılının kurak geçmesi ve bunun sonucu olarak da ormanda doğal olarak yetişen kekik miktarının önceki yıllara göre düşük olması gösterilmektedir. 2006 yılında yaklaşık kg başına 2 - 4 TL arasında değişen kekiğin fiyatı 2007 yılının ilk ürünlerinde bu rakamlardan alıcı bulmuş, ancak 2007 yazında ve sonrasında ürün azlığından dolayı fiyatta yükselme başlamıştır. Bu yükselme bazı bölgelerde 8 - 9 TL civarına çıkmıştır. Köylerde görüşülen toplayıcıların ellerindeki kekiğin fiyatının artacağını düşünerek Ekim-Kasım 2007 tarihlerine kadar bekleme eğiliminde oldukları görülmüştür (Şekil 3.55).

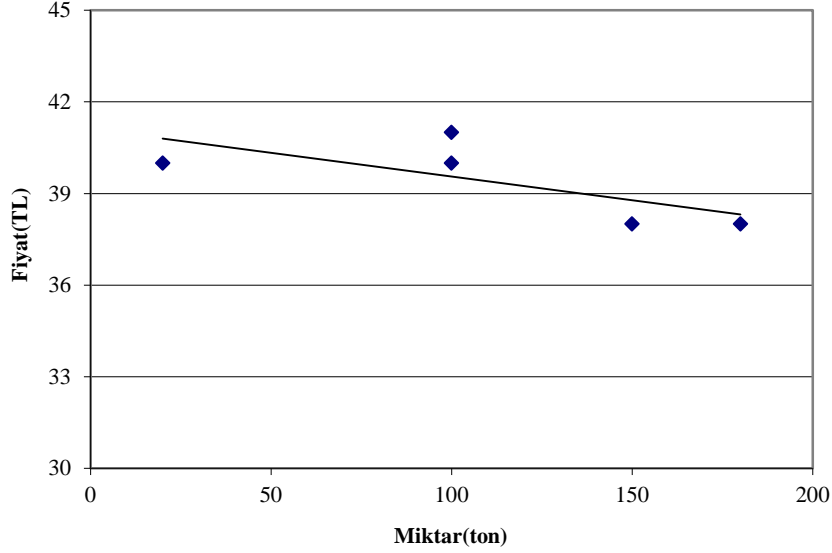
Şekil 3.55. Kekik için miktar/fiyat ilişkisi (2007 yılı)

Aynı çalışmanın defne için yapılan sonuçlarına bakıldığında ise benzer sonuçlar vardır. 2006 yılının fiyatları kg başına yaklaşık kurutulmuş defne için 2 TL olarak gerçekleştiğinden 2007 yılının ilk hasatlarında benzer fiyatlar uygulanmıştır. Ancak 2007 yılının kurak geçmesi ve yaz aylarında genellikle bu yörelerde ormanlarda yangın tehlikesinin yüksek olması dolayısıyla, defne hasadı için ormana girilmesine getirilen yasaklar, toplayıcıları zor durumda bırakmıştır. Dolayısıyla ürün miktarının düşmesine fiyatın yükselmesine neden olmuştur. Şekil 3.56 de görüldüğü gibi, fiyat aralığı 2-9 TL ve yaz ortasında ve sonunda yer yer 7 TL yi geçmiştir.

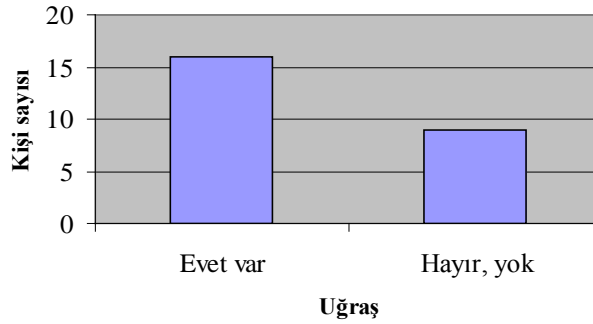
Şekil 3.56. Defne için miktar/fiyat ilişkisi (2007 yılı)

Bu çalışma kapsamında incelediğimiz üçüncü ODOÜ olan çamfıstığı için aracı/tüccar olarak köylerde veya ilçede fazla sayıda kişiye ulaşmak mümkün olmamıştır. Bunun nedeni ise köylülerin çok iyi organize olmuş olması ve aracı/tüccarı aradan çıkararak direkt ihracatçı ile çalışıyor olmasıdır. Köylüden aracı/tüccarın aldığı çamfıstığı fiyatı Şekil 3.57’de görüldüğü gibi 38 – 41 TL arasında değişim göstermektedir.

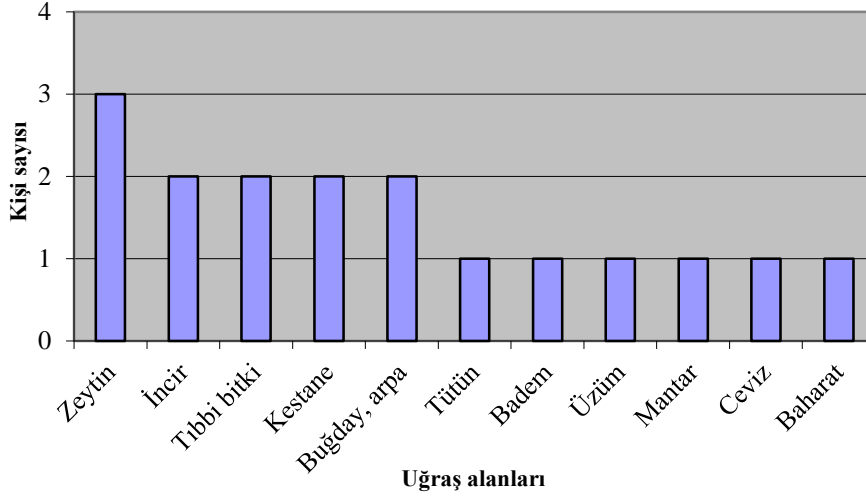
Şekil 3.57. Çamfıstığı için miktar/fiyat ilişkisi (2007 yılı)

Ek C de verilen anket formunun dördüncü sorusu aracı/tüccarlara, köylülerden alınan ODOÜ nin toptancıya veya ihracatçıya iletilmesi dışında başka bir işle uğraşıp uğraşmadıkları olmuştur. Anket çalışmasının yapıldığı 25 kişiden 17 si başka işlerle uğraştıklarını, 7 tanesi ise başka bir işle uğraşmadıklarını belirtmişlerdir. Başka işlerle uğraştığını belirten 17 kişiye hangi işlerle uğraştığı sorulmuş, bunun cevabı da Şekil 3.59’da görülmektedir.

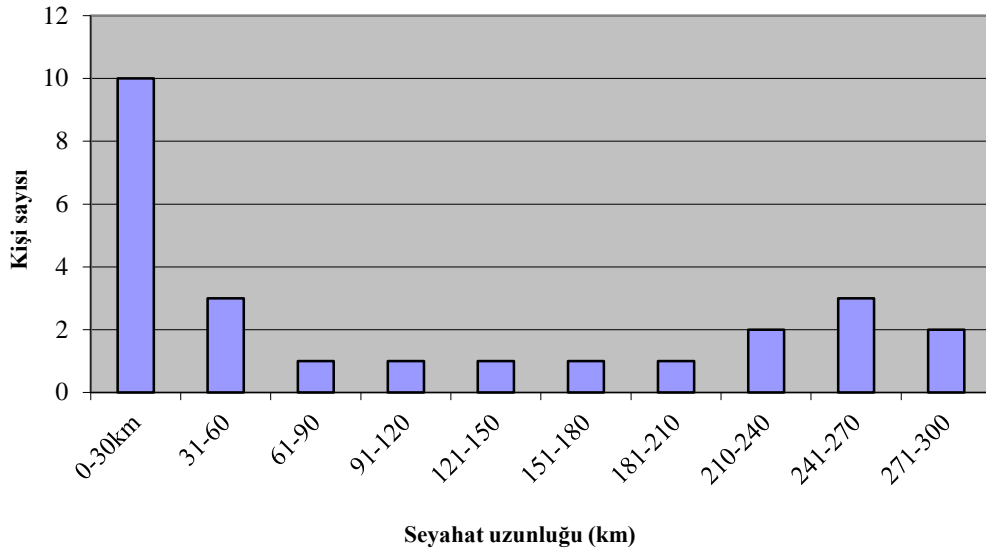
Şekil 3.58. Aracı/tüccarların mesleği

Şekil 3.58’de başka uğraşları olduğunu belirten 17 kişiye ayrıca hangi işlerle işlendikleri sorulmuş ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir. Şekil 3.59’a göre zeytin, incir, tütün, üzüm, badem, buğday ve arpa yetiştirmek gibi tarımla uğraştıkları ve mantar, ceviz, tıbbi bitki, kestane ve baharat işleriyle meşgul olup, alım satımını yaptıklarını belirtmişlerdir.

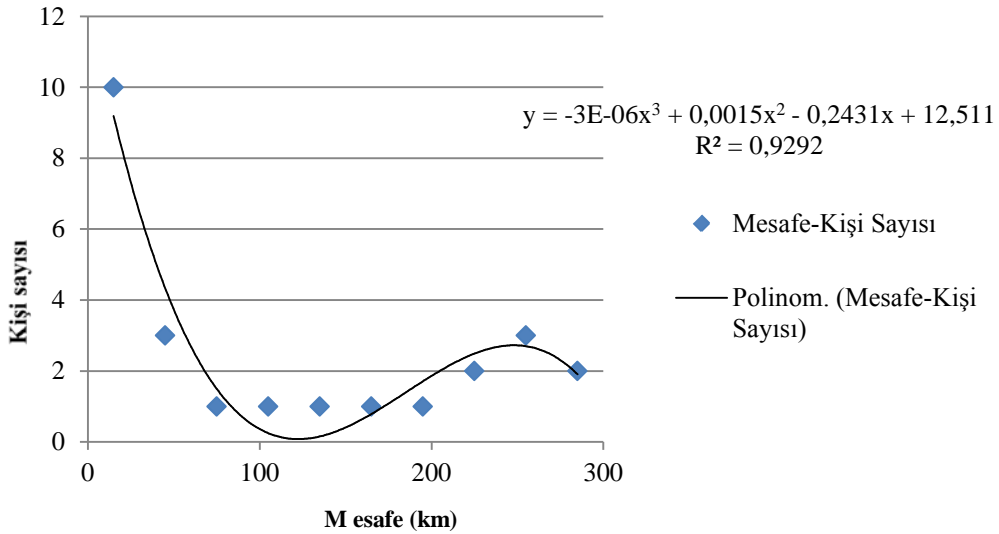
Şekil 3.59. Aracı/tüccarların diğer uğraş alanları

Deneklere ODOÜ ni satın alabilmek için ne kadar uzaklıklara seyahat ettiği sorulmuş, verilen cevaplarda 25 aracı/tüccardan 10 tanesinin çok kısa mesafelere seyahat ettiği (0-30 km), 2 tanesinin ise ne kadar uzağa gitmek gerekiyorsa gidildiği (300+), sadece iş amacı güderek değil seyahat etmek amacıyla da gidildiği cevabı alınmıştır. Bunların dışında kalan 13 kişi ise 0-270 km arası seyahat eden aracı/tüccarlardan oluşmaktadır.

Şekil 3.60a. Seyahat edilen mesafe

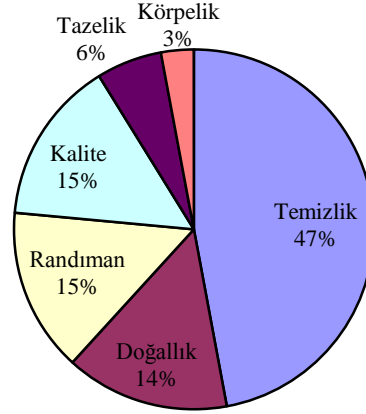
Seyahat edilen mesafe ile aracı/tüccar arasındaki ilişkiye bakıldığında ise belirleme katsayısı $R^2 = 0,929$ ile kuvvetli negatif bir ilişki kaydedilmiş ve bu ilişkinin denklemi Şekil 3.60b’de verilmiştir.

Şekil 3.60b. Seyahat edilen mesafe ile aracı/tüccar ilişkisi

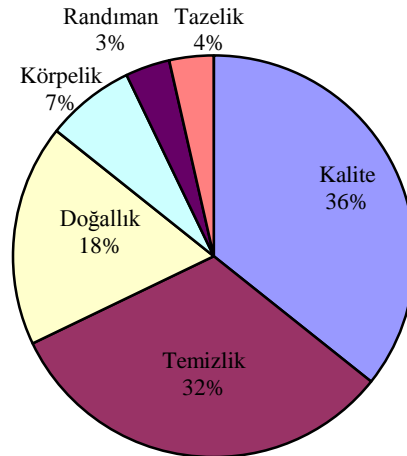
Aracı/tüccarlara kekik alımı yaparken hangi özelliklerine dikkat ettiği sorulduğunda Şekil 3.61’deki cevaplar ağırlık kazanmıştır. Tüccar/aracıların büyük çoğunluğu en önemli özelliğin temizlik olduğunda fikir birliği etmişlerdir. Köylünün kekiği topladıktan sonra depoladığı veya kurutmak için serdiği yerin çok önemli olduğunu, genellikle ahır veya yakınlarında kurutulan kekiklerin temiz olmaması nedeniyle değer

kaybettiğini belirtmişlerdir. Ayrıca kekiğin içinde dal, çöp, saman gibi yabancı madde olmaması ve bu maddelerin özellikle karıştırılmasının da söz konusu olduğunu söylemişlerdir. Temizlikten sonra eşit değerde önem atfedilen doğallık, randıman ve kalite gibi özellikler, ormandan toplanan kekikte benzer olacağı ve kekiğin türüne göre değişeceği belirtilmiştir.

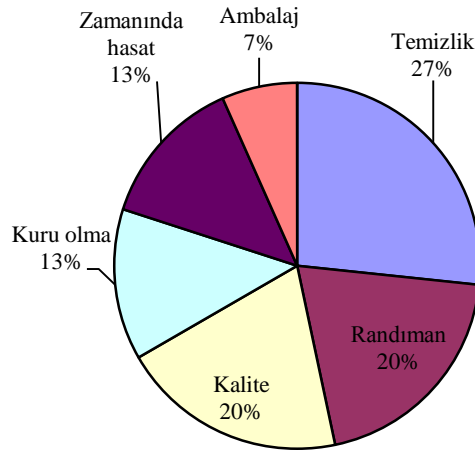
Şekil 3.61. Kekik alımında dikkat edilen özellikler

Defne için aynı soruyu sorduğumuz aracı/tüccarlar bu defa kaliteyi “en önemli”, temizliği ise “ikinci önemli” olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Burada kalitenin öne geçmesinin nedeni ormandan toplanan defne kalitesinin farklı olabilmesinden kaynaklanmaktadır. Tüccar/aracının aktardığına göre köylüler ormandan defneyi keserken yapraklarına bakmalı, lekeli, rengi bozulmuş olanları kesmemelidir. Bir diğer konu ise defne keserken ağacın dal kısımlarını toplanan defneye dahil etmemek veya mümkün olduğu kadar az dahil etmek olduğu belirtilmiştir (Şekil 3.62).

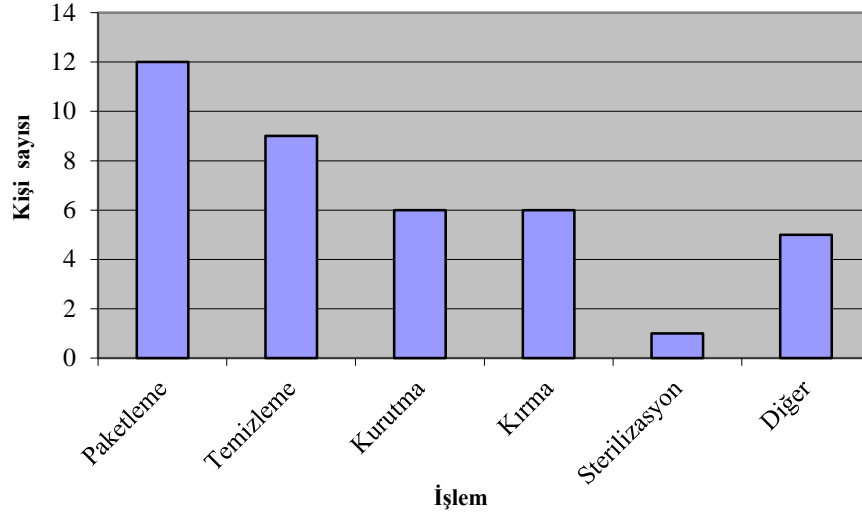
Şekil 3.62. Defne alımında dikkat edilen özellikler

Çamfıstığı alımı yapan aracı/tüccarlara hangi özelliğe dikkat ederek alım yaptıkları sorulduğunda temizliğin en önemli ve randıman ile kalitenin ise ikincil öncelikli olduğu saptanmıştır. Kozalaklardan ayrılmış ve kurutulmuş olarak çuvallara doldurularak köylü tarafından satılan çamfıstığının temizliği, çuvalların içinde yabancı madde olmaması, alıcı için çok önemlidir. Randıman ve kalite ise köylünün etkisinin olamayacağı ancak önem arzeden özelliklerden olduğu belirtilmiştir. Zamanında hasat yapılması ve kurutmanın uygun yapılması da çamfıstığının kalite ve randımanını etkileyen özellikler olarak önem arz etmektedir (Şekil 3.63).

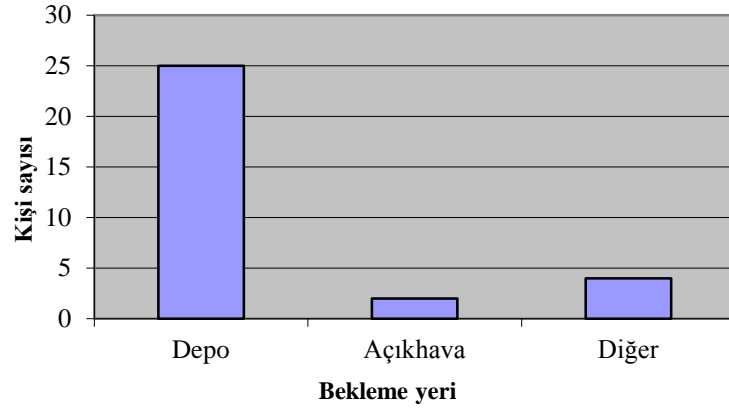
Şekil 3.63. Çamfıstığı alımında dikkat edilen özellikler

Aracı/tüccarlar satın aldığı ürünleri çoğunlukla paketleme işlemine tabii tutulmaktadır. Bunun dışında temizleme de en çok yapılan işlemler arasında sayılmıştır. Kurutulmadan alınmış ise kurutma işlemi ihracatçıya gönderilmeden önce muhakkak yapılması gereken işlemler arasındadır. Çamfıstığı için künerlerin kırılması işlemini bazı aracılar yapmakta ve daha sonra iç fıstık olarak satmaktadır. Sterilizasyon işlemi ise 25 aracıdan bir tanesi tarafından gerçekleştirilen bir işlem olmuştur (Şekil 3.64).

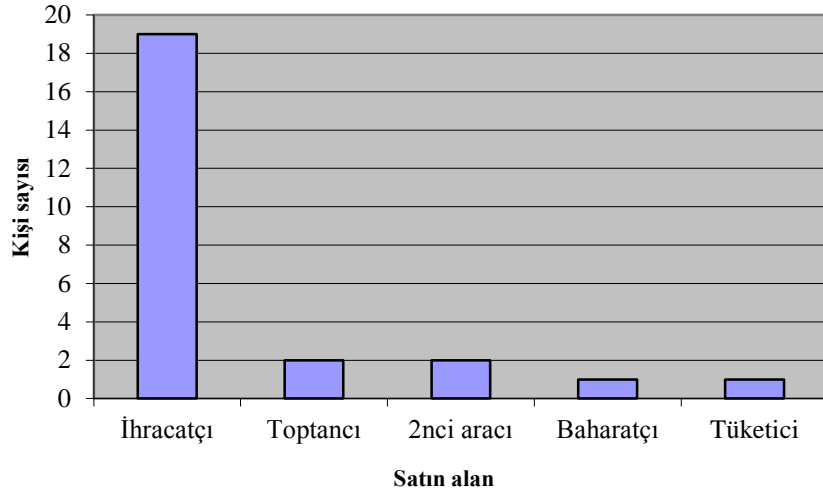
Şekil 3.64. Satın alınan ODO'ya uygulanan işlemler

Köylü/toplayıcılardan aldıkları ürünleri direkt olarak toptancı veya ihracatçıya nakletmeyen aracı/tüccarların 19 tanesi ODO'yu depolarda kapalı alanlarda beklettiklerini, 2 aracı/tüccar ise depoları olmadığını ve uygun hava şartlarında açıkta beklettiğini belirtmiştir.

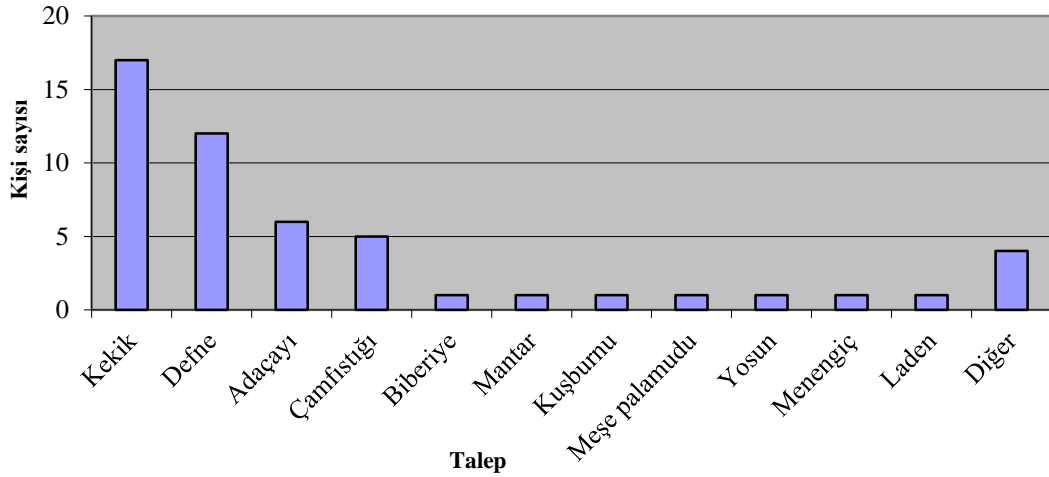
Şekil 3.65. Ürünün depolandığı yer

Tüccar/aracılara sorulan diğer bir soru aldıkları ODOÜ ni kimlere sattıkları olmuştur. Bu soruya alınan cevaplardan görülen 19 tüccar/aracının ürünlerini ihracatçılara direkt olarak sattığı saptamasıdır. Bunun dışında kalan diğer aracı/tüccarlardan 2 tanesi ikinci bir aracıya sattığını, yine 2 tanesi toptancıya verdiğini, bir aracı/tüccar baharatçıya, bir aracı da direkt tüketiciye sattığını belirtmiştir. Direkt tüketiciye satan aracının satış mağazası bulunmaktadır (Şekil 3.66).

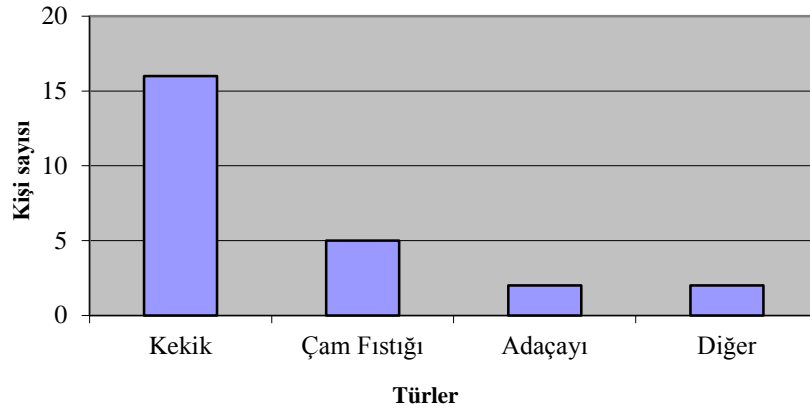
Şekil 3.66. ODOÜ nün aracı/tüccar tarafından satıldığı yerler

Piyasada en çok talep gören ODOÜ lerini belirlemek üzere sorulan soruya verilen yanıtta görüldüğü gibi, Şekil 3.67a, kekik talebi en yüksek olan ürün olmuştur. Defne ise ihracat rakamlarının da gösterdiği gibi ikinci en çok talep edilen ODOÜ olmuştur. Daha sonra sırasıyla adaçayı, çamfıstığı, biberiye, mantar gibi ODOÜ sıralanmaktadır. Şekil 3.67’de sıralanan ürünlerin yanında bazı araçların bahsetmiş olduğu, listemizde olmayan bazı ürünler vardır ki bunlar da bazı ülkeler tarafından özellikle talep gördüğünden aracı/tüccarlar tarafından köylülere toplatılmakta ve ihracatı yapılmaktadır. Bunlara bir kaç örnek vermek gerekirse, tavşan memesi, kiraz sapı, yabani elma kurusu, sarmaşık yaprağı sayılabilir.

Şekil 3.67. Piyasada en çok talep gören ODOÜ

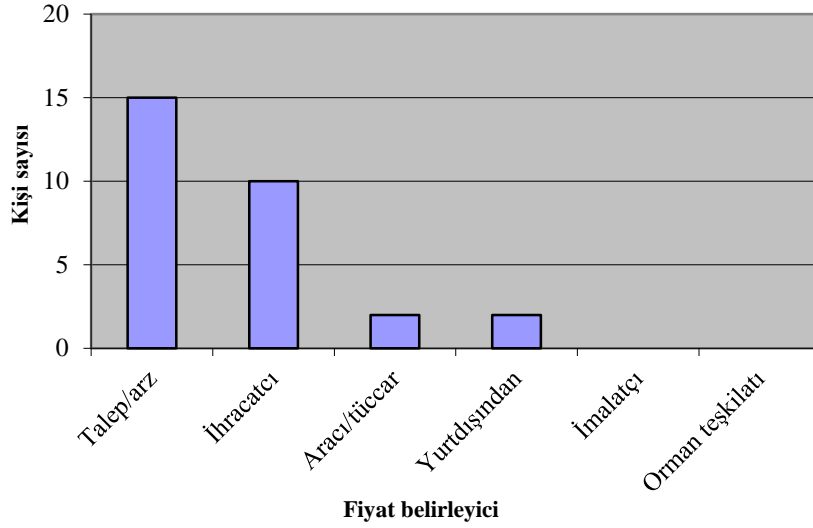
ODOÜ lerinin doğal olarak ormanda yetişmelerinin yanında talebi fazla olanlar kültüre alınıp tarlalarda yetiştirilmek suretiyle talep karşılanmaya çalışılmaktadır. Tarlada üretim konusunda kekik birinci tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Defne talebi en yüksek ürünlerden biri olmakla beraber kültüre alınıp yetiştirilme açısından herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Kültüre alınıp yetiştirilen ikinci önemli ürün ise çamfıstığıdır. Bergama, Kozak yöresinde hemem hemen bütün köylülerin gelir kaynağı çamfıstığı üretiminden olmaktadır. Ege Bölgesinde kültüre alınıp üretimi yapılan diğer bir ürün ise yine yurtdışından talebi yoğun olan adaçayı olmaktadır (Şekil 3.68).

Şekil 3.68. Kültüre alınarak üretilen ODOÜ leri

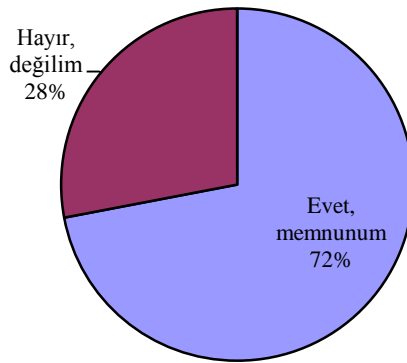
ODOÜ lerinde fiyatı belirleyen kim olduğu sorusuna verilen yanıtlarda, Şekil 3.69, aracı/tüccarlar arz/talep dengesinin fiyatı belirleyen en önemli etken olduğunu söylemişlerdir. Aracı/tüccarlara göre piyasadan sonra en etkin olan ise ihracatçılar

olarak gösterilmiştir. Kendilerinin ve yurtdışı etkilerin ise önemsenmeyecek kadar az olduğunu, imalatçı veya orman teşkilatının hiç etkisi olmadığını belirtmişlerdir.

Şekil 3.69. Fiyatı belirlemede etkili olan faktörler

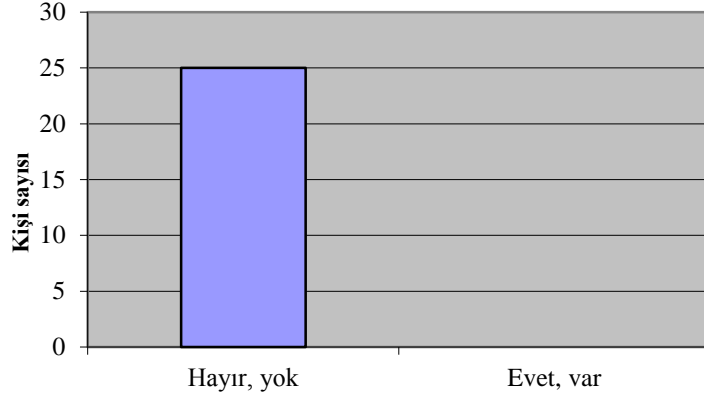
Aracı/tüccarlara ODOÜ'lerinin fiyatlarından memnun olup olmadığı sorulduğunda ise % 72 lik büyük bir kısmı fiyatlardan memnun olduklarını, % 28 ise memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. 2006 yılında yapılan mülakat ve pilot anket çalışmaları sırasında kekik için çok düşük olan fiyatlar 2007 yılı yaz sonunda 2006 yılına göre çok yükselmiş olduğundan 2007 yılında yapılan anket çalışmalarının sonuçlarında fiyat memnuniyeti yüksek olduğu düşünülmektedir. Bu fiyatlar defne ve çamfıstığı için bu şekilde bir farklılık göstermemiştir (Şekil 3.70).

Şekil 3.70. Fiyat memnuniyeti

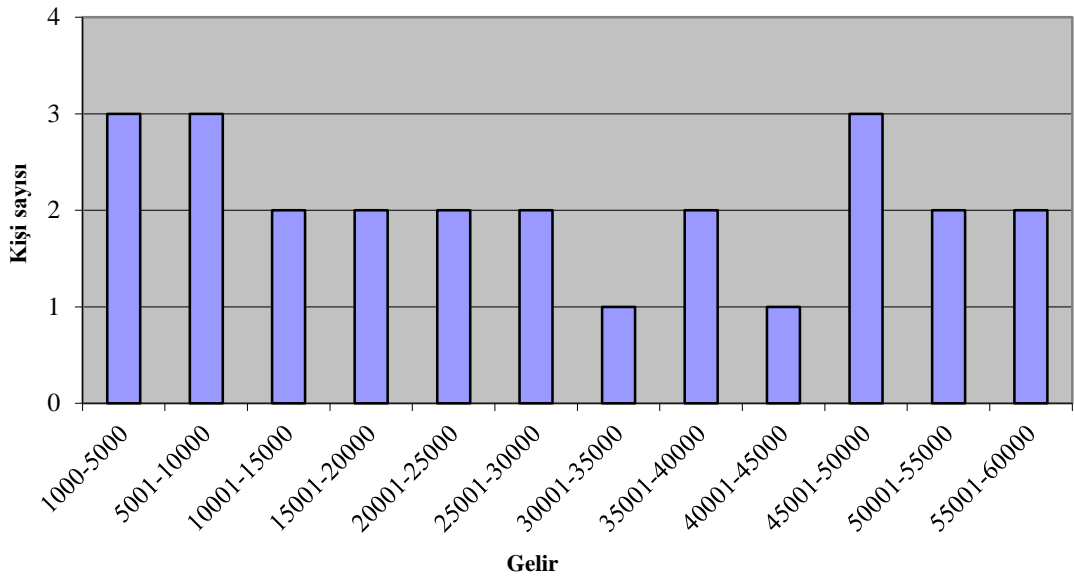
Aracı/tüccarlara köylü/toplayıcıdan aldıkları ODOÜ nin pazarlamasıyla ilgili herhangi bir problemleri olup olmadığı sorulmuş ve hiçbir aracı/tüccarın bu konuda bir problem yaşamadığı saptanmıştır. Aracı/tüccarların belirttiğine göre yurtdışından gelen talep o

kadar yoğundur ki kimsenin malı elinde kalmamaktadır. Özellikle 2007 yılının kurak olması sebebiyle kekik ve defne için üretim beklenenden az olması nedeniyle talebi karşılamakta zorlanacaklarını belirtmişlerdir (Şekil 3.71).

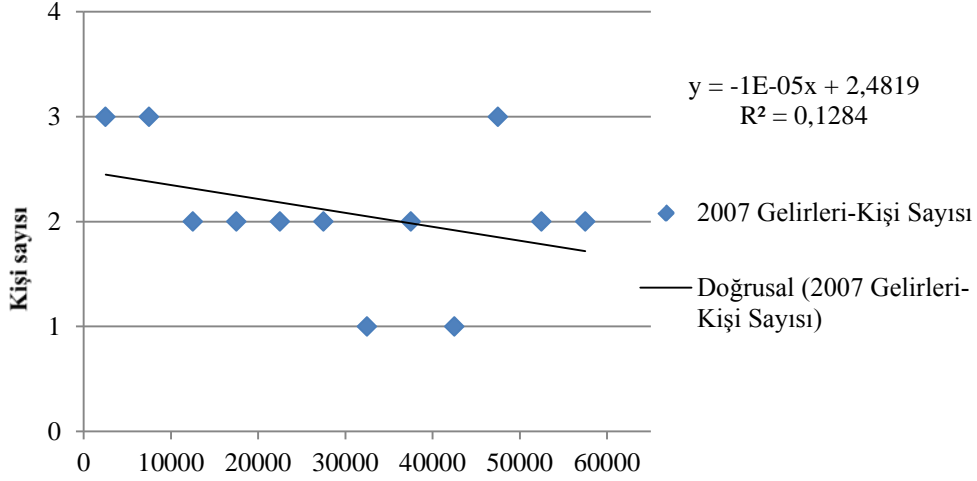
Şekil 3.71. Pazarlama problemleri

Deneklere yıllık gelirleriyle ilgili sorular sorulmuş Şekil 3.72a'da görüldüğü gibi aracı/tüccarların yıllık gelirleri 6'sı için 1 000-10 000 TL küçük alıcı, 8 tanesi 10 000-30 000 orta büyüklükte ve 11 aracı ise 30 000-60 000 aralığında büyük alıcı olduğu saptanmıştır. Deneklerin içinde bir kısmı emekli, bir kısmı başka işlerle uğraşanlar da olmakla beraber gelirlerinin büyük bir kısmının ODOÜ ticaretinden elde ettiklerini belirtmişlerdir.

Şekil 3.72a. Aracı/tüccarların ortalama yıllık geliri (2007)

Aracı/tüccarlar ile 2007 yıllık gelirleri arasındaki ilişkiye bakıldığında $R^2 = 0,12$ ile zayıf bir ilişki belirlenmiş, bu ilişkinin doğru denklemi ise $y = -1E-05x + 2,481$ olarak hesaplanmıştır (Şekil 3.72b).

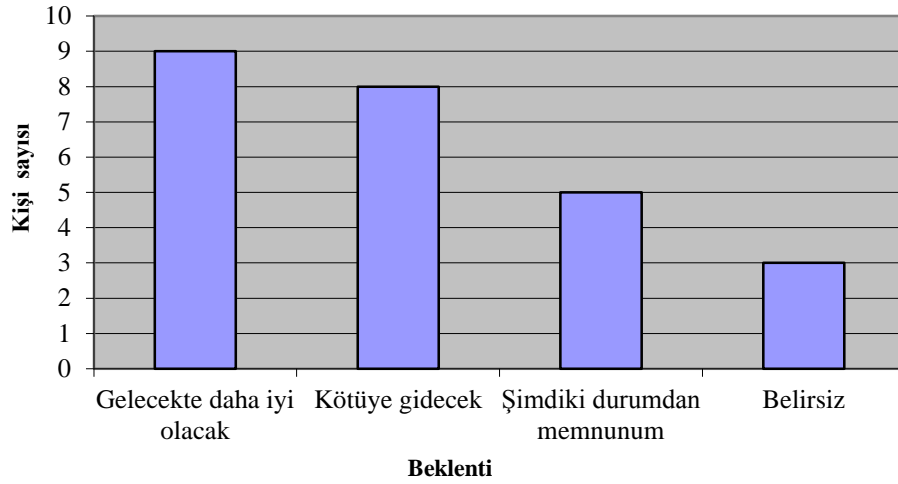

Şekil 3.72b. Aracı/tüccarların yıllık geliri (2007) ilişkisi

Ankete katılan 25 aracı/tüccar ODOÜ sektörünün geleceği ile ilgili sorulan soruda ikiye bölünmüş durumdadır. 2007 yılında kekik fiyatının önceki yıllara göre yükselmesi kekik ticareti yapanlar arasında olumlu beklentiler yaratmış ancak, önümüzdeki yıllarda kuraklık problemi yaşanacağını düşünen bir grup ise sektörün kötüye gideceğini belirtmişlerdir. Kötüye gittiğini ve gideceğini belirtenler arasında sektörün çok genişlediğini, her önüne gelenin bu işi yaptığını, bu yüzden de kalitenin düştüğünü belirtenler de olmuştur.

Defne ticareti yapan aracı/tüccar genellikle “ne iyi ne kötü” gibi cevaplar vermiş, ormanda defne olduğu sürece, orman teşkilatı da izin verirse değişim olmaz demişlerdir.

Çamfıstığı ticaretiyle uğraşanlar genellikle şimdiki durumlarından memnu ve gelecekte işlerini büyütmeyi, hatta aracı/tüccar konumundan ihracatçı konumuna geçmeyi düşünenler, sektörün iyiye gittiğini düşünenler çoğunlukta olmuştur.

Şekil 3.73. Gelecek yıllara ait beklentiler

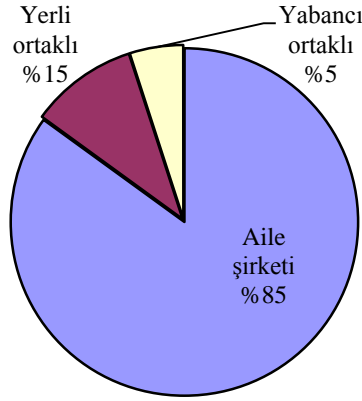
Kekik ve defne için köylü/toplayıcının bilinçlendirilmesi gerektiği, bilinçsiz toplamanın gelecek yıllara ait ürünlerde zarara neden olacağını belirten aracı/tüccarlar orman teşkilatının konuyla ilgilenmediğini, denetlemediğini belirtmişlerdir. Kekik fiyatının artması dolayısıyla bu sene ve gelecek senelerde arz fazlası olacağı, bunun da fiyatları tekrar düşüreceğini tahmin eden aracı/tüccarlar her önüne gelenin kekik ekmemesi gerektiğini belirtmişlerdir.

3.5. İHRACATCILARLA YAPILAN ANKET BULGULARI

Bu bölümde ODOÜ zincirinin toplayıcıdan yurtdışına gitme sürecinde incelenen son halka olan ihracatçılarla yapılmış olan anket çalışmalarının sonuçları verilmiştir. İhracatçılar ile yapılan anket çalışmasının soruları EK-C’de verilmiştir. 2007 yılında, İzmir ve çevresinde ODOÜ ihracatı yapan 25 şirket Ege İhracatçıları Birliği kayıtlarından tespit edilmiş, ancak bunların 20 adedi ile görüşme yapılabilmektedir. Kayıtlarda olmasına rağmen adresine gidilerek bulunamayan 3 adet şirket ve şirkette yetkili kimse olmadığını bildirerek görüşmek istemeyen 2 adet şirket ile anket gerçekleştirilememiştir. Şirket yetkililerinin ne zaman uygun olacağı sorulduğunda, yurtdışında oldukları, ne zaman geleceklerinin bilinmediği söylenmiştir. Bunun dışında anket yapılan ancak soruların çoğuna ticari sır diyerek cevap vermeyen bir şirket bulunmaktadır. Bu şirketle ilgili bilgiler bazı sorularda eksik olarak diğerleriyle beraber değerlendirilmiştir. Görüşme sağlamış olunan şirketler şunlardır: Altuntaş, Batı, Bükey,

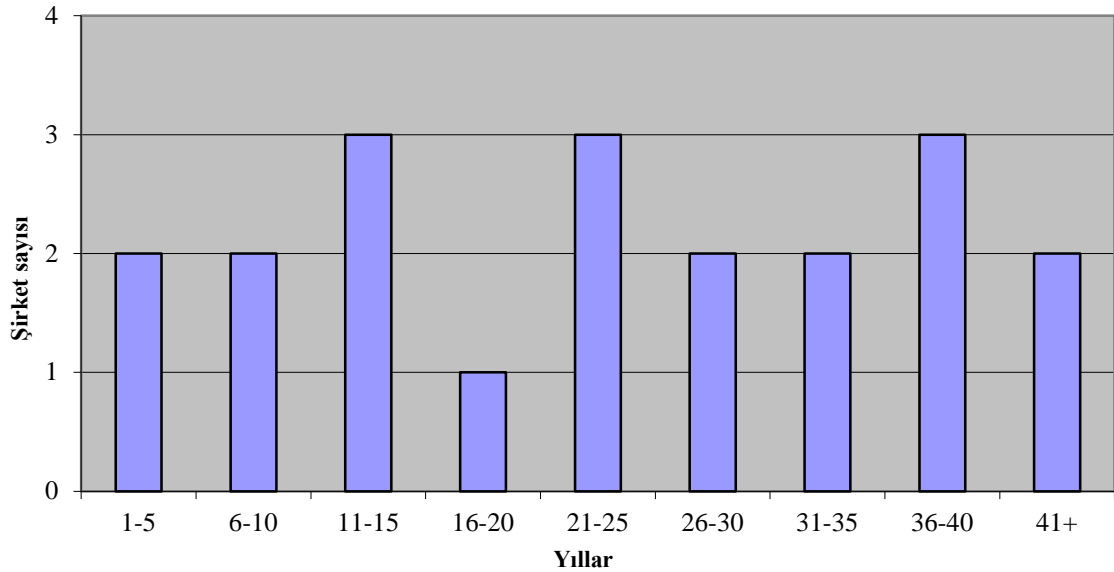
Çakıcı, Çalışkan, Defne, Doruk, Figsan, Kahraman, Kalite, Kütaş, Orege, Ömeroğlu, Özdemir, Safe Spice, Tamsan, Türemen, Tüerer ve Ürün.

İhracatçılara ilk sorumuz şirketin ortaklık yapısı ile ilgilidir. Alınan cevaplardan Şekil 3.74'de de görüldüğü gibi toplam 20 ihracatçı firmanın % 85'i aile şirketi olarak 17 adedi aile şirketi olduklarını beyan etmişlerdir. Geriye kalan üç firmanın ise 2 adedi yerli ortaklı, bir firma ise yabancı ortaklı olduğunu bildirmiştir.

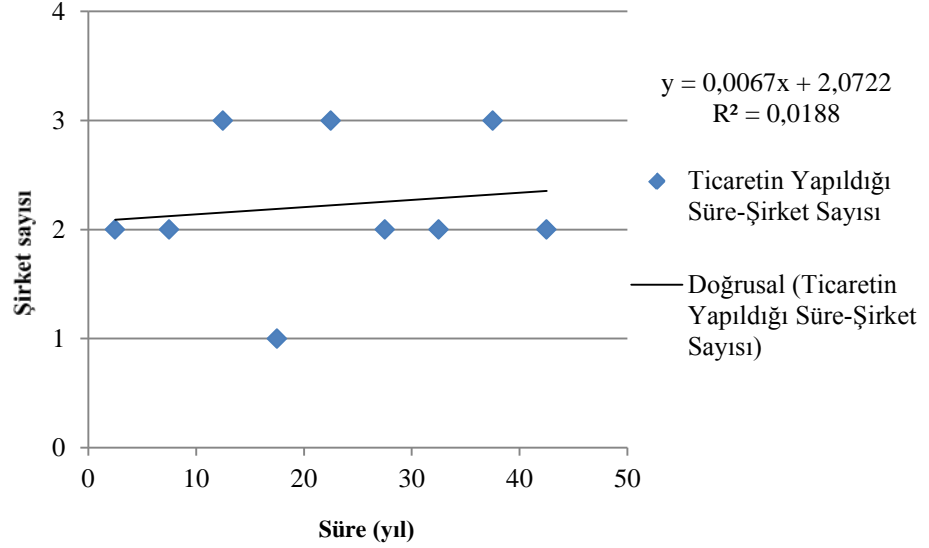
Şekil 3.74. Ortaklık yapısı

ODOÜ ihracatı alanında faaliyet süreleriyle ilgili soruya şirket yetkililerinin verdiği cevaplar aşağıdaki gibi olmuştur. Buna göre 1-5 sene aralığında nispeten yeni iki şirket olduğu gibi en az 40 senedir ODOÜ ihracatı yapan şirketler de mevcuttur. Şirket sayılarında herhangi bir yılda yığılma olmamıştır, 1 sene ile 41+ sene arasında şirket sayıları düzgün bir dağılım göstermiştir (Şekil 3.75a).

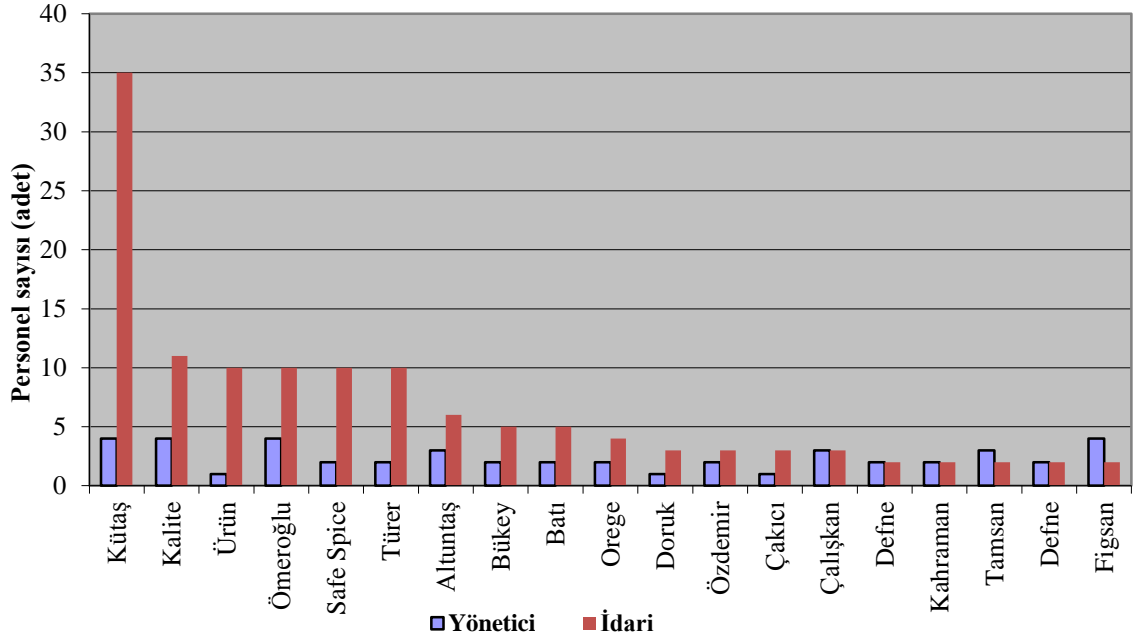
Şekil 3.75a. Ticaretin yapıldığı süre (yıl)

Ticaretin yapıldığı süre ile şirket sayısı arasındaki ilişkiye bakılmış ve Şekil 3.75b'deki sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre ilişkinin belirleme katsayısı $R^2 = 0,018$ ile çok zayıf bir ilişki kaydedilmiştir.

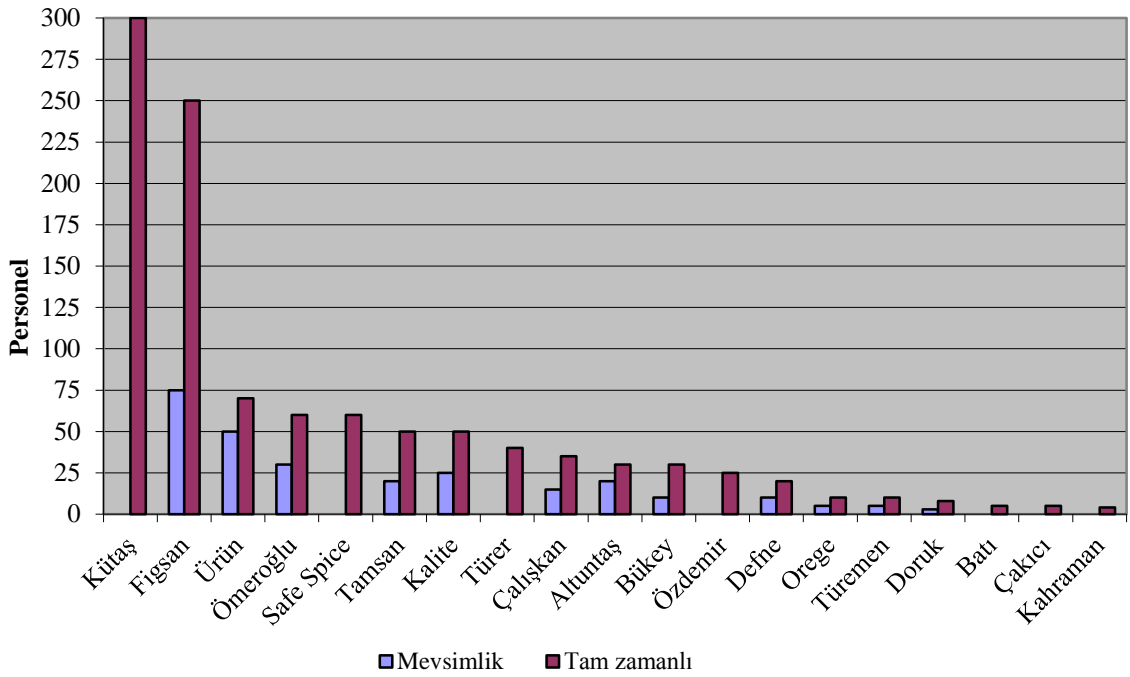
Şekil 3.75b. Ticaretin yapıldığı süre ile şirket sayısı ilişkisi

Şirket çalışanlarıyla ilgili soruya verilen yanıtlar ise Şekil 3.76 ve Şekil 3.77'de verilmiştir. Şekil 3.76'da yönetici ve idari kadro sayıları gösterilmektedir. Buna göre 20 şirket içinde idari kadro sayısındaki yükseklikle Kütaş A.Ş. dikkati çekmektedir. Kütaş A.Ş., 20 şirket içinde büyük ölçekli şirket kabul edilirse, onu takiben Ürün, Kalite, Ömeroğlu, Safe Spice ve Türer orta ölçekli şirketler olarak sınıflandırılabilir. Geriye kalan 13 şirket ise çalışan sayılarına göre küçük ölçekli olarak tanımlanabilmektedir.

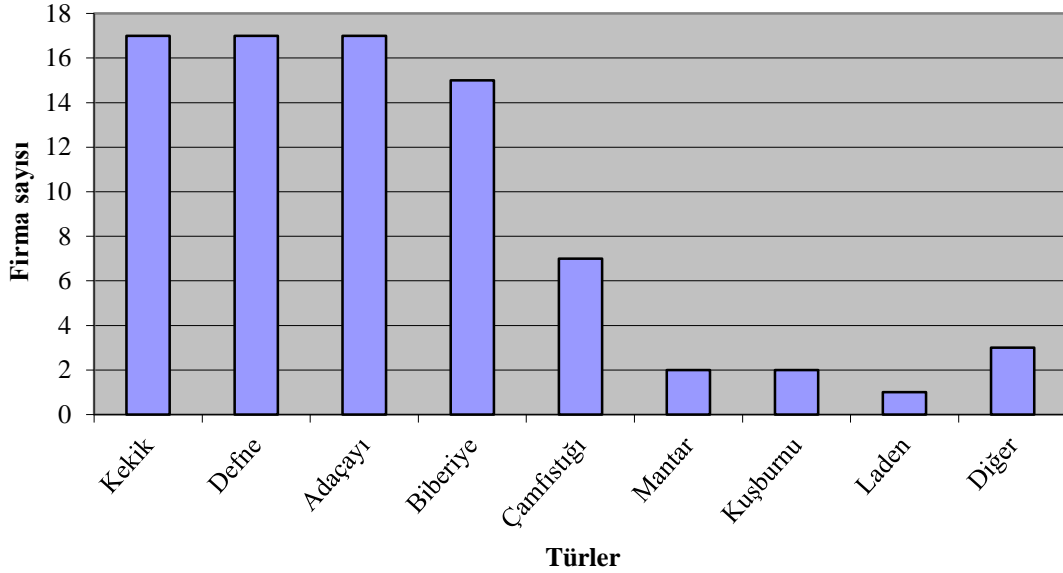
Şekil 3.76. Şirketlerde bulunan yönetici ve idari personel

Aynı soruya çalışan işçi sayısı olarak bakıldığında elde edilen sonuçlar Şekil 3.77’de verildiği gibi elde edilmiştir. Burada da çalışanlar mevsimlik ve tam zamanlı olarak iki ayrı sütünde gösterilmiştir. Mevsimlik işçi yılın 12 ayı işlendirilmeyen sadece ürünlerin hasat zamanına göre şirkete gelişi ile beraber işlendirilen ve daha sonra işlerine son verilen işçilerdir. Şekil 3. 77’de de görüldüğü gibi Kütaş şirketi 300 tam zamanlı çalışanıyla dikkati çekmektedir, mevsimlik çalışanı bulunmamaktadır. Yönetici ve idari kadro açısından küçük ölçekli olarak değerlendirdiğimiz Figsan şirketi 250 tam zamanlı ve 75 mevsimlik işçisiyle büyük ölçekli bir firma konumundadır. Kütaş’dan başka sadece tam zamanlı işçi çalıştıran Batı, Safe Spice, Türer, Özdemir, Kahraman ve Çakıcı sayılabilir. Bunlar Safe Spice dışında küçük ölçekli şirketlerdir.

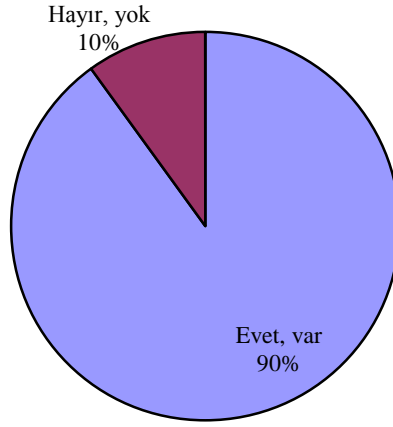
Şekil 3.77. Şirketlerde mevsimlik ve tam zamanlı çalışan sayısı

Şirketlere hangi ODOÜ'lerini ihrac ettikleri sorulduğunda 20 şirketten 17'si kekik, defne ve adaçayı cevabını vermiştir. Daha sonra adaçayı ve çamfıstığı ihrac ürünü olarak dikkat çekmektedir. Bunların dışında mantar, kuşburnu, laden bir veya iki şirketin ihrac ürünü olarak belirtilmiştir (Şekil 3.78).

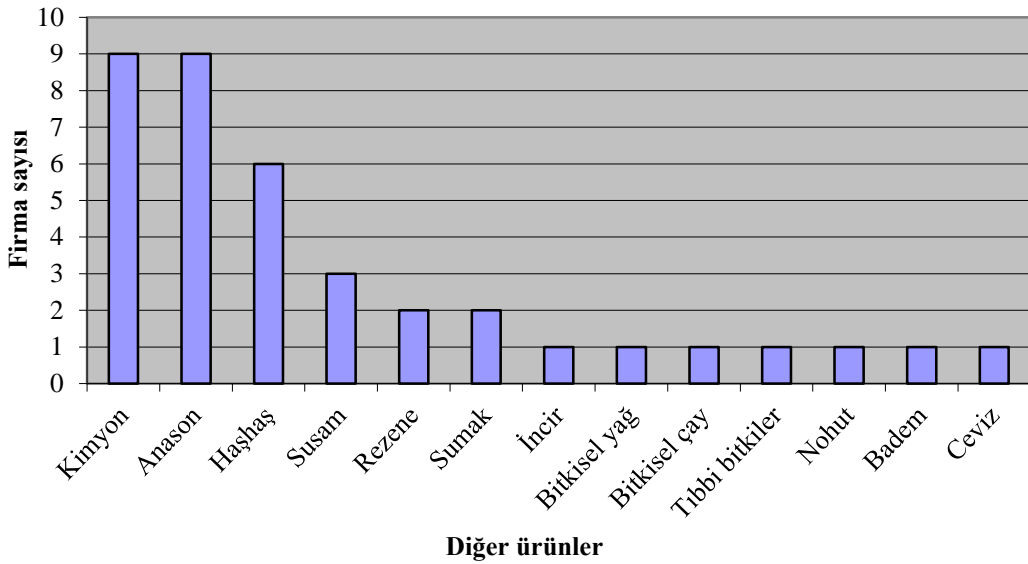
Şekil 3.78. İhrac edilen ODOÜ türleri

İhracatçı şirketlere ODOÜ dışında başka ürün ihracatı yapıp yapmadıkları sorulduğunda ise şirketlerin % 90'ı evet cevabı vermiştir. Sadece % 10 luk bir kesim yalnız ODOÜ ihracatı yaptığını belirtmiştir (Şekil 3.79).

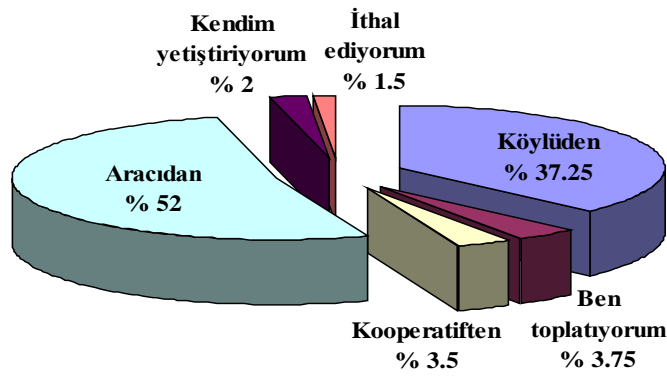
Şekil 3.79. ODOÜ ihracatçısı şirketlerin diğer işleri

Bu soruda ise ODOÜ ihracatı yanında diğer ürünlerin ihracatını da yapıyorum diyen % 90 lık kesime hangi ürünleri ihrac ettikleri sorulmuştur. Şekil 3.80a'da görüldüğü gibi kimyon, anason, haşhaş başta olmak üzere bir takım baharatlar yanında bazı tarım ürünleri ile bitkisel yağlar, bitkisel çaylar ve tıbbi bitkiler olarak belirtilmiştir.

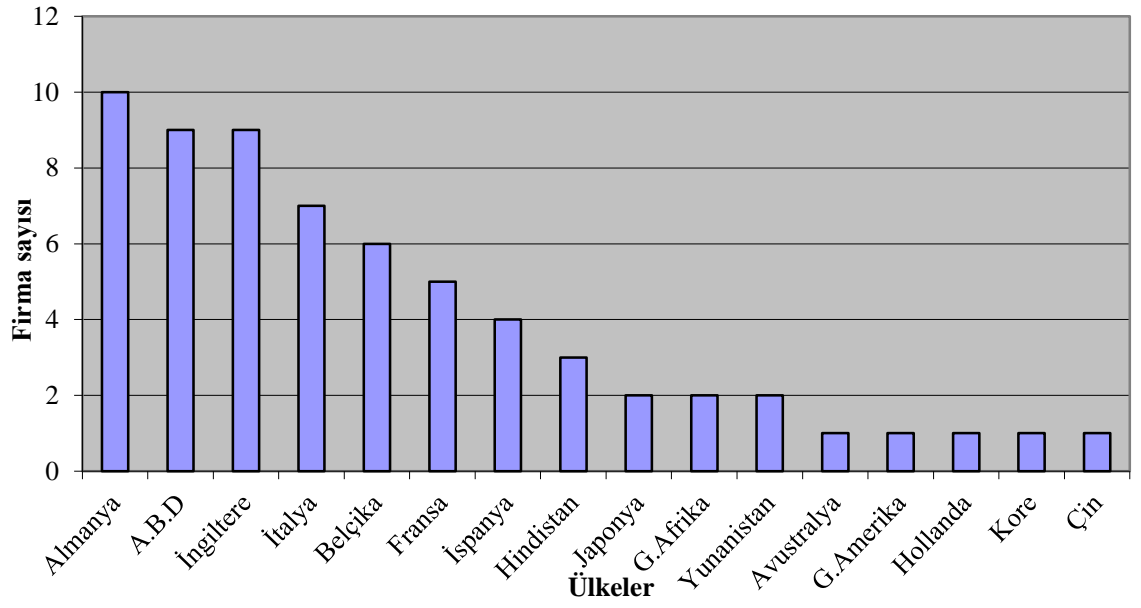
Şekil 3.80. İhrac edilen diğer ürünler

İhracatçı şirketlere ürünlerini kimlerden aldıkları sorulmuş aşağıdaki değerler elde edilirken 20 şirketten elde edilen bilgilerin ortalamasında görülmüştür ki % 52 oranla aracı/tüccardan, daha sonra ise en büyük oranla, % 37.25 ise doğrudan üretici/toplayıcı konumundaki köylülerden alınmıştır. Ürünlerin temin edildiği diğer yerler ise % 3.75 oranla ben toplatıyorum, % 3.5 oranla kooperatiflerden, % 2 oranla kendim yetiştiriyorum ve % 1.5 oranla ise ithal ettiklerini söylemişlerdir. Örneğin “kendim yetiştiriyorum” diyen tek şirket Kütaş olmuş, onlar da ihrac ettikleri ürünlerin % 40’ını kendi tarlalarında yetiştirdiğini belirtmiştir.

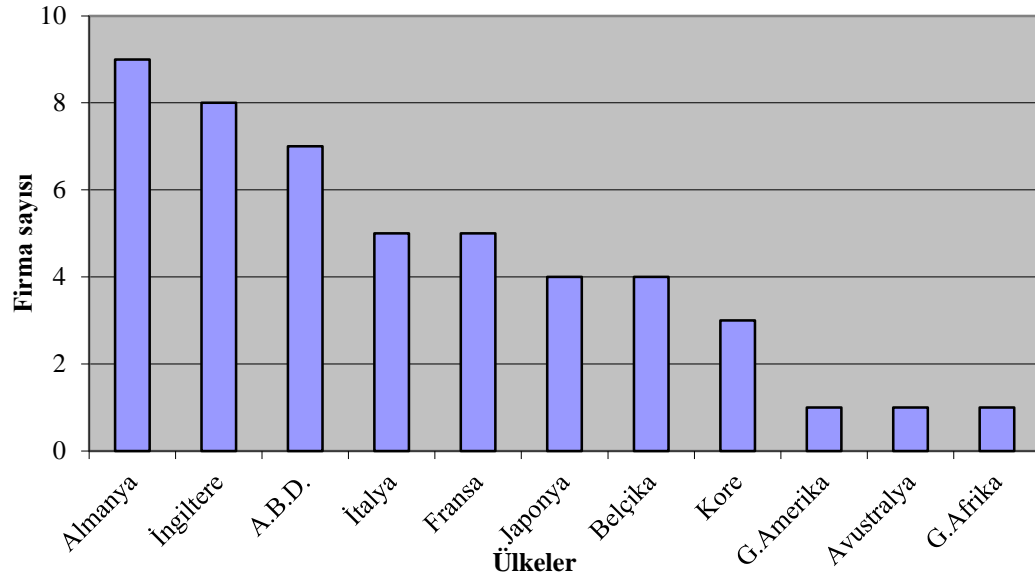
Şekil 3.81. İhracatçıların ürünlerini satın aldıkları yerler

ODOÜ ihracatı yapan şirketlere ihracat yapılan ülkeler sorulduğunda aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir. Şekil 3.82’de görüldüğü gibi 20 şirketin yarısı Almanya’ya ihracat gerçekleştirmekte, bunu 9 şirketle Amerika takip etmektedir. Daha sonra sırasıyla İngiltere, İtalya, Belçika, Fransa ve İspanya gibi başlıca Avrupa ülkeleri takip etmektedir. Hindistan, Japonya, Güney Afrika, Avustralya, Güney Amerika ve hatta Çin ihracat yapılan ülkeler arasındadır. Daha önce TUIK verilerine göre Tablo 3.4’de de verildiği gibi Almanya, A.B.D. ve İtalya ihracat yapılan ülkeler arasında ilk sıralarda yer almaktadır.

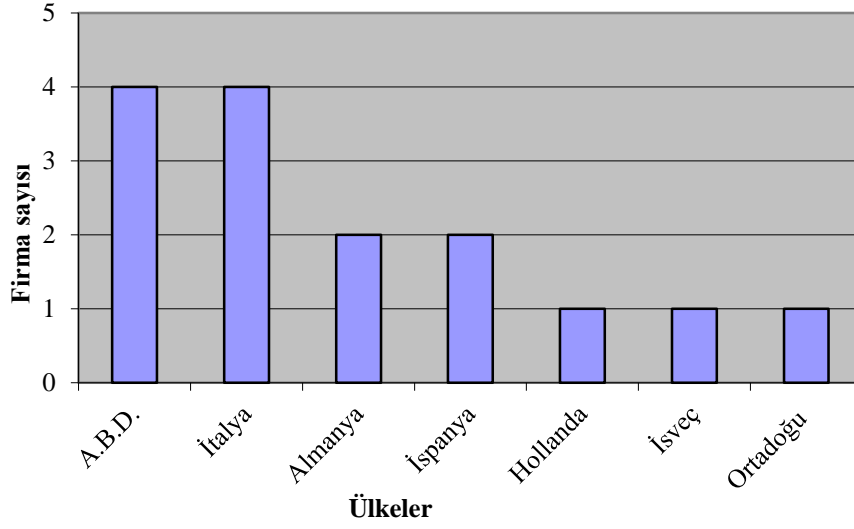
Şekil 3.82. Kekik ihracatı yapılan ülkeler

Defne ihracatı yapılan ülkeler arasında yine başta Almanya ve İngiltere gibi büyük Avrupa ülkeleri yanında A.B.D., Japonya, Kore, G.Amerika, G. Afrika ve Avustralya da bulunmaktadır.

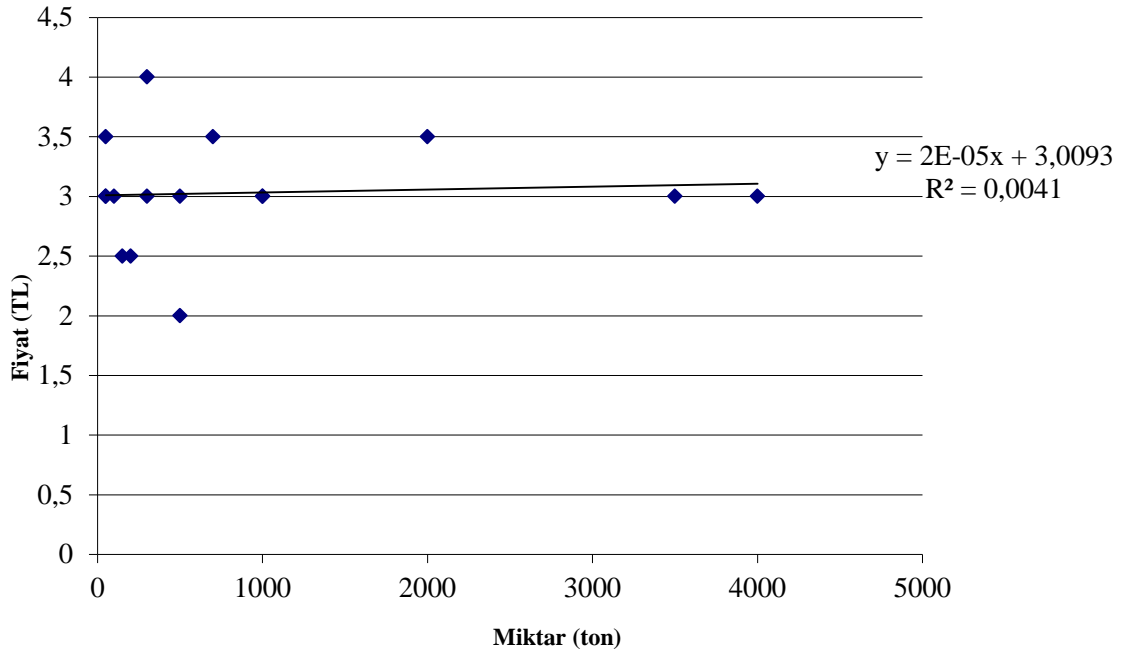
Şekil 3.83. Defne ihracatı yapılan ülkeler

Çamfıstığı ihracatı yapılan ülkeler arasında A.B.D.'nin başı çektiği görülmekte daha sonra yine İtalya, Almanya, İspanya gibi Avrupa ülkeleri ve Ortadoğu ülkeleri de vardır.

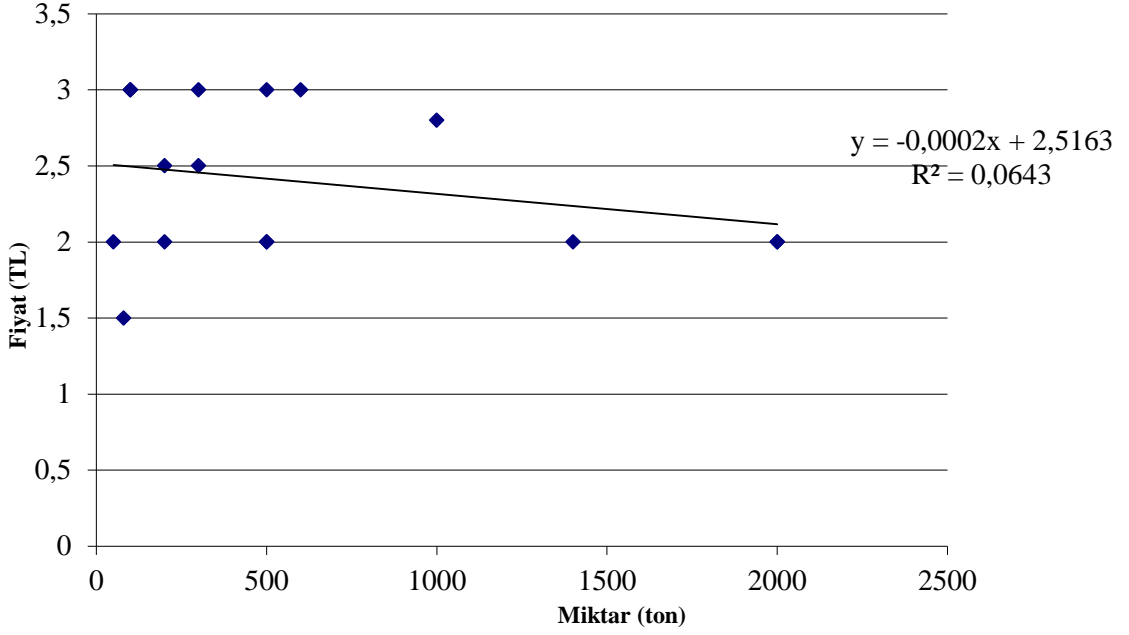
Şekil 3.84. Çamfıstığı ihrac edilen ülkeler

Kekik ihracatı yaptığını belirten şirketlere 2007 yılı rakamları ile miktar olarak ve hangi fiyattan ihracatı gerçekleştirdiği sorulmuş Şekil 3.85'deki cevaplar elde edilmiştir. Fiyat aralığının kg başına 2 ila 4 TL arasında değiştiği görülen grafikte miktar ile fiyat arasında herhangi bir ilişki görülmemiş, büyük satışlarda veya küçük satışlarda fiyatın aynı aralıkta seyrettiği görülmüştür. Kekik ihracatında miktar ile fiyat ilişkisine bakıldığında belirleme katsayısı $R^2 = 0,004$ olarak hesaplanmış, bu doğrunun denklemi Şekil 3.85'de verilmiştir.

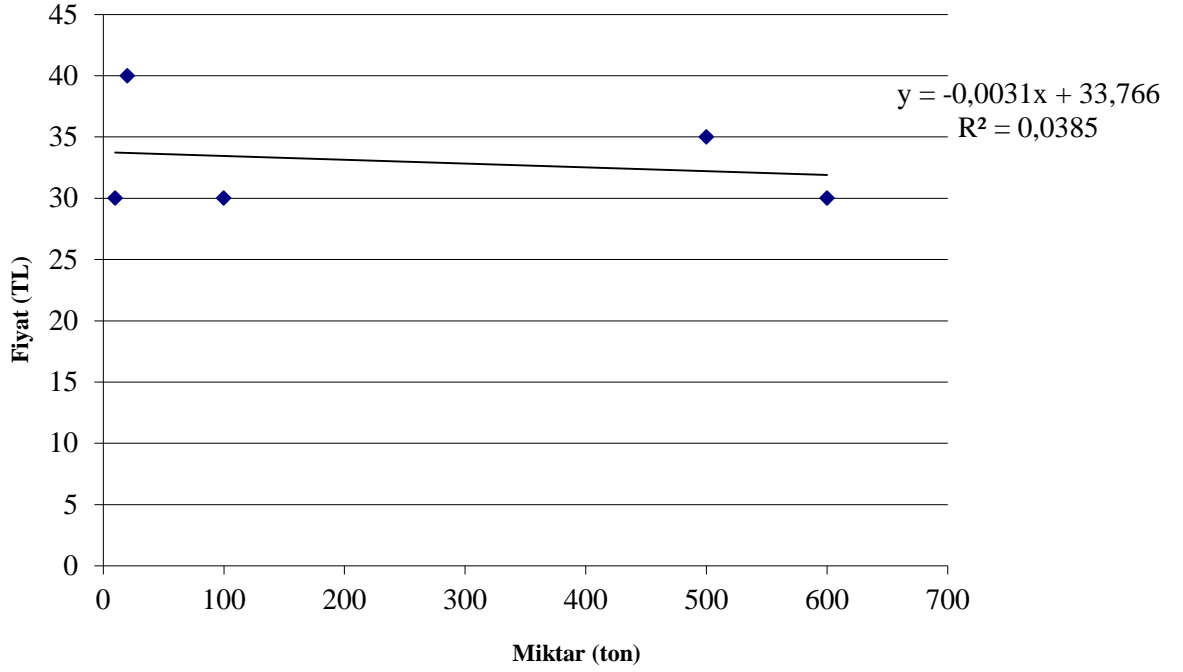
Şekil 3.85. Kekik ihracatında miktar/fiyat ilişkisi

Defne ihracatı yapan şirketlere miktar ve fiyat olarak 2007 yılında yaptıkları ticaretle ilgili bilgilere göre ise sonuçlar aşağıda verilmiştir. Defne’de fiyat aralığı 1,5 - 3 TL arasında gerçekleşmiş, 1500 - 2000 ton (1 500 000 - 2 000 000 kg) satış yapan şirketlerin kg satış fiyatı 2 TL olarak kaydedilmiştir. Defne ihracatında miktar ile fiyat ilişkisine bakıldığında belirleme katsayısı $R^2 = 0,064$ olarak hesaplanmış, bu doğrunun denklemi Şekil 3.86’de verilmiştir.

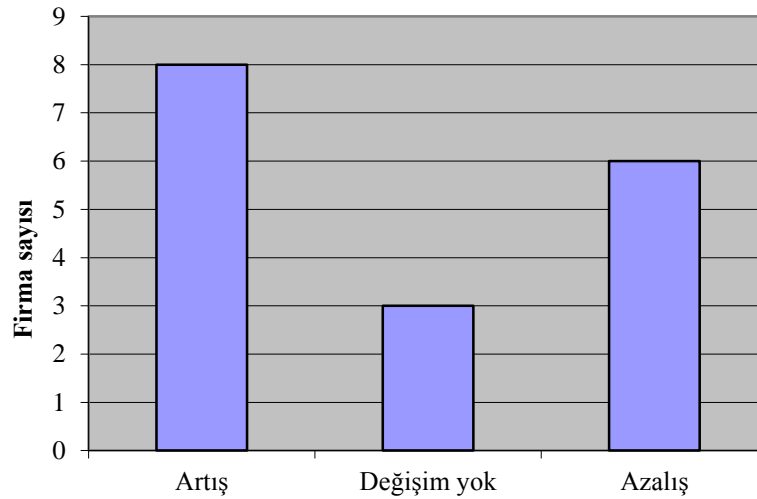
Şekil 3.86. Defne ihracatında miktar/fiyat ilişkisi

Çamfıstığıında kg fiyatı 30 - 40 TL arasında değişim göstermiş olduğu ve fiyatın miktarla ilişkili olmadığı Şekil 3.87’den görülmektedir. Defne ihracatında miktar ile fiyat ilişkisine bakıldığında belirleme katsayısı $R^2 = 0,064$ olarak hesaplanmış, bu doğrunun denklemi Şekil 3.87’de verilmiştir.

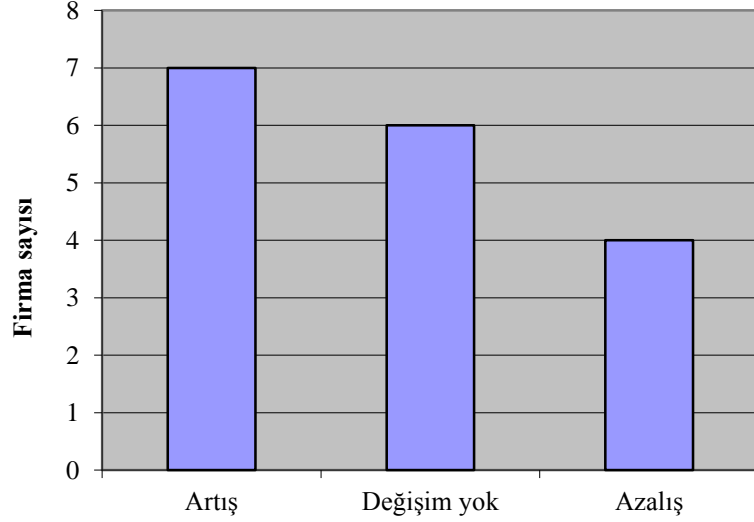
Şekil 3.87. Çamfıstığı ihracatında miktar/fiyat ilişkisi

Şirketlerden geçmişle bugünü ihracatın artma veya azalma yönünde gidişatı açısından kıyaslamaları istendiğinde kekik ihracatında aşağıdaki veriler elde edilmiştir. Buna göre 17 şirketten 8 adedi önceki yıllara göre bir artış eğilimi olduğunu söylerken, buna karşılık 6 adedi ise azalış yaşadığını belirtmişlerdir. Bu şirketlerden 3 tanesi ise pek bir değişim olmadığı düşüncesindedir (Şekil 3.88).

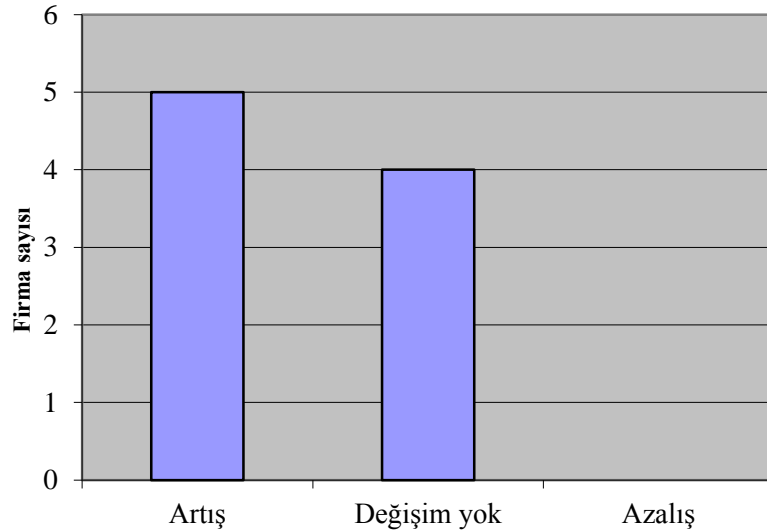
Şekil 3.88. Kekik ihracatında artış/azalış trendi

Defne ihracatı açısından artma/azalma eğilimine bakıldığında ise 17 şirketten 7'si artma eğilimi olduğunu belirtirken yalnızca 4 tanesi azalma yaşadıklarını kaydetmiştir. Bunlardan 6 şirket ise herhangi bir değişimin olmadığını söylemiştir.

Şekil 3.89. Defne ihracatında artış/azalış trendi

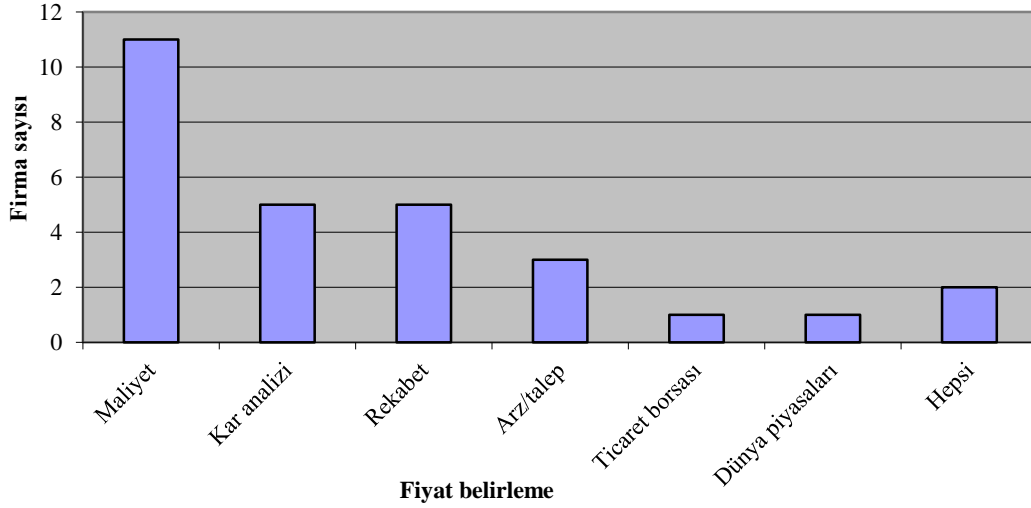
Çamfıstığı ihracatı için 5 şirket yetkilisi artma olduğunu belirtirken, 4 şirket yetkilisi ise değişim olmadığını, geçmişte olduğu gibi bugün de aynı miktarlarda ihracat yapıldığını belirtmişlerdir (Şekil 3.90).

Şekil 3.90. Çamfıstığı ihracatında artış/azalış trendi

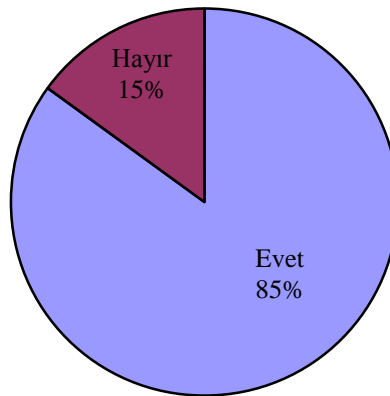
ODOÜ ihracatı yapan şirketlere sorulan bir diğer soru ise fiyatı belirleyen etkenlerin ne olduğu ile ilgilidir. Toplam 20 şirketten 11 adedi fiyat belirlenirken maliyetlerin göz

önünde tutulduğunu, 5 adedi kar analizleri yapılarak, yine 5 adedi rekabeti hesaba kattıklarını, 3 şirket o yılın arz ve talebine göre, 1 şirket yetkilisi ise ticaret borsasında oluştuğunu ve 1 şirket de dünya piyasalarında belirlendiğini kendilerine dikte edildiğini söylemişlerdir. İki şirket yetkilisi ise sayılanların hepsinin etkili olduğunu ve fiyatta herbirinin katkısı olduğunu belirtmiştir (Şekil 3.91).

Şekil 3.91. ODOÜ'lerinde fiyatı belirleyen etkenler

İhracat şirketlerine sertifikasyonun ne olduğunu bilip bilmedikleri sorulmuş, % 85'i bildiğini ve en azından bir sertifikasyon firmasıyla çalıştığını belirtmiştir. % 15'lik bir kesim, sayı olarak 3 şirket, bilmediklerini, müşterilerinin şimdiye kadar böyle bir istekleri olmadığını söylemişlerdir.

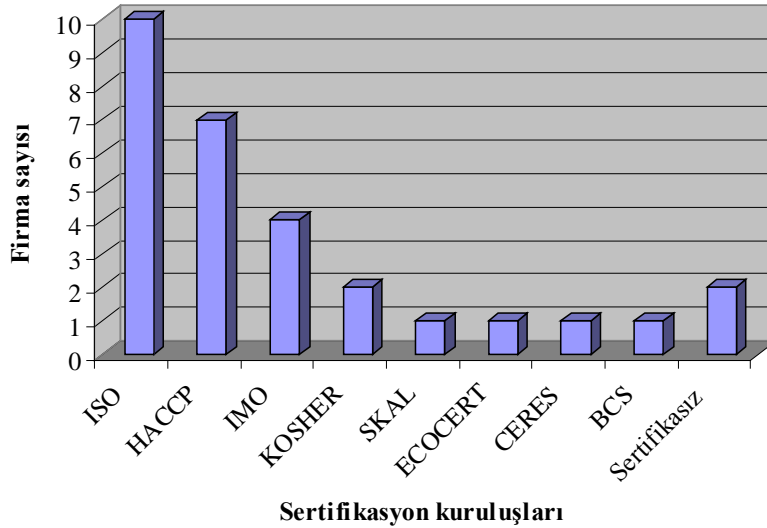

Şekil 3.92. Şirketlerin sertifikasyon bilgisi

Bir sonraki soruda ise şirketlere hangi sertifikasyon firmaları ile çalıştıkları sorulmuştur. Bu alanda Şekil 3.93'de de görüldüğü gibi 20 şirketten 10'unda ISO'nun ilgili

sertifikalandırması mevcuttur. Bu belge ihracatçı firmaların belli kalite standardına sahip olduğunu göstermekle beraber ihracat yapabilmek için tek başına yeterli olmamaktadır. Şirketler ihracat yaptıkları ülkelerin veya firmaların isteklerine göre bazı sertifikaları almak zorundadır. Bunun için 20 şirketten 7'sinde HACCP (gıda güvenliğine ve hijyene dair sertifika), 4 şirkette IMO (ürünlerinin organik olduğuna dair sertifika), 2 şirkette KOSHER (musevi inancına göre sertifikalandırılmış gıdalar), bir şirkette SKAL (organik ürün sertifikası), bir şirkette ECOCERT (organik ürün sertifikası), bir şirkette CERES (organik ürün sertifikası) ve yine bir tanesinde BCS (organik ürün sertifikası) sertifikaları bulunmaktadır. Şirketlerden iki adedi herhangi bir sertifikasyon şirketiyle çalışmadıklarını belirtmiştir.

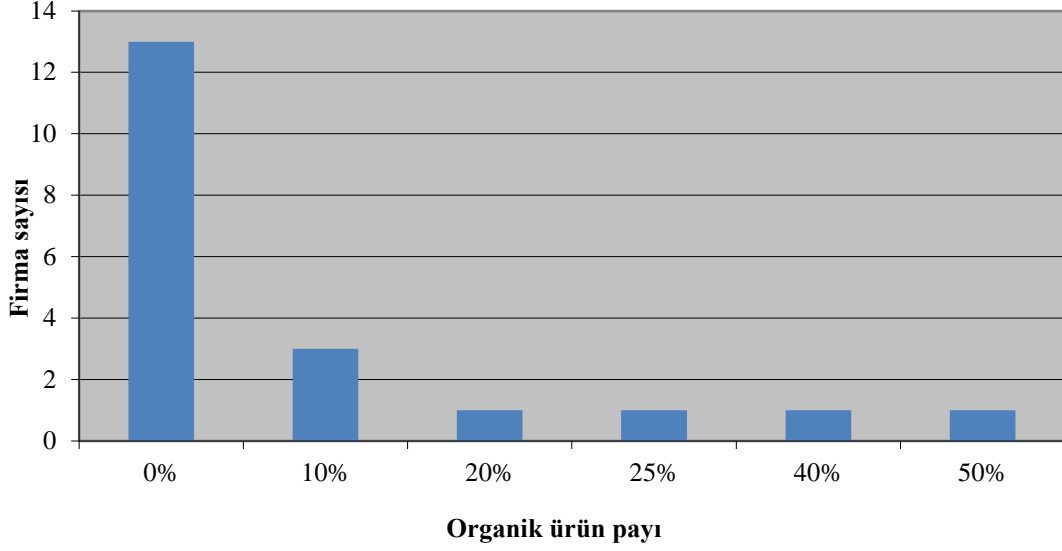
Şirketlere sertifikalandırma yaparken herhangi bir zorlukla karşılaşmış veya karşılaşmadıkları sorulmuş, büyük bir kısmı zorluk olmadığını ancak çok pahalı ve uzun soluklu bir süreç olduğunu, bir kez alındıktan sonra her sene yapılan kontrollerin nispeten daha az masraflı ve zaman alıcı olduğunu belirtmişlerdir.

Şekil 3.93. Şirketlerin çalıştığı sertifikasyon kuruluşları

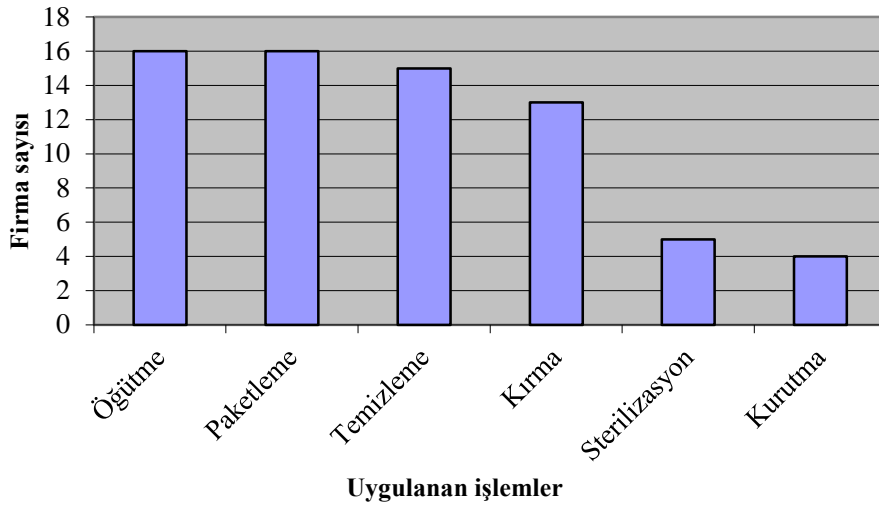
Şirketlere ihrac ettikleri ODOÜ'lerindeki organik ürün payı sorulduğunda Şekil 3.94'de görülen yüzdeler elde edilmiştir. Şirketlerin 12 adedi ihracatlarında hiç organik ürünün bulunmadığını söylemişlerdir. 3 adet şirket ise organik ürün payının yalnızca % 10 olduğunu, 2 şirket % 20 civarında olduğunu, 1 şirket % 25, yine bir şirket % 40 ve

şirketlerden birisi de organik ürün payının ihracatlarının % 50'sini oluşturduğunu belirtmiştir.

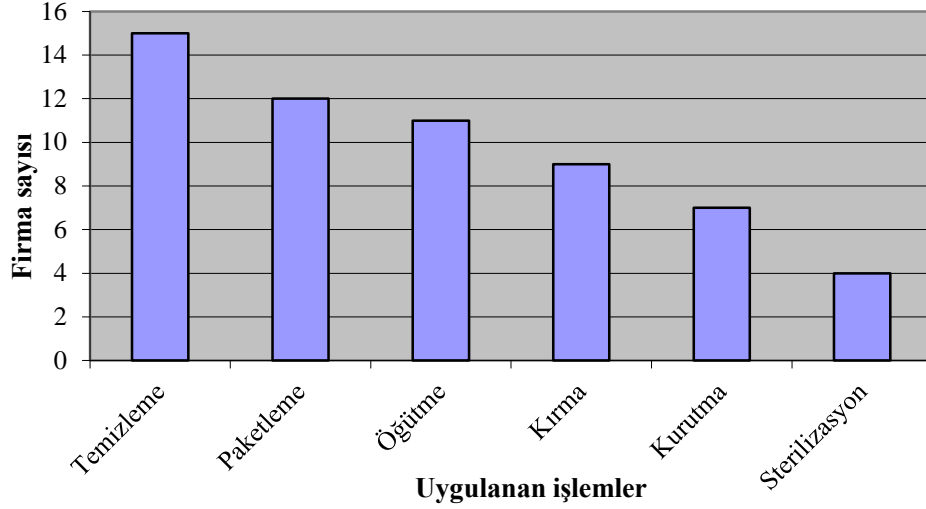
Şekil 3.94. Şirketlerin ihracatında organik ürün payı

İhracatçı şirketlere kendilerine getirilen ODOÜ 'ne ihracatı gerçekleştirmeden önce hangi işlemleri uyguladıkları sorulmuş ve aşağıdaki cevaplar elde edilmiştir. Kekik için 20 şirketten 16'sı öğütme ve paketlenme işlemlerini yaptıklarını, yine bunların 15'i temizleme işlemini yerine getirdiğini, 13'ü kırma, 5'i sterilizasyon ve 4 tanesi de kurutma yaparak ihrac ettiklerini belirtmişlerdir (Şekil 3.95).

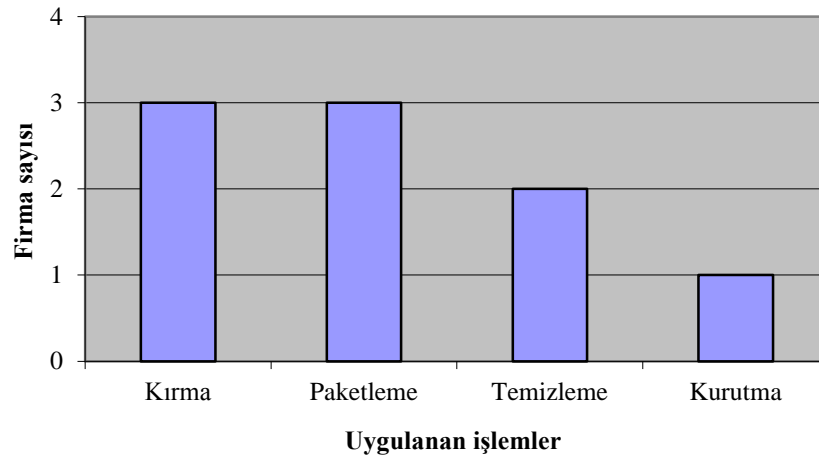
Şekil 3.95. Kekik ihracatından önce uygulanan işlemler

Aynı soruyu defne ihracatı için sorduğumuzda ise temizleme işleminin 15 şirketin de yaptığı bir uygulama olarak öne çıktığını, daha sonra 12 şirketin paketlenme, 11'i öğütme, 9'u kırma, 7'si kurutma ve 4 şirketin sterilizasyon da yaptığını Şekil 3.96'da görülmektedir.

Şekil 3.96. Defne ihracatından önce uygulanan işlemler

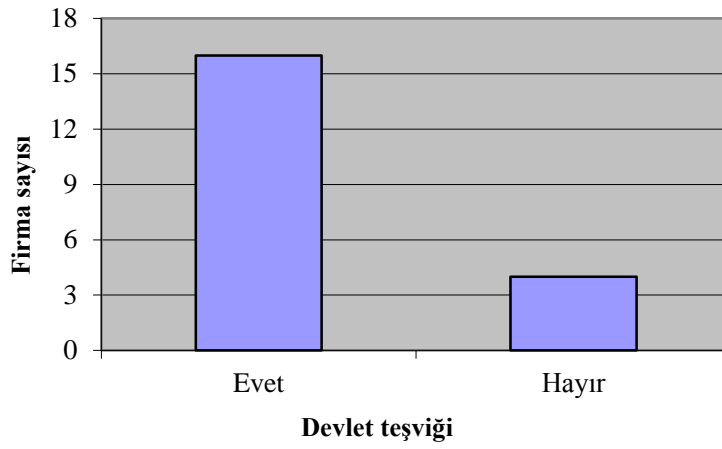
Çamfıstığı ihracatı yapan şirketler ise öncelikle kırma işlemi yaparak küner halinde satın alınan çamfıstıklarının içini çıkardıklarını belirtmişlerdir. Paketleme ise yapılan işlemlerin ikinci sırasında göze çarpmakta, yine temizleme ve kurutma işlemleri de gerek görüldüğü zamanlar şirketler tarafından yapılmaktadır (Şekil 3.97).

Şekil 3.97. Çamfıstığı ihracatından önce uygulanan işlemler

ODOÜ ihracatı yapan şirketlere bu alanda herhangi bir devlet teşviği/desteği olması konusunda ne düşündükleri sorulmuş ve 20 şirketten 16'sı olması gerektiği görüşünü

belirtmiştir. Yalnızca 4 şirket yetkilisi “hayır, gerek yok” cevabı vermiştir. Ne tür teşvik/destek sağlanabilir konusunda ise ihracatçı şirketlerin fikirleri; “ormaniye parası kaldırılabilir”, “ruhsat almak için büyük problemler çıkarılıyor bu giderilebilir”, “bilgi bilinç ve eğitim desteği verilebilir”, “teşvik/destek köylüye verilmeli ki daha çok üretsin/toplasın” ve “doğal ürünler olduğu için fiyat birden yükselebiliyor, miktar az olduğunda, bu durumlarda şirketlere yardım edilebilir”, “sertifika alımı için destek olunabilir”, “vergi indirimleri sağlanabilir” şeklindedir (Şekil 3.98).

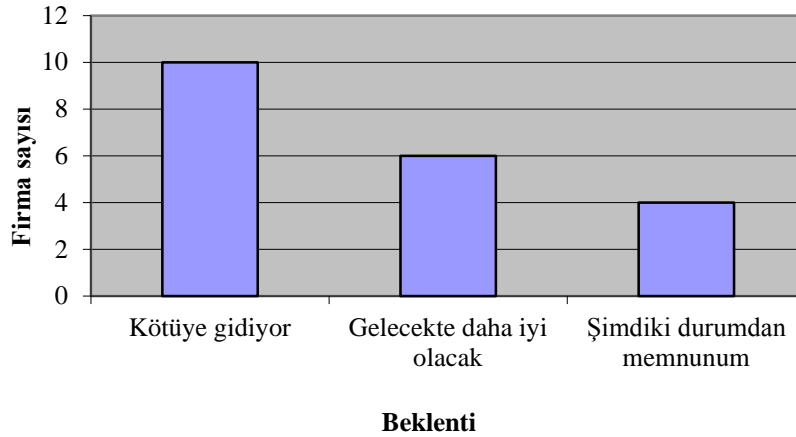

Şekil 3.98. Devletin ODOÜ’ne teşvik vermesi

İhracatçı şirketlere imalat/ihracat sırasında ne gibi sorunlarla karşılaştıkları sorulmuş ve bir çoğu imalat sırasında tozlu bir ortam olması, köylüden gelen ürünün temiz ve aynı kalitede olmaması, makinelerin arıza yapması, elektrik kesintileri veya işçinin gelmemesi ile ihracatı zamanında yapamamak gibi problemlerle karşılaştığını belirtmişlerdir. İhracat sırasında karşılaşılan zorluklar ise bazı ülkelerin talep ettiği standartlar ve istedikleri sertifikaların problem olduğu, dolar kurunun çok değişken olması, bazı firmaların fiyat kırarak haksız rekabet ortamı oluşturması gibi sorunlar dile getirilmiştir.

Pazarlama konusunda herhangi problemleri olup olmadığı sorulduğunda ise, müşterinin hazır olduğunu ancak dolar kurunun değişkenliğinden dolayı fiyat oynamalarını karşıdaki müşteriye anlatmakta zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Bunun dışında eğer mal güzelse müşterisinin hazır olduğunu söylemişlerdir.

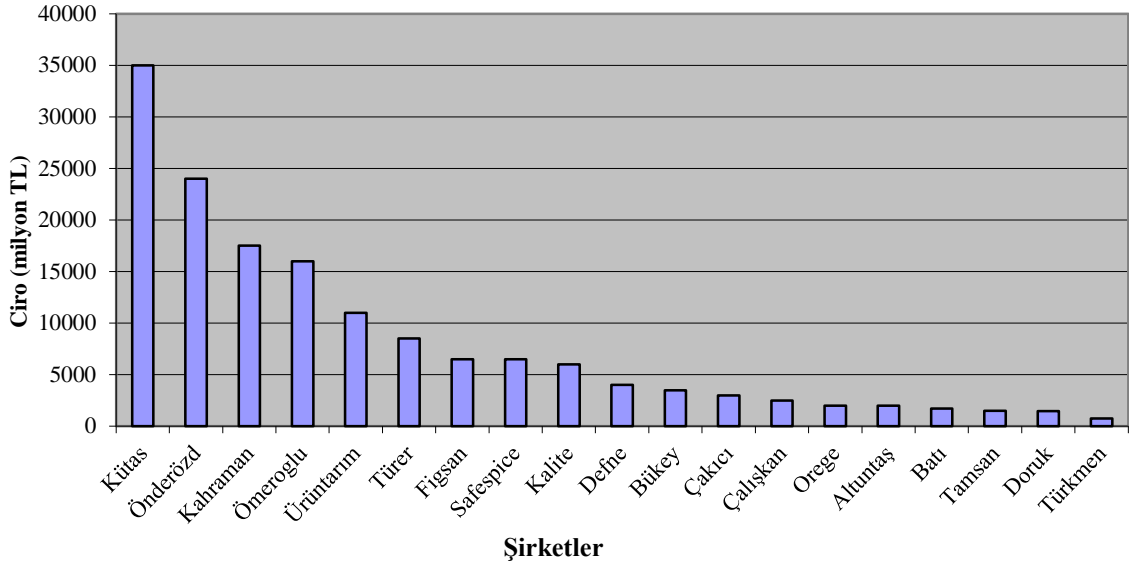
Bu soruda ODOÜ halkasının diğer unsurlarına sorulan, geçmişle karşılaştırmak suretiyle sektörün şimdiki durumu ve gelecekle ilgili beklentilerinin ne yönde olduğu sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların yarısının karamsar olduğu ve sektörün kötüye gittiğini söylediği bu soruda 6 şirket yetkilisi gelecekte daha iyi olacağını düşündüğünü ifade etmiştir (Şekil 3.99). 4 şirket yetkilisi ise şimdiki durumundan memnun olduğunu söylemiş ancak gelecekle ilgili yorum yapmaktan kaçınmıştır. Kötüye gittiğini söyleyen şirket yetkilileri bunun nedenleri olarak, fiyatların yükselmesi ile yurtdışı talebinin düşeceğini ve diğer ülkelerle rekabet şansımızın kalmayacağını, arz garantisinin olmamasının güvensizlik yarattığını, kuraklığın arz miktarını etkilediğini, bilinçsiz üretim yapılmasının ormanlardaki kaynağı tükettiğini belirtmişlerdir. Gelecekte daha iyi olacağına inananların ise tarlalarda ekimlerin yapılmasıyla ürünün miktarı ve kalitesinin artacağını ve dünyada rekabet şansımızın yüksek olacağını söylemişlerdir.

Şekil 3.99. Şirketlerin gelecekle ilgili beklentileri

Sektörde çalışan şirket yetkililerine, firmanın geleceğini nasıl gördüklerini, neler planladıkları sorulduğunda ise şu cevaplar elde edilmiştir. Şirketler piyasada yapıcı değil yıkıcı bir rekabet ortamı olduğunu, bunun sektörü olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Bazı şirketler bu rekabet ortamının ve yurtdışından dayatılan zorlu kuralların kendilerini sektörün dışına ittiğini söylemişlerdir. Bir kısmı ise yatırımlarının sürdüğünü ancak büyümenin de risk olduğunu düşündüğünden dikkatli olduklarını kaydetmişlerdir. Büyük bir firma ise hammaddenin önemini gördüklerinden kendi arazilerinde ekim yolu ile ihracatlarını garantiye aldıklarını, bundan sonra dağıtım işi için şirket kurmayı planladıklarını belirtmişlerdir.

Son olarak ihracatçı şirketlere önceki yıl, 2006, elde ettikleri ciro sorulmuş ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir. Görüldüğü gibi ciro olarak en büyük şirket, 35 000 000 TL ile Kütaş A.Ş olarak göze çarpmaktadır. Daha önce çalışılan sayılarına baktığımız Şekil 3.73 ve 3.74'de de aynı şirket en fazla çalışan sayısı ile göze çarpmaktadır. Amerikalı McCormick baharat şirketiyle ortaklığı olan bu şirket aynı zamanda Ege Bölgesi'nde çeşitli yerlerde arazilerinde ihrac ettiği ürünleri kendi yetiştirmektedir. Kütaş'ı izleyen iki şirket ise Bergama Kozak yöresinde fıstıkçanı ihracatı yapan Önder Özdemir ve Kahraman adlı iki şirkettir. Daha sonra Ömeroğlu, Ürün Tarım, Türer, Figsan, Safe Spice, Kalite ve Defne orta düzey ihracat gerçekleştiren şirketler olmuştur. Diğerleri, Bükey, Çakıcı, Çalışkan, Orege, Altuntaş, Batı, Tamsan, Doruk ve Türkmen cirolarına bakıldığında küçük ihracatçı firmalar olarak adlandırılabilir. Türkmen şirketi 750 000 TL lik cirosuyla en düşük gelir elde eden şirket olmuştur (Şekil 3.100).

Şekil 3.100. İhracatçı şirketlerin 2006 yılı ciro rakamları

3.6. ORMAN TEŞKİLATI İLE YAPILAN ANKET BULGULARI

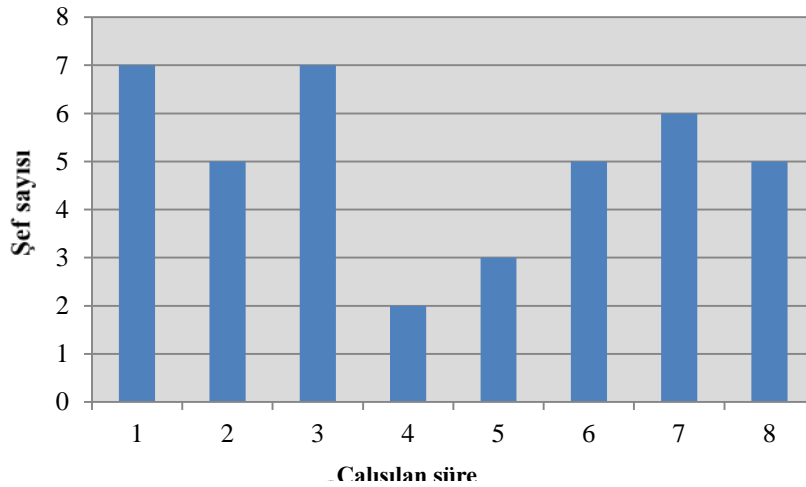
3.6.1. Taşra Teşkilatı ile Yapılan Anket Bulguları

Son olarak ODOÜ ile ilgili olarak Orman İşletmeleri ile görüşülerek anket yolu ile görüşleri alınmıştır. Orman işletmeleri köylü/toplayıcı ve aracılarla anket yapılan bölgelerden seçilmiş olup elektronik posta yolu ile yapılmıştır. Bu yolla Bergama merkez, Manisa merkez, Denizli merkez ve Uşak merkez olmak üzere 4 merkez işletme müdürlüğü ve 11 işletme sefliğine ulaşılarak toplam 40 anket formunun işletme

müdürleri, müdür yardımcıları ve şefler tarafından doldurulması sağlanmıştır. Aşağıda orman işletmelerine yönelik olarak yapılan anket çalışmalarının sonuçları verilmiştir. Şefler ile yapılan anket çalışmasının soruları EK-D’de verilmiştir

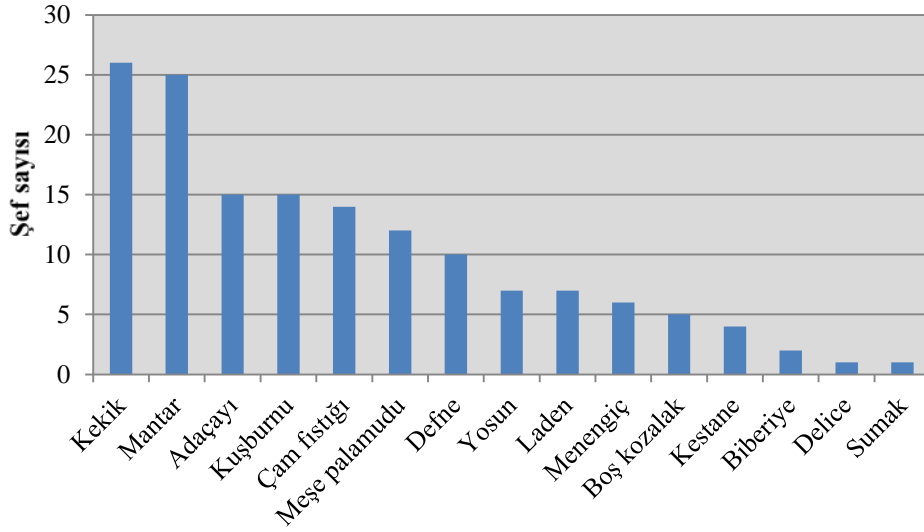
Orman teşkilatı personelinin nerede çalıştıklarını öğrenmek amacıyla hangi işletme müdürlüğü ve hangi şeflikte görev yaptıkları sorulmuş ve buna göre Bergama merkez, Manisa merkez, Denizli merkez ve Uşak merkez olmak üzere 4 merkez işletme müdürlüğü ve 11 şeflik olmak üzere 15 birime ulaşılmıştır.

Şeflere sorulan ikinci soru, görev yaptıkları yerde kaç yıldır buldukları olmuştur. Verilen cevaplara bakıldığında Şekil 3.101 de görüldüğü gibi en fazla sekiz yıldır aynı işletmede çalışan şeflerin sayısı 5 olup, yedi yıldır aynı şeflikte çalışan şef sayısı 6, altı yıldır aynı yerde olan 5 şef, sırasıyla beş yıldır aynı yerde 3 şef, dört yıldır aynı yerde 2 şef, üç yıldır aynı yerde olan 7 şef, iki yıldır aynı yerde olan 5 şef ve bir yıldır aynı yerde çalışan 7 şef olarak kaydedilmiştir.

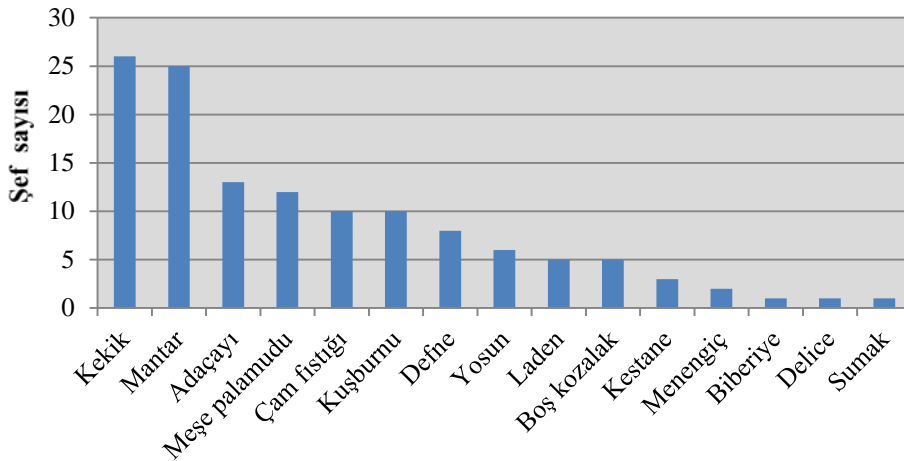
Şekil 3.101. İşletmede çalıştığı süre

Şeflere görev yaptıkları bölge sınırları dahilinde yetişen ODOÜ sorulmuş ve Şekil 3.102 deki sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre kekik ve mantar, bütün işletmelerde, şeflerin bölgelerinde en fazla bulunduğunu söylediği iki ODOÜ olarak göze çarpmaktadır. Şekil 3.102’de görüldüğü gibi 26 şef işletme bölgesinde kekik, 25 şef ise mantar bulunduğunu uygulandığı tüm bölgelerde yaygın olup, defnenin İzmir ve Manisa, çamfıstığının ise Bergama ve çevresinde olduğu görülmüştür.

Şekil 3.102. İşletme sınırları içinde yetişen türler

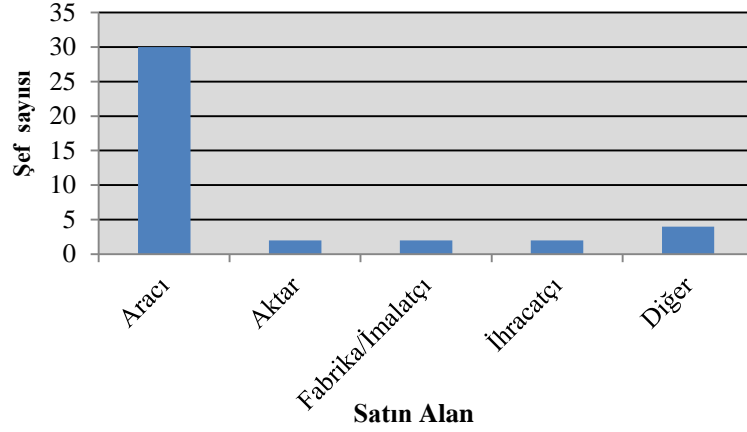
Sonraki soruda şeflere köylü/toplayıcının bu ürünlerin hangilerini topladıklarını sorulduğunda, cevaplar bir önceki sonuçlarla paralel olarak gerçekleşmiştir. Önceki soruda olduğu gibi ilk iki sırada şefler kekik ve mantarın ormandan en çok toplanan ODOÜ olduğunu kaydetmiştir. Daha sonra ise adaçayı, meşe palamudu, çam fıstığı, kuşburnu ve defne azalarak takip etmektedir. Diğer toplanan türler olarak yosun, laden, boş kozalak, kestane, menengiç, biberiye, delice ve sumak sayılmıştır (Şekil 3.103).

Şekil 3.103. Şeflere göre köylü/üretici tarafından toplanan türler

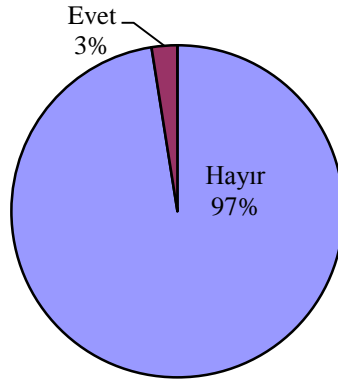
Anket uygulanan şeflere köylü/toplayıcının topladıkları ODOÜ ni kime sattıklarını sorulduğunda Şekil 3.104'daki sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre şekilde de görüldüğü gibi ürünlerin büyük bir bölümü araçlar vasıtasıyla satılmaktadır. Kırk şeften 30'u

ürünün aracıya verildiğini söylemiştir. Aracıların köyleri dolaşarak ürünleri toplaması veya köylü/toplayıcıya avans vererek ürün toplatmasının bu sonuçta büyük etkisi olmaktadır.

Şekil 3.104. Şeflere göre ODOÜ'nin kime satıldığı

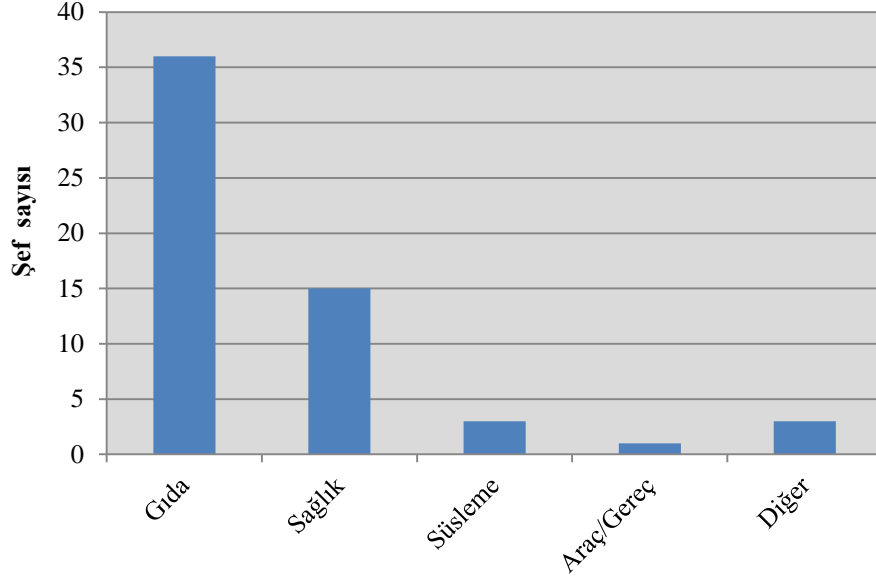
Şeflere işletmeniz sınırları içinde köylünün bildiği fakat orman teşkilatı tarafından bilinmeyen, tanınmayan herhangi bir ODOÜ olup olmadığı sorulmuş, şefler % 97 oranla “hayır” yanıtı vermiştir. Yalnızca bir şef “evet” olabilir yanıtı vermiş, köylü ile konuşularak bilinmeyen ürünlerin kayıt altına alınması gerektiğini belirtmiştir (Şekil 3.105).

Şekil 3.105. Şeflere göre köylü tarafından bilinmeyen ODOÜ oranı

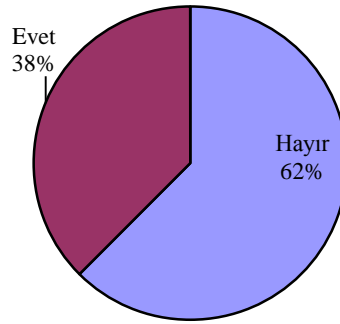
Anket uygulanan 40 şefe köylü/toplayıcıların bu topladıkları ODOÜ ni nerelerde kullandıklarını sorduğumuzda Şekil 3.106a daki frekans dağılımı elde edilmiştir. Şeflere göre toplayıcılar satmadıkları ODOÜ ni en çok gıda, yani yiyecek veya içecek olarak sarf etmektedir. İkinci en fazla kullanım alanı olarak ise bazı bitkilerin yaprağı, tohumu,

meyvesi veya köklerinden şifa bulmak amacı ile faydalandıkları şefler tarafından belirtilmiştir.

Şekil 3.106. Şeflere göre ODOÜ'nin kullanım alanları

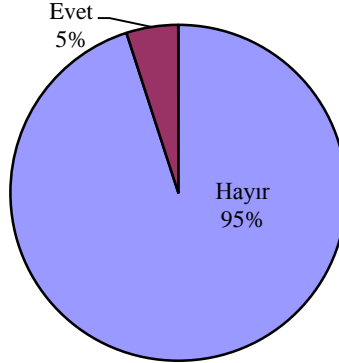
ODOÜ'nin kültüre alınıp alınmadığını sorduğumuz şeflerin verdiği cevaplar Şekil 3.107 de gösterilmiştir. Buna göre şeflerin % 64'ü alınmadığını, % 38'i ise kültüre alınarak üretim yapıldığını belirtmiştir. Kültüre alındığını belirten % 38 lik grup en çok kekik için yapıldığını, az olmakla beraber mantar, adaçayı ve kestane için de yetiştirme yapıldığını belirtmişlerdir.

Şekil 3.107. ODOÜ'nin kültüre alınması konusunda şeflerin oranı

ODOÜ ile ilgili herhangi bir kooperatif veya başka türlü bir örgütlenme olup olmadığını sorduğumuz şefler de diğer ilgili gruplarda olduğu gibi, % 95 oranında olmadığını, bu konuda büyük eksiklik olduğunu belirtmişlerdir. Yalnız iki yerde olduğu belirtilmiş,

bunlar birisi Salihli Manisa'daki kekik ve defne için olan ile Kozak Bergama'daki çamfıstığı kooperatifleridir (Şekil 3.108).

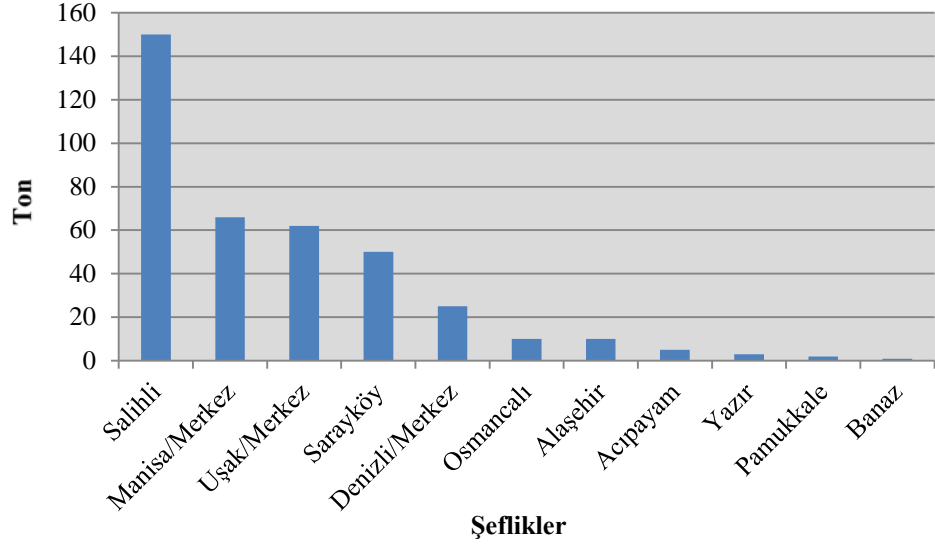

Şekil 3.108. ODOÜ ile ilgili kooperatif/örgütlenme konusunda şeflerin oranı

Bu soruda 40 şefe ODOÜ ile ilgili gruplar sorulmuş, ankette belirtilen gruplardan Orman İşletmelerinin birinci sırada olması gerektiği belirtilmiştir. Orman işletmelerinden sonra Köylü/toplayıcı, ardından Aracı/tüccar, İhracatçı ve Tüketici olarak ilgili gruplar sıralanmıştır.

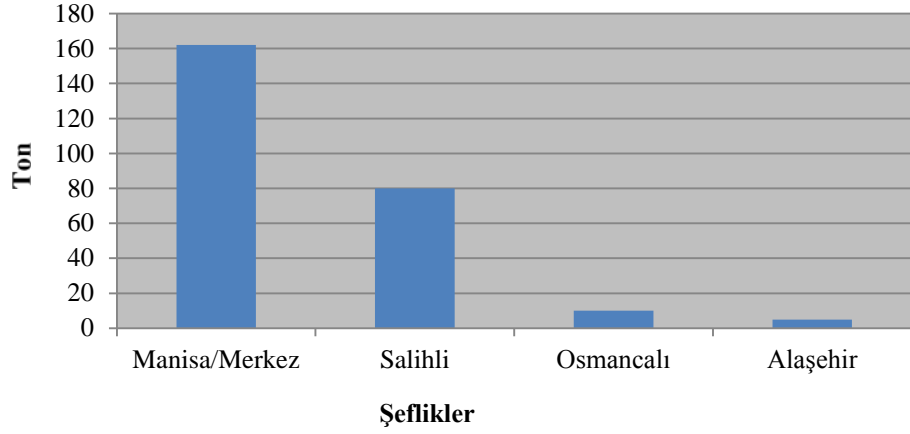
Bir sonraki soruda şeflere işletme/şeflik sınırları içinde üretimi yapılan ODOÜ'nin bir önceki yıla ait miktar bilgileri sorulmuş ve kekik, defne, çamfıstığı için Şekil 3.109, 3.110 ve 3.111 elde edilmiştir.

Şekil 3.109'da kekik için 15 şeflikten 11'inde üretim olduğu görülmektedir. Bunlardan en yüksek miktarda üretim yapan Manisa'ya bağlı Salihli İşletmesi 150 ton ile dikkat çekmektedir. Salihli'yi Manisa Merkez İşletmesi 66 tonla, Uşak Merkez İşletmesi 62 tonla ve Denizli Sarayköy İşletmeleri 50 tonla takip etmektedir. Denizli Merkez'de 25 ton, Denizli Osmanlı ve Alaşehir'de 10ar ton, Denizli Acıpayam'da ise 5 ton üretim yapılmaktadır. Bunlardan başka Yazır, Pamukkale ve banaz şefliklerinde de cüzi miktarlarda üretim mevcuttur.

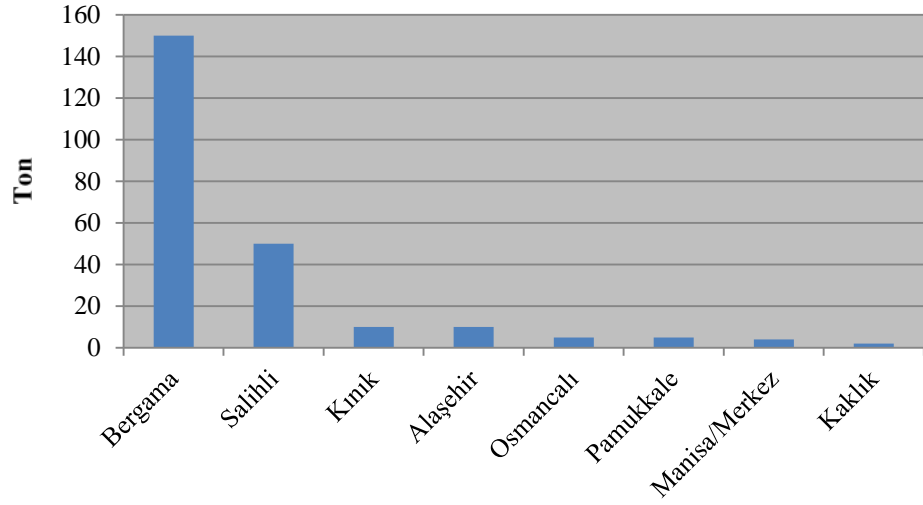
Şekil 3.109 . İşletme/şefliklere göre kekik üretim miktarları

Defne üretim miktarlarına bakıldığında 162 ton ile Manisa Merkez İşletmesi en yüksek üretimi gerçekleştirmiş, ardından Manisa Salihli İşletmesi ise 80 ton civarında üretim yapmıştır. Yine Manisa'nın şefliklerinden Osmançalı ve Alaşehir'de 10 ton ve 5 ton olmak üzere üretim saptanmıştır.

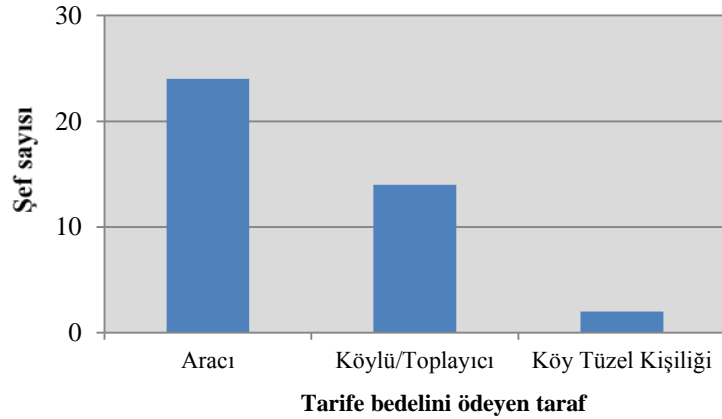
Şekil 3.110. İşletme/şefliklere göre defne üretim miktarları

Çamfıstığı üretimi yapılan işletmelere bakıldığında Bergama 150 tonla ilk sırada yer alırken onu 50 tonla Salihli, 10'ar tonla Kınık ve Alaşehir şeflikleri takip etmektedir. Bunların dışında Osmançalı 5 ton, Pamukkale 5 ton, Manisa Merkez 4 ton ve Kaklık şefliği de 2 ton olmak üzere üretim yapmaktadır.

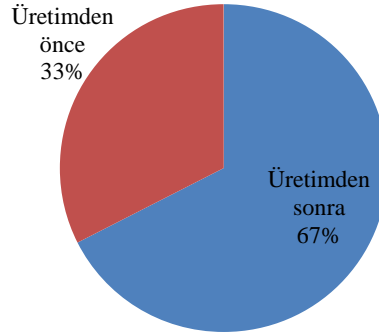
Şekil 3.111. İşletme/şefliklere göre çamfıstığı üretim miktarları

Orman idaresi tarafından her yıl belirlenen tarife bedelinin köylü/toplayıcı tarafından hasat işlemi başlamadan önce ödenmesi gerekmektedir. Bu soruda şeflere tarife bedelinin kim tarafından ödendiği sorulmuş Şekil 3.112'daki sonuçlar elde edilmiştir. Şekle bakıldığında ise şeflere göre tarife bedeli çoğunlukla aracı/tüccar tarafından ödenmektedir. Buna göre 40 şeften 24'ü bu ücretin aracı/tüccar tarafından, 14'ü köylü/toplayıcı tarafından ve 2 şef ise köy tüzel kişiliği tarafından ödendiğini belirtmiştir.

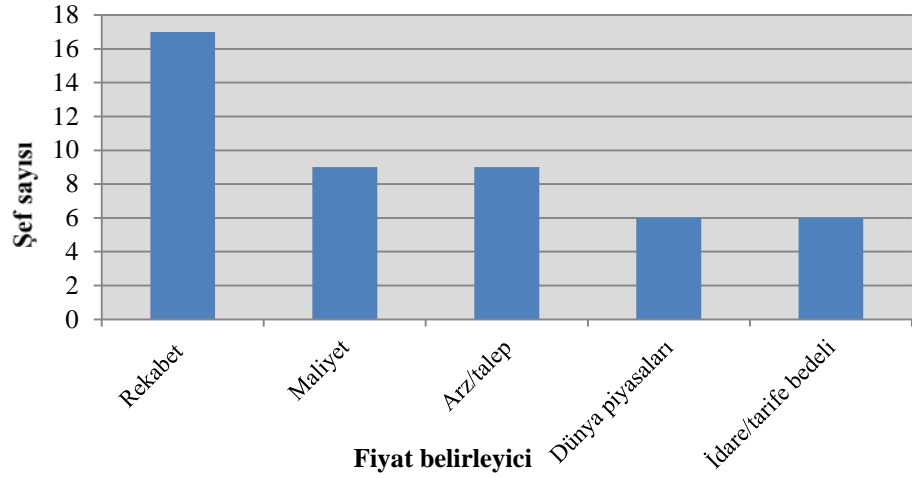
Şekil 3.112. Orman idaresine tarife bedelini ödeyen taraflar

Tarife bedelinin ödenme zamanının üretimden önce mi sonra mı olduğu sorulan şefler, üreticilerin % 67'sinin hasattan önce ödemesi gereken bu ücreti hasattan sonra ödediğini belirtmişlerdir. Üretim süreci öncesinde ödeyenlerin oranı ise % 33'te kalmıştır.

Şekil 3.113. Şeflere göre tarife bedeli ödenme zamanı

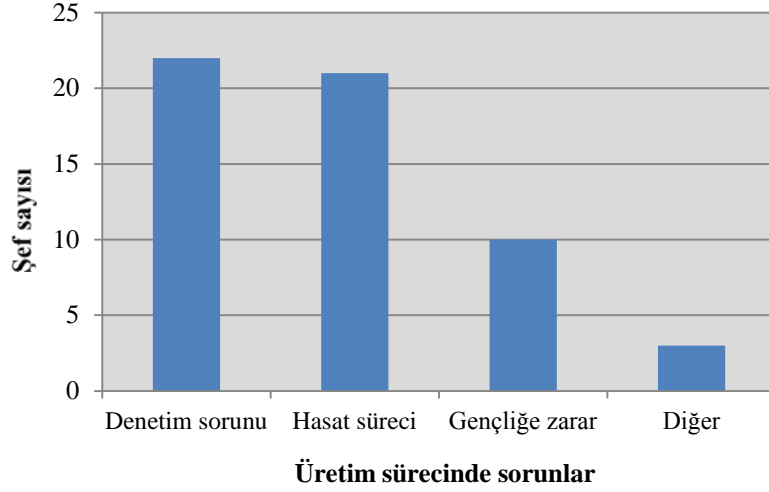
ODOÜ’nde fiyatın nasıl belirlendiği sorulan şeflerin verdiği cevaplar Şekil 3.114’da verilmiştir. Bu sonuçlara göre şeflerin 17’si fiyatların rekabet şartlarında belirlendiğini, 9 şef maliyete göre, yine 9 şef arz/talebe göre oluştuğunu belirtmiştir. Diğer şefler ise dünya piyasalarının ve/veya orman idaresi etkisiyle oluştuğunu kaydetmiştir.

Şekil 3.114. Şeflere göre fiyatın belirlenmesinde etkili olan faktörler

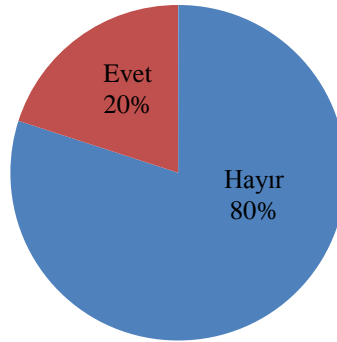
Üretim sürecinde karşılaşılan sorunların ne olduğunu sorduğumuz şeflerin verdiği cevaplara göre (Şekil 3.115) en büyük problemin personel yetersizliğinden kaynaklanan denetim sorunu olduğu belirtilmiştir. Bundan sonraki en büyük problem ise yine denetimle ilgili olarak hasat sürecinde gerçekleşen erken toplama problemi olarak ortaya çıkmıştır. Şefler tarafından köylü/toplayıcıların erken toplama nedeni olarak ise hırsızlık olayları olduğu kaydedilmiştir. Köylüler arasında mülkiyet ihlallerinden

kaynaklanan sorunların sık yaşandığı ve üretimi tekniğine uygun yapmadıkları belirtilmiştir.

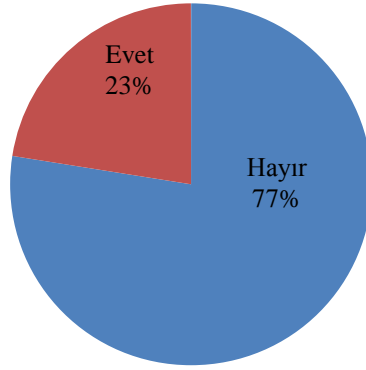
Şekil 3.115. Şeflere göre ODOÜ üretimi sürecinde sorunlar

Şeflere köylü/toplayıcıların üretim yaparken herhangi bir rotasyon planı uygulayıp uygulamadığı sorulmuş, şeflerin % 80'i hayır ve % 20'si ise evet cevabı vermiştir, sonuçlar Şekil 3.116'da gösterildiği gibidir. Bu sonuçlara göre amenajman planı dahilinde üretimi yapılan türler (defne, kekik, adaçayı..) için bir rotasyon planı olduğu ancak diğer türler için herhangi bir rotasyon uygulanmadığı şefler tarafından belirtilmiştir.

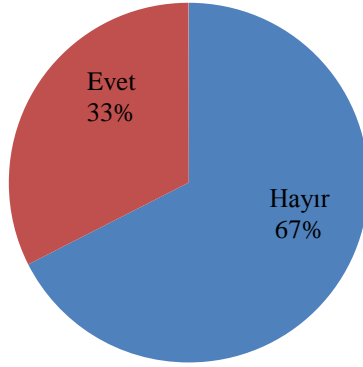
Şekil 3.116. Şeflere göre rotasyon planı uygulanma oranı

Üretim sürecinde köylü/toplayıcılar arasında, farklı köyler arasında problem yaşanıp yaşanmadığını sorduğumuz şefler ise % 77 ile 'hayır', % 20 ile 'evet' cevabı vermiştir. Şeflere göre köyler arasında mülki sınırlardaki uyumsuzluk ve ürün çalma konularında problemler yaşandığını ve kendilerinin ilgili grupları uzlaştırma yoluna gittiğini belirtmiştir (Şekil 3. 117).

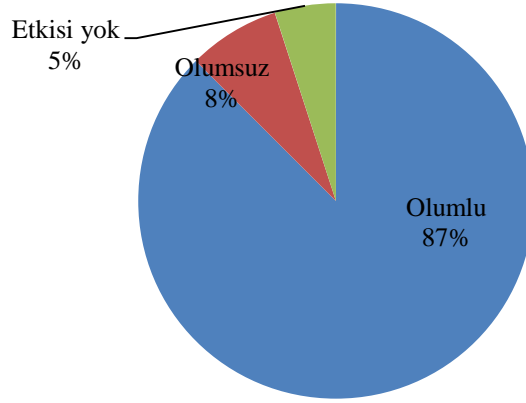
Şekil 3.117. Şeflere göre köyler arası sorun yaşanma oranı

Köylü/toplayıcı ile orman teşkilatı arasında sorun olduğunu söyleyen şeflerin oranı Şekil 3.118'de görüldüğü gibi % 33 ile köyler arası sorun oluyor oranından (% 23) yüksek kaydedilmiştir. Köylü ile ormancı arasında ODOÜ nin üretim sürecinde herhangi bir sorun yaşanmadığını düşünenlerin oranı ise % 67 olarak elde edilmiştir.

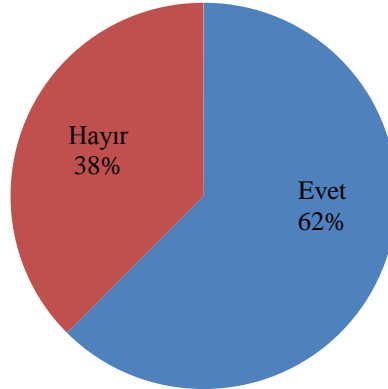
Şekil 3.118. Şeflere göre köylü/toplayıcı ile işletmeler arası sorun yaşanma oranı

Şeflere orman-köy ilişkilerinin ODOÜ üretimi ile nasıl etkilendiği sorulmuş ve Şekil 3.119'daki sonuçlar elde edilmiştir. Burada görüldüğü gibi % 87 oranında şef, köylünün ODOÜ gelirlerinin artışının olumlu yönde etkisi olduğunu, köylünün topladığı ODOÜ ve çevresini korumaya aldığını belirtmiştir. Buna karşılık % 8 lik bir kesim olumsuz sonuçları olduğunu, % 5 ise herhangi bir etkisinin olmadığını kaydetmiştir.

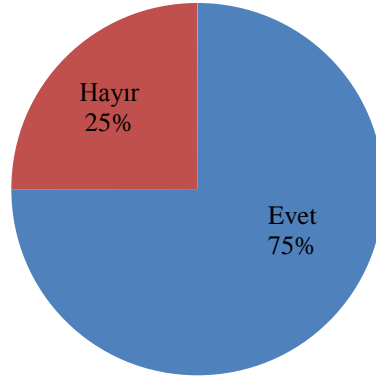
Şekil 3.119. Şeflere göre ODOÜ gelirleri ile orman-köy ilişkileri etkileşimi

Köylü/toplayıcının ODOÜ üretimi sırasında tekniğine uygun toplamaması, topladığı ürünün geri kalan kısmına veya ormana zarar vermesi durumunda idari yaptırım olduğunu belirten şefler, cezai şartların uygulanma oranının % 62 de kaldığını belirtmiştir. Şekil 3.120 de de görüldüğü gibi cezai şartların uygulanmadığını belirtenlerin oranı %38'dir.

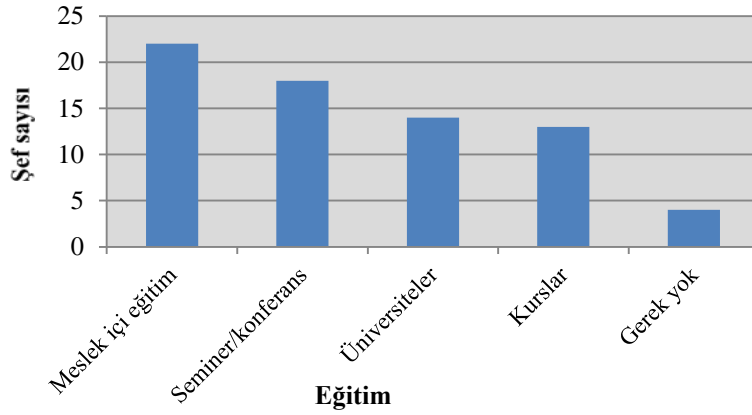
Şekil 3.120. Şeflere göre cezai yaptırım uygulanma oranı

Sertifikasyonun ne olduğunu sorduğumuz işletme personelinin % 75'i ne olduğunu bildiğini, % 25'i ise bilmediğini kaydetmiştir. Orman fakültesi mezunu olarak sertifikasyonun ne olduğunu bilmeyen % 25 lik bu oran, yani 40 şeften 10 tanesinin bilmemesi yüksek bir rakam olarak göze çarpmaktadır (Şekil 3. 121).

Şekil 3.121. Şeflerin sertifikasyon bilgisi oranı

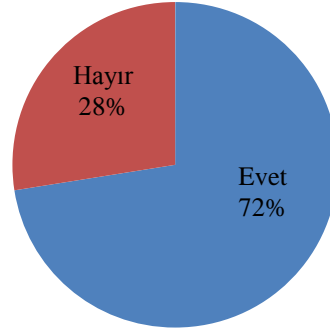
ODOÜ konusunda eğitime ihtiyaç olup olmadığını sorduğumuz şeflerden 4 şef dışında 36 tanesi “evet” yanıtı vermiştir. Eğitime ihtiyaç olduğunu söyleyen 36 şeften 22’si ise bu eğitimlerin meslek içi eğitim yolu ile yapılması gerektiğini, 18’i seminer ve konferanslar yolu ile, 14’ü üniversiteler eliyle ve 13 şef de kurslar düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir (Şekil 3.122).

Şekil 3.122. Şeflerin ODOÜ ile ilgili eğitim yolu tercihleri

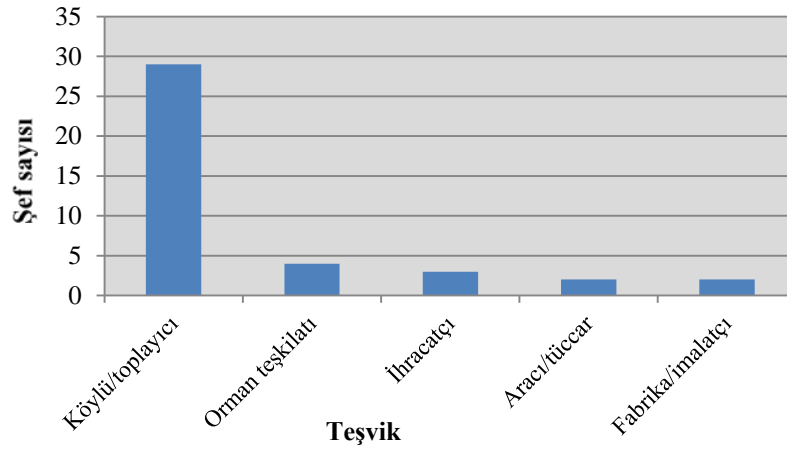
Devletin ODOÜ sektörüne destek verip vermemesini sorduğumuz şeflerin % 72’si bu soruya “evet” vermeli yönünde karar bildirmiştir (Şekil 3.123). Neden vermesi gerektiği konusunda da şu görüşleri şu şekildedir: Orman köylerinin gelir seviyelerinin artmasıyla orman-köy ilişkilerinin iyileştirilmesi sağlanabilir, planlı olarak üretim yapılması sağlanarak ekonomiye de ciddi bir katkı oluşturabilir. Ormanlardaki ODOÜ potansiyelinin tamamından yararlanılmadığı ve bu yolla daha fazla yararlanma sağlanacağı, ayrıca kültüre alma yolu ile üretim yapılarak daha bilimsel ve yüksek

verimli ürünler elde edilebileceği, pazarlama ve pazara ulaşım konularında da daha fazla desteğe ihtiyaçları olduğu belirtilmiştir. Destek verilmesi konusunda “hayır” yönünde görüş bildiren % 28 lik kesim ise sektörün planlı, programlı olmaması, arz/talep öngörülerinin yapılmaması ve desteğin toplayıcı kesime ulaşip ulaşamaması gibi problemler olacağından teşvik/destek konusunun bunların çözülmesinden sonra gündeme getirilebileceğini belirtmişlerdir.

Şekil 3.123. Devletin ODOÜ’ne destek/teşvik vermesi

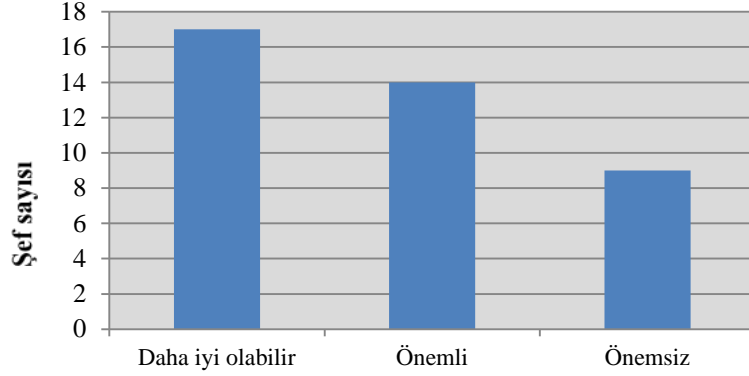
Destek/teşvik eğer verilirse kime verilmesi gerektiği sorusu şeflere sorulduğunda Şekil 3.124’de görüldüğü gibi, 40 şeften 29’u köylü/toplayıcıya, 4’ü orman teşkilatına, 2’si aracı/tüccara, 2’si fabrika/imalatçıya ve 2 tanesi de ihracatçıya verilebileceğini belirtmişlerdir.

Şekil 3.124. Şeflere göre desteğin/teşviğin kime verileceği

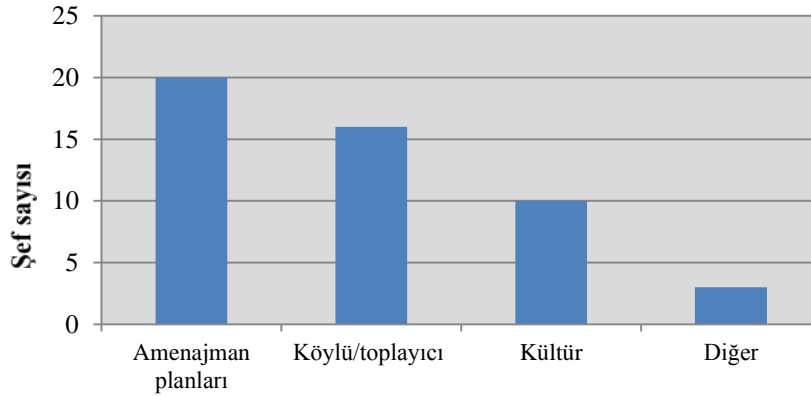
Şeflere kendi işletmeleri açısından ODOÜ’nden elde edilen gelirlerin önemli bir kaynak olup olmadığı sorulmuş, Şekil 3.125’de görüldüğü gibi 40 şeften 20 si daha iyi olabileceği yanıtını vermiştir. Önemli bir kaynak olduğunu dile getiren 14 şefin yanında

9 tanesi de ormanın diğer işlerinin yanında önemsiz olduğunu, asli işleri olmadığını belirtmişlerdir.

Şekil 3.125. Şeflere göre ODOÜ gelirlerinin işletme açısından önemi

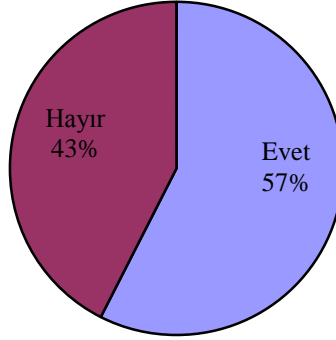
Bir önceki soruda daha iyi olabilir, önemsiz ve önemli yanıtlarını veren şeflere “nasıl daha iyi olabilir”, “gelirleri nasıl arttırabiliriz” sorusu sorulduğunda cevapların yarısı amenajman planlarına dahil ederek ve planlı programlı üretim yaparak gerçekleştirebiliriz olmuştur. Şeflerden 16’sı köylü/toplayıcı vasıtası ile üretimin artırılması gerektiğini, 10’u kültüre alınması gerektiğini belirtmiştir. Diğer öneriler ise, ODOÜ işlerinin işletmede ayrı bir personel tarafından takip edilerek, idarenin aldığı tarife bedelleri çeşitlendirilebilir ve tahsilatında kolaylıklar sağlanabilir, olmuştur (Şekil 3.126).

Şekil 3.126. Şeflere göre ODOÜ gelirlerini arttırma yolları

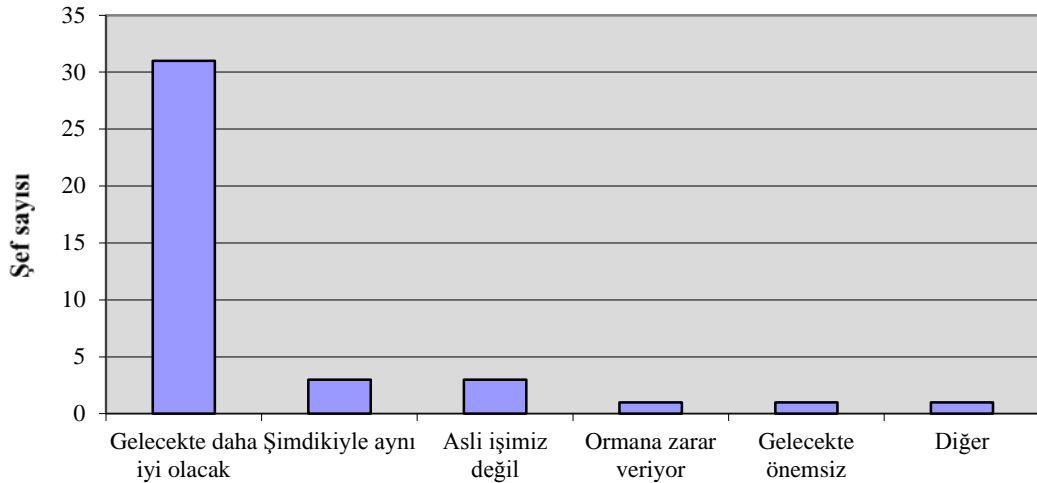
OGM’nün ODOÜ’ne yeterince önem verip vermediği sorulan şefler, bu konuda ikiye ayrılmış görünmektedir. % 57’si “evet” önem veriliyor derken % 43’ü “hayır” cevabını vermiştir (Şekil 3.127). Şefler asli ürün olan odun hammaddesi ile ilgili işlerinin çok

yoğun olmasından ve iş gücünün tamamını bu yönde kullanmalarından dolayı ODOÜ'ne yeterince önem veremediklerini, “tali ürün işletme şefliği” gibi bir birim kurularak bu konuda çalışılabileceği önerisini getirmişlerdir. Önem verildiğini söyleyen kesim ise son yıllarda ODOÜ ile ilgili planların yapılarak üretimin düzenli hale getirilmeye çalışıldığını belirtmişlerdir.

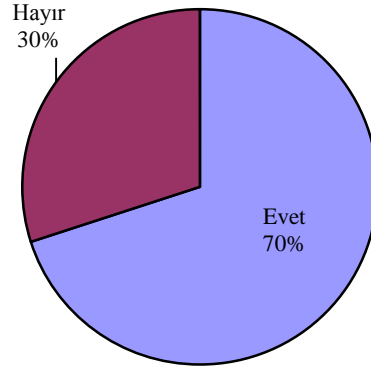
Şekil 3.127. Şeflere göre OGM'nin ODOÜ'ne verdiği önem

ODOÜ sektörünün geleceği ile ilgili ne düşündüğünü sorduğumuz şefler, genellikle bu konuda iyimser olduklarını belirterek “gelecekte daha iyi olacağına inanıyorum” şikkını işaretlemişlerdir. Bunun yanında şimdiki durumundan farklı olmayacağını belirten 3 şef, orman teşkilatının asli işi olmadığını düşünen 3 şef, ormana zarar verdiğini düşünen ve önemini yitireceğini düşünen de birer şef olmuştur.

Şekil 3.128. Şeflere göre ODOÜ'nin gelecekteki durumu

Şeflere sorulan bir diğer soru da işletmelerin ODOÜ üretiminden memnun olup olmadığı olmuştur. Bu soruya % 70 oranla memnun olduğu yanıtı ortaya çıkmıştır (Şekil 3.129). Memnuniyet nedenleri olarak da daha önceki sorularda da ortaya çıkmış olan, ormanda atıl vaziyette duran ürünlerin değerlendirilip hem köylüye hem ekonomiye kazandırılması ve orman-köy ilişkilerinin daha iyileşmesi gösterilmiştir. Memnun olmadığını belirten % 30 luk kısım ise planların ve personelin bu konuda yeterli üretim ve korumayı sağlayamamasından dolayı bu şekilde düşündüklerini belirtmişlerdir.

Şekil 3.129. Şeflerin ODOÜ üretimi memnuniyeti oranı

Son olarak şeflere ODOÜ ile ilgili işletmenizde/şefliğinizde neler yapılması gerektiği ve beklentileri sorulmuştur. Şeflerin büyük bir çoğunluğu ODOÜ'nin amenajman planları içinde olması gerektiği ve tali ürün olarak değerlendirilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ülkemiz ormanlarından elde edilip ihracat değeri olan bu ürünlere, özellikle kekik, defne ve çamfıstığı, gereken önem verilmesi gerektiğini kaydetmişlerdir. Ayrıca bu ürünlerin köylünün alım gücünü yükseltmesi bakımından da önemi büyük olduğuna dikkat çekilerek köylünün pazar ve pazarlama olanaklarının geliştirilmesi ve kooperatifler, birlikler şeklinde örgütlenmenin üzerinde durulmuştur. Ayrıca bazı teşkilat personeli ODOÜ ile ilgili yeterince bilimsel araştırma yapılmadığı ve kendileri ile köylü/toplayıcıların bilgilendirilmediğini söylemiştir. Bazı köylülerin çok değerli olan endemik bitkileri, soğanları tahrip ettiğini, eğer bu konuda bilgileri olsa bunları koruyacaklarını belirtmişlerdir.

3.6.2. Merkez Teşkilatı Görüşleri

Önceki başlıkta (3.6.1. Taşra Teşkilatı ile Yapılan Anket Bulguları) çeşitli işletme müdürlükleri ve şefliklerinde yapılan anketlerle taşra teşkilatının ODOÜ ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Bu bölümde ise ODOÜ ile ilgili merkez teşkilatının görüşlerini almak üzere İzmir Orman Bölge Müdürlüğü İşletme Pazarlama Şube Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü İşletme Pazarlama Daire Başkanlığı ve buna bağlı Tali Ürünler Şube Müdürlüğü'nde ilgili kişilerle görüşülmüş ve yapılan mülakat ve anket sonuçlarına yer verilmiştir.

Ormanlık merkez teşkilatı personeline göre, Orman Fakültelerinde öğrencilerin ODOÜ konusunda eksik bilgi ile mezun olduğu, eğitim programlarında ODOÜ ile ilgili derslerin (biyolojisi, ekonomisi, pazarlaması..vs) sayısının yeterli olmadığı ve artırılması gerekliliği vardır. Orman Genel Müdürlüğü olarak şeflere gruplar halinde meslek içi eğitim adı altında ODOÜ konusunda eğitimler verilerek eksikler giderilmeye çalışılmaktadır.

ODOÜ üretimi sırasında kaynağın korunması gerekliliği ile ilgili görüş, köylü/üreticinin kaynağı sahiplenmesi durumunda tüketirken daha dikkatli olacaktır. Ekonomik açıdan gelirleri ülke ortalamasının çok altında olan orman köylüsünün kaynaktan yararlanması 6831 sayılı Orman Kanununun 15. Maddesi ile düzenlenerek orman-köylü ilişkileri iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Gelecek nesillerin de doğal kaynaklara olan gereksinmelerinden ödün vermeden, bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilme anlamına gelen istikrarlı ve sürdürülebilir bir kaynak yönetimi planlanmalıdır. Orman köylüsünün desteği alınmadan geniş alanlara yayılmış olan orman kaynaklarımızın korunması mümkün değildir.

Merkez teşkilatın ODOÜ'nde üretimin yeterli olup olmadığı konusundaki görüşü ise, ülkemizde ODOÜ ile ilgili potansiyelin olduğu ve asıl sorunun bu potansiyeli harekete geçirmek olduğunu belirtmişlerdir. Bu potansiyelin harekete geçirilememesinin başlıca sebepleri, ihracatın yapıldığı bölgelere uzaklık, ODOÜ envanter ve planlarının amenajman planları içinde yer almaması, talep ve fiyattaki istikrarlılıklar olarak sayılabilmektedir.

ODOÜ üretimi ile ilgili denetim sorunu ilgili personel, genellikle kendi kullanımları için hasat yapan köylü/toplayıcıya müsamahalı davranmakta, işi ticari boyuta taşımamak kaydıyla işlem yapmamaktadır. Ancak satmak amacıyla büyük miktarlarda toplayan köylülerin tarife bedeli ödemesi gerekliliği hatırlatılmaktadır.

Organik (ekolojik) ürünler için sertifikasyon veren kuruluşlar tarafından talep edilen belgelerin, bazı orman bölge müdürlükleri tarafından temin edilememesi, daha yüksek getirisi olan organik ürün ihracatımızı engellemektedir. Ülkemizde orman alanlarının sertifikasyonu işlemi pilot bölgeler belirlenerek başlatılmıştır. ODOÜ konusunda sertifikasyon konusu henüz gündeme gelmemiş olup, bunun yerine geçebilecek olan menşei belgesi kullanılmaktadır. Sertifikasyon istenmesi durumunda Tarım Bakanlığı'nın 'organik tarım' yönetmeliği uygulanabilmektedir.

Orman kaynağındaki her bitkinin bir kullanım alanı vardır, bugün ticari öneme sahip olmasa bile gelecekte olabilir. Orman mühendisi olarak yetiştirilen her bir bireye bu zihniyet aşılmalı, orman kaynağındaki bu potansiyelin ekonomiye kazandırılması sağlanmalıdır. Ülkemizde defne için bu sorun aşılmış olsa bile kekik için bu potansiyel mevcuttur. Özellikle ülkenin doğusunda yetişen kekik batıya ulaşma imkanı bulamadığından ormanda kalmakta dolayısı ile ülkemiz için ekonomik bir kayıp olmaktadır.

3.7. TOPLAYICI/ÜRETİCİ, ARACI/TÜCCAR, İHRACATÇI VE ORMAN TEŞKİLATINA YÖNELİK KORELASYON BULGULARI

Burada toplayıcı/üretici, aracı/tüccar, ihracatçı ve orman teşkilatı ile ilgili anket sonuçlarından elde edilen bilgiler arasında herhangi bir ilgi olup olmadığı korelasyon katsayılarını hesaplayarak bakılmıştır. Korelasyon katsayısı bize değişkenlerin yönü, etkileşimlerinin nasıl olduğu hakkında bilgi vermektedir. Değişkenlerin birbiri arasında etkileşim var mı, varsa etkileşimin kuvvetli mi olduğu bilgilerini veren korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında değişen değerler almaktadır. Etkileşimin olmadığı durumda 0, tam ve kuvvetli bir etkileşim varsa 1, ters yönlü ve tam bir etkileşim varsa -1 değerini almaktadır. Korelasyon katsayısı hesaplanırken x ve y olarak adlandırabileceğimiz n

adet gözlem değerine ait iki değişken grup arasındaki korelasyon aşağıdaki formül ile hesaplanır:

$$r = \frac{\sum x \cdot y}{\sqrt{\left(\sum x^2\right)\left(\sum y^2\right)}}$$

Bulunan katsayıyı değerlendirirken gözlem sayısı oldukça önemlidir. Bulunan katsayı 0-0.49 arasında ise korelasyon zayıf, 0.5-0.74 arasında ise orta derecede, 0.75-1 arasında ise kuvvetli ilişki vardır denilmektedir (Orhunbilge, 1996).

İlk olarak toplayıcı/üreticilerin topladıkları miktarlarla gelirleri arasında bir ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Korelasyon katsayısı kekik toplayan/üretenler için 0.94, defne için 0.70 ve çamfıstığı için ise 0.98 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre kekik ve çamfıstığı üretiminde elde edilen gelir ile miktar arasında çok kuvvetli bir ilişki olduğu söylenebilir. Buna karşılık defne toplayanlar ile gelir arasında orta kuvvette bir ilişki elde edilmiştir. Yine toplayıcı/üreticilerin elde ettikleri gelir ile ürünlerinin satış fiyatı arasında bir ilişki olup olmadığına bakıldığında, kekikte 0.78 yani orta kuvvetten fazla bir ilişki ancak kuvvetli olmayan bir ilişki elde edilmiştir. Defnede ise fiyatın tüm toplayıcı/üreticide aynı olmasından dolayı herhangi bir ilişki elde edilememiştir. Çamfıstığında ise elde edilen korelasyon katsayısı 0.25 ile çok zayıf bir ilişki göstermektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere toplayıcı/üreticilerin elde ettikleri gelir ürünün satış fiyatına bağlı değildir.

Aracı/tüccar için elde edilen sonuçlarda korelasyon katsayısına bakılmış ve miktar/fiyat bilgisi ile elde edilen gelir arasında ilişki aranmıştır. Kekik için miktar ile gelir arasında 0.94 ile çok kuvvetli bir ilişki, defne için 0.92 ile yine çok kuvvetli bir ilişki ve çamfıstığında da 0.99 ile yüksek ilişki değerleri elde edilmiştir. Fiyat ile elde edilen gelir arasındaki ilişkiye bakıldığında ise kekik için -0.12, defne için -0.09 ve çamfıstığı için de -0.71 ile her üç ürün için de herhangi bir ilişki olmadığı gözlenmiştir. Aracı/tüccarlar için elde ettikleri gelir ile deneyim süreleri arasında bir ilişki olup olmadığına bakıldığında ise elde edilen korelasyon katsayısı 0.25 olmuş, yani

aracı/tüccarların kaç yıldır bu işi yaptıkları ile elde ettikleri gelir arasında ilişki olmadığı saptanmıştır.

İhracatçılarla ilgili miktar/fiyat ve gelir ilişkisine bakıldığında ise şu sonuçlar elde edilmiştir: Gelir ile miktar arasındaki ilişki değeri 0.55 ile orta düzeyde olduğu, gelir ile fiyat arasında ise 0.087 ile çok zayıf, hatta olmayan bir ilişki tespit edilmiştir. Miktar/fiyat ile deneyim karşılaştırıldığında ise miktar ile deneyim arasındaki ilişki 0.42 ile zayıf, fiyat ile deneyim arasındaki ilişki ise 0.029 ile çok daha zayıf elde edilmiştir. İhracatçı şirketlerin ne kadar uzun süredir sektörde olduğu onların sattığı miktarları ve fiyatlarını etkilemediği sonucu çıkarılmaktadır. Bu şirketlerde çalışan kişi sayısı ile miktar/fiyat arasında herhangi bir ilişki olup olmadığına bakıldığında ise görülmüştür ki, çalışan sayısı ile miktar arasındaki korelasyon katsayısı 0.65 ile orta derecede ilişkili, yine çalışan sayısı ile fiyat arasındaki değer ise 0.17 ile çok zayıf bir ilişki olduğu saptanmıştır. İhracatçı şirketlere satışlarındaki organik ürün payı sorularak elde edilen değerler ile deneyimleri arasında bir ilgi olup olmadığına da bakılmıştır. Elde edilen korelasyon katsayısı 0.34 ile zayıf bir ilgi olduğu görülmüştür.

Orman teşkilatı ile yapılan anket bulgularında, aralarında ilişki kurulabilecek herhangi iki grup sayısal veri bulunamadığından korelasyon hesaplaması burada yapılamamıştır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

4.1 TOPLAYICI/ÜRETİCİLERLE YAPILAN ANKET BULGULARINA AİT TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Toplayıcı/üreticiler ile yapılan anket çalışmasında 24 köyde 80 kişiyle görüşülmüş bunların 8 tanesi kadın 72 tanesi erkek toplayıcı/üreticilerden oluşmuştur. Bu grubun yaptığı üretim miktarı ormandan toplayan köylü üretici açısından düşük olup, tapulu arazilerinde yetiştiren kesim için yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle de köylü fiyatın düşük olduğu yıllarda, zahmetli ve tehlikeli olduğundan, ormana gidip toplamayı tercih etmemektedir.

Ormandan toplama yolu ile üretim yapan köylülere bakıldığında yaş ortalaması 52 olarak tespit edilmiş olup, gençlerin genellikle çalışma amacıyla büyük şehirlere göç ettiği kaydedilmiştir. Köylerdeki gençler ODOÜ'nden elde edilen gelirleri düşük bulduğundan ve çok zahmetli olduğundan ODOÜ ile fazla ilgilenmemektedir. Kekik, defne ve çamfıstığı üretimlerinde karşılaşılan zorluklar ve fiyat istikrarı sağlanamaması dolayısı ile ileriki yıllarda ormandan toplama yolu ile yapılan üretimde düşme olması beklenmektedir. Tapulu arazilerde kültüre alınarak yetiştirme teşvik edilirse toplam üretim miktarının değişmemesi sağlanabilecektir.

Toplayıcı/üreticiler ODOÜ üretimi dışında genellikle tarım ile uğraşmaktadır. Bölgelere göre farklılık gösteren tarım ürünlerinin üretimi köylünün ODOÜ'nden düzenli bir gelir elde edememesinden kaynaklanmaktadır. ODOÜ'nden elde edilen gelirlere bakıldığında kekik ve defne için ormandan toplama yolu ile elde edilen gelirler çok düşük olurken kültüre alınarak yapılan üretimlerde gelirlerin yükseldiği görülmüştür.

Kekik, defne ve çamfıstığı için toplayıcı/üreticilerin hemen hemen tamamına yakının ODOÜ'nü sattığı, çok düşük bir miktarda (%1-2) kendi kullanımı için ayırdığı tespit edilmiştir. Toplayıcı/üreticiden satın alan en büyük grup ise aracı/tüccarlar olmuştur. Kendilerinden alanın kime sattığı ile ilgilenmemektedirler.

Kekik (Nisan-Ekim) ve defnede (Haziran-Ekim) üretim zamanı yaz ayları (olurken çamfıstığında (Ekim-Nisan) kış aylarında olmaktadır. Toplayıcı/üreticiler ODOÜ'ne genellikle herhangi bir işlem yapmamakta temizleme, kurutma ve paketlenme yaparak bir sonraki zincire ulaştırmaktadır.

Kaynağın aşırı kullanımı, sürekliliğin sağlanması ve kaynağın korunması konularında köylü üreticinin bilgi sahibi olmadığı ve ODOÜ üretimi konusunda danıştıkları herhangi bir kurum veya kişi olmadığını belirtmişlerdir.

Ormandan toplama yapılmadan önce ödenmesi gereken tarife bedeli genellikle aracı/tüccar tarafından ödenmektedir. Orman Genel Müdürlüğü tarafından çok düşük olarak belirlenen bu bedel aracı/tüccar tarafından ödenerek ODOÜ'nün nakliyesi gerçekleştirilmektedir. Köylü toplayıcının pazarlama konusunda herhangi bir problemi olmayıp, toplayacağı ürün için bile alım garantisi aracı/tüccar tarafından verilmektedir. Satın alan kesimin dikkat ettiği en önemli özellik ise, kekik ve defne için temizlik çamfıstığı için randıman olmuştur.

Toplayıcı/üreticiler ODOÜ'nde satış fiyatını aracı/tüccarın belirlediğini ve fiyatlardan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Toplayıcı/üreticiler kendilerinden alınan ODOÜ'lerinin nereye satıldığı konusu ile ilgilenmemektedirler.

ODOÜ toplayan veya üreten kesim devletin destek veya teşvik vermesi konusuna tedbirli yaklaşmakla beraber, tarımda uygulanan desteğin verilebileceğini belirtmişlerdir.

4.2 ARACI/TÜCCARLA YAPILAN ANKET BULGULARINA AİT TARTIŞMA VE SONUÇLAR

ODOÜ ticareti ile uğraşan 2'si kadın 25 aracıyla görüşülmüş ve en çok alım yapılan ürünlerin kekik, defne ve adaçayı olduğu ve bunun için 300 km'ye kadar seyahat edildiği belirlenmiştir. Aracı/tüccarların büyük bölümü ODOÜ ticareti dışında tarım da yapmaktadır.

Aracı/tüccarlar alım yaparken kekik ve çamfıstığı için temizliğe en fazla önemi verirken defne kalite daha önemli olmaktadır. Aracı/tüccarların kekik, defne ve çamfıstığını ihracatçıya satmadan önce depoda bekletmekte ve paketlenme işleminden sonra ihracatçıya satmaktadır.

Toplayıcı/üreticide olduğu gibi aracı/tüccar için de en çok işlem gören ODOÜleri kekik, defne ve adaçayı olmuştur. Bunlardan kekik ve adaçayı için kültüre alınarak üretim gerçekleştirilirken, defne için kültür henüz yapılmamaktadır.

Aracı/tüccarların büyük kısmı satış fiyatının arz/talep ile belirlendiğini ve fiyatlardan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Köylü/toplayıcıda olduğu gibi aracı/tüccar için de pazarlama konusunda herhangi bir problem yaşanmamaktadır. Aracı/tüccarların ODOÜ'nden elde ettikleri gelirleri 1000 – 60 000 TL arasında değişim göstermiştir.

ODOÜ sektörünün geleceği konusunda kekik için miktar ve fiyat konusunda belirsizlikler olduğunu belirten aracı/tüccar, defne için değişim olmayacağı ve çamfıstığı için ise daha iyiye gideceğini belirtmişlerdir. Aracı/tüccarlar orman teşkilatının ODOÜ sektörü ile yeterince ilgilenmediğini, köylü/toplayıcının bilinçsiz olarak bu işleri yaptığını ve denetlemenin olmadığını belirtmişlerdir.

4.3. İHRACATÇILARLA YAPILAN ANKET BULGULARINA AİT TARTIŞMA VE SONUÇLAR

ODOÜ ihracatı yapan 20 şirketle görüşme sağlanmış olup, bu sektörde aile şirketlerinin ağırlığı dikkat çekmiştir. 1-40 yıldır bu sektörde olan 20 şirkette çalışan idari personel ve işçi sayılarına göre en büyük şirket olarak Kütaş A.Ş. görülmektedir. Bu şirketlerin büyük bölümünde tam zamanlı işçilerin yanında üretim zamanlarına bağlı olarak işlendirilen mevsimlik işçiler de bulunmaktadır.

İhracatçı şirketler yurtdışından en yoğun talep edilen ODOÜ olarak kekik, defne, adaçayı, biberiye ve çamfıstığını saymışlardır. Bu şirketler ODOÜ dışında baharat, tarım ürünleri, bitkisel yağlar ve tıbbi bitkiler ihrac ettiklerini belirtmişlerdir. İhrac

ettikleri ürünleri genellikle aracı/tüccarlardan alan ihracatçıların bir kısmı direkt toplayıcı/üreticiden almaktadır. Organik ürün payı oldukça düşük olduğu gözlenmiştir.

Kekik ve defne ihracatı yapılan ülkelerden Almanya, A.B.D. ve İngiltere, çamfıstığı ihracatında ise A.B.D ve İtalya başı çekmektedir. Kekik ihracatında geçmişe göre bazı firmalar artış, bazıları ise azalış olduğunu belirtmiş, defne ve çamfıstığı için ise artış olduğu belirtilmiştir. İhracatı yapılan ODOÜ'lerinde fiyatı maliyetler belirlemektedir.

İhracatçı firmaların büyük çoğunluğu en az bir sertifikasyon kuruluşu ile çalışmakta olup, en fazla başvuru ise ISO belgeleri olmuştur. Sertifika alımı uzun soluklu, zahmetli ve pahalı bir süreç olmasına rağmen ihracat yapılabilmesi için yurtdışı şirketler tarafından talep edilmektedir.

İhracatçı firmalar ODOÜ'lerini satmadan önce temizleme, gerekli durumlarda öğütme, kurutma ve paketlenme işlemlerini yapmaktadır. Ülkemizden ODOÜ genellikle hammadde olarak ihrac edilmektedir.

İhracatçı şirketlerin devlet desteği/teşviği konusundaki fikri ise "olmalı" yönünde olmuştur. İhracatçı şirketlerin problem yaşadığı en önemli konular, ürün kalitesindeki ve miktarındaki istikrarsızlık, yurtdışı şirketlerin istekleri, dolar kurundaki değişimler ve haksız rekabet olarak sıralanabilir. Şirketlerin hiçbirisinin pazarlama ile ilgili sorunu bulunmamaktadır.

İhracatçı şirketler gelecekle ilgili karamsar olduklarını, sektörde yıkıcı bir rekabet ortamı olduğunu, bunun da sektöre zarar verdiğini belirtmişlerdir.

4.4 ORMAN TEŞKİLATI İLE YAPILAN ANKET BULGULARINA AİT TARTIŞMA VE SONUÇLAR

ODOÜ ile ilgili toplam 15 işletme müdürlüğünden 40 işletme şefi ile anketler yapılmış ve İşletmelerin çoğunda kekik ve mantar üretimi yapıldığı tespit edilmiştir. Üretilen ODOÜ daha önceki anket bulgularında da görüldüğü gibi aracı/tüccarlar vasıtası ile satılmaktadır.

Şefler ODOÜ'nden genellikle gıda ve sağlık alanında faydalanıldığını belirtmişlerdir. Şeflere göre köylü/toplayıcılar, ODOÜ'nden kekik için kültüre alarak üretim yaptığını, az miktarda da olsa mantar, adaçayı ve kestane de üretildiğini kaydetmişlerdir. Örneğin kekik için 15 işletmeden 11'inde üretim köylüler tarafından yapılmaktadır. Önceki ilgili grupların anket bulgularında da görüldüğü gibi, şefler de ODOÜ üretimi konusunda örgütlenme, kooperatifleşme konusundaki bilgilerinde eksiklikler olduğunu söylemişlerdir.

Şefler, ODOÜ toplamak için önceden ödenmesi gereken “tarife bedeli” veya “ormaniye”nin köylü/toplayıcı tarafından değil genellikle aracı/tüccar tarafından ve toplama işinden sonra ödendiğini belirtmişlerdir.

Şefler ODOÜ'nde fiyatın rekabet ortamında oluştuğunu, maliyetlerin göz önünde bulundurulduğunu ve arz/talebin etkili olduğunu keydetmişlerdir.

ODOÜ üretiminde karşılaşılan en büyük sorunlar olarak şefler, personel yetersizliğinden kaynaklanan denetim problemleri ve erken hasat olarak belirtmişlerdir. Şeflere göre köylüler toplama işleminde herhangi bir rotasyon planı uygulamamaktadır. Hatta bir başkası toplamadan toplamış olmak için erken hasat yaptıkları da olmaktadır. Köylüler ve köyler arasında ODOÜ toplama bölgeleri konusunda bir problem yaşandığında şefler devreye girerek uzlaşma sağlamaktadır. Böyle olduğu halde şefler ile köylü/toplayıcı arasında sorun yaşanma oranı köyler arasında sorun yaşanma oranından yüksek olarak kaydedilmiştir.

ODOÜ üretimi ile beraber orman-köy ilişkileri, köylünün gelirinin artması nedeniyle olumlu yönde etkilenmiştir. Köylü/toplayıcı üretim yaparken tekniğine uygun yapmadığı takdirde uygulanması gereken cezai şartların uygulanma oranı düşük kalmaktadır.

ODOÜ konusunda eğitim eksikliğini kabul eden şeflerin dörtte biri sertifikasyonun ne olduğunu bilmediklerini belirtmişlerdir. Eğitimlerin meslek içi eğitim, seminerler ve üniversiteler yolu ile yapılabileceğini söylemişlerdir.

Devletin ODOÜ konusunda destek/teşvik vermesi gerektiğini belirten şefler, bu destek/teşviğin de köylü/toplayıcılara verilmesinin uygun olduğunu kaydetmişlerdir.

Şefler ODOÜ gelirlerinin daha iyi hale getirilebileceğini belirtirken, bunun amenajman planlarına dahil ederek veya köylü/toplayıcıyı destekleyerek olabileceğini söylemiştir. OGM tarafından ODOÜ'ne gösterilen ilgi konusunda şefler ikiye bölünmüştür. Şeflerin yarısı yeterince ilgi gösterildiğini, diğer yarısı ise ODOÜ'nin hala "tali ürün" olarak görüldüğünü belirtmişlerdir. ODOÜ'nin geleceği konusunda şefler genellikle iyimser olduklarını söylemişlerdir.

4.5 GENEL SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Orman kaynağından her türlü faydalanmada gözönünde bulundurmamız gereken konu sadece bugünü düşünmek değil kuşaklararası adaleti sağlamak adına gelecek kuşakların haklarını güvence altına alacak sürdürülebilir kaynak yönetimi ilkesi benimsenmesi olmalıdır. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de besin güvenliğinin sağlanmasında orman kaynaklarının önemli rol oynayacağı öngörülmektedir.

İnsan faaliyetlerinin bir sonucu olarak, ekosistemler, türler ve genetik çeşitlilik doğal orandan çok daha hızlı bir şekilde tahrip olmaktadır. Çeşitlilik kayıplarının daha önceki dönemlerden 1000 veya 10 000 kat daha hızlı olduğu sanılmaktadır. Biyolojik çeşitlilikteki bu hızlı azalma halen yeryüzünün canlı kaynaklarından sağlamakta olduğumuz ekolojik, ekonomik, manevi ve kültürel kazançları tehdit etmektedir. Doğal kaynaklarımız ve biyolojik çeşitliliğimiz **bozulma, azalma** ve **yokolma** aşamalarından oluşan talihsiz bir süreç içindedir. Bu sürecin ana nedenleri nüfusun hızlı artışı ve doğal kaynaklarımızın akılcı olmayan bir biçimde ve bilinçsizce kullanılmasına yol açan eğitim eksikliğidir.

Dünyada ODOÜ ile ilgili yapılan çalışmalar, elde edilen sonuçlara dayanarak yazılan raporlar veya makalelerde oluşan yaklaşım daha çok yoksulluğun önüne geçilebilmesi için ne yapılabilir ve kaynağa/çevreye/doğaya zarar vermeden bu ürünleri nasıl ticarileştirebiliriz yönünde olmaktadır. Türkiye olarak yapılması gereken aynı yaklaşımı

izleyerek orman içi ve kenarı köylünün gelir düzeylerini artırmak için kültüre alınacak ürünleri belirlemek ve bunların üretimini teşvik etmek olmalıdır. Bunun için arazisi olmayan köylülere arazi tahsisi de yapılabilir.

Ülkemizde ve bütün dünyada kendi ayakları üzerinde durabilen güçlü bir ODOÜ sektörü oluşturmak ormancılığı yeniden tanımlamakla mümkün olabilecektir. Bu da ancak yöneticilerin bu konuya kısa süreli ilgileri ile değil uzun vadeli taahhütler ve sorumluluklar altına girmeleriyle sağlanabilir. Orman kaynaklarının ve ODOÜ'nin yönetimi konusunda ilgili grupların (toplayıcı/üretici, aracı/yüccar, ihracatçı ve orman teşkilatı) öğrenilmesi gereken pek çok şey vardır, bu da ancak uzun dönemli ve koordineli yapılan çalışmalarla gerçekleştirilebilir.

Bölge müdürlüklerinin tümünde ürünlerin hasılat planları yapılamamıştır, üretimin devamlılığı sağlanamamaktadır. ODOÜ envanterleri ve planları amenajman planları içinde yer almadığından istikrarlı bir üretim olmamaktadır. Ayrıca bu ürünlerin işlenmeden sadece kurutulmuş hammadde halinde satılması, ürünün işlendikten sonra satılmasıyla elde edilecek olan katma değerden faydalanılamamasına ve döviz kaybına neden olmaktadır.

Ticari öneme sahip ODOÜ ile ilgili fiyat bilgilerinin düzenli olarak toplanması, kaydedilmesi toplayıcılar, aracılar ve ihracatçılar hatta yurtdışından alıcı konumundaki firmalar için faydalı olacaktır. ODOÜ'nin doğal büyüme alanlarında bilinçsiz üretim sonucu meydana gelen daralmalar dış piyasalardan olan talebin karşılanamamasına neden olmaktadır. Bu nedenle ODOÜ'nin doğal veya kültüre alınarak üretilmesi çalışmalarına hız verilmelidir. Düzenli ve doğru fiyat ve miktar bilgisi sektör hakkında mevsimsel değişimleri ve uzun dönemde oluşan gidişatı göstermesi açısından sektördeki ilgili gruplar için önemli bir bilgi kaynağı olacaktır. Gelecekle ilgili arz ve talep tahminleri, pazar payının ve fiyatının bilinmesi sektöre olan güveni ilgili gruplar açısından artıracaktır. Bu kayıtlar Orman Genel Müdürlüğü'nde ODOÜ ile ilgili Şube Müdürlüğü veya İhracatçı Birlikleri tarafından ilgili gruplara talep halinde verilmek üzere tutulabilir.

Belli başlı yüksek miktarlarda ticareti yapılan ürünler dışında pek çok ODOÜ halen ülkemizde ve uluslararası alanda “diğer” adı altında ticarete konu olmaktadır. Ticarete konu olan pek çok ürün HS kodlama sisteminde (ithalat/ihracatta her ürüne verilen 6 dijitten oluşan rakam, örneğin bir bambu ürünü için 1041.10) olmadığından ODOÜ’ne ait ticaret bilgilerine ulaşma zorluğu vardır. Bu konuda 2002’de Roma’da FAO tarafından bir toplantı yapılarak bazı bambu ürünleri için HS kodları oluşturulmuştur ancak bu çalışmalar diğer ODOÜ için de gerçekleştirilmelidir. Ülkemizde de ormandan elde edilen ODOÜ’nden örneğin yosun ve çiçekçilikte süslemede kullanılan bitki türleri ‘diğer’ kategorisi altında işlem görmektedir.

OGM ve Bölge müdürlüklerinde ODOÜ’ni tanıyan, en azından ilgisi olduğu için tanıyan çalışanlar olabilir, ancak ülkemizde üretim işletme şefliklerinde yapılmaktadır ve bölge şefleri ODOÜ’ni tanımamaktadır. Ayrıca özel ilgileri olup tanısalar bile, eleman yetersizliğinden, genellikle birden fazla bölgeden sorumlu oldukları için vakitleri olmamaktadır. ODOÜ ile ilgili etkinlikler genellikle merkezden OGM tarafından yapılmakta, bu teşkilatlanma taşra birimlerine yansımamaktadır. Yapılması gereken ODOÜ’nin bol ve çeşitli olduğu bazı bölgelerde işletme müdürlükleri seviyesinde bir ODOÜ uzmanı işlendirilmeli ve bu uzman bölgesindeki envanter, üretim planları, hasat, denetleme ve koruma planları yapmakla görevlendirilmelidir. ODOÜ alanlarının yönetim planları yapılırken kırsal kalkınma boyutu ve geleneksel kullanım hakları da dikkate alınmalıdır. OGM kendi elemanları yanında, gerekirse üniversitelerle işbirliği yaparak orman içi veya kenarı köylüsüne de ODOÜ ile ilgili eğitimler vermelidir.

Türkiye’de yaklaşık 10 milyon hektarı bulan bozuk orman alanlarındaki zengin odun dışı orman ürünü potansiyeli ekosistem dengesi içerisinde korunmalı, değerlendirilmesinde köy tüzel kişiliklerine öncelik verilmeli ve bu hususta ilgili devlet kurumlarınca teknik destek sağlanmalıdır. Defne üretiminde ülke potansiyelinin büyük bir kısmı harekete geçmesine rağmen kekik için hala bu potansiyel mevcuttur.

Türkiye’de Çevre ve Orman Bakanlığı’na bağlı araştırma müdürlüklerinden birisi ODOÜ araştırmaları için tahsis edilebilir veya her araştırma müdürlüğü’nde ODOÜ araştırmaları için bir birim kurulabilir. Bu müdürlük veya birim ODOÜ ile ilgili konularda araştırmalar yaparak uzmanlaşabilir ve bu uzmanlığı ilgili gruplarla eğitimler, çalıştaylar yolu ile paylaşabilir. Böylece köylü/toplayıcı/üretici ormandan topladığı ticari değeri yüksek bazı ODOÜ’ni kültüre alıp tarlasında yeiştirmesi teşvik edilerek bu konuda gerekli eğitim, finansal, teknik yardım sağlanabilir.

Her ne kadar araştırmanın sonuçlarına göre toplayıcı/üreticiler pazarlama problemleri olmadığını belirtse de bu aracı/tüccarın ODOÜ’nü ucuza almak için seçtiği bir yoldur, köylünün ayağına kadar giderek işini kolaylaştırmaktadır. Toplayıcı/üreticiler eğitilmiş olur ve gerekli işleme tesislerine sahip olursa ürünlerine bir takım işlemler uygulamak suretiyle katma değer katarak daha fazla kazanma imkanları olabilecektir. Ülkemizden yapılan ODOÜ ihracatında TÜİK’in verilerine bakıldığında ihracat genellikle hammadde veya yarı-mamul olarak yapılmaktadır.

Ülkemizde ormanların % 99’unun mülkiyeti ve yönetimi devlete aittir. Orman köylülerinin yaşadıkları yerlerin etrafındaki orman kaynağında çeşitli ODOÜ’ni toplama hakları belli şartlar ve tarife bedeli karşılığında verilmektedir. Örneğin Alaska’da (ABD) orman kaynağından ticaretini yapmak üzere ODOÜ toplamak isteyen kişiler ilgili birimlere bir dilekçeyle başvurup, hangi sınırlar içinde ve hangi ürünü toplayacağını bildirmekte, belli bir ücret karşılığında bu izinler verilmektedir. Ülkemizde ise orman köylüsü çok düşük olarak belirlenen tarife bedelini ödeyerek ODOÜ toplayabilir. Bizdeki problem genellikle bu tarife bedellerini toplayıcıların değil, bölgeden çıkaran aracı/tüccarın ödemesidir, bunun nedeni de ormanlarda yeterince denetimin yapılamamasıdır. Bu nedenle de zamanından önce hasat, aşırı kullanma veya yok olma gibi problemlerin önüne geçilememektedir. Aşırı faydalanmanın önüne geçmek için fiyatın ve talebin yüksek olduğu zamanlarda veya ürünlerde ihracat kotaları konmak suretiyle korunma sağlanabilir.

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (IX. BYKP), Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda da şunlar belirtilmiştir; ormanlarda odun dışı orman ürünleri

faydalanmasına ilişkin olarak, ayrıntılı yönetim planlarının/projelerinin yerel halkın katılımı ile hazırlanması ve uygulanması konularında mevzuat, teknik ve metodolojiler geliştirilmeli ve kurumsal kapasite güçlendirilmelidir. Odun dışı orman ürünlerinin dış ticareti disipline edilmeli, bu ürünlerin hammadde yerine mamul madde olarak ihracatını teşvik etmeye yönelik mevzuat ve kurumsal gelişme tedbirleri gerçekleştirilmelidir. Bunun için ODOÜ konusunda ilgili gruplar bir araya gelerek 2009 yılı Ekim ayında düzenlenen panel gibi toplantılar düzenleyerek bilgi alışverişi sağlanmalı ve eksikler belirlenmelidir.

ODOÜ'nin uluslararası ticareti ile ilgili elde bir takım veriler vardır, ancak bu veriler (TUIK ve OGM) ODOÜ'nin iç pazarda satılan veya toplayıcılar tarafından kullanılan miktarlarını içermemektedir. Bu yüzden ODOÜ ile ilgili yapılan değer tespitleri ancak minimum miktarları gösterir, ODOÜ'nin gerçek ekonomik değeri çok daha fazladır. Ulusal hesaplarda doğru bilgilerin elde edilerek GSMH'daki yerini almalıdır. Bu sayede ODOÜ'nin ticaretinin istatistiklere daha doğru biçimde girmesi sağlanarak, üreticiler, politika yapımcılar ve de yurtdışından talebi olanlar için düzenli bilgiler elde edilmesi sağlanacaktır.

Orman kaynağından toplayarak tüccar/aracıya satan yerel halk genellikle ODOÜ'nü hiç bir işlemten geçirmeden sattığı için ve bazı tüccar/aracıların daha fazla kar etmek istemelerinden değerinden düşük fiyata satmaktadırlar. Bu da toplayıcıların daha fazla para kazanmak uğruna zamanından önce toplama, kaynağı aşırı kullanmaya hatta yok etmeye kadar götürmektedir. ODOÜ ile ilgili yapılması gereken yasal değişiklikler ormancılık örgütünün ilgili birimlerince yapılmalı, böylece korunması gereken türlerin ticareti ile ilgili izleme ve denetleme çalışmalarının gerçekleşmesi sağlanmalıdır.

Ülkemizde kooperatifler özellikle ODOÜ alanında yok denecek kadar azdır, sadece bazı tarımsal kalkınma kooperatifleri ODOÜ alımı da yapmaktadır. Bu yüzden bu alanda aracı/tüccar çok rahat hareket ederler ve toplayıcı/üreticiler aracı/tüccara bağımlıdır. Köylüler, köy tüzel kişilikleri, köy birlikleri veya kooperatifler vasıtasıyla biraraya gelerek, pazar ekonomisi koşullarında rekabet edecek güce kavuşturulmalı, bunun için

de gereken örgütlenmeler sağlanmalıdır. Kooperatif idari yönetim kadrosu ile uzmanlık becerisi birbirinden ayrılacak şekilde örgütlenme modeli temel alınmalıdır.

Herhangi bir ürünün sertifikalı olması, genellikle gelişmiş ülkelerdeki tüketicilerin dikkat ettiği bir konudur. Bu tüketiciler aldıkları ürünün hangi koşullarda üretildiği, kaynağının sürdürülebilirliğinin korunup korunmadığı, elde edilen gelirin adil olarak paylaşılıp paylaşılmadığı gibi konularda bilgi sahibi olmak isterler. Ancak özellikle küçük üreticilerin çoğu için sertifikasyon süreci pahalı, karmaşık ve uzun bir süreç olması bakımından üreticiler tarafından tercih edilmemektedir. Gelişmiş ülkelerdeki pazarlara girmenin yolu bu süreçten geçmek olduğundan bu konuda üreticilere gerekli idari, finansal ve organizasyonel destekler sağlanmalıdır.

Bu konuda çalışan, ilgili gruplar arasında işbirliği, grupların çıkarlarının korunması, bilgi alışverişi, koordinasyon sağlayacak sivil toplum örgütü eksikliği de problem olmaktadır. Örneğin Filipinler UNAC (Upland NGO Assistance Committee) adlı bir konsorsiyum oluşturarak ve bu konsorsiyumun içine, resmi ormancılık kurumları, özel sektör temsilcileri, üniversiteler, araştırma kurumları, avukatlar ve sivil toplum temsilcilerini dahil ederek çeşitli toplantılar yapmıştır. Bu toplantıların sonuçlarına göre belirlenen öncelikli konularda çalışmalar yapılmış ve halen daha yapılmaktadır. Ülkemizde de böyle bir konsorsiyum veya üst kurul oluşturularak gruplar arasında koordinasyon sağlanabilir ve problemler belirlenerek çözüme gidilebilir.

Bu tez çalışması için incelenen makaleler, kitaplar, raporlar ve Ege Bölgesi'nde anket yöntemi ile yapılan araştırmanın sonuçları göstermiştir ki ODOÜ ile ilgili problemler ülkemizde ve bütün dünyada benzerlik göstermektedir. Bütün ülkelerde karşılaşılan ortak sorunlar şöyle özetlenebilir; ticari değeri olan türler için envanter ve izleme çalışmalarının nasıl yapılacağı, ticari öneme sahip bu türlerin orman kaynağı içindeki toplam ekonomik değer hesaplamasında kullanılacak yöntemlerin ne olacağı, ODOÜ ile ilgili geleneksel bilgilerin bilimsel verilerle birleştirilerek orman amenajman planlarında ODOÜ'ne hakettiği yerin nasıl verileceği, ormancılık politikalarının belirlenmesinde ODOÜ ile ilgili bütün grupların söz sahibi olmasının ne şekilde sağlanabileceği şeklinde

özetlenebilir. O halde yapılması gereken dünya çapında ODOÜ ile ilgili yapılmış olan bütün araştırmaları incelemek ve bunlardan faydalanmak olmalıdır.

Orman kaynağını yönetirken sadece “odun” veya sadece “odun dışı orman ürünü” diye bir seçim yapılmamalı, çok yönlü kullanım yönetim stratejileri ve orman kaynağından şimdiye kadar düzenli olarak yararlanan yerel halkın geleneksel bilgileri kombine edilerek ve iyi bir denetleme mekanizması kurularak ormanlardan sürdürülebilir olarak hem odun hem odun dışı faydalanma sağlanabilir.

Genel olarak hem dünyada hem ülkemizde ODOÜ'nin yönetimi ile ilgili yapılması gerekenler şöyle özetlenebilir:

- Amenajman planları içerisinde ODOÜ'nin sürdürülebilir yönetim ve faydalanmasının yer almasının sağlanması,
- ODOÜ üretimi, pazar bilgisi, arz/talep tahminleri, pazarlaması ve sosyal içeriğine ilişkin envanter, araştırma, izleme, değerlendirme programlarının yapılması ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi,
- Köylü/toplayıcıların ODOÜ toplayarak ve satarak elde ettiği gelirler ve alım gücü artışı orman-köy ilişkilerine olumlu olarak yansımıştır, sosyal ormancılık ve kırsal kalkınma açısından bunun devamlılığının sağlanması,
- ODOÜ konusunda taşra teşkilatlarında gerekli düzenlemeler yapılarak uzman görevlendirilmesi, ilgili grupların eğitilmesi ve ODOÜ konusunda yapılan çalışmaların uzun dönemli, koordineli ve istikrarlı olması,
- ODOÜ ar-ge araştırmaları için enstitülerde bir birim oluşturulması veya enstitülerden birinin bu konuya tahsisinin yapılması,
- Uluslararası alanda ticareti yapılan pek çok ODOÜ ile ilgili doğru istatistiki bilgilere ulaşmak bu ürünlerin HS kodu olmasına bağlıdır. Bu konuda gerekli çalışmalar uluslararası alanda öncelikle tamamlanması,
- Ülkemizdeki ODOÜ'nin tanıtımı için ulusal ve uluslararası alanda fuarlar ve tanıtım toplantıları düzenlenebilir, dünyada bu alanda gerçekleşen toplantılara katılım sağlanarak uluslararası pazarlardaki yerimizi almamız sağlanabilir.

- Mülkiyet ve faydalanma haklarının geliştirilmesiyle ilgili yasal düzenlemelerin yapılması, örgütlenmelerin teşvik edilmesi,
- ODOÜ ile ilgili tüm grupları temsil eden kurum, kuruluş, köylü/toplayıcı/üretici, aracı/tüccar, imalatçı, ihracatçıların temsilcilerinden oluşan bir üst kurul oluşturulması,
- Orman içi veya kenarı köylü toplayıcının ODOÜ ile ilgili geleneksel bilgileri, sosyal, kültürel kullanım metodları kayıt altına alınarak, patentlerinin alınması, bunlardan elde edilen gelirlere adil olarak yararlanmasının sağlanarak gelir düzeylerinin iyileştirilmesi ve gerektiğinde ODOÜ'nin kültüre alınarak üretilmesinde arazi tahsisinin sağlanması,
- Ulusal hesaplarda ODOÜ'nin sınıflandırmasının yapılarak değerinin doğru hesaplanması ve GSMH da hakettiği yeri alması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

AÇIKGÖZ, A., T., 2006, Non-Wood Forest Products and Certification, *1. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu*, 1-4 Kasım 2006, Trabzon, KTÜ Basımevi, 37-38, 975-6983-49-3.

AJİ, A., 2004, *Odun Dışı Orman Ürünlerinin İhracatında Yaşanan Sorunlar*, Ege İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği (konuşma metni), İzmir.

ALKAN, H., TOLUNAY, A., KORKMAZ, M., 2006, *Isparta İlinde Kekik Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesine İlişkin Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi*, 1.Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, KTÜ, Trabzon, 975-6983-493

ANONİM, 2001, Türkiye Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi Eylem Planı

ARNOLD, J.E.M., 1995, *Socio-Economic Benefits and Issues in Non-Wood Forest Products Use*, Reports of the International Expert Consultation on Non-Wood Forest Products, Rome, 92-5-103701-9.

AULD, G., BULL, G.Q., 2004, *The institutional design of forest certification standards initiatives and its influence on the role of science: the case of forest genetic resources*. Journal of Environmental Management, 69: 46–62.

Avrupa Çevre Ajansı sitesi, [online], www.eea.eu.int, [Ziyaret Tarihi: Ocak 2007].

AWOUDA, M.E.H., 1999, *Grading and Marketing of Gum Arabic*, UNO/SUD/007/NSO

BANN, C., CLEMENS, M., 1999, *Türkiye’de Orman Kaynaklarının Yönetimi ve Ormandan Faydalanma ile İlgili Dışsallıklarda Alt Sınır Değerlerinin Tahmini ve Bu Bilgilerden Yararlanılması Konusunda İlgili Öneriler*, Ormanlık Sektör İncelemesi Küresel Örtüşme Programı Çalışması Final Raporu, T.C. Orman Bakanlığı ve Dünya Bankası, Ankara.

BAYRAKTUTAN, Y., 2003, *Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri*, Kocaeli Üniv., İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 175-186, Kocaeli.

BİLGİN, F., AY, Z., 1997, *Ege Bölgesi’nde Çamfıstığı İşletmeciliği Üzerine Araştırmalar*, Ege Ormanlık Araştırma Müdürlüğü, Teknik Bülten 8, İzmir, 1300-9508.

BİLGİN, F., ŞAFAK, İ., KİRACIOĞLU, Ö., 2005, *Ege Bölgesi’nde Defne Üreticiliğinin Sosyo-Ekonomik Önemi ve Üretici Profiline Belirlenmesi*, Ege Ormanlık Araştırma Müdürlüğü, Teknik Bülten 28, İzmir, 1300-9508.

CASHORE, B., AULD, G., NEWSOM, D., 2003, Forest Certification(eco-labeling) Programs and Their Policy-Making Authority: Explaining Divergence Among North American and European Case Studies, *Forest Policy and Economics*, 5, 225–247.

CBD Technical Series No 6, 2001, *Sustainable Management of Non-Timber Forest Resources*, Montreal, Canada.

CFAN, Canadian Forestry Advisers Network sitesi, www.rcfa-cfan.org, [online] [Ziyaret Tarihi: Eylül 2006].

CHAMBERLAIN, J., BUSH, R., HAMMETT, A.L., 1998, Non-Timber Forest Products. The Other Forest Products, *Forest Products Journal*, Vol 48, No 10, Bethesda, MD, 10-18.

CHAMBERLAIN, J.L., BUSH, R., HAMMETT, A.L., ARAMAN, P.A., 2000, *Managing National Forests of the Eastern United States for Non-Timber Forest Products*, XXI IUFRO World Congress, 7-12 August 2000, Kuala Lumpur, Malaysia,

CHAMBERLAIN, J.L., 2003, *A Strategy For Nontimber Forest Products Research and Technology Transfer for Southern Unites States*, Proceedings from IUFRO Division 5. Research Groups 5.11 and 5.12,

CHARNLEY, S., FISCHER, A. P., JONES, E.T., 2007, Integrating traditional and local knowledge into forest biodiversity conservation in the Pacific Northwest, *Forest Ecology and Management*, 246, 14-28.

CHOPRA, K., 1997, *The Valuation and Pricing of Non-Timber Forest Products: Conceptual Issues and a case Study from India*, Institute of Economic Growth, Delhi, India,

Community Resources, Sivil Toplum Örgütü sitesi, [online], www.communityresources.org, [Ziyaret Tarihi: Eylül 2006].

ÇETİN, T., 2003, *Doğal Ortam-Ekonomik Faaliyet İlişkisine Bir Örnek: Kozak Yöresi (Bergama)*, G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 23, Sayı 1, 23–46.

Çevre ve Orman Bakanlığı, 2004, *Türkiye Ulusal Ormancılık Programı*, Bakanlık Yayın No: 266, Ankara, 975-8273-64-7.

Çevre ve Orman Bakanlığı, 2007, *Ormancılık İstatistikleri*, 978-605-393-040-2, 10.

DAVIS, L., SUMMER, E., 2002, *There is More to a Forest than Trees*, Research-Virginia Tech. University, VA,

DEMIDOVA, N., ALHOJARVI, P., 2000, *Certification of NWFP, Approaches in the Russian Federation*, Seminer Proceedings, Harvesting of Non-Wood Forest Products. İzmir, 373-391.

DPT, 2001, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, *Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 2531, Ankara, 104-115.

DPT, 2006, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, *Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.

EC, 2009, European Commission, *Theme 6, Certification of forest management and forest products* [online], http://europa.eu.int/comm/dg08/forests/en/en3_t06.html. [Ziyaret Tarihi: Ocak 2009].

EMERY, M.,R., McLAIN, R., J., 2001, *Non-Timber Forest Products: Medicinal Herbs, Fungi, Edible Fruits and Nuts, and Other Natural Products from the World*, The Haworth Press, New York, 1-56022-088-0.

ERVIN, J.B., MALLET, P., 2002, The Rise of Certification, the Current State of the Playing Field for NTFP Certification Programmes and Future Prospects, *Tapping the Green Market: Certification & Management of Non-Timber Forest Products*, London, 7–20.

EFI, 2008, European Forest Institute, Certification Information Service, [online], *Forest products certification*, <http://efi.fi/cis/english/background/faq.html>. [Ziyaret Tarihi: Mayıs 2008].

FAO, 2007 Forestry and FAO Biodiversity internet siteleri [online], www.fao.org/forestry ve www.fao.org/biodiversity [Ziyaret Tarihi: Şubat 2007].

FAO, 1995a, *Non-Wood Forest Products for Rural Income and Sustainable Forestry*, Non Wood Forest Products Series No 7, Rome,

FAO, 1995b, *Trade Restrictions Affecting International Trade in Non-Wood Forest Products*, Non-Wood Forest Products, Series 8, Rome, 92-5-103767-1.

FAO, UNEP, 1996, *Report of the FAO/UNEP Expert Meeting on Criteria and Indicators for Sustainable Forest Management in the Near East*. Cairo.

FAO, 1998, *Report of the International Expert Consultation on Non-Wood Forest Products*, Non Wood Forest Products Series No:3, Rome, 92-5-103701-9.

FAO, 2005a, *China to Restore Forest Cover to 19 Percent by 2010*, Non Wood News, No 12, Rome, ISSN 1020-3435.

FAO, 2005b, *Law to Regulate the Exploitation of NWFPs in Acre State*, Non Wood News, No 12, Rome, ISSN 1020-3435.

FAO, 2006, *Promotion of NTFPs in Guangxi Autonomous Region, China Based on Sustainable Community Development*, Non Wood News, No 13, Rome, ISSN 1020-3435.

FAO, 2007a, *Nigeria Loses \$ 1.57 Milyar Annually Through a Decline in Roots and Cereals*, Non Wood News, No 14, Rome, ISSN 1020-3435.

FAO, 2007b, *Private Natural Heritage Reserves (RPPNs)*, Non Wood News, No 14, Rome, ISSN 1020-3435.

FAO, 2007c, *Production of Gaharu*, Non Wood News, No 14, Rome, ISSN 1020-3435.

FAO, 2007d, *Tapping into Bamboo*, Non Wood News, No 15, Rome, ISSN 1020-3435.

FAO, 2008a, *Indigenous Use of Non-Timber Forest Products in the Kalash Valley, Chitral*, Non Wood News, No 16, Rome, ISSN 1020-3435.

FAO, 2008b, *Development of Sustainable NTFP Based Business for People Living in Protected Areas in the Russian Federation*, Non Wood News, No 17, Rome, ISSN 1020-3435.

FAO, 2008c, *Native Medicinal Herb Could Become New Mexico Cash Crop*, Non Wood News, No 17, Rome, ISSN 1020-3435.

FAO, 2008d, *Native Sweet Herb Maybe Green Gold for Paraguay*, Non Wood News, No 16, Rome, ISSN 1020-3435.

FAO, 2008e, *Wild Food Plants in Southern Ethiopia*, No 17, Non Wood News, Rome, ISSN 1020-3435.

FAO, 2009, *Aguilar Leads Moringa Drive*, Non Wood News, No 18, Rome, ISSN 1020-3435.

FAO, 2009a, *Export Marketing of Sudanese Gum Arabic*, Non Wood News, No 18, Rome, ISSN 1020-3435.

FAO, 2009b, *Fighting to Keep Islands Above Water*, Non Wood News, No 18, Rome, ISSN 1020-3435.

GERAY, U., 2001, *Ormancılık Kurumları*, 76 sayfa Basılmamış Rapor, Ulusal Ormancılık Raporu, İstanbul,

GERAY, U., 2003, *Korunan Alanlar ve Gelir Yaratıcı Etkinlikler*, BM Ankara Temsilciliği Yaban Hayatı ve Organik Tarım Çalıştayı, Ankara,

GÖZÜKARA, M., 2009, *Mersin Orman Bölge Müdürlüğünde Orman Alanlarında Odun Dışı Ürün Üretimine Yönelik Çalışmalar ve Önemi*, Odun Dışı Orman Ürünleri Paneli, İzmir, 67-72.

GRUENWALD, J., 1999, Herbal sales close to \$ 17 billion worldwide, *Nutrition Business Journal*, October/November, 24.

GUILLERY, P., HASLET-MARROQUIN, R., COURVILLE, S., 1999, *Promoting Biological Diversity Through Sustainable Certification and Fair Trade*, Community Forestry Resource Center, Institute for Agriculture and Trade Policy, Minneapolis.

GÜL, S.G., ÇEVİK, İ., GÜL, M., ÖZEL, N., 2002, *Ege Bölgesinde İzmir Kekiği ve Adaçayının Yağ Analizlerinden Yararlanarak Yörelere Göre Kesim Zamanının Belirlenmesi*, Ege Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Yayın No 028, İzmir, 1300-9508.

HAMMETT, T., 1999, *Special Forest Products: Identifying Opportunities for Sustainable Forest-Based Development*, Virginia Forest Landowner Update, Volume 13, No 1, Virginia, 26-35,

HAMMETT, A. L., CHAMBERLAIN, J.L., 1999, *Sustainable Use of Non-Traditional Forest Products: Alternative Forest-Based Income Opportunities*, Department of Wood Science and Forest Products, Virginia Tech, VA,

IQBAL, M., 1993, *International Trade in Non-Wood Forest Products: An Overview*, FO:Misc/93/11, Working Paper, Rome.

IFCAE, 2008, Institute for Culture and Ecology sitesi, [online], www.ifcae.org/ntfp, [Ziyaret Tarihi: Kasım 2008].

İLTER, E., OK, K., 2007, *Ormancılık ve Orman Endüstrisinde Pazarlama İlkeleri ve Yönetimi*, Form Ofset Matbaacılık, Ankara, 975-96967-2-X

JONES, E.T., McLAIN, R.J., LYNCH, K.A., 2004, *The Relationship Between Nontimber Forest Product Management and Biodiversity in the Unites States*, IFCAE Project Report,

KAYNAK, S., 2001, *Biyolojik Çeşitlilik ve Çevre Koruma Rehberi*, Kardelen, Ankara 975-93611-1-6.

KIKER, C., F., PUTZ, F., E., 1996, Ecological Certification of Forest Products: Economic Challenges, *Ecological Economics*, 20, 37-51

KIZMAZ, M., 2000, *Policies to Promote Sustainable Operations and Utilization of Non-Wood Forest Products in Turkey*, Seminar Proceedings, Harvesting of Non-Wood Forest Products. İzmir, 97-112,

KONUĞU, M, 2001, *Ormanlar ve Ormancılığımız*, DPT Yayın NO 2630, Genişletilmiş İkinci Baskı, 975-19-2875-3

LEAKEY, R. B., TEMU, A. B., MELYNK, M., VANTOMME, P., 1996, *Domestication and Commercialization of Non-Timber Forest Products*, Non-Wood Forest Products Series 9, Rome, 92-5-103935-6.

LINTU, L., 1995, *Trade and Marketing of Non-Wood Forest Products*, FAO Forestry Department, Report of the Expert Consultation on Non-Wood Forest Products, Non-Wood Forest Products Series 3, Rome, 92-5-103701-9.

LINTU, L., 2000, *Marketing Non-Wood Forest Products in Developing Countries*, Forest Products Division of FAO Forestry Department,

MCAFFE, B.J., 2003, *Conservation and Sustainable Use of Biodiversity in Canada's Forests: Progress and Challenges*, July /August 2003 Forestry Chronicle, Volume 79 No 4,

MARSHALL, E., SCHRECKENBERG, K., NEWTON, A.C., 2006, *Commercialization of Non-Timber Forest Products*, UNEP, WCMC, Cambridge Printers, UK, 92-807-2677-3

MERRY, F.D., CARTER, D.R., 1997, Certified Wood Markets in the US: Implications for Tropical Deforestation, *Forest Ecology and Management*, 92, 221–228.

MITCHELL, D. A., 2004, *Integrating Non-Timber Forest Products into Forest Planning and Practices in British Columbia*, Forest Practices Board, FPB/SR/19, Canada.

OGM, 1995, Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, *Orman Tali Ürünlerinin Üretim ve Satış Esasları*, Tebliğ No 283, Ankara.

OGM, 2009, Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, İşletme ve Pazarlama Dairesi Başkanlığı, *2009 Yılında Uygulanacak Tevzii Masrafı, Tarife Bedeli ve Satış Gideri Cetvelleri*, Tebliğ No 229/49, Ankara.

OGM, 2004, *Türkiye Ormanlarında Odun Dışı Ürünler*, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara.

OKAN, T., ŞAFAK, İ., 2004, Kekik, Defne ve Çamfıstığı'nın Üretimi ve Pazarlaması, *Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Dergisi*, 10, Tarsus, 101-129.

ORHUNBİLGE, N., 1996, *Uygulamalı Regresyon ve Korelasyon Analizi*, İ.Ü. İşletme Fakültesi, No:267, İstanbul.

OZINGA, S., 2004, Time to Measure the Impacts of Certification on Sustainable forest management, *Unasylva*, 219, Vol 55, 33–37.

ÖNAL, S., 1988, Tıbbi Bitkiler ve Orman Genel Müdürlüğünün Çalışmaları, *Orman Mühendisliği*, 25(1), 12-15.

ÖZUĞURLU, E., DÜZGÜN, M., 2000, *Policies to Promote Sustainable Operations and Utilization of Non-Wood Forest Products in Turkey*, Seminar Proceedings, pp 113-126, Harvesting of Non-Wood Forest Products. İzmir,

ÖZHATAY, N., KÜLTÜR, S., AKSOY, N., 1997, *Checklist of Additional Taxa to the Supplement Flora of Turkey*, Journal of Botany 18, 497-514.

PIERCE, A. R., 1999, The Challenges of Certifying Nontimber Forest Products. *Journal of Forestry*, Vol 97, No 2, 34–37.

PNW-GTR-579, 2001, *Proceedings: Hidden Forest Values, The First Alaska Wide Non-Timber Forest Products Conference and Tour*, Anchorage, Alaska.

POWELL, G. W., 2005, *A Regional Profile of Non-Timber Forest Products Being Harvested from the Cariboo-Chilcotin, British Columbia*, The Center for Non-Timber Resources, Royal Roads University, Victoria, BC.

RILEY, A. C., 2007, *Promoting the Production of Non-Timber Forest Products*, Master of Science Thesis, Davis College of Agriculture, Forestry and Consumer Sciences, West Virginia University, Morgontown.

RULLEAU, B. SALLES, J.M., 2001, *Incentive Policies for Biodiversity Conservation and Protection in France*, Current Practices and Trends, Paris,

SABRA, A., WALTER, S., 2001, *Non Wood Forest Products in the Near East: A Regional and National Overview*, Non Wood Forest Products Programme, Forestry Department, FAO, FOPW/01/2.

SARI, A.O., OĞUZ, B., 2002, *Kekik*, Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Yayın No 108, Albayrak, İzmir, 975-407-104-7.

SHANLEY, PIERCE, A., R., LAIRD, S. A., GUILLEN, A., 2002, The process of drafting and revising guidelines for NTFP certification. *Tapping the Green Market: Certification & Management of Non-Timber Forest Products*, London, 20–27.

SINGH, M.P., SRIVASTAVA, J., L., PANDEY, S., N., 2003, *Indigenous Medicinal Plants, Social Forestry and Tribals*, Daya, Delhi, 81-7035-273-8.

SINGHAL, R., 2000, *Towards Sustainable Harvesting of NWFP in India: The Role of Gender*, Odun Dışı Orman Ürünleri Üretimi Semineri, İzmir.

TARAKÇIOĞLU, N., 2009, *Odun Dışı Orman Ürünlerinin İhracatında Yaşanan Sorunlar*, OGM Odun Dışı Orman Ürünleri Paneli, İzmir, 14-19.

TEDDER, S., MITCHELL, D., HILLYER, A., 2002, *Property Rights in the Sustainable Management of Non-Timber Forest Products*, Forest Renewal, Ministry of Forests, BC.

The Institution for Agriculture and Trade, 1999, *Promoting Biological Diversity Through Sustainable Certification and Fair Trade*, Results of the Joint Inspection Project, July 1999,

THOMAS, M.G., SCHUMANN, D.R., 1993, *Income Opportunities in Special Forest Products*, AIB-666, US Department of Agriculture, Washington, DC,

TÜİK, 2009, *Türkiye İstatistik Kurumu Dış Ticaret İstatistikleri*, İstanbul.

TÜRKER, M. F., PAK, M., ÖZTÜRK, A., 2000, *The Review of Non-Wood Forest Products Management in Turkey as From The Five Year Development Plans and Forestry Main Plans*, Seminer Proceedings, Harvesting of Non-Wood Forest Products. İzmir, 307-318

VISSER, B., MANICAD, G., MEER, P., LOUWAARS, N., 2005, *Changing Perceptions on Biodiversity Management*, *North-South Policy Brief*, 4, 1-4.

WALTER, S., VANTOMME, P., KILLMANN, W., NDECKERE, F., 2003, *Benefit Sharing Arrangements in the Field of Non-Wood Forest Products*, Sustainable Production of Wood and Non-Wood Forest Products, Proceedings of the IUFRO Division 5 Research Groups 5.11 and 5.12, Rotorua, New Zealand,

WILLS, R. M., LIPSEY, R. G., 1999, *An Economic Strategy to Develop Non-Timber Forest Products and Services in British Columbia*, Forest Renewal BC Project No PA97538-0RE Final Report,

WWF, 1997, *Principles and criteria for forest stewardship*, Revised March 1996, Edited October 1996.

EKLER

EK-A: TOPLAYICILAR/KÖYLÜLERE YÖNELİK ANKET FORMU

Ege Bölgesi'nde ODOÜ alanında ilgili grupların sorunlarını tespit etmek, elde edilen gelirin paylaşımını ve ODOÜ'nin bölgedeki önemini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışma, İ.Ü. Orman Fakültesi, Ormanlık Ekonomisi Anabilim Dalı'nda doktora tezi olarak hazırlanmaktadır. Araştırmanın sonuçlarının güvenilir ve gerçekçi olması bakımından sorulara dikkatli ve en uygun cevapların verilmesi büyük önem taşımaktadır. Zamanınızı ayırdığınız için çok teşekkür ederiz.

1. Kendi evinizde tüketmek, işleyerek bir başka ürün yapmak veya satmak üzere ormandan topladığınız ürünler nelerdir?

- a) Kekik
- b) Defne
- c) Çam fıstığı
- d) Biberiye
- e) Adaçayı
- f) Mantar
- g) Kuşburnu
- h) Meşe palamudu
- i) Yosun
- j) Menengiç
- k) Laden
- l) Diğer.....

2. Bu ürünlerden topladığınız miktarlar ve satış fiyatınız nedir?

Ürünler	Günlük			Aylık		Yıllık		Fiyat(TL)
	Kaçgün	kg	demet	kg	demet	kg	demet	2007
Kekik								
Defne								
Çam fıstığı								

3. ODOÜ ni tanımayı, toplamayı, işlemeyi ve faydalarını kimden öğrendiniz?

- a) Dedem, ninem, annemden/aileden
- b) Komşularım/arkadaşlarımdan
- c) Orman teşkilatı/ziraatçilerden
- d) Diğer.....

4) Sizce gençler bu ürünleri tanıyor mu, meraklı mı?

- a) Çoğu ilgililer, tanıyorlar
- b) Sadece meraklılar tanıyor
- c) İlgilenmiyor, tanımıyorlar,
- d) Diğer.....

5) Ürünü topladığınız alanın hukuki durumu(kanunen) hakkında bilginiz var mı?

- a) Orman arazisi
- b) Hazine arazisi
- c) Tarım alanı
- d) Hayır, bilmiyorum

6) Bu ürünlerin üretimini yaparken ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz?

.....
.....

7) Üretimi nasıl, hangi yolla yapıyorsunuz?

Ürünler	Elle bir parçasını kopararak	Bıçakla/makasla keserek	Çapa ile kökünden çıkararak	Diğer
Kekik				
Defne				
Çamfıstığı				

8) Topladığınız ürünün hangi parçasını alıyorsunuz?

Ürünler	Yaprak	Meyve	Çiçek	Kök	Tohum	Hepsi
Kekik						
Defne						
Çamfıstığı						

9) Bu ürünleri ne yapıyorsunuz, kendiniz mi kullanıyorsunuz, satıyor musunuz?

- a) Tamamını kendimiz tüketiyoruz
- b) Küçük bir miktar tüketiyoruz, çoğunu satıyoruz
- c) Tamamını satıyoruz

10) Sizden topladığınız ürünü kim satın alıyor?

- a) Kooperatif
- b) Aracı (tüccar)
- c) Aktar(baharatçı)
- d) Fabrika/imalatçı
- e) İhracatçı
- f) Diğer

11) Sizden topladığınız ürünü satın alan kime satıyor biliyor musunuz?

- a) Hayır, bilmiyorum
- b) İhracatçıya
- c) Aracı/tüccara
- d) Yurtdışına
- e) Fabrika/İmalatçıya

12) Bu ürünlerden kendi bahçenizde, tarlanızda, kooperatif arazisinde veya köy tüzel kişiliği olarak kültüre alarak yetiştirdiğiniz var mı?

- a) Evet, yetiştiriyorum
- b) Hayır, sadece ormandan topluyorum

13) Ormandan topladığınız ve kültüre alıp ürettiğiniz ürünler hangileridir?

Ürünler	Ormandan Toplanan	Kültüre Alınan
Kekik		
Defne		
Çamfıstığı		
Biberiye		
Adaçayı		
Mantar		
Kuşburnu		
Meşe palamudu		
Yosun		
Menengiç		
Laden		
Diğer		

14) ODOÜ üretimi dışında başka bir gelir kaynağınız var mı?

- a) Tarım
- b) Hayvancılık
- c) Serbest meslek
- d) Emekli
- e) Kamu çalışanı
- f) Tarım işçisi
- g) Yaşlılık parası alıyor
- h) Tek işim bu

15) Ailenin ODOÜ'nden elde ettiği ortalama geliri ne kadardır?

	Aylık(TL)	Yıllık(TL)
1 000 – 3 000		
3 001 – 6000		
6 001 – 9 000		
9 001 – 12 000		
12 001 – 15 000		
15 001–18 000		
18 001–21 000		
21 001–24 000		
24 001–27 000		
27 001–30 000		
30 001–33 000		
33 001–36 000		
36 001–39 000		
39 001–42 000		
42 001–45 000		
45 001–48 000		
48 001–51 000		

16) ODOÜ genellikle yılın hangi aylarında, kaç gün topluyorsunuz, günün en uygun zamanları nedir?

Ürünler	Aylar	Toplam kaç gün	Gün içinde		
			Sabah	Öğlen	Akşam
Kekik					
Defne					
Çamfıstığı					

17) Topladığınız türlerin hangi alanlarda kullanıldığını biliyor musunuz?

Ürünler	İlaç sanayi	Kozmetik	Suyu/yağı	Yemeklerde
Kekik				
Defne				
Çamfıstığı				

18) Topladığınız ürüne herhangi bir işlem uyguluyor musunuz?

Ürünler	Yapılan işlemler					
	Temizleme	Kurutma	Öğütme	Kırıp açma	Paketleme	Hiçbirşey
Kekik						
Defne						
Çamfıstığı						

19) Ürünü satış gerçekleşinceye kadar nasıl saklıyorsunuz?

Ürünler	Depoda saklıyorum	Açık havada tutuyorum	Hemen satıyorum	Diğer
Kekik				
Defne				
Çamfıstığı				

20) Kaynağın aşırı kullanımı (faydalanma) ne demek biliyor musunuz?

- a) Evet biliyorum,
- b) Hayır bilmiyorum

21) Süreklilik ne demek biliyor musunuz?

- a) Evet biliyorum,
- b) Hayır bilmiyorum

22) Ormandan topladığınız ürünün (kaynağın) kalan kısımlarının korunması için herhangi bir işlem yapıyor musunuz?

- a) Hayır, koruma amaçlı hiçbir işlem yapmıyorum
- b) Evet,

23) ODOÜ üretimi ile ilgili bilgi aldığımız, danıştığımız bir kurum veya kişi var mı?

- a) Hayır, yok
- b) Orman mühendisi
- c) Ziraat mühendisi
- d) Kooperatif
- e) Ailem
- f) Aracı/tüccar
- g) Köylüm/eş,dost

24) Aynı yere tekrar dönüyor musunuz, ne zaman ve bulabiliyor musunuz?

- a) Evet, bir sonraki toplama döneminde aynı yerlere dönüyorum
- b) Hayır, her seferinde farklı bölgelere gidiyorum
- c) Diğer.....

25) Ormandan üretimini yaptığımız bu veya farklı ürünleri toplayan kimler var, aynı köyden mi, diğer köylerden mi?

- a) Aynı köyden başkaları da var
- b) Diğer köylerden de gelen var

26) Siz bu ürünü toplamak için farklı bölgelere gidiyor musunuz?

- a) Hayır, gitmiyorum
b) Evet, gidiyorum

27) Ormandan ODOÜ üretimi yapmadan önce OGM'ne herhangi bir ücret ödüyor musunuz?

Ürünler	Evet ödüyorum	Aracı/tüccar ödüyor	Hayır ödemiyorum, bilmiyordum
Kekik			
Defne			
Çamfıstığı			

28) Topladığınız ODOÜ'nün pazarlaması ile ilgili sorunlarınız var mı, nelerdir?

.....
.....

29) Alıcı üründe en çok nelere dikkat ediyor?

Ürünler	Tazelik	Kuruluk	Doğallık	Temizlik	Randıman
Kekik					
Defne					
Çamfıstığı					

30) Sizce ODOÜ'nde satış fiyatınızı kim belirliyor, neye göre belirleniyor biliyor musunuz?

- a) Aracı/tüccar belirliyor
b) Fabrika/imalatçı belirliyor
c) İhracatçılar belirliyor
d) Yurtdışından belirleniyor
e) Talep/arza göre belirleniyor
f) Kooperatif belirliyor

31) Fiyatlardan memnun musunuz?

- a) Evet, memnunum
b) Hayır, memnun değilim
c) Çok değişken

32) Sizin sattığınız ürünü alan kime satıyor biliyor musunuz?

- a) Evet, biliyorum
b) Hayır, hiçbir fikrim yok

33) Sizce devlet bu sektöre teşvik/destek vermeli mi, nasıl?

- a) Evet, vermeli (parasal, bilgi/bilinç verme, örgütlenme gibi).....
b) Hayır, gerek yok

34) Herhangi bir kooperatife (tarımsal veya ormancılık) üye misiniz?

- a) Evet,
b) Hayır değilim

Adı Soyadı :

Yaş :

Cinsiyet :

Ailenin nüfusu:

Eğitim durumunuz:

Arazi varlığınız:

Görüşmenin yapıldığı yer:

- a) Kendi evi b) Komşunun evi c) Kahve d) Tarla
e) Muhtar odası f) Diğer.....

Görüşülen kişi sorulara yaklaşımı nasıldı?

- a) İstekli b) İsteksiz/kayıtsız c) Meraklı e) Çekingen

Soruları anlama durumu nasıldı?

- a) Yavaş b) İyi

EK-B: ARACILAR / TÛCCARLARA YÖNELİK ANKET FORMU

Ege Bölgesi'nde ODOÛ alanında ilgili grupların sorunlarını tespit etmek, elde edilen gelirin paylaşımını ve ODOÛ'nin bölgedeki önemini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışma, İ.Ü. Orman Fakültesi, Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalı'nda doktora tezi olarak hazırlanmaktadır. Araştırmanın sonuçlarının güvenilir ve gerçekçi olması bakımından sorulara dikkatli ve en uygun cevapların verilmesi büyük önem taşımaktadır. Yanıtlarınız araştırma amaçları dışında kullanılmayacak, bilim dünyası dışında kimse ile paylaşılmayacaktır. Zamanınızı ayırdığınız için çok teşekkür ederiz.

1) ODOÛ ticaretini kaç yıldır yapıyorsunuz?

- a) 1-5
- b) 6-10
- c) 11-15
- d) 16-20
- e) 21-25
- f) 26-30
- g) 31-35
- h) 36-40
- i) 41-45

2) Aşağıdaki ODOÛ'nden hangilerinin ticaretini yapıyorsunuz?

Kekik	
Defne	☐
Çam fıstığı	☐
Biberiye	☐
Adaçayı	☐
Mantar	☐
Kuşburnu	☐
Meşe palamudu	☐
Yosun	☐
Menengiç	☐
Laden	☐
Diğer.....	

3) Bu ürünlerden satın aldığınız miktarları ve fiyatlarını belirtiniz.

Ürünler	Günlük		Aylık		Yıllık		Fiyat (TL)
	kg	demet	kg	demet	kg	demet	2007
Kekik							
Defne							
Çam fıstığı							

4) ODOÜ ticareti dışında başka uğraşı alanlarınız var mı, varsa belirtiniz?

- a) Hayır yok
b) Evet var,

5) Ürünleri kimden/nereden satın alıyorsunuz, % olarak belirtiniz?

Temin edilen yer	Yüzde (%)
Köylü /toplayıcıdan	
Köy muhtarından	
Ormandan toplatıyor	
Aracı/tüccardan	
Kooperatifden	
Kendim yetiştiriyorum/yetiştiriyorum	
Diğer	

6) ODOÜ satın almak için yaşadığınız yerin dışına çıkıyor musunuz, en fazla kaç km. seyahat ediyorsunuz?

- a) 0–30 km
b) 31–60
c) 61–90
d) 91–120
e) 121 – 150
f) 151- 180
g) 181 - 210
h) 211 - 240
i) 241 - 270
j) 271 - 300

7) Satın alırken üründe en çok nelere dikkat ediyorsunuz?

Ürünler	Tazelik	Kalite	Doğallık	Temizlik	Randıman	Körpelik
Kekik						
Defne						
Çamfıstığı						

8) Satın aldığınız ürüne herhangi bir işlem uyguluyor musunuz?

Ürünler	Yapılan İşlem						
	Temizleme	Kurutma	Sterilizasyon	Kırma	Öğütme	Paketleme	Diğer
Kekik							
Defne							
Çamfıstığı							

9) Ürünü nasıl saklıyorsunuz?

Ürünler	Depoda saklıyorum	Açık havada tutuyorum	Hemen satıyorum	Diğer
Kekik				
Defne				
Çamfıstığı				

10) Satın aldığınız ODOÜ ni kime satıyorsunuz?

- a) Baharatçı/aktar
- b) Toptancı
- c) İhracatçı
- d) İkinci aracı
- e) Tüketici

11) Aşağıdaki ODOÜ'nden en çok talep gören üç tanesini seçiniz?

- a) Kekik
- b) Defne
- c) Çam fıstığı
- d) Biberiye
- e) Adaçayı
- f) Mantar
- g) Kuşburnu
- h) Meşe palamudu
- i) Yosun
- j) Menengiç
- k) Laden
- l) Diğer.....

12) Bu ürünlerden kültüre alınarak üretilenler var mı, varsa hangileridir belirtiniz?

.....

13) Sizce ODOÜ'nde fiyatları kim belirliyor, neye göre belirleniyor biliyor musunuz?

- a) Aracı/tüccar belirliyor
- b) İmalatçı belirliyor
- c) Orman teşkilatı belirliyor
- d) İhracatçılar belirliyor
- e) Yurtdışından belirleniyor
- f) Talep/arz a göre belirleniyor

14) Fiyatlardan memnun musunuz?

- a) Evet, memnunum
- b) Hayır, memnun değilim
- c) Diğer.....

15) Satın aldığımız ürünün pazarlaması ile ilgili problemleriniz var mı, kısaca belirtiniz?

.....

.....

16) ODOÜ ticaretinden elde ettiğiniz ortalama gelir ne kadardır?

	Aylık/kaç ay (TL)	Yıllık(TL)
1000 – 5000		
5 001–10 000		
10 001–15 000		
15 001–20 000		
20 001–25 000		
25 001–30 000		
30 001–35 000		
35 001 – 40 000		
40 001 – 45 000		
45 001 – 50 000		
50 001 – 55 000		
55001 – 60 000		

17) ODOÜ sektöründe önceki yıllara kıyasla şimdiki ve gelecekteki durumu hakkında ne söyleyebilirsiniz?

- a) Şimdiki durumundan memnunum
- b) Gelecekte daha iyi olacağına inanıyorum
- c) Kötüye gideceğini düşünüyorum, çünkü.....
- d) Belirsiz

18) İşletmenizin ODOÜ sektöründe geleceğiyle ilgili düşünceleriniz ve beklentileriniz nelerdir, belirtiniz?

Adı Soyadı :
Yaş :
Eğitim :

Cinsiyet :
Firma adı :

5) İşletmenizin ihraç ettiği ODOÜ hangileridir?

- a) Kekik
- b) Defne
- c) Çam fıstığı
- d) Biberiye
- e) Adaçayı
- f) Mantar
- g) Kuşburnu
- h) Meşe palamudu
- i) Yosun
- j) Menengiç
- k) Laden
- k) Diğer.....

6) ODOÜ ticareti dışında başka uğraşı alanlarınız var mı, varsa belirtiniz?

- a) Hayır yok
- b) Evet var,

7) Ürünleri kimden/nereden satın alıyorsunuz, % yaklaşık miktarını belirtiniz?

Temin edilen yer	Yüzde (%)
Köylü /toplayıcıdan	
Ormandan toplatıyor	
Kooperatifden	
Aracılardan (tüccar)	
Kendim yetiştiriyorum/yetiştiriyorum	
İthal ediyorum	
Diğer	

8) ODOÜ'nden hangilerini, hangi ülkelere ihraç ediyorsunuz?

Ürünler	Ülkeler						

Kekik							
Defne							
Çamfıstığı							
Biberiye							
Adaçayı							
Mantar							
Kuşburnu							
Meşe palamudu							
Yosun							
Menengiç							
Laden							
Ihlamur							
Diğer							

9) Defne, kekik ve çamfıstığından aşağıdaki ülkelere sattığımız miktarlar ve satış fiyatları belirtiniz?

Ürünler	Ülkeler							
	
2007	Kekik	Miktar(kg)						
		Birim Fiyat						
		Tutar (\$)						
	Defne	Miktar(kg)						
		Birim fiyat						
		Tutar (\$)						
	Çamfıstığı	Miktar(kg)						
		Birim Fiyat						
		Tutar (\$)						

10) Önceki senelere göre ihraç ettiğiniz ODOÜ'nden talebi artan ve azalanlar var mı, varsa hangileridir?

Talep miktarları	% Artış	% Azalış	Değişim yok
Kekik			
Defne			
Çamfıstığı			
Biberiye			
Adaçayı			
Mantar			
Kuşburnu			
Meşe palamudu			
Yosun			
Menengiç			
Laden			
Diğer			

11) Ürünlerinizin fiyatını nasıl belirliyorsunuz?

- a) Maliyete göre
- b) Kar analizi ile
- c) Arz/talebe göre
- d) Rekabete yönelik analizlerle
- e) Ticaret borsası
- f) Dünya piyasaları
- g) Hepsi

12) Sertifikasyon nedir biliyor musunuz, sizce ne demektir?

- a) Evet, biliyorum
-
- b) Hayır bilmiyorum

13) İhraç ettiğiniz/yurt içinde sattığınız ürünler sertifikalı mı, sertifikalandırma işi için hangi firmayla çalışıyorsunuz?

- a) Evet sertifikalı, firmanın adı:.....
- b) Hayır sertifikalı değil
- c) Diğer.....

14) Ürünlerinizi sertifikalandırırken karşılaştığınız zorluklar nelerdir?

.....

.....

.....

15) İhracatınızdaki organik ürünlerin payı nedir(%)?

.....

16) ODOÜni ihraç etmeden önce hangi işlemlerden geçiriyorsunuz?

Ürünler	Yapılan İşlem						
	Temizleme	Kurutma	Sterilizasyon	Kırma	Öğütme	Paketleme	Diğer
Kekik							
Defne							
Çamfıstığı							
Biberiye							

17) Devletin ODOÜ sektörüne destek veya teşvik vermeli mi, neden?

- a) Evet vermeli
- b) Hayır gerek yok

18) İmalat/ihraçat sırasında karşılaştığınız önemli sorunlar nelerdir, kısaca belirtiniz?

19) Pazarlama ile ilgili karşılaştığınız önemli sorunlar, nelerdir, kısaca belirtiniz?

20) ODOÜ sektöründe önceki yıllara kıyasla şimdiki ve gelecekteki durumu hakkında ne söyleyebilirsiniz?

- a) Şimdiki durumundan memnunum
- b) Gelecekte daha iyi olacağına inanıyorum
- c) Kötüye gittiğini düşünüyorum, çünkü.....

21) İşletmenizin ODOÜ sektöründe geleceğiyle ilgili düşünceleriniz ve beklentileriniz nelerdir, belirtiniz?

22) İşletmenizin yıllık ortalama cirosu ne kadardır?

Yıllık Ciro	2006 yılı
TL	
\$	
€	

Formu Dolduran Kişinin

Adı Soyadı :

İşletmedeki Görevi :

Eğitim durumu :

Yaş :

Cinsiyet :

Tarih :

EK-D: ORMAN TEŞKİLATI PERSONELİNE YÖNELİK ANKET FORMU

Ege Bölgesi'nde ODOÜ (Odun Dışı Orman Ürünleri) alanında ilgili grupların sorunlarını tespit etmek, elde edilen gelirin paylaşımını ve ODOÜ'nin bölgedeki önemini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışma, İ.Ü. Orman Fakültesi, Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalı'nda doktora tezi olarak hazırlanmaktadır. Araştırmanın sonuçlarının güvenilir ve gerçekçi olması bakımından sorulara dikkatli ve en uygun cevapların verilmesi büyük önem taşımaktadır. Yanıtlarınız araştırma amaçları dışında kullanılmayacak, bilim dünyası dışında kimse ile paylaşılmayacaktır ve anketin herhangi bir yerinde ad-soyad bilgileri sorulmayacaktır. Zamanınızı ayırdığınız için çok teşekkür ederiz.

1. Görev yaptığınız İşletme Müdürlüğünün adı:

Görev yaptığınız Şefliğin adı:

2. Bulduğunuz İşletme Müdürlüğünde/Şefliğinde kaç yıldır görev yapıyorsunuz?

- a) 1 yıldan az
- b) 1-3 yıl
- c) 3-6 yıl
- d) 6 yıldan fazla

3. İşletme/şeflik sınırları dâhilinde bulunan ODOÜ hangileridir, belirtiniz?

- a) Kekik
- b) Defne
- c) Çamfıstığı
- d) Biberiye
- e) Adaçayı
- f) Mantar
- g) Kuşburnu
- h) Meşe palamudu
- i) Yosun
- j) Menengiç
- k) Laden
- l) Diğer.....

4. İşletme/şeflik sınırları dâhilinde hangi ODOÜ ormandan köylü/üretici tarafından toplanıyor?

- a) Kekik
- b) Defne
- c) Çamfıstığı
- d) Biberiye
- e) Adaçayı
- f) Mantar
- g) Kuşburnu
- h) Meşe palamudu
- i) Yosun
- j) Menengiç
- k) Laden
- l) Diğer.....

5. İşletme/şeflik sınırları dâhilinde üretimi yapılan ODOÜ kime satılıyor?

- a. Kooperatif
- b. Aracı (tüccar)
- c. Aktar(baharatçı)
- d. Fabrika/imalatçı
- e. İhracatçı
- f. Diğer

6. İşletme/şeflik sınırları dahilinde orman teşkilatı tarafından bilinmeyen fakat köylünün topladığı ODOÜ var mıdır, varsa isimlerini belirtiniz?

7. Yukarıda belirtmiş olduğunuz ODOÜ'ni nerede kullanıyorlar, belirtiniz.

- a) Gıda(yiyecek, içecek..)
- b) Sağlık
- c) Araç, gereç, barınak...vb yapımı
- d) Süsleme olarak
- e) Diğer.....

8. ODOÜ'nden kültüre alınıp yetiştirilenler var mı, varsa hangileridir, belirtiniz?

- a) Hayır yok
- b) Evet var,

9. İşletme/şeflik sınırları dâhilinde ODOÜ ile ilgili kooperatif şeklinde örgütlenme var mı, varsa hangileridir belirtiniz. Örgütlenme ile ilgili sorunlar varsa lütfen belirtiniz.

- a) Hayır yok
- b) Evet var,

10. Sizce ODOÜ zincirinde baştan sona ilgili gruplar/aktörler kimlerdir (Aşağıdakilerden başka ilgili gruplar olduğunu düşünüyorsanız lütfen belirtiniz)?

Köylü/toplayıcı ---- Orman İşletmesi ---- Aracı(tüccar) ---- İhracatçı ---- Tüketici

11. İşletme/şeflik sınırları dâhilinde üretimi yapılan ODOÜ'nin yıllık üretim miktar bilgilerini verebilir misiniz (kg veya ton/yıl)?

Miktar

- a) Kekik.....
- b) Defne.....
- c) Çamfıstığı.....
- d) Biberiye.....
- e) Adaçayı.....
- f) Mantar.....
- g) Kuşburnu.....
- h) Meşe palamudu.....
- i) Yosun.....
- j) Menengiç.....
- k) Laden.....
- l) Diğer.....

12. ODOÜ üretiminde tarife bedeli kim tarafından (toplayıcı/aracı/ihracatçı..) ve ne zaman (üretimden önce/sonra) ödeniyor?

13. Sizce ODOÜ'nde fiyat nasıl ve kim tarafından belirleniyor, belirtiniz?

- a) Maliyete göre
- b) Arz/talebe göre
- c) Piyasa şartlarında belirleniyor
- d) Rekabete yönelik analizlerle
- e) Diğer.....

14. ODOÜ üretimi sürecinin hangi aşamalarında hangi sorunlar vardır, kısaca belirtiniz?

- a) Hasat sürecinde.....
- b) Gençliğe zarar veriyor.....
- c) Denetim sorunu.....
- d) Diğer.....

15. Üretim yapılan bölgelerde köylü/toplayıcı tarafından uygulanan bir rotasyon planı var mı?

- a. Evet, var.....
- b. Hayır rastgele üretim.....

16. Üretim yapılan bölgelerle ilgili farklı köyler arasında sorunlar yaşanıyor mu?

- a. Evet, yaşanıyor.....
- b. Hayır, yaşanmıyor

17. ODOÜ üretimi nedeniyle köylü/toplayıcı ile işletmeler arasında anlaşmazlıklar yaşanıyor mu, evet ise kısaca belirtiniz?

- a. Hayır, hiçbir problem yaşanmıyor
- b. Evet,yaşanıyor.....

18. Köylü/toplayıcının ODOÜ'nden elde ettiği gelirler orman-köy ilişkilerine olumlu yansımış mıdır, hangi yönde etkileri olmuştur?

- a. Olumlu yansımaları olmuştur.....
-
- b. Olumsuz etkileri olmuştur,.....
-
- c. Etkisi yoktur.....

19. Üretim sürecinde gerçekleşebilecek ihlallere karşı cezai bir yaptırım mevcut mu, uygulanıyor mu?

- a. Evet, var.....
- b. Hayır, yok.....

20. Sertifikasyon nedir biliyor musunuz, sizce ne demektir?

a) Evet, biliyorum

b) Hayır bilmiyorum

21. Sizce ODOÜ konusunda eğitime ihtiyacınız var mı, bu eğitim hangi yolla yapılabilir?

a. Evet, var

a. Üniversiteler

b. Meslek içi eğitim

c. Seminer, konferans

d. Kurslar

b. Hayır, yok

22. Devletin ODOÜ sektörüne destek veya teşvik vermeli mi, neden?

a) Evetvermeli,çünkü.....

b) Hayırgerekyok,çünkü.....

c) Diğer.....

23. Yukarıdaki soruya cevabınız evet ise destek/teşvik kimlere (orman işletmeleri/toplayıcı/aracı/ihracatçı...) verilmeli?

a. Orman İşletmeleri

b. Köylü/toplayıcı

c. Aracı/tüccar

d. Fabrika/imalatçı

e. İhracatçı

f. Diğer

24. İşletmeniz açısından ODOÜ'nden elde edilen gelirler sizce önemli bir kaynak mıdır?

a. Önemli

b. Önemsiz

c. Daha iyi olabilir

25. ODOÜ'nden elde edilen gelirleri arttırmak için neler yapılabilir?

- a. Amenajman planları çerçevesinde daha fazla/çeşit üretim
- b. Kültüre alıp yetiştirme
- c. Köylü/toplayıcı vasıtası ile üretim
- d. Diğer.....

26. Sizce OGM tarafından ODOÜ' ne önem verilmeli mi, veriliyor mu?

- a. Evet, veriliyor çünkü.....
- b. Hayır, verilmiyor çünkü.....

27. ODOÜ sektörünün önceki yıllara kıyasla şimdiki ve gelecekteki durum hakkında ne söyleyebilirsiniz?

- a. Gelecekte daha önemli olacağına inanıyorum
- b. Şimdiki durumundan farklı olacağını sanmıyorum
- c. Orman teşkilatının asli işi olmadığını düşünüyorum
- d. Ormana zarar verdiğini düşünüyorum
- e. Gelecekte önemini yitireceğini düşünüyorum
- f. Diğer.....

.....

28. Orman işletmeleri sizce ODOÜ üretiminden memnun mudur?

- a. Evet, memnun, çünkü.....
- b. Hayır, memnundeğil çünkü.....

29. İşletmenizin/şefliğinizin ODOÜ sektöründe geleceğiyle ilgili düşünceleriniz ve beklentileriniz nelerdir, belirtiniz?

30. ODOÜ sektörü ile ilgili yukarıda konu edilmeyen, sizin eklemek istediđiniz bir konu varsa lütfen belirtiniz.

Formu Dolduran Kişinin

Görevi :

Cinsiyet :

Eğitim durumu :

Tarih :

ÖZGEÇMİŞ

1969 yılı Polatlı /Ankara doğumlu olan Tayyibe Açıkgöz Altunel, ilk ve orta eğitimini İstanbul, Ardahan ve Çorlu'da tamamlamıştır. Lise eğitimini İstanbul Kadıköy Kız Lisesi'nde bitirerek 1985 yılında İstanbul Üniversitesi Diş Protez Teknikerliği M.Y.O ndan 1987 yılında mezun olmuştur. 1988 yılında İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesini kazanmıştır. 1992 yılında bu fakültenin Orman Mühendisliği bölümünden mezun olmuştur. 1993 yılında YÖK'ün açtığı sınavı kazanarak Abant İzzet Baysal Üniversitesi Orman Fakültesine araştırma görevlisi olarak atanmıştır. YÖK bursu ile Abant İzzet Baysal Üniversitesi adına 1994 yılında Amerika'ya giderek yüksek lisans eğitimine başlamış, ancak çeşitli nedenlerle tezini tamamlayamayarak 1998 yılında ülkeye geri dönmüştür. Özel sektörde üç yıl süreyle çalıştıktan sonra 2001 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Orman Fakültesinde araştırma görevlisi olarak tekrar göreve başlamış ve geçici görevle İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesine atanarak 2003 yılında yüksek lisansını tamamlamıştır. Evli, iki çocuk annesi olup, İngilizce bilmektedir.